

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

YABANCI ÇOCUKLARIN TÜRKİYE’DE EVLÂT EDİNİLMESİ

Doktora Tezi

Müjgan Elif KAPLAN

Ankara, 2026

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

YABANCI ÇOCUKLARIN TÜRKİYE’DE EVLÂT EDİNİLMESİ

Doktora Tezi

Müjgan Elif KAPLAN

**Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Yıldız ABİK**

Ankara, 2026

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

YABANCI ÇOCUKLARIN TÜRKİYE’DE EVLÂT EDİNİLMESİ

Doktora Tezi

**Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Yıldız ABİK**

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

- 1- Prof. Dr. Hasan İŞGÜZAR**
- 2- Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR**
- 3- Prof. Dr. Erkan KÜÇÜKGÜNGÖR**
- 4- Doç. Dr. Leyla Müjde KURT**
- 5- Doç. Dr. Yıldız ABİK**

Tez Savunması Tarihi

30.06.2026

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Doç. Dr. Yıldız ABİK danışmanlığında hazırladığım “***YABANCI ÇOCUKLARIN TÜRKİYE’DE EVLÂT EDİNİLMESİ (Ankara 2026)***” adlı doktora tezimidaki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

03.07.2026

Müjgan Elif KAPLAN

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim ve tez çalışmam sürecinde bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren ve araştırmamın her aşamasında desteğini hissettiren kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Yıldız ABİK'e en derin saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez izleme komitemde ve savunma jürimde yer alan saygıdeğer hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her döneminde olduğu gibi bu uzun ve meşakkatli eğitim sürecinde de bana her zaman inanan, maddi ve manevi desteklerini, dualarını hiçbir koşulda esirgemeyen canım annem Feriha ARIKAN, canım babam Sefa ARIKAN ve canım kardeşim Çiğdem Ece ARIKAN'a sonsuz teşekkür eder, sevgilerimi sunarım.

Bu zorlu süreçte yanımda olduklarını her daim hissettiren, gösterdikleri anlayış ve verdikleri destekle yükümü hafifleten kıymetli kayınvalidem Gülay KAPLAN'a, kıymetli kayınpederim Abdullah KAPLAN'a ve kıymetli kardeşim Nermin Gökçe KALINBAÇOĞLU'na içtenlikle teşekkür ederim.

Son ve en büyük teşekkürüm ise kendi çekirdek ailemedir. Doktora sürecinin getirdiği tüm yoğunluğu, zorlukları ve stresi benimle birlikte omuzlayan; tükenmeyen sabrı, eşsiz anlayışı ve sevgisiyle bana her daim güç veren sevgili eşim Ali Nadi KAPLAN'a ve varlığıyla dünyamı aydınlatan, yorulduğum anlarda bana en büyük çalışma azmini ve yaşama sevincini veren, ufacık bir gülümsemesiyle tüm yorgunluğumu alıp götüren biricik oğlum Toprak Ata KAPLAN'a kalpten sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım. İyi ki varsınız.

Müjgân Elif KAPLAN

ANKARA, 2026

*“Dünyamın Eşsiz Çocuğu, Oğlum Toprak Ata’ya
ve Dünyanın Pek Kıymetli Bütün Çocuklarına...”*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İTHAF	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	x

GİRİŞ

§1. KONUNUN TAKDİMİ VE SINIRLANDIRILMASI.....	1
§2. EVLÂT EDİNMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA ÇOCUK VE EVLÂT EDİNME

§3. ÇOCUK KAVRAMI	9
I. ÇOCUKLUĞUN BAŞLANGICI.....	11
A. Tam Doğum	11
B. Sağ Doğum	12
II. ÇOCUKLUĞUN SONU	13
A. Normal Erginlik	13
B. Evlenme ile Kazanılan Erginlik	14
C. Mahkeme Kararı ile Ergin Kılınma	14
III. TÜRK HUKUKUNDA ÇOCUĞUN YERİ	15
§4. TÜRK HUKUKUNDA EVLÂT EDİNME.....	18
I. EVLÂT EDİNMENİN TANIMI VE HUKUKİ MAHİYETİ.....	18
II. EVLÂT EDİNME TÜRLERİ.....	21
A. Tam Evlât Edinme	21
B. Sınırlı Evlât Edinme	22
C. Karma Evlât Edinme.....	23

D.	Türk Hukukunda Evlât Edinme	23
III. TÜRK MEDENİ KANUNUNA GÖRE EVLÂT EDİNMENİN		
	ŞARTLARI.....	25
A.	Küçüğün Evlât Edinilmesine İlişkin Şartlar	25
1.	Genel Şartlar	25
a.	Küçüğün Bakılmış ve Eğitilmiş Olması.....	25
b.	Evlât Edinmenin Küçüğün Yararına Olması.....	26
c.	Diğer Çocukların Yararlarının Zedelenmemesi	27
2.	Evlât Edinenler Açısından Şartlar.....	29
a.	Birlikte Evlât Edinme.....	29
aa.	Eşlerin Birlikte Evlât Edinme Gerekliliği.....	29
bb.	Beş Yıldan Beri Evli Olma veya Otuz Yaşını Doldurmuş Olma	30
cc.	Evlât Edinen ile Evlâtlık Arasında Yaş Farkı.....	31
dd.	Diğer Eşin Çocuğunu Evlât Edinme.....	32
ee.	Birlikte Evlât Edinmenin Mümkün Olmaması	32
b.	Tek Başına Evlât Edinme.....	33
3.	Evlâtlık Açısından Şartlar.....	34
a.	Küçüğün Yaşı.....	34
b.	Küçüğün Rızası	35
c.	Vesayet Makamının İzni	35
d.	Küçüğün Ana ve Babasının Rızası.....	36
B.	Erginlerin ve Kısıtlıların Evlât Edinilmesi	38
1.	Evlât Edinenin Altsoyunun Açık Muvafakatinin Bulunması (TMK m. 313/1).....	39

2.	Evlât Edinilenin Bedensel veya Zihinsel Engelinin Olması Sebebiyle Sürekli Olarak Yardıma Muhtaç Olması ve Evlât Edinen Tarafından En Az Beş Yıldan Beri Bakılıp Gözetilmesi (TMK m. 313/b. 1).....	40
3.	Evlât Edinilenin Küçükken En Az Beş Yıl Süreyle Bakılıp Gözetilmiş ve Eğitilmiş Olması (TMK m. 313/b. 2)	40
4.	Evlât Edinilenin En Az Beş Yıldan Beri Evlât Edinen ile Aile Hâlinde Birlikte Yaşaması ve Diğer Haklı Sebeplerin Varlığı (TMK m. 313/b. 3)....	41
5.	Eşin Rızası (TMK m. 313/2).....	41
C.	Evlât Edinme Kararı	42
1.	Mahkeme Kararı	42
2.	Görevli ve Yetkili Mahkeme	44
3.	Mahkemenin Araştırma Yükümlülüğü	44
4.	Nüfus Kütüğüne Kayıt	45
D.	Evlât Edinme İşlemlerinde Aracılık	46
E.	Evlât Edinmenin Yokluğu, Geçersizliği ve Kaldırılması	48
1.	Evlât Edinmenin Yokluğu	48
2.	Evlât Edinmenin Geçersizliği	49
3.	Evlât Edinme Kararının Kaldırılması	50
a.	Rızanın Bulunmaması	51
b.	Diğer Noksanlıklar	51
c.	Hak Düşürücü Süre	52
F.	Evlât Edinmenin Koruyucu Ailelik Kurumundan Farkı.....	53

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİ

§5.	YABANCI KAVRAMI.....	56
I.	YABANCI GERÇEK KİŞİLER.....	56

A.	Yabancı Ülke Vatandaşları	59
B.	Vatansızlar	60
C.	Uluslararası Koruma Kapsamındaki Yabancılar	62
1.	Uluslararası Koruma Kavramı	62
2.	Mülteciler.....	65
3.	Şartlı Mülteciler	70
4.	İkincil Koruma Sahipleri	73
5.	Geçici Koruma Sahipleri	74
D.	Göçmenler.....	79
II.	TÜZEL KİŞİLER.....	82
§6.	TÜRKİYE’DE EVLÂT EDİNİLEN YABANCI ÇOCUKLARIN HUKUKİ STATÜSÜ VE YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİ SÜRECİ.....	83
I.	YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİNİN ÖNEMİ	83
II.	TÜRKİYE’DE YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİ BAKIMINDAN KORUNMA İHTİYACI OLAN VE OLMAYAN ÇOCUKLARIN HUKUKİ STATÜSÜNÜN BELİRLENMESİ.....	86
III.	TÜRKİYE’DE YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİNİN ŞARTLARI.....	89
A.	Türk Mevzuatına Göre Yabancı Çocukların Evlât Edinilmesinin Şartları	89
1.	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’da Yer Alan Şartlar	90
a.	MÖHUK’un Uygulama Alanının Belirlenmesi ve Yabancı Çocukların Evlât Edinilmesinde Kanunlar İhtilafı Kurallarının Uygulanması	90
b.	Evlât Edinme Ehliyeti ve Şartlarına Uygulanacak Hukuk (MÖHUK m. 18/1)	91

c. Eşin Rızasına ve Birlikte Evlât Edinmeye Uygulanacak Hukuk (MÖHUK m. 18/2)	103
d. Evlât Edinmenin Hüküm ve Sonuçlarına Uygulanacak Hukuk (MÖHUK m. 18/3)	104
2. Türk Medeni Kanunu ve Diğer Kanuni Düzenlemelerde Yer Alan Şartlar	114
B. Uluslararası Sözleşmelere Göre Yabancı Çocukların Evlât Edinilmesinin Şartları.....	119
1. Evlât Edinmeye İlişkin Uluslararası Gelişmeler.....	120
2. 1993 Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlât Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi.....	122
C. Türkiye’de Yabancı Çocukların Evlât Edinilmesi Usulü	132
IV. TÜRKİYE’DE KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUK KAVRAMI VE KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİ SÜRECİ.....	137
A. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk ve Refakatsiz Çocuk Kavramları.....	137
1. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı	137
2. Refakatsiz Çocuk Kavramı	140
3. Türkiye’de Bulunan Korunma İhtiyacı Olan Yabancı Çocuklar	145
B. Korunma İhtiyacı Olan Çocuğun Korunması	148
1. Korunma İhtiyacının Tespiti ve Bildirim Yükümlülüğü	148
2. Koruma Kararının Alınması, Değerlendirilmesi ve Kaldırılması.....	150
3. Çocuğun Korunması İçin Uygulanan Hizmet Modelleri: Aile Yanı, Koruyucu Aile, Kurum Bakımı ve Destek Hizmetleri	152
C. Türk Medeni Kanununa Göre Çocuğun Korunması ve Korumaya İlişkin Önlemler	154

D.	Çocuk Koruma Kanununa Göre Korunma İhtiyacı Olan Çocuk İçin	
	Düzenlenen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler.....	157
1.	Danışmanlık Tedbiri	157
2.	Eğitim Tedbiri.....	158
3.	Bakım Tedbiri	158
4.	Sağlık Tedbiri	159
5.	Barınma Tedbiri	159
E.	Refakatsiz Çocukların Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler Kapsamında	
	Korunması.....	160
F.	Korunma İhtiyacı Olan Yabancı Çocuğun Evlât	
	Edinilmesinin Değerlendirilmesi	162

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİNİN HÜKÜM VE

SONUÇLARI

§7.	EVLÂT EDİNME KARARININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE	
	TANINMASI.....	164
§8.	EVLÂT EDİNME KARARININ SONUÇLARI	168
I.	EVLÂT EDİNME KARARIYLA KURULAN SOYBAĞINA İLİŞKİN	
	SONUÇLAR.....	168
A.	Hısımlık	168
B.	Evlenme Yasağı	170
C.	Evlâtlığın Ana ve Baba Adı	170
II.	VELAYET, VESAYET VE ANA BABAYA TANINAN HAK VE	
	YÜKÜMLÜLÜKLER	171
A.	Velayet Hakkı ve Bakım Yükümlülüğü	171
B.	Vesayet Hakkı.....	173

C.	Asıl Ana Babanın Kişisel İlişki Kurma Hakkı	174
III.	EVLÂT EDİNMENİN EVLÂTLIĞIN ŞAHSINA İLİŞKİN	
	SONUÇLARI	175
A.	Evlâtlığın Adı ve Soyadı.....	175
B.	Evlâtlığın Vatandaşlığı	176
C.	Evlâtlığın Yerleşim Yeri.....	178
IV.	EVLÂT EDİNMENİN MALVARLIĞINA İLİŞKİN SONUÇLARI	179
A.	Mirasçılık İlişkisi	179
B.	Nafaka.....	181
C.	Evlâtlığın Malvarlığının Yönetimi	182
§9.	EVLÂT EDİNMEDE KAMU DÜZENİ MÜDAHALESİ VE EVLÂT	
	EDİNMEYE İLİŞKİN KAYITLARIN, BELGELERİN VE	
	BİLGİLERİN GİZLİLİĞİ	183
I.	EVLÂT EDİNMEDE KAMU DÜZENİ MÜDAHALESİ.....	183
II.	EVLÂT EDİNMEYE İLİŞKİN KAYITLARIN, BELGELERİN VE	
	BİLGİLERİN GİZLİLİĞİ	186
§10.	EVLÂT EDİNMENİN GEÇERSİZLİĞİ VE SONA ERMESİ.....	188
	SONUÇ	193
	KAYNAKÇA.....	199
	ÖZET	220
	ABSTRACT	223

KISALTMALAR

Art.	: Artikel
AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BGE	: İsviçre Federal Mahkemesi Kararı (Bundesgericht)
BM	: Birleşmiş Milletler
BMÇHS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
C.	: Cilt
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ÇODEM	: Çocuk Destek Merkezleri
D.	: Değişik
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	: Dipnot
E.	: Esas Sayısı
ed.	: Editör
eds.	: Editörler
EÜHFD	: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HCCH	: Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı (Hague Conference on Private International Law)
HD.	: Hukuk Dairesi

IFL	: Uluslararası Aile Hukuku (International Family Law)
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)
İÜHFM	: İstanbul Hukuk Mecmuası
K.	: Karar Sayısı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m.	: Madde
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MK	: Medeni Kanun
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MÜHFD	: Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
MÜHFHAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
NHK	: Nüfus Hizmetleri Kanunu
RG	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SHK	: Sosyal Hizmetler Kanunu
ss.	: Sayfa Sayısı
T.	: Tarih
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu

TMK	: Türk Medeni Kanunu
TNBHD	: Türkiye Noterle Birliği Hukuk Dergisi
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanununun
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund)
UNODC	: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (United Nations Office on Drugs and Crime)
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
Y.	: Yıl
YBHD	: Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
ZGB	: İsviçre Medeni Kanun (Schweizerisches Zivilgesetzbuch)

GİRİŞ

Evlât edinme kurumu, çocuğun korunması ve aile ortamında yetiştirilmesi yönündeki sosyal devlet sorumluluğunun en köklü ve en hassas hukuki mekanizmalarından biridir. Modern çocuk koruma sistemlerinde evlât edinme, biyolojik ailesiyle çeşitli nedenlerle birlikte yaşayamayacak durumdaki çocuğun, kendisine sürekli bir aile ortamı sunabilecek yetişkinlerle kalıcı bir aile ilişkisi kurmasını amaçlayan özel bir kurum olarak düzenlenmiştir. Bu kurum, özellikle sınır aşan çocuk koruma meselelerinin yoğunlaştığı günümüzde uluslararası boyut kazanmış, yabancı çocukların farklı devletlerde evlât edinilmesi hem ulusal hukuk düzenlerini hem de milletlerarası özel hukuk kurallarını içeren karmaşık bir yapı hâline gelmiştir. Türkiye açısından yabancı bir çocuğun evlât edinilmesi, yalnızca aile hukukuna ilişkin atılan bireysel bir adım değil; aynı zamanda çocuk hakları, uluslararası özel hukuk, sosyal hizmet uygulamaları ve uluslararası insan hakları yükümlülüklerinin kesiştiği çok boyutlu bir süreçtir.

§1. KONUNUN TAKDİMİ VE SINIRLANDIRILMASI

Bu çalışmanın konusunu oluşturan “*yabancı çocukların Türkiye’de evlât edinilmesi*”, hem Türk iç hukukunun evlât edinmeye ilişkin hükümlerinin hem de Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin etkileşim alanında yer almakta; çocuğun üstün yararı ilkesi doğrultusunda şekillenen özel bir yargısal ve idari karar sürecini gerektirmektedir. Bu kapsamda 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK)¹, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)², 5395

¹ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, Kabul Tarihi: 22.11.2001, Resmî Gazete: 08.12.2001.

² 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 27.11.2007, Resmî Gazete: 12.12.2007.

sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)³, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu (SHK)⁴ ile 1993 tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlât Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme⁵ (Lahey Sözleşmesi) ve Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS)⁶ başta olmak üzere uluslararası düzenlemeler, doğrudan uygulanma alanı bulmaktadır. Türkiye’de yabancı çocukların evlât edinilmesi mahkeme kararlarının tanınması, uygulanacak hukuk, çocuğun kişisel statüsü, sosyal inceleme süreçleri, merkezî otoriteler arası iş birliği ve evlât edinme sonrasında ortaya çıkan hısımlık ve velayet ilişkileri bakımından önemli hukuki sorunlar içeren bir alandır.

Bu tez çalışması, yabancı çocukların Türkiye’de evlât edinilmesine ilişkin süreci Türk hukuku bakımından, ancak gerekli olduğu ölçüde uluslararası sözleşmeler ve mukayeseli hukuk düzenleriyle birlikte ele alarak incelemektedir. Çalışmamızın kapsamı, Türkiye’de yabancı çocuğun doğrudan evlât edinilmesi, yabancı evlât edinme kararlarının tanınması, evlât edinenlerin nitelikleri, yetki ve usul kuralları, sosyal hizmet kurumlarının rolü ve evlât edinmenin kişisel statü sonuçlarıyla sınırlıdır. Türk vatandaşlarının yurt dışında çocuk evlât edinmeleri, Türk çocuklarının yurt içinde evlât edinilmesi ve eşlerin birbirlerinin çocuklarını evlât edinmeleri ile uluslararası koruma ve göç hukuku alanındaki özel statü süreçlerinin detayları kapsam dışı bırakılmıştır.

Çalışma, üç bölümden oluşmakta olup ilk bölümde çocuk ve evlât edinme kavramları ile evlât edinmenin koşulları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. İkinci bölümde

³ 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, Kabul Tarihi: 03.07.2005, Resmî Gazete: 15.07.2005.

⁴ 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, Kabul Tarihi: 24.05.1983, Resmî Gazete: 27.05.1983.

⁵ 29.05.1993 tarihinde imzalanmış, 01.05.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye tarafından 05.12.2001 tarihinde imzalanarak 14.01.2004 tarihinde 5049 sayılı Kanunla onaylanmış, 01.09.2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, çalışmamızın devamında “*Lahey Sözleşmesi*” olarak anılacaktır.

⁶ 20.11.1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş, 02.09.1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye tarafından 14.09.1990 tarihinde imzalanarak 09.12.1994 tarihinde 4058 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş, Bakanlar Kurulunun 27.01.1995 tarih ve 94/6423 sayılı Kararı ile onaylanarak 27 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, çalışmamızın devamında “*BMÇHS*” olarak anılacaktır

yabancı çocukların evlât edinilmesi, Türk hukuku bakımından incelenmiş; bu kapsamda yabancı kavramı açıklanarak hem Türk iç hukuk kurallarına göre hem de uluslararası sözleşmelere göre Türkiye’de yabancı çocukların evlât edinilmesinin şartları üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise yabancı çocukların evlât edinilmesinin hüküm ve sonuçları hem evlât edinenler hem de evlâtlık açısından değerlendirilerek tüm yönleriyle ele alınmıştır.

§2. EVLÂT EDİNMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Evlât edinme kurumunun tarihsel gelişimi, farklı toplumlarda değişen ve dönüşen hukuk sistemlerinin hem ülkelerin iç hukukuna hem de uluslararası hukuka yansımalarından oluşmaktadır. Yabancı çocukların evlât edinilmesi ise bu genel tarihsel çerçevenin içinde özellikle soybağı, kişisel statü, vatandaşlık ve uluslararası iş birliği alanlarının kesiştiği özel bir durumu ifade etmektedir. Bu anlamda evlât edinme, beslemelik, manevi evlâtlık, süt evlâtlık gibi kavramlardan farklılık arz etmektedir⁷.

Evlât edinme kurumu eski Çin, Sümer, Yunan, Roma, Mısır, Babil, İran ve Roma hukuku gibi farklı uygarlıkların hukuk sistemlerinde yer bulmuştur⁸. Ancak çalışmamız itibariyle tüm tarihi sürece değinmek mümkün olamayacağından evlât edinme kurumunun bugünkü yapısını anlamak için hiç değilse Roma hukuku, İslam hukuku ve Türk hukuku tarihinde yer alan başlıca gelişmelerin birlikte değerlendirilmesi

⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: **İNAN, Ali Naim**, Çocuk Hukuku, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1968, s. 169 vd.; **GÜRKAN, Ülker**, “Evlât Edinme ve Beslemelerin Hukuki Durumu”, Türk Hukuku ve Toplum Üzerinde İncelemeler, Ankara, 1974, s. 164 vd. naklen **RUHİ, Ahmet Cemal**, Türk Hukukunda Evlât Edinme ve Evlât Edinme ile İlgili Yabancı Mahkeme kararlarının Türkiye’de Tanınması, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 17; **ATAAY, Aytakin M.**, “Medeni Hukukda Evlâd Edinme”, İÜHFM, C. 21, Y. 1957, S. 1-4, 1957, ss. 266-355, s. 299 vd.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: **KÖSE, Murtaza**, “Mukayeseli Hukukta Evlât Edinme Problemi”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 15, 2001, ss. 267-306, s. 269.

gerekmektedir. Bu sebeple çalışmamızda Roma hukuku, İslam hukuku ve Türk hukuk tarihindeki evlât edinme yaklaşımlarına kısaca değinmekle yetinilecektir.

Roma hukukunda evlât edinme (adoptio ve adrogatio)⁹, aile soyunun ve aile babasının (pater familias) otoritesinin (patria potestas) devamını sağlamak amacıyla geliştirilmiş olup evlât edinmede temel ölçüt çocuğun korunması değil, aile babasının siyasi, sosyal ve ekonomik sürekliliğinin sağlanmasıdır¹⁰. Adoptio ile aile babasının otoritesi altındaki bir kişi başka bir aileye geçirilirken, adrogatio ile bir aile babasının başka bir aile babasının hâkimiyetine alınması sağlanmıştır¹¹. Evlât edinme, Roma hukukunda da soybağı ve miras hukuku açısından etkili sonuçlar doğuran, evlâtlığın önceki ailesiyle ilişkilerini büyük ölçüde sona erdiren ve aile babasının mutlak egemenliği altında güçlü bir kurum olarak kabul edilmiştir¹². Modern evlât edinme hukukunun temel ilkesi olan “*çocuğun üstün yararı*” Roma hukukunda benimsenmemiş olup kurumun işlevi ağırlıklı olarak aile soyunun ve mülkiyet bütünlüğünün korunması yönündedir.

İslam hukuku ise evlât edinme kurumuna tamamen farklı bir yaklaşım getirmiştir. Cahiliye döneminde evlâtlığın biyolojik çocukla aynı statüde kabul edilmesine yönelik

⁹ “Roma hukukunda evlât edinmenin iki şekli vardı. Bunlardan birincisi; bir şahsın, bir aile şefi tarafından evlât edinilmesidir. Buna Roma hukukunda “adoptio” denir. İkincisi ise; bir aile şefinin diğer bir aile şefi velâyetine tabi olmasıdır. Buna Roma hukukunda “adrogatio” denir.” **KARADENİZ, Özcan Çelebican**, Roma Hukuku, 1982, s. 163-166 naklen **RUHİ, (Tanıma)**, s. 18, dn. 7.

¹⁰ **WATSON, Alan**, The Digest of Justinian, University Press of Pennsylvania, 1998, s. 113; **KÜÇÜKGÜNGÖR, Erkan**, “The Essential Legal Effects of Adoption on the Relationship Between Parents and Children in Roman Law”, Free Law Journal, Vol. 2, No. 4, 18 October 2006, s. 89.

¹¹ **SAYIN KORKMAZ, Bengi Sermet**, “Roma Aile Hukukunda Evlât Edinmenin Yeri ve Usulleri”, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, 2020, ss. 50-91, s. 52; **LEE, Robert Warden**, The Elements of Roman Law, Sweet & Maxwell Limited, 1956, s. 155; **FRIER, Bruce W./MCGINN, Thomas**, A Casebook on Roman Family Law, Oxford University Press, 2004, s. 87.

¹² **SAYIN KORKMAZ**, s. 56 vd; **KÜÇÜKGÜNGÖR**, s. 90.

uygulamalar, Kur'an-ı Kerim'in Ahzâb Suresi 4. ve 5. ayetlerinde¹³ evlât edinme yoluyla nesep bağının kurulamayacağı gerekçesiyle kabul edilmemiştir¹⁴. Böylece evlâtlığın gerçek nesebinin gizlenmesi ve soybağının değiştirilmesi hukuken mümkün olmaktan çıkarılmıştır¹⁵. Bu düzenlemeyle nesebin korunması ve soy karışmasının önlenmesi temel ilke hâline gelmiştir¹⁶. Ancak İslam hukukunda korunmaya muhtaç çocukların haklarının gözetilmesine ilişkin çeşitli uygulamalar benimsenmiştir¹⁷. Kur'an-ı Kerim'de Nisâ Suresi 2, 6 ve 10. ayetlerinde, En'âm Suresi 152. ayetinde, İsrâ Suresi 34. ayetinde ve Duhâ Suresi 9. ayetinde yetimlerin korunması ve yetişkin olana kadar haklarının gözetilerek yetişkin olduktan sonra haklarının onlara teslim edilmesine ilişkin hükümler bulunmaktadır¹⁸. Bu Ayetler İslam hukukunda korunmaya muhtaç çocukların haklarının

¹³ Ahzâb Suresi 4. ayete göre “Allah bir kişinin göğüs boşluğunda iki kalp yaratmamıştır, annelerinize benzeterek haram olsun dediğiniz eşlerinizi anneleriniz kılmamış, evlâtlıklarınızı da gerçek oğullarınız yapmamıştır. Bunlar sizin kendi iddianızdır; hak ve hakikati Allah söyler, doğru yolu da O gösterir.” (Ahzâb 33/4) ve Ahzâb Suresi 5. ayete göre “Evlâtlıklarınızı babalarının soy adlarıyla anın. Bu Allah katında adalete daha uygun bir davranıştır. Eğer onların babalarını bilmiyorsanız o zaman kendileri sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Yanıldığınız hususta size günah yoktur, fakat bilinçli ve kasıtlı olarak yaptıklarınızdan sorumlusunuz. Allah çok bağışlayıcı ve ziyadesiyle esirgeyicidir.” (Ahzâb 33/5) <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Ahz%C3%A2b-suresi/3537/4-5-ayet-tefsiri> (Erişim Tarihi: 10.06.2025)

¹⁴ RUHİ, (Tanıma), s. 18; CİN, Halil/AKYILMAZ, Gül, Türk Hukuk Tarihi, Sayram Yayınları, 2013, s. 457; ANSAY, Tuğrul, “Türk Hukukunda Evlâtlık İlişkisinin Kurulması ve Bunun Sınır Ötesine Yansımaları”, Prof. Dr. Bilge Özatan’a Armağan, Turhan Kitabevi, 2008, s. 85.

¹⁵ “Yargıtay, ‘... Türk Kanunu Medenisinin kabulünden önce eski hukukumuzda (Mecelle döneminde) evlât edinme müessesesi bulunmadığından, Emine'nin Hacı İbrahim'in manevi evladı olduğuna ilişkin nüfus kütüğündeki kayıt, herhangi bir hüküm ifade etmez.’ Yargıtay 2. HD. 22.04.1986 gün ve E. 3965, K. 4257, İlmî ve Kazaî İçtihatlar Dergisi, Yıl 26, Sayı 308, Ağustos 1986, s. 4300” naklen RUHİ, (Tanıma), s. 18, dn. 5.

¹⁶ CİN-AKYILMAZ, s. 457.

¹⁷ Bu uygulamalar, çalışmamızın kapsamı dışında kaldığından detaylarına değinilmeyecektir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: VATANSEVER ÖZTÜRK, Müge, “Türk Hukukunda Evlât Edinme Müessesesinin Tarihi Gelişimi”, YBHD, S. 2023/2, ss. 313-355, s. 327-328; DUCA, Rita, “Family Reunification: The Case of the Muslim Migrant Children in Europe”, Athens Journal of Social Sciences, C. 1, S. 2, 2014, ss. 111-120, s. 112-113.

¹⁸ Nisâ, En'âm ve İsrâ Surelerinde yer alan ayetler ile yetimlerin malları, Duhâ Suresinde yer alan ayet ile de yetimlerin hakları korunma altına alınmıştır. <https://kuran.diyanet.gov.tr/Tefsir> (Erişim Tarihi: 10.06.2025)

korunması ve yetiştirilmesine ilişkin uygulamaların dayanağını oluşturmaktadır. Bu anlamda İslam hukuku, yabancı çocukların evlât edinilmesine yönelik modern hukuktaki tam soybağı ilişkisi kuran modeli benimsememekle birlikte, korunma ihtiyacı olan çocukların aile yanında yetiştirilmesine ilişkin önemli tarihsel katkılar sağlamıştır.

Türk hukuk tarihinde evlât edinme “*tutuncu*” adı ile anılmaktadır¹⁹. Ayrıca evlât edinmeye ilişkin en eski bilgiler ise Uygur döneminden kalma belgelerle doğrulanmaktadır²⁰. Buna göre Uygur döneminde evlât edinme, evlâtlığın biyolojik babası ile evlât edinen arasında yapılan ve “*oğulluk bir*” adı verilen bir sözleşme ile kurulmaktadır²¹. Bu sözleşme gereğince evlâtlık çocuğun doğduğu andan evlâtlık olarak verildiği ana kadarki sürede çocuk için yapılmış olan masrafların ödenmesi amacıyla çocuğunu evlâtlık veren babaya “*süt sevinci*” denilen bir ödeme yapılmaktadır²².

Osmanlı döneminde ise İslam hukuku etkisi sürerken evlât edinme kurumu yerine sık şekilde “*beslemelik*” uygulaması görülmektedir. Beslemelik, ailelerin himayesine alınan fakat hukuken evlâtlık statüsü kazanmayan çocukların, aile içinde yetiştirilmesini ifade eden geleneksel bir kurumdur²³. Beslemelikte çocuk, aileye dâhil edilmekle birlikte soybağı, mirasçılık veya velayet ilişkileri bakımından evlât edinme sonuçlarını doğurmamakta ancak fiilî bakım ve gözetim ilişkisi kurulmasını sağlamaktadır²⁴. Bu kurum, hukuken nesep bağının korunmasına ilişkin İslam hukuku ilkeleriyle uyumlu olup modern anlamda tam evlât edinmenin hukuki sonuçlarını doğurmadığı gibi yabancı çocukların evlât edinilmesi açısından da bir model oluşturmamıştır. Bununla birlikte beslemelik, modern çocuk koruma hukukunun ortaya çıkışından önce aile yanında bakım

¹⁹ KAŞGARLI, Mahmud, Dîvânü Lügat-it Türk, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2020, s. 500; RUHİ, (Tanıma), s. 18-19, dn. 8.

²⁰ RUHİ, (Tanıma), s. 18-19, dn. 8.

²¹ CİN-AKYILMAZ, s. 36-37.

²² CİN-AKYILMAZ, s. 37; VATANSEVER ÖZTÜRK, s. 330.

²³ VATANSEVER ÖZTÜRK, s. 330.

²⁴ SEROZAN, Rona, Çocuk Hukuku, Vedat Yayıncılık, 2017, s. 156; RUHİ, (Tanıma), s. 17, dn. 4.

ihtiyacına yönelik tarihsel bir çözüm yöntemi olarak önem taşımıştır. Ayrıca Osmanlı döneminde 19. yüzyıl toplumunda evlât edinmeye alternatif, sosyal nitelikli bir himaye yöntemi olarak görülmüştür²⁵.

Türkiye’de modern anlamda evlât edinme, İsviçre Medeni Kanunundan iktibas edilen 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinde²⁶ ile Türk hukuk sistemine dahil edilmiştir²⁷. Bu düzenleme Roma hukuk geleneğinin etkisiyle evlât edinmeyi soybağı doğuran bir kurum olarak benimsemiştir²⁸. Böylece Türk hukukunda yabancı çocukların evlât edinilmesine ilişkin uluslararası düzenlemelerin temel hukuki alt yapısı oluşturulmuştur. 4721 sayılı TMK ise evlât edinme işleyişini çağdaş çocuk koruma politikalarıyla uyumlu şekilde yeniden düzenlemiş, çocuğun üstün yararını merkeze alarak sosyal inceleme, uygunluk değerlendirmesi ve mahkeme denetimini güçlendirmiştir²⁹.

Yabancı çocukların evlât edinilmesi bakımından asıl dönüm noktasını, Türkiye’nin 1993 tarihli Lahey Sözleşmesine taraf olması oluşturmuştur. Sözleşme, sınır aşan evlât edinmelerde çocuk kaçırma ve çocuk ticareti risklerini önlemeyi, merkezî otoriteler arasında iş birliğini sağlamayı ve evlât edinmenin çocuğun yararına uygunluğunu güvence altına almayı amaçlamaktadır³⁰. Türkiye’nin sözleşmeye taraf olmasıyla yabancı çocukların evlât edinilmesi, artık yalnızca ulusal hukuk kurallarına göre değil; uluslararası koordinasyon ve denetim mekanizmalarına bağlı karma bir süreç hâline gelmiştir.

²⁵ VATANSEVER ÖZTÜRK, s. 331.

²⁶ 743 Sayılı “*Türk Kanunu Medenisi*”, 04.04.1926 tarihli, 339 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır. 04.10.1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²⁷ RUHÎ, (*Tanıma*), s. 20; AYİTER, s. 152.

²⁸ VATANSEVER ÖZTÜRK, s. 334.

²⁹ RUHÎ, (*Tanıma*), s. 21.

³⁰ CAN, Hacı/TUNA, Ekin/TUNA, Nehir, Çocuk Hukuku, Nobel Akademik Yayıncılık, 2019, s. 182.

Günümüzde yabancı çocukların Türkiye’de evlât edinilmesi, hem TMK ve MÖHUK’un kişisel statü kurallarıyla ilişkili olması hem de Anayasa’nın 90. maddesi uyarınca uluslararası çocuk koruma sözleşmelerinin iç hukukta doğrudan uygulanabilirliği nedeniyle uluslararası düzenlemelere uygun şekilde yürütülmektedir. Bu tarihsel gelişim, Roma Hukuku’nun soybağı odaklı yaklaşımından İslam Hukuku’nun nesep koruyucu düzenlemelerine, sonrasında da modern Türk hukukundaki çocuk merkezli uluslararası koruma sistemine doğru evrilen bütüncül bir yapıyı ortaya koymaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA ÇOCUK VE EVLÂT EDİNME

§3. ÇOCUK KAVRAMI

Çocuk, toplumun en fazla korunmaya ve desteğe ihtiyaç duyan kesimini oluşturan ve toplumsal devamlılığın manevi temelini teşkil eden parçası olma özelliğini haizdir³¹. Tarihsel süreçte Orta Çağ'da “*küçük yetişkinler*” olarak algılanan çocuklar, ancak Rönesans sonrası dönemde sahip oldukları bedensel ve zihinsel farklılıklar ekseninde, zayıflık ve masumiyet dönemi geçiren, kendilerine özgü hakları olan bireyler olarak kabul edilmeye başlanmıştır³². Bu nedenle çocukların gelişimi, yetiştirilmesi, korunması ve bakımı, toplum açısından özel bir önem taşımaktadır.

Sahip oldukları bu konumun gereği olarak çocuklar, salt yetişkinlerin egemenliği altında olan varlıklar olmaktan çıkmış; genel ve özel nitelikli bir dizi hakla, hak süjesi olarak koruma altına alınmışlardır³³. Nitekim çocuk kavramı, içerdği bu özellikler bakımından Türk hukuk düzeninde merkezî ve öncelikli bir yere sahiptir. Çocuk, aile kavramını oluşturan temel unsurlardan biri olması sebebiyle aile hukukunda, kişiliğin ve birçok hak sahipliğinin başladığı an olan doğumu takip eden süreç olması itibarıyla kişiler hukukunda, ana-baba ve hem alt hem üst soyları için mirasçı sıfatına sahip olması

³¹ SEROZAN, (*Çocuk*), s. 4; BALO, Yusuf Solmaz, Çocuk Koruma Hukuku, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2013, s. 63; ÖZDEMİR, Hayrunnisa/RUHİ, Ahmet Cemal, Çocuk Hukuku (Ders Kitabı), On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 22; AKYÜZ, Emine, Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, Pegem Akademi, 2024, s. 92; ÖZTAN, Bilge, Aile Hukuku, Turhan Kitabevi, 2015, s. 516;

³² ARIES, Philippe, Centuries of Childhood: A Social History of Family Life, Çev.: Robert Baldick, 1962, s. 128 naklen GÖRMEZ, Gizem, “Çocuğun Emek Sömürüsü ve Velayet Hükümleri Kapsamındaki Koruma Önlemleri”, Yıldız ABİK (ed.), Prof. Dr. Ali Naim İnan Anısına Çocuk Hukuku Armağanı, Filiz Kitabevi, 2022, ss. 765-809, s. 768; Çocukluk kavramının ilk kez Rönesans döneminde ortaya çıkması ve rönesans dönemindeki yaklaşımlar hakkında detaylı bilgi için bakınız: POSTMAN, Neil, The Disappearance of Childhood, Vintage Books, 1994, s.; 11, 20 vd.

³³ SEROZAN, (*Çocuk*), s. 4; AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 93; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 22;

sebebiyle miras hukukunda ve daha birçok hukuk dalında büyük bir öneme ve geniş bir düzenleme alanına sahiptir. Doktrinde de isabetle vurgulandığı üzere, medeni hukuk bağlamında çocuk kavramı çifte anlama sahip olup; hem hısımlık (soybağı) ilişkisini ifade eden “*evlât*” anlamını hem de yaş küçüklüğünü ifade eden “*küçük*” anlamını barındırmaktadır³⁴. Bütün bu hukuk dallarında çocukla ilgili verilecek kararlarda BMÇHS m. 3'te de ifadesini bulan “*çocuğun üstün yararı*” ilkesi temel alınmak zorundadır³⁵.

Çocuk kavramının tanımı, BMÇHS m. 1 hükmünde “*Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.*” denilerek yapılmış ve evrensel bir çerçeve çizilmiştir³⁶. Bununla birlikte TMK m. 11 hükmünde de kural olarak erginlik on sekiz yaşın doldurulmasına bağlanmış ve bu yaşın altındakiler çocuk/küçük kabul edilmiştir. Buna karşın 5395 sayılı ÇKK'nin “*Tanımlar*” başlıklı m. 3/1-a hükmünde “*çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış kişi*” olarak tanımlanarak daha erken yaşta ergin kılınmaya ilişkin farklı bir düzenleme ortaya konulmuştur. Bu yaklaşım, evlenme veya mahkeme kararı ile hukuken “*ergin*” statüsü kazansalar bile, 18 yaşın altındaki bireylerin bedensel ve zihinsel koruma ihtiyaçlarının devam edeceği gerçeğine

³⁴ İNAN, (Çocuk), s. 16; AKYÜZ, (Çocuk), s. 102; SEROZAN, (Çocuk), s. 1; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 24; KARAARSLAN, Erol, “Çocuk için Bir Bakış: ‘Çocuğun Üstün Yararı’ ile ‘Dinlenilme Hakkı’ Kavramlarının AİHM ve İç Hukukumuzda Görünümü”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 94, S. 4, 2020, s. 84;

³⁵ AKYÜZ, (Çocuk), s. 102; SEROZAN, (Çocuk), s. 1; ABİK, (Velayet), s. 3; HEGNAUER, Cyril, Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Die Entstehung des Kindesverhältnisses, (Art. 252–269c ZGB), Bern 1984, Einleitung vor Art. 252 ff., N 7; SCHWENZER, Ingeborg, Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Zivilgesetzbuch I (Art. 1–456 ZGB), Basel 2014, Art. 301 ZGB, N 4; GÖKSU, Tarkan, “*Wirkungen von Eheschliessung, Trennung und Eheauflösung auf den ausländerrechtlichen Status der Ehegatten und ihrer Kinder (I. Teil)*”, Die Praxis des Familienrechts (FamPra.ch), 2003, ss. 1–20, s. 6.

³⁶ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 5; ÖKTEM, Mehmet Selman, Uluslararası Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 64; AKYÜZ, (Çocuk), s. 102; SEROZAN, (Çocuk), s. 1.

dayanmakta ve sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak onlara mutlak bir koruma kalkanı sağlamaktadır.

Bu tanımlardan da anlaşılmaktadır ki çocuk kavramının tanımı, çocukluğun başlangıç ve sona erme anı esas alınarak yapılmaktadır. Bu anlamda çocukluğun başlangıcına ve sonuna ilişkin bazı açıklamalarda bulunmakta fayda görmekteyiz.

I. ÇOCUKLUĞUN BAŞLANGICI

Türk hukukunda çocukluğun başlangıcı için kişiliğin kazanılması veya kazanılmış sayılması gerekmektedir³⁷. Buna göre çocukluğun başlangıcı için kişiliğin kazanılmasının tespiti büyük önem arz etmektedir. TMK m. 28 hükmünde “*kişiliğin çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlayacağı*” hükme bağlanmıştır. Bu hükme göre kişiliğin kazanılması, çocuğun tam ve sağ doğmuş olması şartlarına bağlanmış ve bu iki şartın birlikte sağlanmış olması kişiliğin kazanılması için yeterli kabul edilmiştir³⁸.

A. Tam Doğum

Tam doğum, “*çocuğun ana rahminden tamamen ayrılıp ana rahminin dışında bağımsız bir varlık kazanması*” olarak ifade edilmektedir³⁹. Çocuğun bir kısmının, bazı

³⁷ **BALO**, (Çocuk), s. 49; **USTA, Sevgi**, Çocuk Hakları ve Velâyet, On İki Levha Yayınları, 2012, s. 8; **SEROZAN**, (Çocuk), s. 90.

³⁸ TMK ve Alman Medeni Kanunu çocuğun kişiliğini kazanması için tam ve sağ doğmuş olmasını yeterli kabul ederken Fransız Medeni Kanunu çocuğun kişiliğini kazanabilmesi için yaşama yeteneğine sahip olması şartını getirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **AKYÜZ**, (Çocuk), s. 103; **SEROZAN**, (Çocuk), s. 91; **AKYÜZ**, (Çocuk), s. 59; **DURAL/ÖĞÜZ**, s. 17; **OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe**, Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2021, s. 7; **ZEVKLİLER, Aydın/ERTAŞ, Şeref/HAVUTÇU, Ayşe/GÜRPINAR, Damla**, Yeni Medeni Kanun’a Göre Medeni Hukuk (Temel Bilgiler), Turhan Kitabevi, Ankara 2018, s. 65; **ÖZTAN, Bilge**, Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler), Yetkin Yayınevi, Ankara 2021, s. 46.

³⁹ **DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan**, Türk Özel Hukuku Cilt II- Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, 2018, s. 17; **İNAN, Ali Naim**, Türk Medeni Hukuku TMK Giriş Hükümleri-Kişiler-Aile-Miras ve Eşya Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 113.

organlarının veya sadece bazı uzuvlarının ana rahminden ayrılmış olması tam doğum anlamına gelmemektedir. Tam doğumun gerçekleşmiş olması için doğan çocuğun bir insanda bulunması gereken baş, beyin gibi zorunlu organlara sahip olması gerekmektedir⁴⁰. Zorunlu organların eksikliği dışındaki yaşamsal faaliyeti engellemeyen eksiklikler ile şekil bozuklukları tam doğum için engel değildir⁴¹. Ayrıca tüm vücudu tam şekilde ana rahminden ayrılmış olan çocuğun göbek kordonunun henüz kesilmemiş olması tam doğuma bir engel teşkil etmemektedir⁴².

B. Sağ Doğum

Çocuğun kısa bir süre dahi olsa anadan bağımsız yaşaması, nefes alması ise sağ doğum olarak ifade edilmektedir⁴³. Çocuğun sağ doğmuş sayılması için bir an için bile yaşamış olması kabul edilirken ne zaman sağ doğmuş kabul edileceği hususunda farklı görüşler mevcuttur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise çocuğun nefes almasını, kalbinin çarpmasını, göbek kordonunun atmasını, ağlaması gibi reflekslerde bulunmasını çocuğun sağ doğduğunun kabulü için yeterli görmektedir⁴⁴.

TMK m. 28/2 hükmünde çocuğun hak ehliyeti kazandığı an düzenlenmiştir. Buna göre çocuk sağ doğması şartıyla ana rahmine düştüğü andan itibaren hak ehliyetini kazanmış olmaktadır. Dolayısıyla sağ doğmak koşuluyla ana rahmindeki cenin⁴⁵ için de

⁴⁰ **ÖZTAN, Bilge**, Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi Yayınları, 2019, s. 226.

⁴¹ **ÖZTAN, (Medeni)**, s. 226.

⁴² Andreas Von Tuhr, “*Der Allgemeine Teil Des Deutschen Burgerlichen Rechts (Alman Medeni Kanunu, Genel Kısım – I. Cilt)*” eserinde bu görüşü savunmuştur. Buna karşın Türk Hukukunda Esat Arsebük ve Mustafa Reşit Belgesay gibi bazı yazarlar da eserlerinde tam doğum şartının gerçekleşmesi için göbek kordonunun kesilmesi gerekliliğini savunmuştur. Bakınız: **VON TUHR, Andreas**, Der Allgemeine Teil Des Deutschen Burgerlichen Rechts (Alman Medeni Kanunu, Genel Kısım – I. Cilt), Duncker & Humblot, 2013 naklen **DURAL/ÖĞÜZ**, s. 17.

⁴³ **DURAL/ÖĞÜZ, (Kişiler)**, s. 17; **ÖZTAN, (Medeni)**, s. 226; **İNAN, (Medeni)**, s. 113.

⁴⁴ **DURAL/ÖĞÜZ (Kişiler)**, s. 17.

⁴⁵ “*Cenin*” kavramı Türk Dil Kurumu tarafından “*Oğulcuğun gelişimini büyük ölçüde tamamladığı, bütün organ taslaklarının olduğu üçüncü aydan doğuma kadarki durumu; dölüt, fetüs.*” olarak

hak ehliyeti sahipliği söz konusudur. Bu şekilde henüz doğmamış olan ceninin sağ doğması halinde kazanacağı haklarını korumak amaçlanmıştır⁴⁶.

II. ÇOCUKLUĞUN SONU

Çocukluğun sona ermesi, erginlik ile gerçekleşmektedir. Erginlik, çocuğun büyümesi ile başlayabileceği gibi evlenme ile ve mahkeme kararıyla ergin kılınma ile de başlayabilmektedir.

A. Normal Erginlik

Erginlik TMK m. 11/1 hükmü gereğince 18 yaşın doldurulması ile başlamaktadır. Buna göre 19 yaşından gün alarak 18 yaşını dolduran kişi, başka herhangi bir işleme gerek kalmaksızın doğal erginliğe ulaşmakta ve çocukluğu son bulmaktadır. Çocukluğun son bulması ile çocuk üzerinde kurulu olan velayet ve varsa vesayet hakları da sona ermektedir⁴⁷.

tanımlanmaktadır. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 08.10.2024); “Henüz doğmamış olan ana rahmindeki çocuğa ‘cenin’ denir.” İNAN, (Medeni), s. 114.

⁴⁶ TMK m. 582’de çocuğun mirasçı olabilmesi “Cenin, sağ doğmak koşuluyla mirasçı olur.” şeklinde hükme bağlanmıştır. Böylece sağ doğduğu takdirde cenine Miras Hukuku anlamında hak tanınmıştır. Ayrıca yine ceninin miras hakkını koruyabilmek adına gerekirse cenine doğumdan önce bir kayyım atanabileceği (TMK m. 427/3) ve miras paylaşımı esnasında doğmamış cenin varsa paylaşımın ceninin doğumuna kadar ertelenebileceği (TMK m. 643) de hükme bağlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: AKYÜZ, (Çocuk), s. 104; CAN/TUNA/TUNA, s. 101; BUCHER, Eugen/AEBI-MÜLLER, Regina E., *Die natürlichen Personen, Art. 11–19d ZGB – Rechts- und Handlungsfähigkeit*, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, BK – Berner Kommentar, 2. Aufl., Stämpfli Verlag AG, Bern, 2017, Art. 11, s. 38.

⁴⁷ İNAN, (Medeni), s. 137.

B. Evlenme ile Kazanılan Erginlik

Evlenmenin gerçekleşmesi ile TMK m. 11/2 hükmü gereğince kişi ergin kılınmaktadır. Evlenme ile ergin kılınan kişinin erginliği evliliğin sona ermesi veya geçersizliği hallerinde de devam etmekte, eski haline geri dönmemektedir⁴⁸.

Olağan evlenme yaşı TMK m. 124/1 hükmünde “*kadın ve erkek için 17 yaşın doldurulması*” olarak belirlenmiştir. Ancak hâkim “*olağanüstü durumlarda ve önemli bir sebebin varlığı halinde küçüğün ana babası ile varsa vasisini dinlemek suretiyle 16 yaşında da evlenmesine*” izin verebilmektedir⁴⁹. Buna göre evlenme sonucunda ergin kılınan kişinin üzerinde velayet ve varsa vesayet kalkacak, kişinin çocukluğu son bulacaktır.

C. Mahkeme Kararı ile Ergin Kılınma

Mahkeme kararı ile küçüğün ergin kılınması için TMK m. 12 hükmü gereğince öncelikle küçüğün 15 yaşını doldurması, ardından kendi isteği ve velisinin rızası ile mahkemeye başvurmuş olması gerekmektedir. Küçüğün 15 yaşını doldurmuş olması şartı mahkemeye başvuru esnasında değil, karar tarihi itibarıyla aranan bir koşuldur⁵⁰. Yani mahkemeye başvuru tarihinde henüz 15 yaşını doldurmamış olan küçük hakkında erginlik kararı verilebilmesi için karar tarihinde bu yaşı doldurmuş olması aranır⁵¹.

Yaş şartının yanında hâkim, küçüğün isteği ve velisinin rızasını da aramaktadır. Küçüğün ergin kılınma isteği, beyanı herhangi bir şekil şartına bağlı olmayan kişiye sıkı

⁴⁸ Evliliğin butlanı halinde erginliğin devam edip etmeyeceğine dair öğretide tartışmalar mevcuttur. Buna göre evliliğin boşanma, ölüm ve gaiplik gibi sebeplerle sona ermesi halinde erginliğin devam edeceği görüşü kabul görmüşken evliliğin mutlak butlan veya nisbi butlanla sona ermesi halinde erginliğin sürüp sürmeyeceği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Çalışmamızın kapsamını genişletmemek adına bu görüşler üzerinde durulmayacaktır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **DURAL/ÖĞÜZ**, (*Kişiler*), s. 54; **ÖZTAN**, (*Medeni*), s. 251.

⁴⁹ **İNAN**, (*Medeni*), s. 138.

⁵⁰ **DURAL/ÖĞÜZ**, (*Kişiler*), s. 55.

⁵¹ **İNAN**, (*Medeni*), s. 138.

sıkıya bağılı bir haktır⁵². Velisinin rızası ise velayet altında olan küçüğün ergin kılınması için velayet hakkına kim sahipse onun rızasının arandığını ifade etmektedir. Eğer velayet hem anne hem babadaysa her ikisinin birlikte rıza göstermesi aranırken, yalnızca birindeyse sadece velayet hakkına sahip olan ana veya babanın rızası yeterli kabul edilmektedir. Ayrıca Kanunda bu konuda herhangi bir düzenleme bulunmasa da hâkimin karar verirken çocuğun menfaatini de gözetmesi gerekmektedir⁵³.

Mahkeme kararıyla ergin kılınan kişi kanunda aksi kararlaştırılmadıkça tam fiil ehliyetine sahip olarak her türlü hukuki işlemi yapmaya ehil hale gelir⁵⁴. Ancak Kanunda özel olarak düzenlenmiş olan ve mahkeme kararıyla ergin kılınan kişinin yapamayacağı bazı işlemler vardır. Evlenme de bunlardan biri olarak kabul edilmektedir⁵⁵. Kişi mahkeme kararıyla 15 yaşında ergin kılınmışsa da TMK m. 124/1 hükmünde açıkça düzenlenen 17 yaşın doldurulması şartını sağlayamadığından evlenememektedir. Bunun yanında kişinin ergin kılınması kararı geri alınamayan bir karardır ve gerektiğinde ancak kişi hakkında kısıtlama kararı verilerek kısıtlılığı sağlanabilmektedir⁵⁶. Küçüğün erginliğine karar verecek olan yetkili ve görevli mahkeme küçüğün yerleşim yerindeki asliye mahkemeleridir.

III. TÜRK HUKUKUNDA ÇOCUĞUN YERİ

Çocuk haklarına ilişkin Türk hukukunda bulunan en temel düzenleme Anayasadır⁵⁷. 1982 Anayasası ile çocuklara ilişkin temel güvenceler bir bütün halinde anayasal düzeyde teminat altına alınmıştır. Anayasanın temel ilkelerinin çocuklar

⁵² ÖZTAN, (Medeni), s. 252.

⁵³ DURAL/ÖĞÜZ, (Kişiler), s. 56; ÖZTAN, (Medeni), s. 252.

⁵⁴ DURAL/ÖĞÜZ, (Kişiler), s. 57.

⁵⁵ DURAL/ÖĞÜZ, (Kişiler), s. 57; ÖZTAN, (Medeni), s. 253.

⁵⁶ ÖZTAN, (Medeni), s. 253.

⁵⁷ 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kabul Edilme: 18.10.1982, Resmî Gazete: 09.11.1982.

bakımından da geçerli olduğu kabul edilmekte, bu çerçevede güçsüzlerin korunması için gerekli tüm tedbirlerin alınacağı ve toplumsal düzenin sağlanacağı öngörülmektedir. Çocukların haklarının korunması amacıyla gerek çocuk yargılamasında gerekse sosyal ve ekonomik kaynakların kullanımında çocuğun lehine hükümlerin uygulanacağı güvence altına alınmıştır. Aynı şekilde çocuk istismarının ve ticaretinin de önüne geçmek maksadıyla temel düzenlemelere yer verilmiştir⁵⁸.

Çocuk haklarına ilişkin bir diğer önemli düzenleme ise 4721 sayılı TMK'dır. TMK ile çocuk ve aile hukukuna ilişkin hususlar çocuğun üstün yararı gözetilerek hüküm altına alınmıştır⁵⁹. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)⁶⁰ da çocukları, çocuklara karşı işlenebilecek şiddet, istismar, sömürü, terk edilme, kumar, insan ticareti, yasa dışı yayın gibi her türlü suçtan koruyan, ailenin aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerinin ihlalini düzenleyen, çocukların ceza ehliyeti ve cezai sorumluluğuna ilişkin açıklamalar getiren hükümler içermektedir⁶¹. Ayrıca 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)⁶² ile *“suç işleyen, suç şüphesi altında olan ve suç mağduru çocuklar için yetişkinlerden farklı birtakım düzenlemeler”* getirilmiş⁶³; 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin

⁵⁸ Bu düzenlemeler Anayasanın *“Kanun önünde eşitlik”* başlıklı m. 10, *“Ailenin korunması ve çocuk hakları”* başlıklı m. 41, *“Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler”* başlıklı 61. maddesinde ve *“Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları”* başlıklı m. 62 hükümlerinde yer almaktadır.

⁵⁹ TMK'nın konumuzla alakalı hükümlerine çalışmamızda yeri geldikçe değinildiğinden burada diğer Kanunlarda olduğu gibi sınırlı bir şekilde ifade edilmemiştir.

⁶⁰ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, Kabul Tarihi: 26.09.2004, Resmî Gazete: 12.10.2004.

⁶¹ Bu düzenlemeler TCK'nın *“Yaş küçüklüğü”* başlıklı m. 31, *“Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri”* başlıklı m. 56, *“Soykırım”* başlıklı m. 76, *“İnsanlığa karşı suçlar”* başlıklı m. 77, *“İnsan üzerinde deney”* başlıklı m. 90, *“Çocukların cinsel istismarı”* başlıklı m. 103, *“Reşit olmayanla cinsel ilişki”* başlıklı m. 104, *“Cinsel taciz”* başlıklı m. 105, *“Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti”* başlıklı m. 188, *“Sağlık için tehlikeli madde temini”* başlıklı m. 194, *“Müstehcenlik”* başlıklı m. 226, *“Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama”* başlıklı m. 228, *“Dilencilik”* başlıklı m. 229, *“Çocuğun soybağını değiştirme”* başlıklı m. 231, *“Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali”* başlıklı m. 233, *“Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması”* başlıklı m. 234, *“Suçu bildirmeme”* başlıklı m. 278 hükümlerinde yer almaktadır.

⁶² 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu, Kabul Tarihi: 04.12.2004, Resmî Gazete: 17.12.2004.

⁶³ Bu düzenlemeler CMK'nın *“Tanıkların dinlenmesi”* başlıklı m. 52, *“Diğer kişilerin beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması”* başlıklı m. 76, *“Yakalama ve yakalanan kişi hakkında yapılacak işlemler”* başlıklı

İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK)⁶⁴ ile de “suça sürüklenen ve yargılaması süren tutuklu çocuklar ile yargılaması bitip hakkında mahkeme kararı kesinleşen çocuk hükümlülere ilişkin özel düzenlemeler⁶⁵” öngörülmüştür⁶⁶.

Bununla birlikte çocuk haklarına ilişkin en kapsamlı düzenleme ise 5395 sayılı ÇKK’dır. ÇKK’nin amacı m. 1 hükmüne göre “korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemek” olarak belirtilmiştir. Çocuğun üstün yararı gözetilerek hazırlanan ÇKK hükümlerinde çocuğun toplumun korunmaya muhtaç kesiminin bir parçası olması sebebiyle çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbirler öngörülmüş ve bu tedbirlerin uygulanmasının önemi üzerinde durulmuştur⁶⁷.

Türk hukukunda çocuklara ilişkin yapılan tüm düzenlemelerde “çocuğun üstün yararı” ilkesi dikkate alınarak çocuk öncelikli kurallar öngörülmüştür. Çocuğun üstün yararı kavramı ile “çocukların her anlamda gelişimlerinin desteklenmesi ve korunmasına öncelik tanınması” ifade edilmektedir⁶⁸. Bu ilke ilk kez 1990 yılında New York’ta gerçekleşen “Dünya Çocuk Zirvesi” esnasında gündeme getirilmiş ve ülkelere “çocuklara birinci öncelik” ilkesinin uygulanmasının önemi vurgulanmıştır. Çocuğun

m. 90, “Tutuklulukta geçecek süre” başlıklı m. 102, “Adli kontrol altında geçecek süre” başlıklı m. 110/A, “Müdafinin görevlendirilmesi” başlıklı m. 150, “Hâkim veya başkanın yetkisi” başlıklı m. 203, “Mağdur ile şikâyetçinin hakları” başlıklı m. 234, “Mağdur ile şikâyetçinin dinlenmesi” başlıklı m. 236, “Katılanın hakları” başlıklı m. 239, “Uzlaştırma” başlıklı m. 253 hükümlerinde yer almaktadır.

⁶⁴ 5320 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 13.12.2004, Resmî Gazete: 29.12.2004.

⁶⁵ CGTİHK’nın infaza ilişkin tüm hükümlerinde “çocuk hükümlüler” ve “hükümlülerin çocukları” nazara alınarak yapılan özel düzenlemeler bulunmaktadır.

⁶⁶ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 9.

⁶⁷ Bu tedbirlere ÇKK’nın “Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler” başlıklı ikinci bölümünde m. 5 ve m. 14 hükümleri arasında yer verilmiştir.

⁶⁸ SEROZAN, (Çocuk), s. 65; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 5; SUBAŞI, Zeynep Nur, “Çocuk Hakları Birleşmiş Milletler Sözleşmesi Bağlamında Çocuğun Üstün Yararı”, Yıldız ABİK (ed.), Prof. Dr. Ali Naim İnan Anısına Çocuk Hukuku Armağanı, Filiz Kitabevi, 2022, ss. 3-40, s. 36.

üstün yararı ilkesi ile “*çocukların temel gereksinimlerinin iyi günde, kötü günde gerek ulusal ve uluslararası düzeylerde gerekse aile içinde eldeki kaynakların tahsisi sırasında üst düzey bir öncelik taşıması gerektiği*” anlaşılmaktadır⁶⁹. Bu ilke sayesinde çocuğun haklarının başkalarının haklarıyla çatıştığı uyuşmazlıklarda çocuğun haklarına öncelik ve üstünlük tanınmaktadır⁷⁰.

Çocuğun üstün yararının belirlenmesi çocuğun doğduğu andan başlayarak çocukluğunun sonuna kadar karşılaşılabileceği tüm sorunların çözümünde büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle her somut olayın kendine has gereklilikleri de değerlendirilerek çocuğun yararının belirlenmesi ve çocuk için en uygun çözüm yolunun tespit edilmesi gerekmektedir. Çocuğun içinde bulunduğu duruma yönelik çok yönlü bir değerlendirme ile çocuğun yararının tespit edilmesi, hukuki uyuşmazlığa bakan hâkimin takdir yetkisine bırakılmıştır⁷¹.

§4. TÜRK HUKUKUNDA EVLÂT EDİNME

I. EVLÂT EDİNMENİN TANIMI VE HUKUKİ MAHİYETİ

Soybağı ilişkisi, meydana geliş şekline göre “*gerçek soybağı*” ve “*yapay soybağı*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gerçek soybağı, kan bağından kaynaklanan soybağını; yapay soybağı ise evlât edinme yoluyla mahkeme kararıyla kurulan hısımlık bağını ifade etmektedir⁷². Nitekim TMK m. 282/3 hükmünde “*Soybağı ayrıca evlât*

⁶⁹ UNICEF, “*Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirilmelerine İlişkin Dünya Bildirgesi*” ile bu Bildirge’nin 1990’lı yıllarda uygulanmasına ilişkin “*Faaliyet Planı*”, “*Dünya Çocuklarının Durumu*” 1991 naklen **ÖZDEMİR/RUHİ**, s. 4; **AKYÜZ**, (Çocuk), s. 7.

⁷⁰ **ÖZTAN, Bilge**, Aile Hukuku, Turhan Kitabevi, 2015, s. 517.

⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: **SUBAŞI**, s. 13.

⁷² **HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona**, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 1993, s. 318; **ÖZTAN**, (Aile), s. 520; **AKINTÜRK, Turgut**, Türk Medeni Hukuku-Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku, Beta Yayınevi, 2002, s. 361; **FEYZİOĞLU, Feyzi Necmeddin**, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 1986, s. 463; **ZEVKLİLER, Aydın/ACABEY, Mehmet Beşir/GÖKYAYLA, K. Emre**, Medeni Hukuk, Seçkin Yayıncılık, 2000, 1073; **AKYÜZ**, (Çocuk), s. 163; **KILIÇOĞLU, Ahmet M.**, Aile Hukuku, Turhan

edinme yoluyla da kurulur” denilmek suretiyle evlât edinmenin, soybağına eşdeğer bir hukuki ilişki doğurduğu açıkça hükme bağlanmıştır⁷³.

Evlât edinme kurumu, yalnızca Kanunen tanınan bir soybağı ilişkisi kurmakla kalmayıp, aynı zamanda tarafların duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını da karşılayan çok yönlü bir aile hukuku ilişkisini ifade etmektedir. Nitekim evlât edinilen çocuk, güvenli bir aile ortamında kişiliğini geliştirme ve sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılma imkânı bulurken evlât edinen de çocuk sahibi olma arzusunu tatmin ederek ana-baba olma tecrübesini yaşama olanağına kavuşmaktadır⁷⁴. Ayrıca TMK’nın evlât edinmeye ilişkin hükümleri değerlendirildiğinde çocuğun üstün yararı ilkesinin bir sonucu olarak çocuğun ihtiyaçları ve içinde bulunduğu durumun öncelikli olarak dikkate alındığı ve çocuğun menfaatinin gözetilerek evlât edinme hususunun hükme bağlandığı anlaşılmaktadır. Bu yönüyle evlât edinme hem bireysel hem de toplumsal ihtiyaçlara hizmet eden, aile kurumunu güçlendiren ve toplumun sağlıklı işleyişine katkı sağlayan bir hukuki müessese niteliği taşımaktadır⁷⁵.

Kitabevi, 2025, s. 447; **AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya**, Türk Medenî Hukuku, Aile Hukuku, Beta Yayıncılık, 2020, s. 322; **AYDOĞDU, Murat**, Çağdaş Hukukî Gelişmeler Işığında Evlât Edinme, Adalet Yayınevi, 2009, s. 10.

⁷³ TMK hükmü ile yalnızca küçüğün, ergin ve kısıtlıların evlât edinilmesi üzerinde durulmuş ise de günümüzde teknolojik gelişmelerden doğan imkanlar neticesinde kanun dışı olsa da ana rahmindeki embriyonun da başka bir anaya nakli söz konusu olması sebebiyle “*embriyonun evlât edinilmesi*” kavramı tartışılmaya başlanmıştır. Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız: **KESKİN, A. Dilşad**, “*Embriyonun Evlât Edinilmesi*”, Alper UYUMAZ/Mehmet AKÇAAL/Ebru TÜZEMEN ATİK (eds.), Selçuk Hukuk Kongresi 2020 Özel Hukuk Tebliğleri Tam Metin Kitabı, Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, ss. 1-20.

⁷⁴ **ÖZTAN**, (Aile), s. 567; **DEMİR, Mehmet**, “*Bazı Ülke Yasaları ile Karşılaştırmalı Olarak Evlât Edinmenin Yasal Koşulları*”, AÜHFD, C. 52, S. 3, 2003, ss. 253-274, s. 255; **ŞİPKA, Şükran**, “*4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun Evlât Edinmeye İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi*”, İÜHFM, C. LVII, S. 1-2, 1999, ss. 301-322, s. 304; **MORTAŞ, Süleyman**, ABD Hukuku ile Karşılaştırmalı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Aile Hayatının Korunması (Aileye Multidisipliner Bir Yaklaşım), Adalet Yayınevi, 2016, s. 162; **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 369; **ATAAY**, s. 280; **AYDOĞDU**, s. 62.

⁷⁵ **DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan/GÜMÜŞ, Mustafa Alper**, Türk Özel Hukuku Cilt III-Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 2023, s. 298; **FANKHAUSER, Roland/BUSER, Melissa**, *Kommentar zu Art. 264-269c ZGB*, in: Jolanta KREN KOSTKIEWICZ/Stephan WOLF/Marc AMSTUTZ/Roland FANKHAUSER

Evlât edinme kurumunun hukuki nitelendirmesi ise eski Medeni Kanundan yeni Türk Medeni Kanununa geçişte değişikliğe uğramıştır. 743 sayılı mülga Türk Kanunu Medenîsi’nde evlât edinmenin taraflar arasında yapılan bir sözleşmeye dayalı olarak kurulabileceği öngörülmekteydi. Kanun’un 256. maddesinde yer alan “*Evlât edinme, evlât edinenin oturduğu yer sulh hâkiminin izni üzerine yapılacak resmi bir senetle olur ve evlât edinme doğum kütüğüne yazılır*” düzenlemesiyle evlât edinme bir sözleşme olarak nitelendirilmiştir. Bu düzenlemeden hareketle, evlât edinme “*aile hukuku sözleşmesi*” olarak nitelendirilmiş; taraflar arasındaki ilişki, gerçek soybağına benzer sonuçlar doğuran bir sözleşme olarak kabul edilmiştir⁷⁶.

Ancak 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu ile evlât edinmenin hukuki niteliğinde köklü bir değişiklik yapılmıştır. TMK m. 315/I hükmüne göre, “*Evlât edinme kararı, evlât edinenin oturma yeri; birlikte evlât edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilir. Mahkeme kararıyla birlikte evlâtlık ilişkisi kurulmuş olur.*” Bu düzenleme ile noter huzurunda resmi senet düzenleme zorunluluğu ortadan kalkmış, evlât edinmenin kurulması hususunda hâkime geniş takdir yetkisi tanınmıştır. Hâkim, karar öncesinde gerekli araştırmaları yapmakla yükümlüdür. Böylece evlât edinmenin taraflar arasında yapılan bir sözleşme olmadığı, mahkeme kararıyla tesis edilen bir aile hukuku ilişkisi olduğu ortaya konulmuştur⁷⁷.

Bu itibarla evlât edinme kurumu, kan bağına dayalı soybağından farklı olarak, evlâtlık ile evlât edinen arasında mahkeme kararıyla kurulan ve gerçek soybağına benzer sonuçlar doğuran bir aile hukuku kurumu olarak ifade edilmektedir⁷⁸. Bu yönüyle evlât

(Hrsg.), *ZGB Kommentar – Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, OFK – Orell Füssli Kommentar, 4. Aktualisierte Aufl., Orell Füssli Verlag AG, Zürich, 2021, Art. 264, s. 548.

⁷⁶ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 351.

⁷⁷ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 299; AKINTÜRK, s. 372.

⁷⁸ AKINTÜRK, s. 393; AKYÜZ, (Çocuk), s. 185; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 351.

edinme, yalnızca bireylerin psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarına değil, aynı zamanda toplumun sağlıklı bir şekilde örgütlenmesine de hizmet eden, kamu düzeniyle ilişkili bir müessese niteliği taşımaktadır.

II. EVLÂT EDİNME TÜRLERİ

A. Tam Evlât Edinme

Tam evlât edinme, kan bağı ile kurulan gerçek soybağına benzer şekilde hısımlık bağı meydana getiren ve evlâtlığın evlât edinenin öz çocukları ile aynı hukuki statüde olmasını sağlayan evlât edinme türüdür⁷⁹. Böylece tam evlât edinme ile çocuğun evlât edinen ailesini daha çok benimseyebilmektedir⁸⁰. Tam evlât edinmede evlât edinilen çocuğun, evlât edinenin öz çocuğu statüsüne getirilmesinin bir sonucu olarak evlâtlık ilişkisi herhangi bir sebeple ortadan kaldırılamamaktadır. Haklı nedenlerin varlığı halinde dahi bu bağı sona erdirilmesi mümkün değildir⁸¹.

Bu tür evlât edinmenin bir diğer sonucu ise evlâtlık ile evlât edinenin kan ve kayın hısımları arasında da hısımlık ilişkisinin doğmasıdır⁸². Böylece evlâtlık, yalnızca evlât edinene değil, aynı zamanda onun mirasçısı olduğu kişilere de mirasçı olabilmektedir⁸³.

⁷⁹ RUHİ, (Tanıma), s. 19; AKYÜZ, Emine, “Evlât Edinmeye İlişkin Uluslararası Sözleşmeler, Çağdaş Hukuk Sistemleri ve Türk Medenî Kanunu”, Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu’na Armağan, 1995, ss. 153-169, s. 155; BAYGIN, Cem, “Evlât Edinmenin Sonuçları”, AÜEHFD, C. VII, S. 3-4, 2003, ss. 627-650, s. 627; ARAT, Tuğrul, “Evlât Edinme Hukukundaki Gelişmelere Toplumsal – İşlevsel Açıdan Bakış”, Osman F. Berki’ye Armağan, 1977, ss. 105-178, s. 109; AYDOĞDU, s. 68.

⁸⁰ ŞIPKA, s. 314; SEROZAN, Rona, “Yeni Medeni Kanun’un Çocuklara (Soybağı Hukukuna ve Çocuk Haklarına) İlişkin Düzenlemesi”, Arslan KAYA (ed.), Prof. Dr. Ünal Tekinalp’e Armağan, C. II, 2003, s. 505; AKYÜZ, (Evlât), s. 164.

⁸¹ ARAT, Tuğrul, s.154.

⁸² Feyzioğlu, s. 462; Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Medeni Hukuk, Gün Matbaası, 1969, s. 162; TURHAN, Nedim, “Evlât Edinme”, Yargıtay Dergisi, C. 26, S. 1-2, 2000, ss. 48-67, s. 55; ŞAHİN ŞENGÜL, Eda, “Alman Hukukunda Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Yeni Dönem”, YBHD, Yıl 6, S. 2021/1, ss. 327–364, s. 330.

⁸³ ŞIPKA, s. 314; AKYÜZ, (Çocuk), s. 125; BAYGIN, (Sonuçlar), s. 628.

Buna karşılık, evlâtlık ile biyolojik ailesi arasındaki tüm hukuki bağlar koparıldığından tarafların karşılıklı mirasçılık hakları da ortadan kalkmaktadır⁸⁴. Ayrıca biyolojik ailenin evlâtlığa karşı nafaka yükümlülüğü sona erdiği gibi, kişisel ilişki kurma hakları da sona ermektedir. Çocuğun biyolojik ailesiyle tek bağı, evlenme yasağının devam etmesidir⁸⁵.

Tam evlât edinme İsviçre, Almanya, İngiltere⁸⁶, Norveç, İsveç, Finlandiya, Danimarka, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri⁸⁷ hukuk sistemlerince kabul edilmiştir⁸⁸.

B. Sınırlı Evlât Edinme

Sınırlı evlât edinme, hem çocuğun biyolojik ailesiyle bağlarının kısmen devam ettiği hem de evlâtlık ile evlât edinen arasında sınırlı bir hısımlık ilişkisi kurmasını sağlayan bir evlât edinme türüdür⁸⁹. Sınırlı evlât edinmenin sonucunda evlâtlık ile evlât edinenin hısımları arasında tam evlât edinmedeki gibi bir hısımlık bağı doğmamaktadır⁹⁰. Dolayısıyla evlâtlık yalnızca evlât edinene mirasçı olabilir; evlât edinen de evlâtlığa mirasçı olamaz. Buna karşılık, evlâtlık ile biyolojik ailesi arasındaki mirasçılık ve nafaka

⁸⁴ KLINKHARDT, Horst/RUHİ, Ahmet Cemal, “İki Türlü Evlât Edinme (Schwandorf Sulh Mahkemesinin 28.07.1992 Tarih ve XVI 4/91 Sayılı Kararı Üzerine)”, AÜEHFD, C. VI, S. 1-4, 2002, ss. 345-352, s. 346; BAYGIN, (Sonuçlar), s. 628.

⁸⁵ TUOR, Peter/SCHNYDER, Bernhard/SCHMID, Jörg, Das Schweizerische Zivilgesetzbuch, Elfte Auflage, Zürich 1995, s. 303; SEROZAN, (Düzenleme), s. 505.

⁸⁶ İngiltere hukukunda geçmişte açık evlât edinme sistemi uygulanırken günümüzde tam evlât edinme uygulanmaktadır. Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız: DOĞAN, Recep, “Wishful Thinking or Solution? The Concept of Open Adoption and its Future”, Ankara Law Review, Vol. 8 No. 2, Winter 2011, pp. 239-260, s. 244.

⁸⁷ Amerika Birleşik Devletleri’nde evlât edinmeye ilişkin hükümler eyaletlere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız: ÇAĞLAYAN AYGÜN, Gözde, “Amerikan Hukukunda Evlât Edinmeye Bir Bakış: Vermont Eyaleti Örneği”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 27, S. 1, 2021, ss. 716-740, s. 729 vd.

⁸⁸ ARAT, Tuğrul, s. 135; RUHİ, (Tanıma), s. 21; BAYGIN, (Sonuçlar), s. 628.

⁸⁹ RUHİ, (Tanıma), s. 19; AKYÜZ, (Evlât), s. 164.

⁹⁰ KLINKHARDT/RUHİ, s. 347.

yükümlülükleri devam eder⁹¹. Sınırlı evlât edinmede biyolojik aile, evlât edinilen çocuğu ile kişisel ilişki kurma hakkına sahiptir. Ayrıca tam evlât edinmeden farklı olarak, sınırlı evlât edinme tarafların anlaşmasıyla veya hâkim kararıyla kaldırılabilir⁹². Filipinler, Meksika, Peru ve Türkiye gibi ülkelerde sınırlı evlât edinme sistemi uygulanmaktadır⁹³.

C. Karma Evlât Edinme

Karma evlât edinme, küçükler için tam evlât edinme usulünün, erginler için ise sınırlı evlât edinme usulünün uygulanmasıdır⁹⁴. Bu evlât edinme türünde evlât edinilen kişinin yaşı dikkate alınarak farklı sonuçlar doğuran karma bir model benimsenmektedir. Fransa, İtalya, İspanya, Belçika ve Arjantin gibi ülkelerde karma evlât edinme sistemi uygulanmaktadır⁹⁵.

D. Türk Hukukunda Evlât Edinme

Eski Türk Medeni Kanunu döneminde düzenlenen evlât edinme hükümleri sınırlı evlât edinme usulü ile bağdaşmaktadır. Bu dönemdeki hükümlere göre evlâtlık ile biyolojik ailesi arasındaki bağ devam ederken evlât edinen ile evlâtlık arasında da sınırlı bir hısımlık ilişkisi kurulmaktadır. Ayrıca sınırlı evlât edinmenin bir sonucu olarak evlât edinme tarafların iradeleriyle sona erdirilebilmektedir.

4721 sayılı TMK döneminde ise sözleşme esaslı sistemden karar esaslı sisteme geçilmiş ancak sınırlı evlât edinme esas olarak korunmuştur. Bununla birlikte TMK hükümleri hem tam hem sınırlı evlât edinme sisteminin bazı özelliklerini barındırmaktadır. Nitekim evlât edinmenin kaldırılamaması ve evlâtlık ile evlât edinen

⁹¹ AYDOĞDU, s. 68.

⁹² BAYGIN, (*Sonuçlar*), s. 628.

⁹³ AYDOĞDU, s. 69; BAYGIN, (*Sonuçlar*), s. 629; RUHİ, (*Tanım*), s. 19.

⁹⁴ ARAT, Tuğrul, s. 136; AYDOĞDU, s. 69.

⁹⁵ ARAT, Tuğrul, s. 136; AYDOĞDU, s. 69.

arasında kesin evlenme engelinin bulunması tam evlât edinmeye özgü sonuçlardır⁹⁶. Buna karşılık evlâtlığın biyolojik ailesiyle bağlarının tamamen kopmaması, evlâtlığın yalnızca evlât edinene mirasçı olabilmesi ve evlât edinenin evlâtlığa mirasçı olamaması ise sınırlı evlât edinmeye özgü özelliklerdir⁹⁷.

Bu nedenle Türk hukukunda düzenlenen evlât edinmeye ilişkin doktrinde farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre⁹⁸, Türk hukukunda sınırlı evlât edinme sistemi kabul edilmiştir. Ancak gelecekte, İsviçre Medeni Kanununda olduğu gibi tam evlât edinmenin de kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Diğer bir görüş⁹⁹, TMK'nın hem tam hem sınırlı evlât edinmenin özelliklerini barındıran kendine özgü bir karma sistem öngördüğünü belirtmektedir.

Bir başka görüş¹⁰⁰ ise, sınırlı evlât edinme sisteminin yanı sıra seçimlik olarak tam evlât edinmenin de kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Böylelikle evlât edinen, evlâtlık ve kanuni temsilciler, evlât edinmenin sonuçlarını değerlendirerek kendileri için uygun olan sistemi seçebileceklerdir. Bu görüş, tarafların ihtiyaç ve menfaatlerine göre seçim imkânı tanıyan bir düzenlemenin çocuğun üstün yararına daha uygun olacağını ileri sürmektedir¹⁰¹.

Netice itibariyle Türk hukukunda evlât edinme sistemi, sınırlı evlât edinmeye daha yakın olmakla birlikte, tam evlât edinmeye özgü bazı düzenlemeleri de bünyesinde

⁹⁶ **TUOR/SCHNYDER/SCHMID**, s. 303; **BREITSEHMID, Peter** (Hrsg. Heinrich Honseli/Nedim Peter Vogt/Thomas Geiser), *Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Schweizerisches Zivilgesetzbuch 1*, Basel 1998, Art.267, s.1378,1379 naklen **BAYGIN**, (*Sonuçlar*), s. 628; **SEROZAN**, (*Düzenleme*), s. 512; **ŞIPKA**, s. 314; **ARAT, Tuğrul**, s. 154.

⁹⁷ **BAYGIN**, (*Sonuçlar*), s. 628.

⁹⁸ **RUHİ**, (*Tanım*), s. 20.

⁹⁹ **SEROZAN**, (*Düzenleme*), s. 506; **ULUCAK, Nihal**, *Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri*, Filiz Kitabevi, 1989, s. 100 naklen **BAYGIN**, (*Sonuçlar*), s.629.

¹⁰⁰ **RUHİ**, (*Tanım*), 20.

¹⁰¹ **BAGAÇ İÇEN, Seher**, “*Yargıtay Kararları Işığında Türk Hukukunda Çocuğun Evlât Edinilmesinde Üstün Yarar*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020, s. 118.

barındırmaktadır. Bu nedenle kendine özgü niteliğe sahip olduğu söylenebilmektedir. Bununla birlikte hem sınırlı hem tam evlât edinmenin seçimlik olarak tanınması, çocuğun üstün yararına en uygun çözümü sağlayacak bir düzenleme olarak görülmektedir.

III. TÜRK MEDENİ KANUNUNA GÖRE EVLÂT EDİNMENİN ŞARTLARI

A. Küçüğün Evlât Edinilmesine İlişkin Şartlar

1. Genel Şartlar

Küçüğün evlât edinilmesine ilişkin TMK m. 305 hükmü ile evlât edinmenin genel şartları düzenlenmiştir. Hükme göre “*küçüğün bakılmış ve eğitilmiş olması, evlât edinmenin küçüğün yararına olması ve diğer çocukların yararlarının zedelenmemesi*” evlât edinmenin genel şartlarıdır¹⁰².

a. Küçüğün Bakılmış ve Eğitilmiş Olması

Bir küçüğün evlât edinilebilmesi için öncelikle “*küçüğün evlât edinecek kişi tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması*” gerekmektedir. Bu hüküm eski Medeni Kanundan farklı olarak Yeni Medeni Kanun ile getirilmiştir¹⁰³. Buna göre TMK m. 305 hükmündeki ilgili düzenleme ile evlât edinen ve evlât edinilecek küçüğe birbirlerini tanımaları ve uyum sağlayabilmeleri için bir deneme süresi imkânı sunmak amaçlanmaktadır. Bu uyum sürecinin çocukla evlât edinen arasındaki ilişkinin sağlığı açısından sürekli olması ve gerekli haller dışında kesintiye uğramaması gerekmektedir¹⁰⁴.

¹⁰² YILMAZ, Süleyman, Medeni Hukuk (Cilt III) Aile Hukuku, Yetkin Yayıncılık, 2025, s. 487.

¹⁰³ DEMİR, Mehmet, “Bazı Ülke Yasaları ile Karşılaştırmalı Olarak Evlât Edinmenin Yasal Koşulları”, AÜHFD, C. 52, S. 3, 2003, ss. 253-274, s. 257; YILMAZ, s. 487; GENÇCAN, Ömer Uğur, Çocuk Hukuku, Yetkin Yayıncılık, 2021, s. 1345.

¹⁰⁴ Bununla birlikte mecburi durumlarda yaşanan ve evlât edinenler tarafından alınan tedbirlerle evlâtlığın bakım ve gözetiminde ciddi aksaklık yaratmayan kısa kesintiler TMK m. 305 hükmüne aykırı kabul edilmemektedir. Buna ilişkin karar: Yargıtay 2. HD, T: 08.06.2009, E: 2009/7689, K: 2009/11095 “...

İsviçre hukukunda da yer alan bu düzenlemede, Türk hukukundan farklı olarak, küçüğe verilen bakım ve eğitim süresinin tek defada ve aralıksız olması aranmamaktadır¹⁰⁵. Ancak sadece tatil zamanlarında verilen bakım ve eğitim İsviçre hukukunda da kabul görmemektedir. TMK’da öngörülen bu bir yıllık süre zarfında hem evlât edinilecek küçük evlât edinenlerin ekonomik, sosyal ve kültürel imkânlarıyla yaşamayı tecrübe edecek ve onların ortamını tanıyacak hem de evlât edinecek kişiler aldıkları evlât edinme kararına hazır olup olmadıklarını tartacak ve gerekirse bu kararlarını yeniden gözden geçirme imkânı bulacaklardır. Böylece evlât edinme kararının önemi gereği taraflarca yanlış bir adım atılmasının önüne geçmek ve çocuğu süreçte yaşanabilecek olumsuzluklardan korumak amaçlanmıştır¹⁰⁶.

b. Evlât Edinmenin Küçüğün Yararına Olması

Evlât edinmenin küçüğün yararına olması şartı TMK m. 305 hükmünün ikinci fıkrasının gerekçesinde “*evlât edinmenin olmazsa olmaz şartı (condictio sine qua non)*”

Denizli 2. Aile Mahkemesinin 2006/84 D. iş dosyasından anlaşılabacağı üzere; davacı eşler, davalının evlilik dışı ilişkisinden doğan 06.05.2006 doğumlu küçük M. 'yi bakma/evlât edinme amaçlı olarak, doğduğu tarihte yanlarına almışlardır.

Toplanan delillerden, davacıların küçüğü aldıkları tarihten bir süre sonra yurt dışına götürdükleri, tekrar Türkiye'ye döndükleri, küçüğün tarafların yanlarında bulunduğu bir yıllık süre içerisinde davacıların S. 'in yurtdışına geçici sürelerle gittiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde davacı eşler yönünden verilmiş bir ayrılık ya da boşanma kararı bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle, bu dönemde evlilik birliği devam etmiş, davacı S. 'in evde bulunmadığı dönemlerde diğer eş tarafından küçüğe bakılmaya devam edilmiştir. Küçüğe aile birliği içerisinde bakıldığından davacı S. 'in kısa süreli çalışma amacıyla evden ayrılması bakım ve eğitim görevini aksatır nitelikte bulunmamaktadır. Türk Medeni Kanunu m. 306 ve 316 koşulları oluşmuştur. Davanın kabulüne karar vermek gerekirken yazılı gerekçe ile reddi doğru görülmemiştir. ...”; <https://www.ilhanheltvacidersleri.com/turk-medeni-kanunu/turk-medeni-kanunu-madde-306> (Erişim Tarihi: 11.09.2024).

¹⁰⁵ **BALKAR, Süheyla**, “Türk Hukukunda Evlât Edinme”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, 2002, ss. 235-266.

¹⁰⁶ **AYDOS, Oğuz Sadık**, “Yeni Medenî Kanuna Göre Evlât Edinme”, GÜHFD, C. IV, S. 1-2, 2000, ss. 117-141, s. 119; **SCHWENZER/KELLER**, s. 20.

olarak nitelendirilmiştir¹⁰⁷. Bu şart ile evlât edinmenin hukukumuzca da kabul edilen “*çocuğun üstün yararı ilkesi*” uyarınca yapılması gerektiği hükme bağlanmıştır.

İsviçre Medeni Kanunu’nun 264. maddesinde de paralel biçimde düzenlenen ilgili hüküm uyarınca, küçük bir çocuğun evlât edinilmesi, ancak evlât edinmenin çocuğun üstün yararına hizmet edeceğinin tüm koşullar ve somut durumlar çerçevesinde değerlendirilmesi suretiyle tespit edilmesi halinde hukuken mümkün olmaktadır¹⁰⁸. Bu değerlendirme yapılırken, evlât edinmenin çocuğun kişilik gelişimine elverişli bir çevre ve koşullar içerisinde gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ve evlât edinmenin çocuğun hem şimdiki hem de gelecekteki yararına uygunluğu esas alınmalıdır¹⁰⁹. Ayrıca evlât edinme ile birlikte evlât edinen ile çocuk arasında kurulacak olan yeni hukuki bağın niteliği ile çocuğun gerçek ana ve babasıyla mevcut ilişkilerinin durumu da çocuğun yararına ilişkin takdir yetkisinin kullanılmasında dikkate alınması gereken önemli unsurlar arasındadır¹¹⁰.

c. Diğer Çocukların Yararlarının Zedelenmemesi

Kanun koyucu, TMK m. 305 ile evlât edinenin diğer çocuklarının menfaatini de korumak istemiştir. Bu hüküm ile evlât edinenin hayatta olan diğer çocuklarının menfaatlerinin zedelenmemesi koşuluyla evlât edinmenin mümkün olabileceği düzenlenmiştir¹¹¹. Bu hüküm de “*çocuğun üstün yararı ilkesi*” ile bağdaşmaktadır.

¹⁰⁷ AKINTÜRK, s. 373; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 304; ŞIPKA, s. 308; AYDOĞDU, s. 647; AYDOS, s. 119.

¹⁰⁸ SCHWENZER/KELLER, s. 22; DEMİR, s. 359.

¹⁰⁹ HEGNAUER, Cyril, Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Das Familienrecht, 2. Abteilung: Die Verwandtschaft, Sonderband: Die Adoption (Artikel 264–269c ZGB und 12a–12c SchlT), Stämpfli & Cie, 1975, N. 9; AYDOS, s. 119.

¹¹⁰ BALKAR, s. 248; BAYGIN, Cem, “Evlât Edinmenin Koşulları” AÜHFD, C. VII, S. 3-4, Y. 2003, ss. 591-626, s. 597.

¹¹¹ BAYGIN, (Koşullar), s. 601; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 319; AKINTÜRK/ATEŞ, s. 372; ÖZTAN, (Aile), s. 955; AKYÜZ, (Çocuk), s. 169; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 587; BELEN, Herdem, Yeni Medenî

Böylece eski Medeni Kanundan farklı olarak yeni Medeni Kanun ile “*altsoyu bulunan kişilere de bir veya birden çok evlât edinmenin mümkün kılındığı*” anlaşılmaktadır. Eski Medeni Kanun m. 253’te yer alan “*evlât edinme hakkı nesebi sahih fîruu bulunmayanlara münhasırdır*” hükmü ile evlât edinme hakkı yalnızca alt soyu bulunmayanlara tanınmıştır¹¹². Bu hükmün amacı doğal yolla evlât sahibi olmuş ve “*evlât sevgisini tatmış olan*” evlât edinenin evlâtlığına yeterli özeni gösterememesi ve bunun yanında mevcut çocuklarının miras haklarının da zarara uğraması tehlikesinin önüne geçmektir¹¹³. Yeni Medeni Kanunda ise evlât edinmede çocuğun üstün yararını esas alan yaklaşımlar doğrultusunda bu sınırlamayı kaldırmış ve İsviçre Medenî Kanunu m. 264 hükmünde olduğu gibi evlât edinenin mevcut çocuklarının menfaatlerinin hakkaniyete aykırı şekilde zedelenmemesi koşuluyla altsoyu bulunan kişilerin de evlât edinmesine imkân tanımıştır¹¹⁴.

Diğer çocukların yararlarının zedelenip zedelenmediği değerlendirilmesi yapılırken evlât edinenin kendi öz çocuklarına olan bakım ve gözetim yükümlülüğünü aksatıp aksatmadığı, onlara sağladığı ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitim gibi imkânların mevcut çocuklar aleyhine değişip değişmeyeceği gibi kriterler değerlendirilmektedir. Olumsuz koşulların varlığı halinde evlât edinmenin gerçekleşmesi mevcut çocuklar için hakkaniyete aykırılık teşkil edeceğinden evlât edinme talebi hâkim tarafından reddedilmektedir¹¹⁵. Zira TMK m. 316 hükmünde de belirtildiği gibi evlât edinme kararı

Kanun Hükümleri Uyarınca Evlât Edinme (Türk İsviçre-Alman Karşılaştırmalı Hukuk Değerlendirmesiyle), Beta Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 56.

¹¹² **FEYZİOĞLU**, s. 475; **ZEVLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, s. 88 naklen **KİZİR, Mahmut**, “*Türk Hukukunda Evlât Edinme*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1, 2009, ss. 151-184, s. 156; **AYİTER, Nûşin**, “*Türk Medenî Kanunu Öntasarısı ve Gerekçesinin Nesebe İlişkin Hükümleri Hakkında Görüşler*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 30, S. 1, 1973, ss. 145-167, s. 152.

¹¹³ **ŞENER, Esat**, “*Evlâtlık Müessesesi Üzerine Birkaç Söz*”, TNBHD, S. 61, 1989, s. 4.

¹¹⁴ **BALKAR**, s. 249.

¹¹⁵ **ÖZDEMİR/RUHİ**, s. 353; **AYDOĞDU**, s. 81;

verilirken hâkim tarafından yapılan araştırma neticesinde evlât edinenin altsoyu olması halinde onların evlât edinmeye ilişkin yaklaşımı da önem arz etmektedir.

2. Evlât Edinenler Açısından Şartlar

a. Birlikte Evlât Edinme

aa. Eşlerin Birlikte Evlât Edinme Gerekliği

TMK m. 306 uyarınca “eşler ancak birlikte evlât edinebilirler” demek suretiyle ancak evli çiftlere evlât edinme imkânı tanınmıştır¹¹⁶. Buna göre evli olmayan çiftler ile iki arkadaşın veya iki kardeşin evlât edinmesi mümkün değildir¹¹⁷. Bu şart Yeni Kanun

¹¹⁶ **KAYA, Cengiz**, Türk Hukukunda Evlât Edinme, Beta Yayıncılık, 2009, s. 39; **BAŞPINAR, Veysel**, “Türk Medenî Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz”, AÜHFD, C. 52, S. 3, 2003, ss. 79-101, s. 96 **SADİOĞLU, Fikriye Ceren**, “Türk ve İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Eşlerin Birlikte Evlât Edinmesi Kuralı”, Hacettepe HFD, C. 10, S. 2, 2020, ss. 730-759, s. 734; **BAYGIN, (Koşullar)**, s. 607; **KILIÇOĞLU**, 458; **ÖZDEMİR/RUHİ**, 588; **YILMAZ**, s. 490.

¹¹⁷ Buna ilişkin Anayasa Mahkemesine yapılan bir başvuruda TMK’nın “Eşler, ancak birlikte evlât edinebilirler; evli olmayanlar birlikte evlât edinemezler.” hükmünü içeren 306. maddesi ile “Otuz yaşını doldurmuş olan eş, diğer eşin ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksunluğu veya iki yılı aşkın süreden beri nerede olduğunun bilinmemesi ya da mahkeme kararıyla iki yılı aşkın süreden beri eşinden ayrı yaşamakta olması yüzünden birlikte evlât edinmesinin mümkün olmadığını ispat etmesi hâlinde, tek başına evlât edinebilir.” hükmünü içeren 307/2 maddesinin Anayasa’nın 5., 10., 13. ve 41. maddelerine aykırı olduğu iddia edilmiştir. Ancak bu talep Anayasa Mahkemesi’nin T: 09.07.2009, E: 2004/38, K: 2009/108 sayılı kararı ile reddedilmiştir: “... Dava konusu kurallar evlât edinilecek çocukların yararlarının korunmasını öncelikli kılarak evlilik ilişkisi devam ettiği sürece evlât edinilen çocuğun “aile” içine alınması ve doğal soybağına yaklaştırılan bir ilişki kurarak, evlât edinilen çocuğun yararının azami şekilde gözetilmesine öncelik vermektedir... Evli olanların ancak birlikte evlât edinebilecekleri, ayrı evlât edinmeye ancak birlikte evlât edinmenin imkânsız olduğu sayılı durumlarda izin verildiğine ilişkin kurallar, tek başına evlât edinenler karşısında farklı bir uygulama yaratmış gözükse de, iradi olarak evlilik ilişkisi kurmuş olanlarla, evli olmayanların Anayasa’nın 10. maddesi anlamında “aynı hukuksal konumda” oldukları ileri sürülemeyeceğinden, bu yönden Anayasa’ya aykırılıktan söz edilemez... Evlâtlık ilişkisi, evlât edinen ile edinilen arasında soybağı kurulmasını ve çocuğun yüksek menfaatlerini koruyup geliştirebilecek bir aile yaratılmasını amaçladığından, iptali istenen kuralların Anayasa’nın 41. maddesindeki “Ailenin ve çocukların korunması” yükümlülüğüyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Evli olanların ancak birlikte evlât edinebileceklerine ilişkin kuralın, bu kişilerin evlilik birliği devam ettiği sürece kural olarak tek başlarına evlât edinmelerini yasaklamakla, eşlerden birinin “bireysel” tercihlerine bir sınırlama getirmekte ise de evlât edinme işlemi doğrudan kendi özerklik alanıyla sınırlı bir tasarruf değildir. Evlâtlık ilişkisi, evlât edinen ile ulusal ve uluslararası uygulamada genellikle “küçük”ler arasında kurulan, evlât edinilenin veli veya vasisinin iznine dayansa da küçüklerin maddi ve manevi gelişimleri, gelecekleri, sosyal

ile gelmiştir. Zira eski Medeni Kanunda eşlere diğer eşin rızasını almak koşuluyla bir küçüğü veya ergin bir kişiyi evlât edinme imkânı tanınmaktayken Yeni Kanunda buna engel olunmuştur. Bu hüküm ile evlâtlığa bir aile ortamı sunmanın önemi ve gerekliliği vurgulanmaktadır. Kaldı ki evlilik birliği içinde ayrı yaşayan çiftlere de evlât edinme hakkı tanınmış olmasına karşın bu durumun çocuğun üstün yararını zedeleyip zedelemeyeceğini de yine hâkim takdir etmektedir¹¹⁸.

bb. Beş Yıldan Beri Evli Olma veya Otuz Yaşını Doldurmuş Olma

Eşlerin birlikte evlât edinebilmeleri, TMK m. 306/2 hükmünce “*en az beş yıldan beri evli olmaları veya otuz yaşını doldurmuş olmaları*” şartına bağlanmıştır. Bu iki şarttan birinin gerçekleşmesi evlât edinme için yeterlidir. Bu durumda beş yılı aşkın süredir evli olan çiftlerin evlât edinme için ayrıca belli bir yaş sınırını aşmış olmaları aranmamaktadır. Aynı şekilde otuz yaşını doldurmuş olan eşler için de evliliklerinde beş yıllık süreyi doldurmamış olsalar da birlikte evlât edinmelerinde bir sakınca bulunmamaktadır. Türk hukukunda evlât edinme için getirilen yaş şartı gün geçtikçe küçülme eğilimindedir. 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinde kırk olarak belirlenen evlât

ilişkileri, inanç ve ahlaki yargılarının biçimlenmesi konusunda yaşamsal yetkiler sunan bir ilişki niteliğindedir. Anayasa, evlât edinenin bireysel tercihiye yönelik olarak bir “temel hak” kategorisi yaratmamakta, 41. maddesinde, aileyi Türk toplumunun temeli olarak kabul etmekte, aile ilişkisinin, kendisinden beklenen “sosyal” yararı gerçekleştirecek şekilde desteklenmesini, aile içinde özellikle “anne” ve “çocukların” korunmasını devlete bir yükümlülük olarak yüklemektedir.. Bu durumda iptali istenen kurallar bir temel hakka sınırlama getirmekten çok, Anayasa’nın 5. ve 41. maddelerinde devlete yüklenen bir sorumluluğu, çağın gereklerine uygun olarak yerine getirmektedir. Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kurallar Anayasa’nın 5., 10., 13. ve 41. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir. Sonuç olarak; 22.11.2001 günlü, 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu’nun 306. maddesinin birinci fıkrasının “Eşler, ancak birlikte evlât edinebilirler; ...” bölümü ile 307. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa’ya aykırı olmadığına ve itirazın reddine ... karar verildi.” (RG. 06.11.2010; S: 27751).”

<https://www.ilhanhelveacidersleri.com/turk-medeni-kanunu/turk-medeni-kanunu-madde-306> (Erişim Tarihi: 11.09.2024).

¹¹⁸ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 354; YILMAZ, s. 490.

edime yaşı, 1983 yılında 2846 sayılı “743 Sayılı Türk Kanunu Medenisinin 253üncü Maddesinin Değiştirilmesi ve 257nci Maddesine Fıkralar Eklenmesi Hakkında Kanun” ile yapılan değişiklikle otuz beş indirilmiştir. 4721 sayılı yeni TMK’da ise otuz beş yaş şartı yeniden düzenlenerek otuz yaşın doldurulması olarak hükme bağlanmıştır¹¹⁹.

Alman hukukunda Türk hukukundan farklı olarak evlât edinme yaşı daha küçük belirlenmiş ve Alman Medeni Kanunu ile yirmi beş olarak düzenlenmiştir. Evlât edinme ihtiyacının genç yaşlarda doğabileceğinden hareketle yirmi beş olarak belirlenen evlât edinme yaşı, daha erken evlenen çiftlerin talepleri doğrultusunda daha küçük yaşta da evlât edinmeleri mümkün kılınmıştır¹²⁰.

Eşlerin beş yıldan beri evli olmaları veya otuz yaşını doldurmuş olmalarının yanında ayırt etme gücüne sahip olmaları da bu koşullarla birlikte aranan ve aksi kararlaştırılamayan emredici nitelikteki bir koşuldur¹²¹.

cc. Evlât Edinen ile Evlâtlık Arasında Yaş Farkı

Evlât edinmenin bir diğer şartı da TMK m. 308 hükmünün ilk fıkrasına göre evlât edinenin evlât edinilen küçükten en az on sekiz yaş büyük olmasıdır. Bu şart evlât edinilenin küçük veya ergin olmasına bakılmaksızın uygulanmaktadır¹²². Bu hüküm ile evlât edinen ile evlât edinilen arasındaki bağı gerçek ve doğal bir bağa benzetmek amaçlanmıştır¹²³. İsviçre Medeni Kanunu m. 265/1 hükmünde bu yaş farkı on altı olarak

¹¹⁹ ÖZTAN, Bilge, “Medenî Kanunun Kabulünün 70. Yılında Aile Hukuku”, AÜHFD, C. XLIV, S. 1-2, 1995, s. 122; KİZİR, s. 158.

¹²⁰ KİZİR, s. 159; ÖZSUNAY, Ergun, “1961 Tarihli Aile Hukukuna İlişkin Hükümlerin Değiştirilmesi ve Birleştirilmesi Hakkında Kanunla (FamRAendG.) Alman Evlât Edinme Hukukuna Getirilen Yenilikler”, Journal of Istanbul University Law Faculty, C. 32, S. 1, 2011, ss. 193-218, s. 195.

¹²¹ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 354.

¹²² İMAMOĞLU, S. Hülya, “Anayasa Mahkemesinin 25.07.2023 Tarihli Bireysel Başvuru Kararı Bağlamında Evlât Edinmede Evlât Edinen ve Evlât Edinilen Arasındaki Yaş Farkı Meselesi”, AÜHFD, C. 73, S. 3, 2024, ss. 1903-1932, s. 1910.

¹²³ AKINTÜRK, s. 367; YILMAZ, s. 493; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 304.

belirlenmiştir. Bu yaş farkı her iki eş için de aranmakla birlikte Türk hukukunda da olduğu gibi yaş farkında herhangi bir üst sınır öngörülmemiştir¹²⁴.

dd. Diğer Eşin Çocuğunu Evlât Edinme

Eşlerin birlikte evlât edinmesi zorunluluğuna bir istisna olarak eşlerden birinin diğer eşin çocuğunu evlât edinebileceği düzenlemesi getirilmiştir. TMK m. 306/3'e göre eşiyile en az iki yıldan beri evli olan veya otuz yaşını doldurmuş bulunan eşin, diğer eşin çocuğunu tek başına evlât edinebilmesine imkân tanınmıştır¹²⁵. Bu hüküm, çocuk sahibi olan eş ile diğer eş arasında mevcut olan ebeveynlik ilişkisinin güçlendirilmesi ve çocukla evlât edinen eş arasındaki bağın üveylikten kaynaklanan mesafeden arındırılarak daha sıcak, samimi ve doğal bir aile ortamının oluşturulması açısından önemli bir düzenlemedir¹²⁶.

ee. Birlikte Evlât Edinmenin Mümkün Olmaması

Kural olarak bir eşin tek başına bir küçüğü veya ergin kişiyi evlât edinmesi mümkün değildir. Ancak bir eşin bir küçüğü veya ergin kişiyi diğer eş ile evlât edinmesi imkânsız hale gelmişse TMK m. 307/2 hükmü ile bu eş tek başına evlât edinebilme imkânı tanınmıştır. Bu hükme göre “*otuz yaşını doldurmuş olması şartı ile eşlerden biri,*

¹²⁴ **BALKAR**, s. 243; **İMAMOĞLU**, s. 1911.

¹²⁵ İsviçre hukukunda üvey çocuğun yalnızca yeni eşe duyulan bağlılık nedeniyle evlât edinilmesi hâlinde evliliğin kısa sürede boşanma ile sonuçlanmasının evlâtlık ilişkisi kurulan çocuk ile evlât edinen eş arasındaki bağda ciddi olumsuzluklara yol açabileceği endişesi ile İsviçre Medeni Kanununda değişikliğe gidilmiş ve m. 264 a/III düzenlemesiyle üvey çocuğun evlât edinilebilmesi için yaş şartı yerine eşlerin en az beş yıldan beri evli olmaları zorunlu kılınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **KİZİR**, s. 159 naklen **SEROZAN**, (*Çocuk*), s. 146; **SCHWENZER, Ingeborg/KELLER, Tomie**, “Recent Developments In Swiss Family Law”, Public and Private International Law Bulletin, C. 35, S. 1, 2015, ss. 1-28, s. 19; **DEMİRBAŞ, Harun/ARMAĞAN, Davut**, “İsviçre Medeni Kanunu’nda Evlât Edinmeye İlişkin Hükümlerde Yapılan **ARIK, Fikret**, “Evlât Edinme Bakımından Türk ve İsviçre Doktrin ve Tatbikatı Arasında Bir Mukayese”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 13, S. 4, 1958, ss. 95-114, s. 98 vd.

¹²⁶ **ÖZDEMİR/RUHİ**, s. 355.

diğerinin ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunması veya iki yılı aşkın süreden beri nerede olduğunun bilinmemesi ya da mahkeme kararıyla iki yılı aşkın süreden beri kendisinden ayrı yaşamakta olması sebebiyle birlikte evlât edinmesinin mümkün olmadığını ispat etmesi halinde” tek başına evlât edinme hakkı kazanmaktadır¹²⁷. Bu hüküm ile Kanunda yer alan evlât edinme koşullarına sahip olmasına rağmen başka sebeplerden dolayı eşi ile birlikte evlât edinebilmesi mümkün olmayan evli kişiye evlât edinebilme imkânı tanınmıştır. Hükümde belirtilen ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunan eşin evlât edinmenin önemini ve anlamını kavraması ve çocukla sağlıklı bir ilişki kurması beklenemeyeceğinden çocuğun eşler tarafından birlikte evlât edinilebilmesi mümkün değildir¹²⁸.

Eşlerin birlikte evlât edinmesini imkânsız kılan durumlardan bir diğeri de hükümde belirtildiği üzere eşlerden birinin iki yıldan beri nerede olduğunun bilinmemesi durumudur. Ancak evlât edinmek isteyen eşin evlât edinebilmesi için iki yıldan beri nerede olduğu bilinmeyen eş hakkında gaiplik kararı alması şartı aranmamaktadır¹²⁹.

Hükümde yer alan bir diğeri istisna ise mahkeme kararıyla sabit olmak üzere eşlerin iki yılı aşkın süredir ayrı yaşıyor olmasıdır. Evlât edinmek isteyen eşin evlât edinebilmesi için bu üç istisnadan yalnızca birini ispatlaması, eşi ile birlikte evlât edinmesinin mümkün olmadığını ortaya koymak için yeterli kabul edilmektedir¹³⁰.

b. Tek Başına Evlât Edinme

Türk hukukunda çocuğun doğal bir anne-baba ilişkisi içerisinde, sağlıklı bir aile ortamında büyümesini ve bütünleşmesini sağlamak amacıyla küçüklerin evlât edinilmesinde kural olarak evli çiftlerin “*birlikte evlât edinmesi*” esası benimsenmiş olsa

¹²⁷ AYDOS, s. 121; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 355; AKINTÜRK, s. 366.

¹²⁸ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 355.

¹²⁹ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 355.

¹³⁰ KIZIR, s. 160; AKINTÜRK, s. 367.

da Kanunumuz evli olmayan kişiler ile evli olmasına karşın eşiyle birlikte evlât edinmesi mümkün olmayan eşin ve diğer eşin çocuğunu evlât edinecek olan eşin tek başına evlât edinmesine imkân tanımıştır¹³¹. Tek başına evlât edinme esasen birlikte evlât edinme şartının istisnası niteliğindedir ve kanunda bazı şartlara bağlanmıştır.

TMK m. 307'ye göre evli olmayan kişiler ile evli olmasına karşın eşiyle birlikte evlât edinmesi mümkün olmayan eşin ve diğer eşin çocuğunu evlât edinecek olan eşin tek başına evlât edinebilmesi için otuz yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Evlât edinmek isteyen kişinin en az otuz yaşında olması gerekirken Kanunda herhangi bir üst sınır belirlenmemiştir. Ancak evlât edinecek olan kişinin ayırt etme gücüne sahip olması ve hâkimin takdir yetkisini kullanarak bu evlât edinmenin çocuğun yararına olup olmadığını değerlendirmesi gerekmektedir¹³². Ayrıca evlât edinenin vesayet altında olması durumunda TMK m. 463/1 hükmü gereğince bu kişinin evlât edinebilmesi için vesayet makamı ile denetim makamının izni gerekmektedir¹³³.

Bunun yanında kanun koyucu birlikte evlât edinmede olduğu gibi kişilerin tek başına evlât edinebilmesi için de evlât edinen ile aralarında en az on sekiz yaş farkının olmasını aramaktadır¹³⁴.

3. Evlâtlık Açısından Şartlar

a. Küçüğün Yaşı

Daha önce de söz edildiği gibi küçüğün evlât edinilebilmesi için TMK m. 308 hükmü gereğince “*evlât edinilen evlât edinenden en az on sekiz yaş küçük olması*” gerekmektedir. Kanun ile belirlenen yaş farkına ilişkin bu alt sınıra karşılık herhangi bir

¹³¹ AYDOS, s. 121; ATAAY, s. 340; AKINTÜRK, s. 323; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 318 vd.; İNAN, (Çocuk), s. 170; ÖZTAN, (Aile), s. 960.

¹³² YILMAZ, s. 493; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 356.

¹³³ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 308; ÖZTAN, (Aile), s. 958; AKYÜZ, (Çocuk), s. 132.

¹³⁴ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 322; ÖZTAN, (Aile), s. 962; AKINTÜRK/ATEŞ, s. 375.

üst sınır belirlenmemiştir¹³⁵. Bu alt sınırı belirlemedeki amaç doğal yollarla kurulmuş aile görünümünün dışına çıkmamak ve böylece evlâtlığın aileye uyum sağlamasını kolaylaştırmaktır.

b. Küçüğün Rızası

TMK m. 308/2 hükmü ile “*ayırt etme gücüne sahip olan küçüğün rızası olmaksızın evlât edinilemeyeceği*” düzenlenmiştir. Küçüğün ayırt etme gücüne sahip olup olmadığının tespiti her somut olayın özelliklerine göre mahkemece değerlendirilmektedir. Ancak İsviçre Federal Mahkemesi¹³⁶ “*10 yaşındaki küçüğün ayırt etme gücüne sahip olamayacağını, bununla birlikte 14 yaşındaki küçüğün olabileceğini ve 10-14 yaş arasındaki küçüklerin ise somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmesi gerektiğini*” kabul etmiştir. Buna göre ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüğün evlât edinilmesi söz konusu olduğunda ise rızası aranmamaktadır¹³⁷.

c. Vesayet Makamının İzni

TMK m. 308/3 hükmü gereğince “*vesayet altındaki küçüğün evlât edinilebilmesi için vasisinin rızası aranmaktadır*”. Ancak TMK m. 463/b.1 hükmü gereğince vasisinin rızasının yanında vesayet makamının izni ile denetim makamının onayı da gerekmektedir¹³⁸. Buradaki vesayet makamı sulh hukuk mahkemesi, denetim makamı ise

¹³⁵ İMAMOĞLU, s. 1911.

¹³⁶ İsviçre Federal Mahkemesi Kararı (BGE 107 II 22) Ayrıntılı bilgi için bakınız: DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 305.

¹³⁷ HEGNAUER, Cyril, Berner Kommentar, Das Familienrecht, Art. 252-269 c ZGB, 1984, Art. 265, N. 16 naklen ÖZCAN, Didem, “Evlât Edinmede Rıza”, İÜHFM, C. 75, S. 2, 2017, ss. 707-722, s. 708; ÖZTAN, (Aile), s. 57.

¹³⁸ İNAN, (Çocuk), s. 172; AKINTÜRK, s. 325.

asliye hukuk mahkemesidir. TMK m. 411'e göre yetkili mahkemeler ise küçüğün yerleşim yeri mahkemeleridir¹³⁹.

Denetim makamı, vesayet makamının kararlarına karşı itiraz merciidir. TMK m. 461 hükmünde “*vesayet makamının kararlarına karşı tebliğ gününden itibaren on gün içinde denetim makamına itiraz edilebileceği*” düzenlenmiştir¹⁴⁰.

Vesayet makamı izin verirken küçüğün evlât edinilmesine ilişkin ilgili kişileri dinler ve küçüğün menfaatine en uygun kararı verir. Vesayet altındaki küçüğün evlât edinilmesi için ayırt etme gücüne sahip olması koşulu aranmamaktadır¹⁴¹.

d. Küçüğün Ana ve Babasının Rızası

Küçüğün evlât edinilmesi TMK m. 309 gereğince ana ve babasının rızasına bağlıdır. Söz konusu rıza, evlât edinenlerin kimliği belirtilmemiş veya henüz belli olmamışken de geçerlidir¹⁴². Hükme göre “*rıza için küçüğün veya ana ve babasının oturdukları yer mahkemesi*” yetkili kılınmıştır. Görevli mahkeme ise “*4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun m. 2 ve m. 4 hükümlerine göre aile mahkemesi veya Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca görevlendirilen asliye hukuk mahkemesidir*”. Rıza, evlât edinmeden önce veya evlât edinme sırasında mahkemede ana ve baba tarafından sözlü veya yazılı olarak açıklanarak mahkemece tutanağa geçirilmektedir¹⁴³.

Ana ve baba, evlât edinilecek küçüğün doğumundan 6 hafta geçmeden evlât edinmeye rıza gösteremez. Ayrıca TMK m. 301/2 hükmüne göre verilen rıza tutanağa

¹³⁹ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 359; AKINTÜRK/ATEŞ, s. 473.

¹⁴⁰ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 305.

¹⁴¹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ s. 305; AKYÜZ, (Çocuk) s. 175; AYDOĞDU, s. 163.

¹⁴² ÖZDEMİR/RUHİ, s. 358; DEMİR, s. 268; AYDOS, 123, ŞIPKA, s. 311;

¹⁴³ ÖZUĞUR, Ali İhsan, Türk Medeni Kanununun Yeni Düzenlemeleri ile Açıklamalı-İçtihatlı Velayet-Vesayet-Soybağı-Evlât Edinme Hukuku-Diğer Eşin Rıza ve Onamına Bağlı İşlemler, Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 300; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ s. 305; AYDOĞDU, s. 164; AKYÜZ, (Çocuk), s. 175.

geçirilme tarihinden itibaren 6 hafta içinde aynı usulle geri alınabilmektedir¹⁴⁴. Rızanın geri alınmasının ardından ana ve baba yeniden rıza göstermek isterse bu kez verilen rıza kesin olacak ve geri alınamayacaktır.

Kanun, ana ve babadan birinin rızasının aranmasına gerek olmayan halleri de düzenlemiştir. TMK m. 311 hükmüne göre “*ana ve babanın kim olduğunun veya uzun süreden beri nerede oturduğunun bilinmiyor olması veya ana ve babadan birinin ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun olması ile ana ve babanın küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmemesi halinde ana ve babanın rızası aranmayacaktır*”¹⁴⁵.

Küçüğün evlât edindirmek maksadıyla bir kuruma yerleştirilmesi ve ana ve babadan birinin rızasının eksik olması durumunda küçüğün kuruma yerleştirilmesinden önce küçüğün oturduğu yer mahkemesince rızanın aranıp aranmayacağına karar verilir¹⁴⁶. Evlât edinen ve evlât edinmeye aracılık yapan kurum, mahkemeden rızanın aranıp aranmayacağına ilişkin karar verilmesi talebinde bulunabilmektedir. Diğer durumlarda ise ana ve babanın rızasının aranıp aranmayacağına ilişkin karar, evlât edinme esnasında verilmektedir. Ana ve babadan biri küçüğe karşı olan özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmemişse, bu sebeple rızasının aranmaması durumunda, bu konudaki karar özen yükümlülüğünü yerine getirmeyen ana veya babanın kendisine yazılı olarak bildirilmektedir¹⁴⁷.

Küçüğün ana ve babasının rızasının aranmasındaki amaç, evlât edinme ile ana ve babanın küçüğün üzerindeki hak ve sorumluluklarının evlât edinene geçecek olmasıdır¹⁴⁸. Evlât edinme ile hem küçüğün hem de ana ve babanın kişilik hakları etkilenmektedir. Bu

¹⁴⁴ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 358; ÖZUĞUR, s. 301.

¹⁴⁵ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 359; AYDOĞDU, s. 232; GENÇCAN, (Çocuk), s. 550.

¹⁴⁶ ÖZUĞUR, s. 302; DEMİR, s. 269; ÖZTAN, (Aile), s. 971; AYDOĞDU, s. 300.

¹⁴⁷ ÖZUĞUR, s. 302; KILIÇOĞLU, s. 463.

¹⁴⁸ RUHİ, (Tanıma), s. 24; ŞIPKA, s. 311; AYDOĞDU, s. 194; AKYÜZ, (Çocuk), s. 173; AYDOS, s. 123.

nedenle Kanun, ana ve babanın rızası olmadan evlât edinmenin gerçekleşmesini kabul etmemiştir¹⁴⁹.

B. Erginlerin ve Kısıtlıların Evlât Edinilmesi

Evlât edinmede kural, küçüklerin evlât edinilmesi iken bu kurala bir istisna getirilmiştir¹⁵⁰. Buna göre TMK m. 313 hükmü ile erginlerin ve kısıtlıların da evlât edinilmesi mümkün kılınmıştır. Ancak Kanun bu istisnayı sıkı şekil şartlarına bağlamıştır¹⁵¹.

Kişinin ergin olması, daha önce de detaylı bir şekilde bahsedildiği üzere, 18 yaşını doldurması, TMK m. 11'e göre evlenmesi ve m. 12'ye göre mahkeme kararıyla ergin kılınması ile mümkündür. Kişinin kısıtlı olması ise TMK'nın 405, 406, 407 ve 408. maddelerinde yer alan sebepler neticesinde kişi hakkında mahkeme tarafından kısıtlama kararı verilmesini ifade etmektedir¹⁵². Bu sebepler ilgili hükümlerde *“akıl hastalığı veya akıl zayıflığı; savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim; özgürlüğü bağlayıcı ceza ve yaşlılığı, engelliliği, deneyimsizliği veya ağır hastalığı sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemediğini ispat eden kişinin kendi isteği ile kısıtlanması”* olarak sayılmaktadır¹⁵³.

Kanun, ergin ve kısıtlıların evlât edinilmesinde küçüklerin evlât edinilmesi koşullarını kıyasen uygulamanın yanında başka koşullar da öngörmüştür. Buna göre evlât edinenin altsoyunun rızasının aranması, evlât edinen ve evlât edinilen açısından bazı özel

¹⁴⁹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 305; BAYGIN, (Sonuçlar), s. 645; AYDOĞDU, s. 194.

¹⁵⁰ HEGNAUER, (Familienrecht), Art. 264, N. 10 naklen DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 312; AYDOĞDU, s. 78; BAYGIN, (Sonuçlar), s. 628; BALKAR, s. 250; RUHİ, (Tanıma), s. 20; BELEN, s. 13.

¹⁵¹ AYDOĞDU, s. 78; BAYGIN, (Sonuçlar), s. 629.

¹⁵² BALKAR, s. 241; AYDOĞDU, s. 83; ÖZTAN, (Aile), s. 978; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 353.

¹⁵³ ÖZTAN, (Aile), s. 958; ARIK, s. 194; ATAAY, s. 61.

durumların varlığı, evlât edinen ve evlât edinilenin arasındaki ilişkinin özellikleri ve evlât edinilenin evli olması halinde eşinin rızası Kanun tarafından aranan koşullardır¹⁵⁴.

1. Evlât Edinenin Altsoyunun Açık Muvafakatinin Bulunması (TMK m. 313/1)

TMK m. 313 hükmünün eski halinde erginlerin ve kısıtlıların evlât edinilebilmesi için evlât edinenin altsoyunun olmaması koşulu aranmakta idi¹⁵⁵. Böylece çocuğu, torunu veya daha önce evlât edindiği çocuğu gibi altsoyu bulunan kişiler ergin ve kısıtlıların evlât edinemedekteydi. Ancak 03.07.2005 tarih ve 5399 sayılı Türk Medeni Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun yürürlüğe girmesiyle TMK m. 313 hükmü değiştirilmiş ve hüküm “*Evlât edinenin altsoyunun açık muvafakatiyle ergin veya kısıtlı aşağıdaki hallerde evlât edinilebilir.*” haline getirilerek altsoyu olan kişilerin de ergin ve kısıtlıların evlât edinebilmesi mümkün kılınmıştır¹⁵⁶. Buna göre birlikte evlât edinen eşler için her iki eşin de altsoyunun açık muvaffakiyeti gerekmektedir¹⁵⁷. Diğer eşin çocuğunun evlât edinilmesi için yalnızca evlât edinen eşin çocuğunun açık muvaffakiyeti yeterli olmaktadır¹⁵⁸.

¹⁵⁴ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 310; BAYGIN, (Sonuçlar), s. 632.

¹⁵⁵ AKYÜZ, (Çocuk), s. 156, 157; AYDOĞDU, s. 160; ÖZTAN, (Aile), s. 955; ŞIPKA, s. 306; BİRİNCİ UZUN, Tuba, “Erginlerin veya Kısıtlıların Evlât Edinilmesinde Evlât Edinenin Altsoyunun Açık Muvafakatinin Bulunması Koşulu”, DEÜHFD, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C. 19, Özel Sayı, 2017, ss. 535-572, s. 540.

¹⁵⁶ YILDIRIM, Abdülkerim, Türk Aile Hukuku, Savaş Yayınevi, 2014, s. 138; KILIÇOĞLU, s. 587.

¹⁵⁷ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 311; ÖZTAN, (Aile), s. 978; KILIÇOĞLU, s. 583; BİRİNCİ UZUN, s. 541.

¹⁵⁸ BİRİNCİ UZUN, s. 541; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 360.

2. Evlât Edinilenin Bedensel veya Zihinsel Engelinin Olması Sebebiyle Sürekli Olarak Yardıma Muhtaç Olması ve Evlât Edinen Tarafından En Az Beş Yıldan Beri Bakılıp Gözetilmesi (TMK m. 313/b. 1)

Bu koşula göre ergin veya kısıtlının bedensel veya zihinsel engelinin olması sebebiyle sürekli olarak yardıma muhtaç olması halinde evlât edinilebilmesi için evlât edinen tarafından beş yıl süre ile bakılıp gözetilmiş olması gerekmektedir. Evlât edinene yüklenen beş yıl süreli bakım ve gözetim yükümlülüğünün sürekli olarak gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir¹⁵⁹. Buradaki süreklilik, İsviçre hukukunda da kabul edildiği gibi, evlât edinen ile evlât edinilenin birlikte oturması ve evlât edinenin hastalığı, iş seyahatleri gibi geçici kesintiler dışında uzun aralıklarla bakım ve gözetime ara verilmemiş olması anlamını taşımaktadır¹⁶⁰.

3. Evlât Edinilenin Küçükken En Az Beş Yıl Süreyle Bakılıp Gözetilmiş ve Eğitilmiş Olması (TMK m. 313/b. 2)

Küçüklerin evlât edinilebilmesi için Kanunda aranan koşulların gerçekleşmesinin mümkün olmaması veya o dönemde evlât edinme iradesinin bulunmamasına rağmen küçük, evlât edinen tarafından en az beş yıl süreyle bakılıp gözetilmiş ise ergin olduktan veya kısıtlı hale geldikten sonra bakım ve gözetimi yapılan kişi tarafından evlât edinilebilmektedir. Böylece evlât edinenin evlât edinme iradesinin geç de olsa yerine getirilmesi mümkün kılınmıştır¹⁶¹.

¹⁵⁹ İsviçre Medeni Kanunu (ZGB Art. 266) ile öngörülen beş yıllık süre değiştirilerek yerine evlât edinmek isteyen kişilerin evlât edinilecek kişiye en az bir yıl boyunca sürekli olarak bakma ve eğitme şartı getirilmiş ve dolayısıyla beş yıllık süre bir yıla düşürülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **DEMİRBAŞ/ARMAĞAN**, s. 64-65.

¹⁶⁰ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 313; **HEGNAUER**, (*Familienrecht*), Art. 266, N. 9.

¹⁶¹ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 314; **AKINTÜRK**, s. 370.

Kanun tarafından aranan beş yıl bakma, gözetme ve eğitme koşulu, evlât edinen ile evlâtlık arasında sağlıklı ve sürekli bir iletişim kurma ve gerek evlâtlığın gerekse evlât edinenin evlât edinme kararından sonraki sürece adaptasyonunu kolaylaştırma amacı taşımaktadır. Bu nedenle buradaki beş yıllık sürenin de zorunlu haller ve kısa kesintiler dışında sürekli olması büyük önem taşımaktadır¹⁶².

4. Evlât Edinilenin En Az Beş Yıldan Beri Evlât Edinen ile Aile Hâlinde Birlikte Yaşamayı ve Diğer Haklı Sebeplerin Varlığı (TMK m. 313/b. 3)

Evlât edinilenin bedensel veya zihinsel bir engelinin olmaması ve evlât edinen tarafından en az beş yıl süreyle bakılıp gözetilmiş olma şartının gerçekleşmemiş olması hallerinde dahi evlât edinilenin en az beş yıldan beri evlât edinen ile aile halinde birlikte yaşıyor olması durumunda diğer haklı sebepler de varsa evlât edinen ile evlât edinilen arasında evlâtlık ilişkisi kurulabilmektedir. Mahkeme, “*diğer haklı sebeplerin varlığı*” hususunu somut olayın özelliklerine göre değiştirmekle birlikte evlâtlık ile evlât edinen arasında kurulan kişisel ilişkiyi ve birlikte yaşamının oluşturduğu aile ortamının niteliğini göz önünde bulundurarak değerlendirmektedir¹⁶³.

5. Eşin Rızası (TMK m. 313/2)

Ergin veya kısıtlı kişinin evli olması durumunda evlât edinilebilmesi eşinin rızasına bağlanmıştır. Evlât edinme kararı sonucunda evlâtlığın eşi ile evlât edinen arasında herhangi bir soybağı ilişkisi kurulmayacak olsa da evlâtlığın evlât edinenin soyadını alması halinde eşinin de soyadının değişmesi sonucu doğacaktır. Ayrıca evlâtlık ilişkisi ile evlâtlığın eşinin de evlât edinen ve ailesi ile ilişki kurması gerekecek ve bu

¹⁶² HEGNAUER, (*Familienrecht*), Art. 266, N. 11; BAYGIN, (*Koşullar*), s. 598; BELEN, s. 20; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 314.

¹⁶³ HEGNAUER, (*Familienrecht*), Art. 266, N. 19a; BELEN, s. 23.

durum somut olayın özelliklerine göre hayatında önemli değişikliklere sebep olabilecektir. Bu nedenle evlât edinme için evlât edinilenin eşinin rızasının aranması gereklilik arz etmektedir¹⁶⁴. Kanunda bu rıza herhangi bir şekil şartına bağlanmamıştır. Ancak eşin sürekli olarak ayırt etme gücünden yoksun olması halinde TMK m. 307/2 hükmünün kıyasen uygulanması ile evlât edinme için eşin rızası koşulu aranmamaktadır¹⁶⁵.

C. Evlât Edinme Kararı

1. Mahkeme Kararı

TMK m. 315/1 hükmüne göre evlâtlık ilişkisi mahkeme kararı ile birlikte kurulmaktadır¹⁶⁶. Ancak 4721 sayılı TMK ile yapılan değişiklik neticesinde evlât edinmenin noterde düzenleme şeklinde yapılan bir evlât edinme sözleşmesi ile değil, mahkeme kararı ile kurulması zorunluluğu evlât edinmenin hukuki niteliğine ilişkin doktrindeki görüşlerin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Bu kapsamda bazı yazarlar evlât edinmeyi mahkeme kararıyla kurulan bir hukuki ilişki, aile hukukuna özgü yargısal bir karar sonucu doğan bir statü veya hâkim kararına dayanan bir hâkimiyet tasarrufu olarak nitelendirmektedir¹⁶⁷. Bazı yazarlara göre ise evlât edinme bir maddi fiil veya mahkeme kararı sonucunda kurulan bir medeni hukuk işlemidir¹⁶⁸. Buna karşılık bizim de katıldığımız bir diğer görüşe göre ise evlât edinme, mahkeme kararının kurucu yenilik doğuran niteliğe sahip olduğu bir hukuki ilişki olarak nitelendirilmektedir¹⁶⁹.

¹⁶⁴ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 314; BAYGIN, (Koşullar), s. 598.

¹⁶⁵ “Küçüklerin evlât edinilmesine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması” konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız: DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 314; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 361.

¹⁶⁶ AKINTÜRK, s. 393; AKYÜZ, (Çocuk), s. 185; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 286.

¹⁶⁷ ÖZTAN, (Aile), s. 951 vd.

¹⁶⁸ BELEN, s. 6; AKINTÜRK/ATEŞ, s. 370; IŞIK, Mehmet, Yeni Türk Medeni Kanun Hükümlerine Göre Evlât Edinme, Adalet Yayınevi, Ankara 2005, s. 15.

¹⁶⁹ KILIÇOĞLU, s. 448; BALKAR, s. 238; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 316.

Bununla birlikte evlât edinmeye yönelik verilen mahkeme kararı çekişmesiz yargı işidir ve bu kararın tüm ilgililere bildirilmesi gerekmektedir¹⁷⁰.

743 sayılı eski Medeni Kanunda öngörülen sistemde evlât edinme, bir sulh hâkiminin izni doğrultusunda düzenlenen evlât edinme sözleşmesi ile gerçekleşmekteydi. Bu nedenle bu dönemde evlât edinme, “*aile hukuku sözleşmesi*” olarak nitelendirilmekteydi¹⁷¹. 743 sayılı Kanunun m. 256 hükmü uyarınca, evlât edinme ancak sulh hâkimi tarafından verilen izne istinaden resmi senet şeklinde düzenlenecek olan bir sözleşme ile kurulmaktaydı¹⁷². Bu senedin hukuki anlamda hüküm ve sonuçlarını doğurması ise evlâtlık ilişkisinin nüfus kütüğüne işlenmesine bağlıydı. Dolayısıyla evlât edinme, hâkimin izin verdiği ancak bizzat tesis etmediği bir işlem olarak şekillenmekteydi.

Yeni TMK ise bu süreci köklü biçimde değiştirmiştir. Yeni düzenleme ile noter huzurunda resmi senet düzenlenmesi şartı kaldırılmış, evlât edinme sürecinin tamamı yargısal denetime tâbi kılınmıştır. Artık mahkeme bir izin merci değil; evlât edinme iradesini değerlendiren, gerekli araştırmaları bizzat yürüten ve bu ilişkinin kurulmasına doğrudan karar veren tek yetkili makam haline getirilmiştir. Böylece evlât edinme sürecinin hem denetimi hem de kurulması görevi mahkemeye verilerek daha sistematik bir işleyiş öngörülmüştür.

Bunun yanında eski Kanun döneminde kurulmuş olan evlât edinme sözleşmelerinin akıbetinin yeni TMK döneminde ne olacağı hususu da 4722 sayılı Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun ile hükme bağlanmıştır. Bu Kanunun m. 14 hükmüne göre “*TMK’nın yürürlüğe girmesinden önce*

¹⁷⁰ BREITSCHMID, (*Familienrecht*), Art. 268, N. 6; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 860; IŞIK, s. 89; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 334.

¹⁷¹ AKINTÜRK, s. 375; KILIÇOĞLU, s. 120; ÖZUĞUR, s. 305; IŞIK, s. 15; BELEN, s. 6.

¹⁷² AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 185; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 286; AKINTÜRK, s. 393.

kurulmuş olan evlât edinme sözleşmeleri, bütün hükümleri ile birlikte geçerliliğini koruyacaktır”¹⁷³.

Evlât edinmeye ilişkin davanın davacısı tek başına evlât edinmede evlât edinmek isteyen kişi, birlikte evlât edinmede ise evlât edinmek isteyen eşlerdir¹⁷⁴. Davalı ise küçüklerin evlât edinilmesinde küçüğün ana ve babası, erginlerin evlât edinilmesinde ergin kişinin kendisi, kısıtlıların ve vesayet altındaki küçüklerin evlât edinilmesinde ise evlât edinilecek kişinin yasal temsilcisi olan vasisidir¹⁷⁵.

2. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Evlât edinme kararını vermeye yetkili mahkeme, TMK m. 315 hükmü gereğince birlikte evlât edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesi iken tek başına evlât edinmede evlât edinenin oturma yeri mahkemesidir¹⁷⁶. Görevli mahkeme ise “*Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun*” m. 4 uyarınca aile mahkemeleridir¹⁷⁷.

3. Mahkemenin Araştırma Yükümlülüğü

Mahkeme, TMK m. 316’ya göre evlât edinmeye ilişkin karar vermeden önce gerekli araştırmayı yapmakla yükümlüdür. Ayrıca evlât edinileni ve evlât edineni dinleyerek gerekirse uzmanlardan görüş almaktadır¹⁷⁸.

TMK m. 316/2 hükmü gereğince mahkeme araştırma yaparken evlât edinilenin ve evlât edinenin sağlığını, kişiliğini, karşılıklı ilişkilerini, ekonomik durumlarını dikkate

¹⁷³ AYDOĞDU, s. 46; ÖZUĞUR, s. 305.

¹⁷⁴ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 316; KILIÇOĞLU, s. 575; SEROZAN, (Çocuk), s. 232.

¹⁷⁵ AYDOĞDU, s. 487; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 316; KILIÇOĞLU, s. 575; ÖZUĞUR, s. 305.

¹⁷⁶ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 362; ŞIPKA, 316; AYDOĞDU, s. 486; BALKAR, s. 251.

¹⁷⁷ FİLİZ, Orhan, “Türkiye’de Aile Mahkemeleri Uygulaması ve Uygulamanın Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma”, Aile ve Toplum: Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, C. 7, S. 25, 2011, ss. 73-96, s. 80.

¹⁷⁸ AKYÜZ, (Çocuk), s. 185; AKINTÜRK, s. 393; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 286.

almaktadır. Bununla birlikte hükme göre mahkeme, evlât edinene yönelik olarak evlât edinenin eğitime yeteneğini, evlât edineni evlât edinmeye yönelten sebepleri ve aile ilişkileri ile bakım ilişkilerindeki gelişmeleri araştırarak değerlendirmektedir¹⁷⁹. TMK m. 316 hükmünün son fıkrasında evlât edinilenin alt soyunun olması halinde evlât edinmeye ilişkin alt soyunun da tavır ve düşüncelerinin göz önünde bulundurulması gerektiği düzenlenmektedir.

Mahkemece yapılan araştırmanın kapsamına evlât edinme başvurusunun usulüne uygun yapılıp yapılmadığı ve evlât edinmek isteyen kişilerin Kanunda aranan koşullara sahip olup olmadığı değerlendirmeleri de girmektedir. Mahkemenin bu araştırması evlât edinme sisteminin amacına ve özüne uygun olarak yapılmalıdır. Bu doğrultuda evlât edinmenin çocuğun yararına olup olmadığı esas alınarak araştırmalara yön verilmeli ve buna göre evlât edinmeye ilişkin nihai karar verilmelidir¹⁸⁰. Zira mahkemenin nihai kararıyla evlâtlık ilişkisi kurulmuş olacaktır.

4. Nüfus Kütüğüne Kayıt

Mahkemece verilen evlât edinme kararının kesinleşmesinin ardından evlât edinme kararı, TMK m. 314/5 hükmünün ikinci bendi gereğince hem evlâtlığın hem de evlât edinenin nüfus kütüğüne işlenmektedir¹⁸¹. Mahkeme, kesinleşme şerhi ile birlikte evlât edinme kararını kesinleşme tarihinden itibaren on gün içinde ilgili nüfus müdürlüğüne göndermektedir¹⁸². TMK m. 314/4 hükmüne göre “*eşler tarafından birlikte evlât edinilen ve ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin nüfus kaydına ana ve baba adı olarak*

¹⁷⁹ AKINTÜRK, s. 393; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 318; HATEMİ/SEROZAN, s. 323; AYDOĞDU, s. 137.

¹⁸⁰ HEGNAUER, (*Familienrecht*), Art. 268, N. 34 ve BREITSCHMID, Art. 268, N. 17 naklen DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 320; HATEMİ/SEROZAN, s. 323.

¹⁸¹ AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 189; AYDOĞDU, s. 488; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 287.

¹⁸² AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 189; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 287.

evlât edinen eşlerin adları yazılmaktadır”. Böylece m. 314/5 hükmünde düzenlendiği gibi “*evlâtlığın, miras ve başka haklarının zedelenmemesi, aile bağlarının devam etmesi için evlâtlığın naklen geldiği aile kütüğü ile evlât edinenin aile kütüğü arasında her türlü bağ kurulmuş*” olmaktadır¹⁸³.

Evlât edinmenin nüfus kütüğüne tescili işlemi, kurucu değil bildirici nitelikte idari bir işlem olduğundan evlât edinmenin geçerliliğini sağlayan bir koşul değildir¹⁸⁴. Ayrıca evlât edinme kararının nüfus kütüğüne tescili işlemi için Kanunda herhangi bir süre öngörülmemiştir¹⁸⁵.

Evlât edinme ile ilgili tüm bilgi, belge ve kayıtların gizliliği esastır¹⁸⁶. TMK m. 314/6 hükmü ile buna ilişkin olarak “*evlât edinme ile ilgili kayıtların, belgelerin ve bilgilerin mahkeme kararı olmadıkça veya evlâtlık istemedikçe hiçbir şekilde açıklanamayacağı*” düzenlenmiştir¹⁸⁷.

D. Evlât Edinme İşlemlerinde Aracılık

Küçüklerin evlât edinilmesine ilişkin aracılık faaliyetlerine ilişkin olarak 2 Temmuz 2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 139. maddesiyle yapılan değişiklikle birlikte TMK m. 320 yeniden düzenlenmiş; bu kapsamda, küçüklerin evlât edinilmesine ilişkin aracılık faaliyetlerinin yalnızca Cumhurbaşkanınca yetkilendirilen kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülebileceği açıkça hüküm altına alınmıştır¹⁸⁸. Aynı madde uyarınca, söz konusu faaliyetlerin usul ve esaslarına

¹⁸³ ÖZTAN, (Aile), s. 986; AYDOĞDU, s. 481.

¹⁸⁴ FEYZİOĞLU, s. 488, ZEVLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA, s. 1079; ÖZUĞUR, s. 322.

¹⁸⁵ ÖZTAN, (Aile), s. 986; IŞIK, s. 124; ÖZUĞUR, s. 322.

¹⁸⁶ Yargıtay 2. HD., E. 2008/1914, K. 2009/13138, T. 02.07.2009

(<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/2-hukuk-dairesi-e-2008-1914-k-2009-13138-t-2-7-2009>

Erişim Tarihi: 10.03.2026).; IŞIK, s. 125; BAYGIN, (Sonuçlar), s. 634; AKYÜZ, (Çocuk), s. 190.

¹⁸⁷ AYDOĞDU, s. 496; AKYÜZ, (Çocuk), s. 190; ÖZTAN, (Aile), s. 986.

¹⁸⁸ AYDOĞDU, s. 400; AKYÜZ, (Çocuk), s. 182; BAGAÇ, s. 239.

ilişkin düzenlemelerin de Cumhurbaşkanınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenmesi öngörülmektedir.

Her ne kadar Cumhurbaşkanlığı tarafından henüz bu konuda yeni bir yönetmelik çıkarılmamış olsa da 700 sayılı KHK öncesinde yürürlükte bulunan ve 25 Şubat 2009 tarihli ve 2009/14729 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan “*Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük*” uygulamada geçerliliğini sürdürmektedir¹⁸⁹. Bu geçici durum, yeni düzenlemeler yürürlüğe girinceye kadar aracılık faaliyetlerinin hukuki dayanağını teşkil etmektedir.

Evlât edinmede aracılık faaliyeti, Türkiye’de devletin münhasır yetkisi altında yürütülmektedir. 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü’nün kapatılmasının ardından, bu alandaki görev ve yetkiler Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne devredilmiştir. Bu müdürlük hem ulusal hem de Lahey Sözleşmesi kapsamında gerçekleştirilen uluslararası evlât edinmeler bakımından “*Merkezî Makam*” sıfatıyla hareket etmektedir¹⁹⁰.

Bu kurumsal yapı sayesinde, evlât edinme süreci çocukların üstün yararı ilkesi doğrultusunda yürütülmekte; çocukların her türlü istismar ve kötü muameleden korunması, evlât edinmelerin ise ülke genelinde belirlenen standartlara uygun biçimde gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır¹⁹¹.

¹⁸⁹ KOÇOĞLU, Safa, “Evlât Edinmede Ana ve Babanın Rızasının Aranıp Aranmaması Sorununun, Özellikle Yetkili Kurum Aracılığı ile Evlât Edinme Açısından İncelenmesi”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD), S. 38, 2019, ss. 239-265, s. 242; YILMAZ, s. 517; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 327.

¹⁹⁰ KOÇOĞLU, s. 243.

¹⁹¹ SEROZAN, (Çocuk), s. 219; AKYÜZ, (Çocuk), s. 127; ÖZTAN, (Aile), s. 951; ÖZUĞUR, s. 311; YILMAZ, s. 517; GENÇCAN, (Çocuk), s. 1298.

E. Evlât Edinmenin Yokluğu, Geçersizliği ve Kaldırılması

743 sayılı eski Medeni Kanun döneminde evlât edinme, taraflar arasında resmi senetle kurulan ve hâkimin izniyle tamamlanan bir “*aile hukuku sözleşmesi*” olarak nitelendirilmekteydi¹⁹². Bu sözleşmesel niteliğin bir sonucu olarak evlâtlık ilişkisi tarafların karşılıklı anlaşmasıyla veya belirli haklı sebeplerle tek taraflı irade beyanıyla sona erdirilebilmekteydi¹⁹³. Ancak 4721 sayılı TMK ile evlât edinmenin sözleşmesel yapısı terk edilerek, kurum tamamen bir “*mahkeme kararı*” temeline oturtulmuş ve çocuğun üstün yararı ilkesi ekseninde yeniden şekillendirilmiş olması neticesinde evlâtlık ilişkisi, gerçek soy bağına eşdeğer, sürekli ve tarafların serbest iradeleriyle bozulamayacak bir statü kazanmıştır¹⁹⁴.

Türk hukukunda yeni TMK ile benimsenen sınırlı evlât edinme sistemi çerçevesinde evlâtlık ilişkisinin sona ermesi; sözleşmeler hukukundaki klasik fesih veya dönme kavramlarıyla değil, kararın taşıdığı hukuki sakatlıkların derecesine göre yokluk, geçersizlik (mutlak butlan) ve mahkeme kararı ile kaldırılması (iptal) boyutlarıyla incelenmektedir¹⁹⁵.

1. Evlât Edinmenin Yokluğu

Evlât edinme işleminin hukuken doğabilmesi için gerekli kurucu unsurların eksik olması durumu, “*yokluk*” yaptırımını gündeme getirmektedir. Yeni TMK’de yer alan düzenlemede evlât edinmenin kurucu unsuru mahkeme kararıdır. Dolayısıyla bir

¹⁹² AKINTÜRK, s. 375; BELEN, s. 3; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 287.

¹⁹³ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 369; BELEN, s. 4; AYDOS, s. 119.

¹⁹⁴ BAYGIN, (*Sonuçlar*), s. 629; KILIÇOĞLU, s. 561; BELEN, s. 4.

¹⁹⁵ DURAL, Mustafa/SARI, Suat, Türk Özel Hukuku Cilt I Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükmeleri, Filiz Kitabevi, İstanbul 2023, s. 161; OĞUZMAN, Kemal/BARLAS, Nami, Medeni Hukuk, On İki Levha Yayınları, 2025, s. 205-206; KİZİR, s. 176.

mahkeme kararı olmaksızın, fiilî olarak veya tarafların kendi aralarında yaptıkları bir anlaşma ile kurulan evlâtlık ilişkisi hukuken yok hükmündedir¹⁹⁶.

Bunun yanı sıra işlemi gerçekleştiren kişinin ayırt etme gücünün bulunmaması sebebiyle tam ehliyetsiz olması veya onun adına kanuni temsilcisinin bu kişiye sıkı sıkıya bağlı hakkı kullanmaya çalışması da yokluk sonucunu doğurmaktadır¹⁹⁷. Ayrıca hukukumuzda aynı cinsiyetten kişilerin evlenmesi mümkün olmadığından bu kişilerin birlikte evlât edinmeleri de kurucu unsurlardan yoksun kabul edilerek yokluk müeyyidesine tabi tutulmaktadır¹⁹⁸.

Yokluk, bir def’i değil itiraz niteliğinde olduğu için herhangi bir hak düşürücü süre veya zamanaşımına tabi olmaksızın her zaman ileri sürülebilmekte ve açılacak bir tespit davası veya nüfus kaydının düzeltilmesi davası ile her aşamada mahkemece gözetilmektedir¹⁹⁹.

2. Evlât Edinmenin Geçersizliği

Türk Medeni Kanununda evlât edinmenin mutlak butlanla geçersizliğine dair özel ve ayrı bir başlık bulunmamakla birlikte, kamu düzenini yakından ilgilendiren ağır sakatlık hallerinin mutlak butlan yaptırımına tabi olacağı doktrinde kabul edilmektedir²⁰⁰. Örneğin, bir kimsenin eşi haricinde birden fazla kişi tarafından (örneğin iki arkadaş veya kardeş tarafından) aynı anda evlât edinilmesi kurallara açıkça aykırıdır ve butlan sebebi teşkil etmektedir²⁰¹.

¹⁹⁶ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 311; KAYA, s. 103.

¹⁹⁷ RUHİ, (Tanıma), s. 64; IŞIK, s. 129; ÖZTAN, (Aile) s. 461.

¹⁹⁸ BELEN, s. 105; ÇÖREKÇİ, Elif, “Ülkelerarası Evlât Edinme”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 132.

¹⁹⁹ OĞUZMAN/BARLAS, s. 245; AKİPEK, Jale G./ AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, 2024, s. 219; DURAL/ÖĞÜZ, s. 224; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 311; AYDOĞDU, s. 762; KAYA, s. 104.

²⁰⁰ KİZİR, s. 177; ATAAY, s. 97; HATEMİ/SEROZAN, s. 325; OĞUZMAN/DURAL, s. 252.

²⁰¹ ŞIPKA, s. 309; AKINTÜRK, s. 365; KİZİR, s. 158.

Geçersizlik hallerinden bir diğeri, evlenme yasağının ihlalidir. Eski kanun döneminde evlâtlık ile evlât edinen arasında bir evlilik gerçekleşirse bu evlilik iptal edilmez, aksine evlâtlık ilişkisi kendiliğinden düşerdi²⁰². Yeni TMK ise evlâtlık ilişkisinden doğan evlenme yasağının kapsamını altsoyu da dâhil ederek genişletmiş ve bu yasağa aykırılığı kesin evlenme engeli, yani mutlak butlan sebebi saymıştır²⁰³. Geçersizlik iddiaları da kamu düzenine ilişkin olduğundan, Cumhuriyet savcısı veya hukuki yararı bulunan her ilgili tarafından süreye tabi olmaksızın ileri sürülebilmektedir²⁰⁴.

3. Evlât Edinme Kararının Kaldırılması

Yeni TMK sisteminde eski Kanundan farklı olarak sınırlı evlât edinme sisteminin benimsenmiş olması, kurulan bu soybağı ilişkisinin zayıf veya serbestçe ortadan kaldırılabilir olduğu anlamına gelmemektedir. Sözleşmeler hukukunun aksine, Türk hukukunda evlâtlık ilişkisi tarafların karşılıklı anlaşmasıyla veya taraflardan birinin tek taraflı irade beyanıyla herhangi bir haklı sebebe dayanılarak geleceğe etkili olarak sona erdirilememektedir²⁰⁵. Aynı şekilde ilişkinin kurulmasından sonra ortaya çıkan şiddetli geçimsizlik, evlât edinenin hastalığı, çocuğa karşı ağır ihmali veya yeterli ilgiyi göstermemesi gibi sonradan gelişen olaylar evlâtlık bağıını ortadan kaldırmamaktadır²⁰⁶. Bu tür durumlar ancak TMK m. 348 hükmü gereğince çocuğun korunması amacıyla velayetin kaldırılmasına sebebiyet vermektedir. Evlât edinmenin geleceğe etkili bir

²⁰² BAYGIN, (*Sonuçlar*), s. 637.

²⁰³ SEROZAN, (*Çocuk*), s. 152; ŞİPKA, s. 313; AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 256.

²⁰⁴ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 311; KAYA, s. 103.

²⁰⁵ HATEMİ/SEROZAN, s. 329.

²⁰⁶ KIZIR, s. 177.

şekilde sona ermesi, yalnızca işlemin kurulduğu anda mevcut olan hukuki sakatlıklar nedeniyle ve kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla mümkündür²⁰⁷.

Bunun yanında yeni TMK hükümlerinde evlât edinme ilişkisinin kurulmasında kanuni şartların veya rızaların eksik olması durumu, “*iptal edilebilirlik*” çerçevesinde ele alınmış ve “*evlâtlık ilişkisinin kaldırılması*” adı altında düzenlenmiştir. Buna göre evlât edinme kararının kaldırılması nedenleri TMK m. 317 ve 318 hükümlerinde “*rızanın bulunmaması*” ve “*diğer noksanlıklar*” başlıkları altında toplanmıştır.

a. Rızanın Bulunmaması

Evlâtlık ilişkisinin kurulmasında ayırt etme gücüne sahip küçüğün, ana ve babanın veya evli ise eşin yasal bir gerekçe olmaksızın rızasının alınmamış olması TMK m. 317 hükmüne göre iptal sebebi olarak düzenlenmiştir²⁰⁸. Ancak eski Medeni Kanundan farklı olarak yeni kanun, rıza eksikliği olsa dahi “*çocuğun üstün yararını*” merkeze almıştır. Buna göre rızası eksik olan kişi dava açsa bile ilişkinin kaldırılması küçüğün menfaatinin ağır biçimde zedeleyecekse hâkim kaldırma talebini reddetmek zorundadır²⁰⁹.

b. Diğer Noksanlıklar

Evlât edinmenin esasına ilişkin noksanlıklar; asgari 18 yaş farkının bulunmaması, eşlerin 5 yıllık evlilik süresini veya 30 yaşını doldurmamış olmaları yahut 1 yıllık bakım ve eğitim süresinin gerçekleşmemiş olması gibi esasa ilişkin ihlalleri kapsamaktadır²¹⁰. Ancak kanun koyucu, TMK m. 318 hükmünde evlâtlığın durumunun istikrarını korumak için yine koruyucu bir sınır getirmiştir. Buna göre söz konusu noksanlık dava açıldığı

²⁰⁷ OĞUZMAN/DURAL, s. 267; HATEMİ/SEROZAN, s. 329.

²⁰⁸ KIZIR, s. 179.

²⁰⁹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 312; KAYA, s. 106.

²¹⁰ KIZIR, s. 179.

sırada kendiliğinden ortadan kalkmışsa veya eksiklik sadece usule ilişkinse ve ilişkinin kaldırılması evlâtlığın menfaatini ağır biçimde zedeleyecekse dava reddedilmektedir²¹¹.

c. Hak Düşürücü Süre

Bozucu yenilik doğuran bir dava niteliğindeki kaldırma davası, TMK m. 319 hükmü ile hak düşürücü süreye bağlanmıştır²¹². Buna göre dava, kaldırma sebebinin öğrenilmesinden başlayarak bir yıllık hak düşürücü süreye tabidir. Daha önce bu maddede yer alan “*ve her hâlde evlât edinme işleminin üzerinden beş yıl geçmekle*” dava hakkının düşeceğine ilişkin mutlak süre kuralı, kişilerin hak arama hürriyetini ve adalet ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından verilen 27.12.2012 tarihli karar ile iptal edilmiştir²¹³.

Eski kanun sisteminde daha esnek ve akdi bir yapıda olan evlât edinme süreci, TMK ile gelen yeni düzenlemelerle çocuğun üstün yararına daha çok odaklanan bir kamu düzeni kurumuna dönüşmüştür. Ayrıca yeni TMK düzenlemelerinde evlât edinmenin sonradan ortaya çıkan geçimsizlik halleri sebebiyle veya anlaşma yoluyla taraflarca feshedilmesi yasaklanmıştır²¹⁴. Bununla birlikte evlât edinmenin sona erme halleri yalnızca kuruluş aşamasındaki yokluk, mutlak butlan ve sıkı şartlara bağlanan noksanlıklara dayalı hak düşürücü süre içindeki “*kaldırma*” davaları ile sınırlandırılmıştır. Bu durum, evlâtlık bağının biyolojik nesep bağı kadar güçlü ve kalıcı olmasına fayda sağlamıştır²¹⁵.

²¹¹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 313; KAYA, s. 107; AYDOĞDU, s. 762.

²¹² DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 314.

²¹³ TMK 21 sayılı dipnot gereğince, bu maddede yer alan “...*ve her hâlde evlât edinme işleminin üzerinden beş yıl...*” ibaresi, Anayasa Mahkemesi’nin 27/12/2012 tarihli ve E.: 2012/35, K.: 2012/203 sayılı Kararı ile iptal edilmiş olup, İptal Kararı Resmî Gazete’de yayımlandığı 12/7/2013 tarihinden başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmiştir.

²¹⁴ RUHİ, (Tanıma), s. 78; KİZİR, s. 180.

²¹⁵ RUHİ, (Tanıma), s. 78.

Yabancı çocuklara ilişkin evlâtlık ilişkisinin geçersizliği ve sona ermesi hususuna çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde daha ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir²¹⁶.

F. Evlât Edinmenin Koruyucu Ailelik Kurumundan Farkı

Türk hukukunda çocuğun korunmasına ilişkin iki önemli kurum olan evlât edinme ile koruyucu ailelik, çoğu zaman birbirine yakın kavramlar olarak görülmekteyse de hukuki nitelikleri ve sonuçları itibarıyla belirgin farklılıklar arz etmektedir.

Öncelikle evlât edinmeye ilişkin yukarıda yapılan açıklamaların yanında koruyucu ailelik kavramını da tanımlamakta fayda görülmektedir. Buna göre Koruyucu Aile Yönetmeliği'nin Tanımlar başlıklı 4. maddesine göre *“koruyucu aile, kendi biyolojik aileleri tarafından gerekli bakım ve gözetimi alamayan çocuklara il müdürlükleri denetiminde, ödeme karşılığı ya da karşılıksız olarak çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini üstlenen, aile ortamında yaşamını sağlayan, Yönetmelikle belirlenmiş eğitimlerden en az birini almış olan aileyi veya kişiyi”* ifade etmektedir²¹⁷.

Bu anlamda koruyucu ailelik 5395 sayılı ÇKK ve Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde düzenlenmiş olup sözleşme ile kurulan ve geçici nitelik taşıyan bir kurumdur²¹⁸. Evlât edinme ise TMK'nın 305 ve 320. maddeleri arasında düzenlenmiş olup mahkeme kararıyla kurulan ve aile hukuku ilişkisi niteliği taşıyan kalıcı bir kurumdur. Evlât edinme sonucunda evlâtlık ile evlât edinen arasında yapay soybağı kurulmakta, evlâtlık evlât edinenin soyadını almakta ve mirasçısı olmaktadır. Ayrıca evlât edinenin hısımlarıyla da hısımlık ilişkisi doğmakta ve taraflar arasında evlenme yasağı söz konusu olmaktadır. Koruyucu ailelikte ise soybağı ilişkisi doğmaz; çocuk ile koruyucu aile arasında hısımlık

²¹⁶ Çalışmamızda bakınız: §10.

²¹⁷ AKYÜZ, (Çocuk), s. 447.

²¹⁸ YILDIRIMALP, Sinem/HIZ, Özge, “Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti”, Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 2, S. 1, 2018, ss. 95-114, s. 106-107.

veya mirasçılık bağı kurulmaz ve evlenme yasağı da söz konusu olmaz²¹⁹. Çocuğun biyolojik ailesiyle bağı devam eder ve ana-babanın velayete dayalı yükümlülükleri ortadan kalkmaz.

Koruyucu ailelikle çocuğun yüksek yararına uygun şekilde korunması ve mümkün olduğunda kendi ailesi ile yeniden bütünleştirilmesine imkân tanınmaktadır²²⁰. Bu nedenle koruyucu ailelik yalnızca korunma kararı alınmış çocuklar bakımından gündeme gelir²²¹. Ancak evlât edinme yalnızca korunma kararı alınmış çocuklarla sınırlı olmayıp, anne ve babası yanında sağlıklı gelişme imkânı bulunmayan çocuklar için de uygulanabilmektedir. Bununla birlikte evlât edinme, evlâtlığın ana ve babasının rızasına bağlıdır.

Her iki kurumun koşulları da farklıdır. Evlât edinmede ergin kişilerin dahi evlât edinilmesi mümkün iken, koruyucu ailelik yalnızca çocuklara yöneliktir; ancak istisnai hallerde koruyucu ailelik 18 yaş sonrasında da devam ettirilebilir²²². Her iki kurumda da çocuk ile aile arasında en az 18 yaş farkı bulunması gerekir. Evlât edinmede eşlerin en az beş yıllık evli olmaları veya otuz yaşını doldurmuş olmaları şartı aranırken, koruyucu ailelik için böyle bir şart öngörülmemiştir. Koruyucu ailelikte koruyucu aile olmak isteyen kişiler için Yönetmelikle belirlenen eğitimi almış olma şartı gerekirken evlât edinmede evlât edinmek isteyen kişiler için böyle bir şart söz konusu değildir²²³.

Bu anlamda evlât edinmenin; kalıcı, soybağına eşdeğer ve geniş kapsamlı sonuçlar doğuran bir aile hukuku ilişkisi, koruyucu aileliğin ise geçici, sözleşmeye dayalı

²¹⁹ USTA, Sinan, “Koruyucu Aile Kurumu ve Benzeri Hukuki Müesseselerle Karşılaştırılması”, Prof. Dr. Ali Naim İnan Anısına Çocuk Hukuku Armağanı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2022, ss. 329-382, s. 368.

²²⁰ USTA, Sinan, s. 368; GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ, Elif, “Türkiye’de ve Dünyada Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi”, Aile ve Toplum, C. 5, S. 19, 2009, ss. 53-65, s. 63.

²²¹ KARATAY, Abdullah, “Türkiye’de Koruyucu Aile: Kökenleri, Gelişimi ve Bugünü”, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 5, 2017, ss. 389-427, s. 410.

²²² USTA, Sinan, s. 369.

²²³ AKYÜZ, (Çocuk), s. 448.

ve soybağı ilişkisi kurmayan bir sosyal hizmet kurum olduğu söylenebilmektedir. Bu nedenle iki kurumun birbirinden ayrıştırılması hem çocukların korunması hem de hukuki güvenliğin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİ

§5. YABANCI KAVRAMI

I. YABANCI GERÇEK KİŞİLER

Vatandaşlık, gerçek kişiler ile devlet arasında kurulan ve siyasal ile hukuksal nitelik taşıyan bağıllık ilişkisini ifade etmektedir. Vatandaşlık kavramına benzer sonuçlar barındıran “*tabiiyet*” kavramı ise hem gerçek kişilerin hem de tüzel kişi ve şeylerin devletle olan siyasi ve hukuki bağıını ifade etmektedir²²⁴. Vatandaşlığın gerçek kişilere özgü bir statü olarak kabul edilmesi ve tüzel kişi ve şeylerin bir ülkeyle olan aitlik bağıının ise “*tabiiyet*” ile ifade edilmesi, vatandaşlık ve tabiiyet kavramları arasında yaşanan karışıklığa açıklık getirmektedir²²⁵. Bir ülke vatandaşının yabancı gerçek kişiden ayrıldığı en önemli noktanın ise tâbi olduğu ülkede sahip olduğu haklar ve yükümlülükler olduğu söylenebilmektedir. Buna göre “*Türk vatandaşı*” olarak nitelendirilen gerçek kişiler, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun (TVK)²²⁶ m. 3/1(ç) hükmü ile “*Türk vatandaşı: Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişi*” şeklinde tanımlanmıştır. Aynı zamanda 1982 Anayasası m. 66 hükmü de “*Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.*” diyerek bu bağı ortaya koymaktadır²²⁷. Bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmak, iç hukukta olduğu gibi uluslararası hukukta da birçok hak ve yükümlülüğe sahip olmayı beraberinde getirmektedir²²⁸. Bu karşılık, yabancı devletler tarafından bir ülke vatandaşına uluslararası hukuka aykırı bir

²²⁴ GÜNGÖR, Gülin, Tabiiyet Hukuku, Yetkin Yayınları, 2018, s. 1.

²²⁵ DOĞAN, Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2025, s. 222.

²²⁶ 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, Kabul Tarihi: 29.05.2009, Resmî Gazete: 12.06.2009.

²²⁷ Vatandaşlık ve Yabancı statüsü ayrımının tarihçesi için bakınız: GÜNGÖR, (Tabiiyet), s. 3 vd.

²²⁸ SUR, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, Beta Yayınları, 2016, s. 256.

muamelede bulunulduğunda diplomatik himayenin gündeme gelmesiyle ortaya çıkmaktadır²²⁹.

Vatandaşlığa ilişkin olarak, uluslararası hukuktaki yeri gereğince bazı ilkelerden söz etmenin mümkün olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda Milletlerarası Hukuk Enstitüsü tarafından tavsiye niteliğindeki kararının doktrin görüşlerinde de kabul edilmesiyle, pozitif hukuk karşılığı olmayan ancak değerlendirmeye açık bazı ilkeler ortaya çıkmıştır²³⁰. Bu ilkeler, gerek TVK, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)²³¹ gibi ulusal kanunlar, gerekse Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi²³², Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi²³³ gibi uluslararası sözleşmeler göz önünde bulundurularak genel ifadelerle oluşmuş ve yer etmiştir. Bu ilkelere göre “herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır”, “herkesin sadece bir vatandaşlığı olmalıdır” ve “herkes vatandaşlığını değiştirme hakkına sahip olmalıdır”²³⁴.

²²⁹ GÜNGÖR, (Tabiiyet), s. 3.

²³⁰ GÜNGÖR, (Tabiiyet), s. 21.

²³¹ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Kabul Tarihi: 04.04.2013, Resmî Gazete: 11.04.2013.

²³² Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, 06.11.1997 tarihinde Avrupa Konseyi’ne üye devletlerce Strazburg’da imzalanarak 01.03.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeye taraf değildir.; Sözleşme metni için bakınız: <http://rm.coe.int/168007f2c8> (Erişim Tarihi: 14.03.2024); Sözleşmenin Türkçe metni için bakınız: GÜNGÖR, Gülin, “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 17, S. 1-2, 2021, ss. 229-250, www.journals.istanbul.edu.tr/iuhmhob/article/view/1019003076/1019002666 (Erişim Tarihi: 14.03.2024).

²³³ Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, 28.09.1954 tarihinde New York’ta imzalanmış ve 6 Haziran 1960 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme Türkiye’de 30.09.2014 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir.; Sözleşme metni için bakınız: http://www.unhcr.org/ibelong/wp-content/uploads/1954-Convention-relating-to-the-Status-of-Stateless-Persons_ENG.pdf (Erişim Tarihi: 19.10.2024); Sözleşmenin Türkçe metni için bakınız: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141025-5-1.pdf> (Erişim Tarihi: 19.10.2024).

²³⁴ AYBAY, Rona, Yabancılar Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 59.

Bu ilkeler genel itibariyle vatansızlık durumunun ortaya çıkmasını ve bir kişinin birden fazla vatandaşlık alarak çifte veya çok vatandaşlığının doğmasını engellemek ve kişileri bir ülke vatandaşlığına sahip olmak veya o ülke vatandaşlığında kalmak yahut vatandaşlıktan ayrılmak konusunda zorlamanın olmaması gerektiğini vurgulamak maksadı taşımaktadır²³⁵. Milletlerarası Hukuk Enstitüsü'nün tavsiyesi temelinde oluşan bu ilkeler, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile yeniden değerlendirilmiş ve vatandaşlık hususunun insan hakkı temelinde sosyal ve ekonomik haklar gibi farklı açılardan ele alınarak düzenlenmiştir²³⁶.

Vatandaşlık hukukuna ilişkin yaşanan gelişmelerle bu ilkelerden “*herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır*” ilkesi ile vatansızlığın engellenmesi amaçlanırken, özellikle “*herkesin sadece bir vatandaşlığı olmalıdır*” ilkesi birden fazla vatandaşlığın önüne geçmek maksadı taşımaktadır. Bu koşula çifte vatandaşlığın kabul edilmesi gerektiğini savunanlar tarafından eleştiriler getirilmiş ve bu ilkenin meydana getireceği haksızlıkların önüne geçilmek istenmiştir²³⁷. Bununla birlikte “*herkes vatandaşlığını değiştirme hakkına sahip olmalıdır*” ilkesi de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi²³⁸'nin “*hiç kimse, keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz*” düzenlemesini içeren m. 15/2 hükmü ile aynı amaçla kişilere istedikleri ülkenin vatandaşlığını tercih etme imkânı sağlamaktadır.

Vatandaşlığın bir kişi için önem arz ettiği nokta, yalnızca bir devletin tabiiyetinde olmak değil, aynı zamanda bu tabiiyetin ifade ettiği kapsama da dâhil olmaktır. Yabancı

²³⁵ AYBAY, s. 60.

²³⁶ GÜNGÖR, (Tabiiyet), s. 35.

²³⁷ NOMER, Ergin, Türk Vatandaşlık Hukuku, Filiz Kitabevi, 2023, s. 6.

²³⁸ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, BM Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla kabul ve ilan edilmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu ile kabul etmiştir. Karar, 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.; Bildirge metni için bakınız: http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf (Erişim Tarihi: 19.10.2024); Bildirgenin Türkçe metni için bakınız: http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rights_turkce.pdf (Erişim Tarihi: 19.10.2024).

kavramı içine vatansızlığı da alsa da vatansızlığın uluslararası hukuk anlamında hiçbir devletin diplomatik korumasından yararlanamama sonucunu doğurması, vatansız kişiyi bulunduğu ülkede diğer yabancı kişilerden farklı kılar²³⁹.

Buna göre çalışmamızda “*yabancı çocuk*” hususu değerlendirilirken yabancı gerçek kişiler üzerinde durulacağından vatandaşlık hususu sıkça gündeme gelecektir. Bu itibarla yabancılık türleri üzerinde durarak detaylandırmakta fayda görülmüştür.

A. Yabancı Ülke Vatandaşları

Bir devletin vatandaşlığına sahip olmayan herkes, devlet için “*yabancı*” kabul edilmiştir. Yabancı kavramı tanımlanırken özellikle vatandaşlık konusunu vurgulayan ifadeler, Milletlerarası Hukuk Enstitüsü tarafından yapılan yabancı tanımı başta olmak üzere, gerek 6458 sayılı YUKK, gerekse 5901 sayılı TVK hükümlerinde de kullanılmıştır. YUKK m. 3/1(ü) hükmü ile TVK m. 3/1(d) hükmünde yapılan “*yabancı*” tanımlarında da “*Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi*” ifadeleri kullanılarak yabancılık hususu vatandaşlık bağı ölçüsüyle ifade edilmiştir. Bu anlamda bir başka devletin vatandaşlığına sahip olan kişiler, diğer tüm ülkelerin devletleri tarafından yabancı olarak kabul edilmektedir²⁴⁰.

TVK hükümlerine göre, Türk vatandaşı bir kişinin çıkma izni alarak Türk vatandaşlığından çıkması veya kendisine tanınan seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılması sonucunda iradi olarak vatandaşlığını kaybetmesi mümkün

²³⁹ ALTUĞ, Yılmaz, “*The Right to Work of Aliens in The United States*”, Annales de la Faculté de Droit d’Istanbul, C. 12, S. 18, 1962, ss. 269-319, s. 306.

²⁴⁰ Bu durumun tek istisnası “*çifte veya çok vatandaşlık*” halidir. Çifte veya çok vatandaşlık hali, vatansızlık gibi ülkelerin vatandaşlık kanunları arasındaki çatışmadan doğmaktadır. Bu sebeple bu durumu engellemek adına Kanuni düzenlemeler yapılmışsa da zamanla ülkelerin hukukları tarafından çifte veya çok vatandaşlığın kabul görmesi yaygınlaşmış ve günümüzde artık çifte veya çok vatandaşlık hali milletlerarası hukuka aykırı bir durum olarak görülmemeye başlanmıştır. Çifte veya çok vatandaşlık ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: GÜNGÖR, (Tabiiyet), s. 27; DOĞAN, (Vatandaşlık), s. 27; ERDEM, Bahadır, Türk Vatandaşlık Hukuku, Beta Yayınları, 2020, s. 35.

kılınmıştır. Ayrıca bazı durumlarda Türk vatandaşlığına sahip kişinin vatandaşlığı, “herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesine aykırı olsa da devletin üstün menfaat ve güvenliği sebebiyle, devlet tarafından da hukuken kaybettirilebilmektedir. Bazı kişilerin de Türk vatandaşlığına alınma kararı iptal edilmiş olabilmektedir. Şöyle ki, gerçek kişi hakkında Türk vatandaşlığını kazanma kararı verilmişse bu karar TVK m. 31 hükmü gereğince, ilgilinin yalan beyanı veya vatandaşlığı kazanmaya esas teşkil eden önemli hususları gizlemesi sonucunda ortaya çıkmış ise kararı veren makam tarafından iptal edilebilmektedir. TVK hükümlerine göre Türk vatandaşlığının bu şekilde kaybedilmesi ile ilgili olarak Türk hukukunda; Türk vatandaşlığından çıkmış, Türk vatandaşlığını kaybetmiş ya da kazanma kararı iptal edilmiş kişilerin hepsi, sonuç itibarıyla “yabancı” olarak nitelendirilmektedir. Ancak bu kişilere tanınan haklar, aynı kapsam ve ölçüde değildir. Türkiye’de tanınan hukuki durum açısından farklılık göstermektedir.

B. Vatansızlar

Hem Türk hukuk sisteminde hem uluslararası hukuk anlayışında herkesin muhakkak herhangi bir devletin vatandaşlığına sahip olması gerektiği hükmü hâkimdir. Bu demektir ki, vatandaşlığı bulunmayan kimse olmamalıdır. Bu anlamda vatansızlık durumunun önüne geçmek adına uluslararası hukuk düzeyinde birçok girişimde bulunulmuş ve ulusal hukuk sistemlerinden daha etkili anlaşmalar imzalanmıştır.

Vatansız kişilerin bulundukları ülkelerdeki hak ve yükümlülükleri ile o ülkedeki statüleri konusunda yaşanan tartışmalara son vermek adına 1954’te Birleşmiş Milletler nezdinde “*Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme*” ile 1973 yılında “*Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına İlişkin BM Sözleşmesi*” imzalanarak zamanla Türkiye gibi çok devlet tarafından da kabul edilmiştir²⁴¹. Bu anlamda Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme’de vatansız kişi “*kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir devlet*

²⁴¹ ÇELİKEL, Aysel/ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, Yabancılar Hukuku, Beta Yayınları, 2017, s. 19.

tarafından vatandaş olarak sayılmayan kişi” şeklinde tanımlanarak, vatandaşlık hususu devletin kendi hukuk kurallarındaki düzenlemelere bırakılmıştır. Sözleşme hükümleriyle vatansız kişilere birtakım haklar tanınarak diğer yabancı kişiler gibi korunması amaçlanmıştır²⁴². Bir başka devletin vatandaşı olan yabancılar için, vatandaşı oldukları devletin hukuku dikkate alınacaktır. Ancak Sözleşmenin 12. maddesinde vatansız kişilere hangi devletin hukukunun uygulanması gerektiğine ilişkin yaşanan tartışmalarda da vatansız kişinin ikamet ettiği ülkenin, ikametgâhı yoksa oturduğu ülkenin hukukunun dikkate alınacağı kabul edilmektedir²⁴³.

Türk hukuk sistemi içinde de vatandaşlığı bulunmayan kişi çeşitli kanunlarda benzer tanımlarla “*vatansız*” olarak addedilmektedir. Vatansız kişi, 6458 sayılı YUKK’un “*Tanımlar*” başlıklı m. 3/1(ş) hükmünce “*Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi*” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan da anlaşıldığı üzere, vatansız kişi de Türk hukuku kapsamında “*yabancı*” olarak kabul edilmektedir²⁴⁴. Ayrıca Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme hükümlerinde mütakabiliyet şartının ortadan kalkması için aranan üç yıllık ikamet şartı YUKK ile aranmamış; vatansız kişiler, Kanunun m. 51/1(c) hükmü ile yabancılarla ilgili işlemlerde aranan mütakabiliyet şartından muaf tutulmuştur. Bu hüküm Türk hukukunun vatansız kişilere ilişkin olarak uluslararası sözleşmelere göre daha lehe düzenlemeler içerdiğini göstermektedir.

²⁴² DOĞAN, (*Vatandaşlık*), s. 32; ERDEM, s. 36.

²⁴³ DOĞAN, (*Vatandaşlık*), s. 32; ERDEM, s. 37.

²⁴⁴ ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 18.

C. Uluslararası Koruma Kapsamındaki Yabancılar

1. Uluslararası Koruma Kavramı

Bir devletin egemenliği altında olmak, uluslararası hukuk gereğince kişiye, belli hak ve yükümlülöklere sahip olarak bulunduğu ölkede, vatandaşı olduğu devleti temsilen belli bir konumda bulunma ayrıcalığını da beraberinde getirir. Ancak bir ölkede bulunan ve o ölkenin vatandaşlığına sahip olmayan kişiler yalnızca “yabancı” olarak ifade edilmemektedir. Bu noktada önem arz eden hususlar, yabancı kişinin vatandaşı olduğu ölkeden hangi sebeplerle ve ne şekilde çıktığı ile bulunduğu yabancı ölkeye hangi yollarla girdiğine ilişkin tespitlerin yapılmasıdır. Yabancı kişinin bulunduğu ölkede, hangi hak ve yükümlölöklere sahip olacağının tespitinde bu hususlar büyük önem taşımaktadır²⁴⁵.

Uluslararası koruma meselesi hem ulusal hem uluslararası birçok kaynakta yer bulmuş ve düzenlenmiştir. Ancak bu meselenin yer aldığı temel uluslararası düzenleme 1951’de Cenevre’de imzalanarak 1954’te yürürlöğe giren *Möltecilerin Hukukî Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi*²⁴⁶ (1951 Cenevre Sözleşmesi)’dir. 1951 Cenevre Sözleşmesi gereğince haklı bir zulüm korkusu ile kendi ölkesinin devleti tarafından koruma sağlanamayan kişiler için uluslararası koruma konusu gündeme gelebilmektedir²⁴⁷. Buna göre, uluslararası koruma kavram olarak, “vatandaşı olduğu ölkeden ırk, din, renk, siyasi düşünce, sosyal gruba mensubiyet, sosyal ve kültürel yaşam, ekonomik ve siyasal durum

²⁴⁵ TOKCAN, Işıl, “Mölteci Hukukunda Uluslararası Koruma”, Türk Mölteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler, İstanbul Barosu Yayınları, 2004, s. 57.

²⁴⁶ Möltecilerin Hukukî Durumuna İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre’de imzalanmış ve 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlöğe girmiştir. Sözleşme Türkiye’de 5 Eylül 1961 tarih ve 10898 sayı ile Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlöğe girmiştir.; Sözleşme metni için bakınız: <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10> (Erişim Tarihi: 19.10.2024); Sözleşmenin Türkçe metni için bakınız: <http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf> (Erişim Tarihi: 19.10.2024); Ayrıntılı bilgi için bakınız: SAFİ, Sibel, Mölteci Hukuku, Legal Kitabevi, 2017, s. 10.

²⁴⁷ GOODWIN-GILL, Guy S./MCADAM, Jane, The Refugee in International Law, Oxford University Press, 2011, s. 10.

gibi sebeplerle zulme uğrayan yahut zulüm tehdidi altında olan ve bu sebeple de kendi devletince korunamayan veya korunamayacağını düşünen kişilerin bir başka devlete sığınarak talep ettikleri korumayı” ifade etmektedir²⁴⁸.

Bu anlamda uluslararası korumadan söz ederken kişinin ülkesini terk etme nedeni ile vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanıp yararlanamadığı hususu ilk başta tartışılmalıdır²⁴⁹. Bu konunun ayrıntılarına uluslararası koruma türlerinden söz ederken değinilecektir.

Uluslararası hukuk düzenince bir kişinin vatandaşı olduğu devletten başka bir devletin ülkesinde bulunma durumu, o ülkeye nasıl giriş yapmış olduğuna bakılmaksızın o kişiyi yabancılar hukukunun süjesi olarak²⁵⁰ kabul edilmişse de gerek ulusal mevzuatça gerekse devletler arasında imzalanan anlaşmalarca bu kişilere tanınacak haklar ve sorumlu olacakları yükümlülükler çerçevesinde bir ayrıma gidilmiştir. Ancak uluslararası koruma talep eden yabancı kişilere sağlanacak koruma sadece devletlerin aralarındaki ilişkiyi düzenleyen kurallar ile ilgili değil, aynı zamanda devletlerin koruma talebi ile ülkelerinin karşılaştığı göç akımı karşısında nasıl davrandıkları ile de ilgilidir²⁵¹.

Özellikle Türkiye açısından bu husus ele alındığında görülmektedir ki gerek coğrafi konum sebebiyle gerekse tarih boyunca devlet olarak benimsediği dış politika sebebiyle Türkiye, daimî olarak yabancı göç alan bir devlet olmuştur²⁵². Bu anlamda Türkiye, zaman zaman göç yolu üzerinde olması sebebiyle geçici olarak göç kabul eden ama zaman zaman da uzun süreli olarak topraklarına sığınan yabancılara ev sahipliği yapan bir devlet konumundadır. Özellikle son dönemlerde dünya genelinde yaşanan

²⁴⁸ **DOST, Süleyman**, “Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriye’li Sığınmacıların Hukuki Durumu”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 1, 2014, ss. 343-368, s. 44.

²⁴⁹ **TOKCAN**, s. 58.

²⁵⁰ **DOĞAN, Vahit**, Türk Yabancılar Hukuku, Savaş Yayınevi, 2021, s. 1.

²⁵¹ **GOODWIN-GILL/MCADAM**, s. 7.

²⁵² **EROĞLU**, s. 218.

siyasî olaylar sebebiyle Türkiye'nin doğu ve güneydoğu sınırlarına komşu olan ülkelerde yaşanan iç karışıklıkların dünya siyasetine de sıçraması, daha geniş bir etki alanına sebep olmuştur. Bu ülkelerde yaşanan insanlık dışı zulüm, baskı ve şiddet içeren olaylara sessiz kalmayan ülkelerin başında gelen Türkiye, bu sebeple birçok yabancı ülke vatandaşına kapısını açarak onları kabul etmiştir²⁵³.

Ancak bununla birlikte bu sebeplerin yanında başka sebeplerle de yasal olmayan yollarla Türkiye topraklarına giriş yapan çok sayıda yabancı bulunmaktadır²⁵⁴. Bu kişiler, devlet tarafından tespit edilmeye çalışılırken birçoğu da yalnızca kendi ülkelerinden kaçma isteğiyle yasadışı bir şekilde Türkiye sınırları içinde yaşamaya devam etmektedir.

Ancak yabancı bir kişinin Türkiye'de birtakım haklardan faydalanmasının ön koşulu, elbette ki devletçe bu kişilerin tespit edilerek kayıt altına alınması ve belli koşullarla bir statüde kabul edilmesidir. Aksi takdirde ülkeye izinsiz giriş yaparak yasadışı bir şekilde ülkede bulunan yabancı kişinin varlığı yasal olarak hiçbir anlam ifade etmemekte, bilakis yabancı kişi, ülkedeki varlığının fark edilmesi durumunda birtakım yaptırımlarla da karşı karşıya kalabilmektedir²⁵⁵. Zira devletler yabancıları ülkelerine kabul etmek zorunda olmasalar da yabancı kişinin geliş sebebinin zorunlu ve koruma ihtiyacı ile ülkeye girişi durumunda söz konusu yaptırımlar, uluslararası hukuk uygulamalarına dönüşebilmektedir²⁵⁶.

Uluslararası koruma statülerinin yabancı kişiye sağladığı imkânların, insan hakları anlamında da desteklendiği söylenebilmektedir. Bunun ifadesini İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde²⁵⁷ görmek mümkündür. Bildirgenin m. 14/1 hükmünde "*herkesin zulüm*

²⁵³ **POYRAZ, Yasin**, "*Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku*", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 20, S. 2, 2012, ss. 53-69, s. 65.

²⁵⁴ **EROĞLU**, s. 210.

²⁵⁵ **ÖZKAN, Işıl**, Göç, İltica ve Sığınma Hukuku, Seçkin Yayınları, 2017, s. 442.

²⁵⁶ **ÖZKAN**, s. 469.

²⁵⁷ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız.: **REİSOĞLU, Safa**, Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hakları, Beta Yayınları, 2001, s. 75.

karşısında başka ülkelere sığınma ve bu ülkelerde sığınmacı işlemi görme hakkı” olduğu belirtilmiştir²⁵⁸. Buna dayanarak birçok yerli düzenleme ve uluslararası kabul gören anlaşma ile uluslararası koruma statüsü sahipleri de diğer yabancıların sahip olduğu hak ve özgürlüklerden yararlandırılmaktadır.

2. Mülteciler

Mülteci kavramı hususunda öncelikle kavram karmaşasını gidermek gerekmektedir. Bir uluslararası koruma statüsü altında olup olmadığına bakılmaksızın, vatandaşı olduğu devletin korumasından yararlanamayarak ülkesini terk etmiş ve bir başka devlete sığınarak o devletin korumasını talep eden kişiler doğrudan “*mülteci*” yahut “*sığınmacı*” olarak adlandırılmaktadır²⁵⁹. Oysa bu iki kavramın hukukî çerçevede başka karşılıkları bulunmaktadır. Mültecilik, uluslararası koruma dâhilinde bir statü belirtirken, sığınmacı kavramı bir statüyü değil, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş kişiyi ifade etmektedir²⁶⁰. “*Sığınmacı*” kavramı vatandaşı olduğu ülkeyi çeşitli siyasî sebeplerle kendi iradesiyle veya mecburen terk ederek henüz başka bir devletin vatandaşı olmayan ve korumasından yararlanmayan kişiler için kullanılmaktadır²⁶¹. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)²⁶² tarafından 2009 yılında yayımlanan Göç Terimleri Sözlüğü’ne göre ise sığınmacı kavramı; “*İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler*” olarak tanımlanmaktadır²⁶³. Bu

²⁵⁸ AYBAY, s. 107; PAZARCI, s. 218.

²⁵⁹ BARKIN, Ersan, “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2014, ss. 331-360, s. 335.

²⁶⁰ DOĞAN, (Yabancılar), s. 140.

²⁶¹ ODMAN, Mustafa Tefik, Mülteci Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, 1995, s. 188.

²⁶² Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.turkey.iom.int/iom-turkey> (Erişim Tarihi: 02.11.2024)

²⁶³ DOĞAN, (Yabancılar), s. 140; Göç Terimleri Sözlüğü, s.48.

kişilerin başvuruları kabul edildiğinde sığınmacı olmaktan çıkarak uluslararası koruma statülerinden birine sahip olacaklardır. YUKK kapsamında bu kişiler “başvuru sahibi” olarak adlandırılmaktadır²⁶⁴.

Uluslararası koruma statülerinden yine günlük hayatta kavram olarak diğer kavramlarla en çok karıştırılan koruma türü mülteciliktir. Herhangi bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmasına rağmen kendi devletinin korumasından yararlanamadığı için kendi ülkesini terk ederek Türkiye’ye gelen herkes günlük hayatta “mülteci” olarak adlandırılrsa da mültecilik statüsü ulusal ve uluslararası hukuk anlamında daha özel bir alanı ifade etmektedir²⁶⁵.

Mültecilik tanımı, niteliği itibariyle belli kriterlere bağlı olarak yapılmıştır. Bu kriterleri sağlayan kişilere tanınacak statü, bulundukları devlet bağlamında değerlendirilerek sağlanacaktır²⁶⁶. Buna göre evrensel düzeyde akdedilen ve özel nitelikli kabul edilen²⁶⁷, 1951 Cenevre Sözleşmesi ile mülteciliğe ilişkin kriterler net bir biçimde belirlenmiştir. Sözleşme, Türkiye tarafından da 1961’de kabul edilmiştir. Bu sözleşmeyi özel nitelikli kılan unsur, kapsamındaki kişilerin özellikleri ve koruduğu hakların niteliğinden kaynaklanmaktadır²⁶⁸. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin m. 1/A(2) hükmünde “mülteci” kavramının tanımı yapılmıştır. Bu hükme göre 1951 Cenevre Sözleşmesi, “*1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak*

http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf (Erişim Tarihi: 17.10.2024).

²⁶⁴ DOĞAN, (Yabancılar), s. 140.

²⁶⁵ BARKIN, s. 336.

²⁶⁶ GOODWIN-GILL/MCADAM, s. 16.

²⁶⁷ AKSAR, Yusuf, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II, Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 321.

²⁶⁸ AKSAR, s. 321.

istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır”²⁶⁹. Bu Sözleşme ile ilk defa mültecilere ilişkin resmi mahiyette bir düzenleme yapılarak haklarının uluslararası hukukta korunmasına yönelik önemli bir adım atılmıştır²⁷⁰.

1951 Cenevre Sözleşmesi’nin bu hükmüne göre Sözleşme kapsamında yabancı bir kişiye mülteci statüsünün tanınması için kişinin vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamama sebebinin ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşünceleri yüzünden olması, zulüm korkusu içinde olması, bu zulüm korkusunun haklı olması ve vatandaşı olduğu ülkenin dışında, o ülkenin korumasından yararlanmıyor olması gerekmektedir²⁷¹. Ayrıca Sözleşmenin mülteci statüsünün tanınması hususunda getirdiği en önemli şart, “*1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda*” denilerek yapılan zaman sınırlamasıdır²⁷².

Ancak 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne ek olarak New York’ta imzalanan 1967 tarihli Mültecilerin Hukukî Statüsüne Dair Protokol²⁷³ ile Sözleşmedeki “*1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda*” ifadeleri çıkarılmış ve Protokolün yürürlüğe girmesiyle 1951 Cenevre Sözleşmesi zaman sınırlaması olmaksızın uygulanmaya başlanmıştır²⁷⁴.

Türkiye için 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin kabulü ve uygulanması noktasında bazı farklılıklar mevcuttur. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni üç ayrı çekince ile

²⁶⁹ SAFİ, s. 10.

²⁷⁰ BOZKURT, Enver/KÜTÜKÇÜ, M. Akif/POYRAZ, Yasin, Devletler Hukuku, Yetkin Yayınları, 2015, s. 169.

²⁷¹ ÖZKAN, s. 81.

²⁷² SAFİ, s. 1.

²⁷³ Protokol metni için bakınız:

<http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/protocolrefugees.pdf> (Erişim Tarihi: 14.09.2024)

²⁷⁴ SAFİ, s. 1.

onaylamıştır²⁷⁵. Bu çekincelerden ilki, Sözleşmenin ilk halinde de yer alan fakat daha sonra 1967 Protokolü ile kaldırılan zaman sınırlamasıdır. Türkiye, sadece 1 Ocak 1951 tarihinden önce, Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda Türkiye’ye gelenlere ilişkin olarak mültecilik statüsünü tanıyacağını belirtmiştir²⁷⁶. Ancak Protokol ile zaman sınırlamasının kaldırılması ve Türkiye’nin de Protokolü kabul etmesinin ardından, zaman sınırlaması Türkiye için de ortadan kalkmış ve Sözleşme hükümleri daha geniş bir çerçevede uygulanabilir bir hale gelmiştir²⁷⁷.

Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi için ikinci çekincesi, coğrafi alan sınırlamasıdır²⁷⁸. Buna göre Türkiye, konumu itibariyle sık sık toplu halde göç alarak nüfus hareketliliği yaşayan bir ülke olması sebebiyle, büyük göç dalgalarını bir miktar da olsa engelleyebilmek adına, yalnızca Avrupa ülkelerinden gelerek Türkiye’den koruma talep edenlere mülteci statüsünü tanımayı kabul etmiştir²⁷⁹. Dolayısıyla Avrupa dışından gelenlere bu statü tanınmayacaktır.

Türkiye’nin üçüncü çekincesi ise, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin hiçbir hükmünün Türkiye’de mültecilere, Türk vatandaşlarının sahip olduğu haklardan daha fazlasının tanındığına ilişkin bir yorum yapılamayacağı konusundadır²⁸⁰. Ancak bu çekincelerin hiçbirisi Türkiye’nin uluslararası koruma ihtiyacı ile sınırlarına gelen herhangi bir yabancı ile alakalı, bir devlet olarak sahip olduğu sorumlulukları değiştirmeyecek ve azaltmayacaktır. Zira uluslararası koruma, talep edildiği takdirde devletler tarafından kişilere sağlanması gereken önemli hususlardan biridir.

²⁷⁵ **EKŞİ, Nuray**, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, Beta Yayınları, 2018, s. 45.

²⁷⁶ **ALTINIŞIK, Çiğdem/YILDIRIM, Mehmet Şahin**, Mülteci Haklarının Korunması, Ankara Barosu Yayınları, 2002, s. 13.

²⁷⁷ **BÜYÜKÇALIK, Mürvet Ece**, Mülteci Hukuku'nun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları, On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 32.

²⁷⁸ **SAFİ**, s. 1.

²⁷⁹ **ALTINIŞIK/YILDIRIM**, s. 39.

²⁸⁰ **EKŞİ**, (*Yabancılar*), s. 46.

Mülteci kavramının, çekincelerle birlikte yapılan tanımına ilişkin olarak 6458 sayılı YUKK'un üçüncü bölümünün birinci kısmında yer alan 61. madde hükmüne göre, *"Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verileceği"* belirtilmiştir²⁸¹. YUKK'ta yapılan bu tanım, 1951 Cenevre Sözleşmesi ile aynı ifadeleri içermektedir.

Ulusal mevzuat ile uluslararası hukuk kuralları birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye bakımından mülteci statüsünün tanınabilmesi için aranan koşulların belirli unsurlara dayandığı ifade edilebilmektedir:

- "-Yabancı kişinin Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle Türkiye'den koruma talebinde bulunması,*
- Mülteci statüsü talebinde bulunan kişinin; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ve siyasî düşünceleri sebebiyle zulüm korkusu altında olması,*
- Zulüm korkusunun haklı sebeplere dayanması,*
- Mülteci statüsü talebinde bulunan kişinin vatandaşı olduğu yahut önceden ikamet ettiği ülkenin dışında bulunması,*
- Yabancı kişinin vatandaşı olduğu ülkenin, vatansız kişinin ise önceden ikamet ettiği ülkenin korumasından yararlanamıyor olması veya zulüm korkusu nedeniyle yararlanmak istemiyor olması,*
- Başka herhangi bir devletin koruması altında olmaması."*

²⁸¹ ASAR, Aydoğan, Yabancılar Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 189.

Son şart olarak belirtilmiş olan “*başka herhangi bir devletin koruması altında olmaması*” hususu, özellikle yabancı kişinin birden fazla vatandaşlığa sahip olması durumlarında gözetilmelidir²⁸². 1951 Cenevre Sözleşmesi gereğince de birden fazla vatandaşlığa sahip yabancıların mülteci statüsü talebi ayrı olarak hüküm altına alınmıştır. Buna göre birden fazla vatandaşlığa sahip yabancının mülteci statüsü talebinde bulunabilmesi için, vatandaşı olduğu ülkelerin hiçbirinin korumasından yararlanmıyor olması gerekmektedir²⁸³. Ayrıca eğer bu yabancı kişinin vatandaşı olduğu ülkelerin korumalarından yararlanmıyor oluşu haklı bir sebebe dayanmıyorsa, bir ülke için dahi haklı sebebin yokluğu söz konusu olduğunda, bu kişinin korumadan mahrum kaldığı söylenememektedir²⁸⁴. Bu nedenle son şart olarak belirtilen “*başka herhangi bir devletin koruması altında olmama*” hususu bu noktada büyük önem taşımaktadır.

3. Şartlı Mülteciler

1951 Cenevre Sözleşmesi’nin Türkiye tarafından coğrafi sınırlamalara bağlı çekinceyle kabul edilmesinin ardından yalnızca Avrupa’da yaşanan olaylar nedeniyle Türkiye’ye gelen yabancıların mülteci sayılacak olması büyük tartışmalara neden olmuştur²⁸⁵. Bu durumda ortaya çıkan en somut tartışma Avrupa dışındaki ülkelere Türkiye’ye gelen yabancıların hangi statüde kabul edileceği noktasında doğmuştur.

Kısaca “*İltica ve Göç Yönetmeliği*” veya “*1994 Yönetmeliği*” olarak anılan ve 1994 yılında yürürlüğe giren “*Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma*

²⁸² ODMAN, Mustafa Tevfik, “*Mülteci Hukukunda Uluslararası Düzenlemeler ve Uluslararası Standartlar*”, Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler, İstanbul Barosu Yayınları, 2004, ss. 11-56, s.20.

²⁸³ ODMAN, (Standartlar), s. 20.

²⁸⁴ EKŞİ, (Yabancılar), s. 44.

²⁸⁵ ASAR, s. 191.

*Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*²⁸⁶“ gereğince bu tartışmaya bir açıklık getirilmiş ve sadece Avrupa’dan gelen yabancılar “mülteci”, Avrupa dışından gelenler ise “sığınmacı” olarak adlandırılmıştır²⁸⁷. Söz konusu Yönetmeliğe göre sığınmacılara güvenli üçüncü ülke sağlanıncaya kadar Türkiye’de geçici ikamet izni verilebilmekteydi²⁸⁸. Ancak söz konusu Yönetmelik 2014 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

1994 Yönetmeliği’nin 3. maddesine göre sığınmacı olarak tanımı yapılan yabancı kişiler, YUKK hükümlerine göre “*şartlı mülteci*” olarak adlandırılmakta ve aynı tanımı karşılamaktadır. YUKK’un 62. maddesine göre, “*Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilmektedir*”²⁸⁹. Bu hükme göre şartlı mültecinin üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmasına izin verilmektedir.

Şartlı mülteci statüsünü YUKK kapsamında mülteci statüsünden farklı kılan hususlardan ilki, coğrafi sınırlar olmakla birlikte, diğer husus da şartlı mültecilerin güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilecek olması ve bu süreçte Türkiye’de kalmalarına izin

²⁸⁶ Yönetmelik metni için bakınız: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeligi.pdf>.

²⁸⁷ EKŞİ, (Yabancılar), s. 48.

²⁸⁸ ALTINIŞIK/YILDIRIM, s. 373.

²⁸⁹ ASAR, s. 190.

verilmesidir²⁹⁰. Bu anlamda şartlı mülteci statüsünün verilmesinin şartları YUKK hükümlerine göre şu şekilde sayılabilmektedir:

- “-Yabancı kişinin Avrupa dışındaki ülkelerde meydana gelen olaylar sebebiyle Türkiye’den koruma talebinde bulunması,*
- Şartlı mülteci statüsü talebinde bulunan kişinin; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ve siyasî düşünceleri sebebiyle zulüm korkusu altında olması,*
- Zulüm korkusunun haklı sebeplere dayanması,*
- Şartlı mülteci statüsü talebinde bulunan kişinin vatandaşı olduğu yahut önceden ikamet ettiği ülkenin dışında bulunması,*
- Yabancı kişinin vatandaşı olduğu ülkenin, vatansız kişinin ise önceden ikamet ettiği ülkenin korumasından yararlanamıyor olması veya zulüm korkusu nedeniyle yararlanmak istemiyor olması,*
- Başka herhangi bir devletin koruması altında olmaması,*
- Şartlı mültecinin üçüncü ülkeye yerleştirilecek olması,*
- Şartlı mültecinin, üçüncü ülkeye yerleşene kadar Türkiye’de kalmasına izin verilmesi.”*

Her ne kadar Avrupa dışından Türkiye’ye gelen kişilere şartlı mülteci statüsü tanınmanın şartı, güvenli üçüncü ülkeye yerleştirmek olsa da uygulamada şartlı mülteci olarak tanınan yabancıların üçüncü ülkeye yerleşme oranı oldukça azdır²⁹¹. Bu durum Türkiye için şartlı mülteciler adına belirlenen “geçici” olarak hak ve yükümlülükler tanıma politikasının ihlali anlamına geldiğinden, Türkiye’yi uzun vadede beklenmedik sosyal, ekonomik, siyasî gibi birçok yönden olumsuz anlamda etkileyeceği düşünülmektedir.

²⁹⁰ ASAR, s. 195.

²⁹¹ DOĞAN, (Yabancılar), s. 146.

4. İkincil Koruma Sahipleri

İkincil koruma statüsünü, mülteci ve şartlı mülteci statülerinden farklı kılan özellik, bu statüyü talep eden yabancı kişinin vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamama sebepleridir²⁹². Türk hukukunda ilk kez 6458 sayılı YUKK’un 63. maddesi ile düzenleme alanı bulan ikincil koruma statüsü, “*mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak ya da uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilmektedir*”²⁹³. Bu hükme göre, yabancı kişinin vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamıyor yahut yararlanmak istemiyor olması, ölüm cezası, işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele riski ve şahsına yönelik ciddi tehdit sebeplerinden kaynaklanmaktadır.

Uluslararası hukuk düzenince 1951 Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolünün kapsamının dışında kalan yabancılara tanınan koruma türü olarak kabul edilmiş olan ikincil koruma statüsü, “*tamamlayıcı koruma*” olarak da adlandırılmaktadır²⁹⁴.

Buna göre 6458 sayılı YUKK ile 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümleri göz önünde bulundurulduğunda, bir yabancıya ikincil koruma statüsünün tanınmasının şartları şu şekilde sayılabilmektedir:

²⁹² ASAR, s. 194.

²⁹³ ASAR, s. 194.

²⁹⁴ EKŞİ, (Yabancılar), s. 52; ÇİÇEKLİ, Bülent, Yabancılar ve Mülteci Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 271.

“-Yabancı kişi, YUKK’a göre mülteci yahut şartlı mülteci olarak nitelendirilememelidir,

-Uluslararası koruma statüsü talebinde bulunan kişinin ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleyle maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin yahut vatansız kişi ise önceden ikamet ettiği ülkenin korumasının dışında olması gerekmektedir,

-Bu koruma yabancılara bireysel olarak tanınmaktadır, kitlesel olarak ülkeye girerek koruma talebinde bulunan kişiler bu korumadan yararlanamazlar²⁹⁵. ”

1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 33. maddesi gereğince, akit devletler tarafından, yabancının ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir gruba mensubiyeti veya siyasî düşünceleri dolayısıyla hayat ve hürriyetinin tehdit altında olduğu ülkeye geri gönderilmesi veya iade edilmesi yasaklanmışsa da, yabancı kişinin bulunduğu ülke için ciddi tehlikeler barındırması veya vahim bir suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olarak bulunduğu ülke için tehlike arz etmesi durumu istisna olarak düzenlenmiş ve bu koruma kapsamının dışında tutulmuştur²⁹⁶. İkincil koruma statüsü sahibi kişiler; mülteci yahut şartlı mülteci statülerinden ayrılrsa da YUKK’ta uluslararası koruma statüsü sahibi olan yabancılar kapsamında değerlendirildiğinden tanınan haklar yönünden benzerlik göstermektedir.

5. Geçici Koruma Sahipleri

6458 sayılı YUKK m. 91 ile *“ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak bir ülke sınırına*

²⁹⁵ DOĞAN, (Yabancılar), s. 147.

²⁹⁶ EKŞİ, (Yabancılar), s. 53.

gelen veya sınırları geçen yabancılara geçici koruma sağlanabileceği” hükmüne bağlanmıştır²⁹⁷. Bu kapsamda bu kişilere “*geçici koruma sahipleri*” denilmektedir.

Geçici koruma, kitlesel olarak ülkelerini terk ederek bir ülke topraklarına akın eden kişiler için sağlanabilmektedir²⁹⁸. Bu durumda geçici korumanın en belirgin özelliği kişilerin “*kitlesel*” bir biçimdeki göç ediyor olmalarıdır.

Geçici korumanın uluslararası koruma statülerinin içinde yer almaması gerektiğini savunan görüşler²⁹⁹ olsa da bu çalışmada geçici koruma sahiplerinin de uluslararası koruma kapsamında değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Çünkü çalışmanın daha önceki bölümlerinde yapılan açıklamalarda da görüldüğü üzere, çeşitli nedenlerle vatandaşı oldukları ülkeyi terk etmek zorunda kalarak bir başka ülkeden koruma talep eden yabancıların bireysel olarak veya az sayıda kişi ile bir devlete sığınması durumunda sorun, yabancı kişinin vatandaşı olduğu ülke ile koruma talep ettiği ülke arasında kalmaktadır. Bu durumda eğer yabancı kişi geri dönemeyecekse, şartlarını sağladığı takdirde, koruma talep ettiği ülke tarafından uluslararası koruma kapsamına alınarak daha önce bahsedilen uluslararası koruma statülerinden birine sahip olmaktadır. Ancak kendi ülkesini terk ederek bir başka ülkenin korumasını talep eden kişiler bireysel veya az sayıda değil de kitlesel olarak o ülkeye sığınmaktaysa sorun iki devlet arasında kalmaktan çıkarak tüm toplumu ilgilendirerek uluslararası hukuk düzeyinde bir boyut kazanmaktadır³⁰⁰. Bu durumun sığınılan ülkede meydana getireceği etkiyi en aza indirmek adına bu kişilere acil ve geçici bir koruma sağlanması öngörülmüştür³⁰¹.

²⁹⁷ ÇİÇEKLİ, s. 314.

²⁹⁸ HATHAWAY, James, The Law of Refugee Status, Butter Worths Press, 1991, s. 10.

²⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: ASAR, s. 199.

³⁰⁰ DOST, s. 33.

³⁰¹ HATHAWAY, s. 11.

Kitlesel göç durumunda sağlanan geçici koruma, Türk hukukunda ilk kez 6458 sayılı YUKK ile kanunî düzenleme imkânı bulmuştur³⁰². 1994 Yönetmeliği ile de kitlesel göç durumunda yapılması gerekenler ve alınması gereken önlemler belirtilmişse de geçici koruma kavramından söz edilmemiştir³⁰³. 1994 Yönetmeliği 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği'nin³⁰⁴ yürürlüğe girmesi ile yürürlükten kalkmıştır³⁰⁵.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin m. 3/1(f) hükmünde ise “*geçici korumanın, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma olduğu*” belirtilmiştir³⁰⁶.

6458 sayılı YUKK'ta çerçevesi çizilen geçici koruma hususu, Geçici Koruma Yönetmeliği ile daha ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Buna göre geçici koruma tanınması için aranan şartlar genel itibariyle şöyledir:

- “-Yabancı kişiler, Türkiye'ye kitlesel olarak giriş yapmış olması,
- Bu kişilerin ülkelerinden ayrılmaya zorlanmış olmaları,
- Ayrıldıkları ülkeye geri dönememeleri,
- Acil ve geçici koruma talep ediyor olmaları gerekmektedir.”

³⁰² ÇİÇEKLİ, s. 134.

³⁰³ ELÇİN, Doğa, “Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi ile Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar”, TBB Dergisi, S. 124, 2016, ss. 9-80, s. 15.

³⁰⁴ Yönetmelik metni için bakınız: http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf (Erişim Tarihi: 06.11.2024)

³⁰⁵ EKŞİ, Nuray, “Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Korumanın Şartları, Geçici Koruma Usulü, Sağlanan Haklar ve Geçici Korumanın Sona Ermesi”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 88, S. 6, 2014, ss. 65-89, s. 69.

³⁰⁶ EKŞİ, (Geçici), s. 70.

Söz konusu şartların sağlandığı en somut örnek, Suriye’de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle ülkemize toplu bir biçimde giriş yapan Suriyeliler olmuştur³⁰⁷. 2010 yılında başlayan ve hala devam eden Arap Baharı’nın Suriye topraklarındaki etkisiyle çıkan iç savaş, Suriye’ye sınır komşusu olan Türkiye topraklarına 2011 yılından beri çok sayıda³⁰⁸ Suriyelinin sığınmasına sebep olmuştur³⁰⁹. Bu sığınmacıların neredeyse yarısını ise çocuklar oluşturmaktadır. Suriye konusunda “açık kapı” politikası izleyen Türkiye açısından geçici koruma sağlamak, Suriye’den gelen ve az olmayan sayıdaki Suriyelilerin Türkiye’de bulundukları süre içindeki hak ve yükümlülüklerini belirlemek adına oldukça büyük bir önem arz etmektedir³¹⁰.

Suriyeliler gibi yabancı kişilerin Türkiye’ye kitle halinde sığınması Türk tarihinde ilk kez gerçekleşmiş bir olay değildir. Geçmişte yaşanan en önemli kitlesel göç örnekleri Kuzey Irak ve Balkanlardan gerçekleşmiştir. Özellikle Bulgaristan ve Irak’taki olaylar sebebiyle genel baskı ve şiddete uğrayan yabancılar, güvenlik nedeniyle 1950 ve 1989 yıllarında Bulgaristan’dan, 1988 ve 1991 yıllarında ise Irak’tan kaçarak Türkiye topraklarına kitlesel olarak sığınmışlardır³¹¹.

Bu anlamda Türkiye’de bulunan Suriyeliler gibi toplu göç eden kesimlerin, sığınmacı, göçmen, mülteci gibi kavramlarla ifade ediliyor olmasının önüne geçerek, bu kavram karmaşasına “geçici koruma sahipliği” ile son verilmiştir.

³⁰⁷ ŞAHİN/DÜZGÜN, s. 171.

³⁰⁸ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerinden elde edilen bilgiye göre 04.09.2025 tarihi itibarıyla Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin sayısı 2.491.283’e ulaşmıştır. Bu sayının 1.205.326’sı 0-17 yaş aralığındaki çocuklardır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 12.09.2025).

³⁰⁹ PAKSOY, Sadettin/KARADENİZ, Mine, “Kilis’te Çalışan Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C. 15, S. 58, 2016, ss. 785-798, s. 790. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder> (Erişim Tarihi: 09.11.2024),

³¹⁰ POYRAZ, (Mülteci), s. 65.

³¹¹ KİRİŞÇİ, Kemal, “Zorunlu Göç ve Türkiye”, Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye’deki Yargı Kararları, Boğaziçi Üniversitesi Vakfı, 2000, s. 57.

Her ne kadar geçici korumaya ilişkin Türk hukukundaki ilk kanunî düzenleme YUKK ile yapılmış olsa da Suriyelilere ilişkin ilk hukukî düzenleme, “İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü” tarafından yürürlüğe konan 30.03.2012 tarihli ve 62 sayılı “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” ile yapılmıştır³¹². Bu Yönerge ile kitlesel olarak göç ederek sınırlarımıza gelip ülkemize sığınan yabancılara acil koruma sağlanması ve haklarının gözetilebilmesi için gerekli koşulların oluşturulması adına, henüz “geçici koruma” olarak isimlendirilmemiş bir geçici çözüm geliştirilmiştir³¹³.

Geçici koruma sahipleri ile ilgili olarak değerlendirme yapmak gerekirse; geçici koruma ve diğer uluslararası koruma türlerine ilişkin olarak tartışılması gereken önemli bir husus da Avrupa ülkelerinden kitlesel olarak sınırlarımıza giriş yapılması halinde bu yabancılara hangi koruma türünün sağlanacağı hususudur. Zira daha önce de bahsedildiği gibi mültecilik, şartlı mültecilik ve ikincil koruma türlerinin sadece bireysel halde ülke sınırlarına giriş yapan yabancılara sağlanabileceği birçok kaynakta düzenlenmiştir.

Ancak özellikle mülteciliğe ilişkin olarak getirilen coğrafi sınırlama gereği yalnızca Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle haklı sebebe dayalı zulüm korkusu duyan yabancılara Türkiye sınırlarına gelmesi durumunda kendilerine mültecilik statüsü tanınacağı belirtilmiştir³¹⁴. Gerek 1951 Cenevre Sözleşmesi, gerekse de mülteciliğe ilişkin en güncel düzenlemeyi barındıran 6458 sayılı YUKK hükümleri, mültecilik statüsünün tanınması için Avrupa ülkelerinden gelen yabancılara bireysel yahut kitlesel olması gerektiğine ilişkin bir sınır çizmemiştir. Ancak Türk hukukunda

³¹² **DULKADİR, Dilek**, “Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacı Krizi ve Suriyelilerin İç Hukuktaki Statüleri”, Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi, C. 1, S. 2, 2017, ss. 21-36, s. 31.

³¹³ **UZUN, Aytül**, “Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2015, ss. 105-120, s. 112.

³¹⁴ **DULKADİR**, s. 33; **UZUN**, s. 112; **POYRAZ**, (Mülteci), s. 66; **KİRİŞÇİ**, s. 58.

konuya ilişkin yazılan birçok kaynak mültecilik statüsünün de bireysel halde göç edenlere tanınabileceğini belirtmektedir.

Bu durumda ortaya Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle kitlesel olarak ülkemiz sınırlarına gelerek koruma talep eden yabancılara hangi koruma türünün sağlanacağı sorunu çıkmaktadır. Bu anlamda hukukî olarak bu kişilere geçici koruma sağlamanın da mültecilik statüsünün tanınmasının da önünde bir engel görülmemektedir³¹⁵. Zira ne geçici koruma sağlamaya ilişkin en temel düzenlemeler olan 6458 sayılı YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında bir coğrafi sınırlama yapılmış, ne de mültecilik statüsünün tanınması ile ilgili şartları koyan 1951 Cenevre Sözleşmesi ile 6458 sayılı YUKK'un 61. maddesinde bireysel yahut kitlesel olması gerektiğine ilişkin bir şart öne sürülmüştür. Dolayısıyla bazı kaynaklarda özellikle tartışmaktan kaçınılarak belirsiz bırakılan bu durum üzerinde Türk hukuk doktrinde henüz belli bir görüş birliği olmasa da birçok yazar tarafından³¹⁶ mültecilik statüsünün bireysel olarak ülkemiz sınırlarına gelenlere tanınacağı söylenmektedir. Bu durumda görülmektedir ki, bu yazarlarca Avrupa ülkelerinden kitlesel bir biçimde gelen yabancılara geçici koruma sağlanması gerektiği de sessiz bir biçimde kabul edilmiş olmaktadır³¹⁷.

D. Göçmenler

Mülteci kavramıyla çok fazla karışan bir başka kavram ise “göçmen” kavramıdır. Uluslararası hukuk anlamında kabul edilen tek bir tanımı olmasa da genel itibariyle “göçmen, vatandaşı olduğu ülkeden ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, dini gibi nedenlerle ayrılarak yerleşme maksadıyla bir başka ülkeye giden kişilere verilen

³¹⁵ EKŞİ, (Geçici), s. 72; ÇİÇEKLİ, s. 135.

³¹⁶ Bakınız: DOĞAN, (Yabancılar); EKŞİ, (Yabancılar); ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL (Yabancılar).

³¹⁷ POYRAZ, (Mülteci), s. 66; KIRIŞÇI, s. 58; ÇİÇEKLİ, s. 135.

isimdir”³¹⁸. Bu anlamda göçmen kavramının mültecilikten farklı olarak, baskı ve zulüm korkusundan kaçarak koruma talep eden yabancıları değil, kendi istek ve iradeleriyle ekonomik, sosyal, siyasal veya kültürel nedenlerle bir başka ülkeye yerleşmek için göç eden yabancıları ifade ettiği söylenebilmektedir.

Göçmen kavramı daha önce de belirttiğimiz gibi genel geçer ve tek bir tanım veya kapsama sahip değildir³¹⁹. Bu nedenle göçmen kavramının uluslararası hukuk ile Türk hukukundaki karşılıkları farklı olabilmektedir. Uluslararası hukukta göçmen kavramına ilişkin olarak başvurulmuş en temel tanım Uluslararası Göç Örgütü’nün yapılan tanımıdır. Bu tanıma göre *“uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımının bulunmadığı kabul edilmekle birlikte, göçmen kavramının, herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın kişilerin hem kendileri hem aileleri için daha iyi maddi ve sosyal imkânlarla ulaşmak ve geleceklerini iyileştirmek amacıyla bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişileri ve ailelerini kapsadığı”* belirtilmektedir³²⁰. Uluslararası Göç Hukuku anlamında Birleşmiş Milletlerin göçmen kavramına bakış açısı da önem arz etmektedir. Birleşmiş Milletlere göre, *“yabancı bir ülkede bir yıldan fazla süreyle ikamet eden kişi, gönüllü ya da zorunlu ve düzenli ya da düzensiz şekilde göç etmesine bakılmaksızın göçmen olarak adlandırılmaktadır”*³²¹.

Türk hukukunda göçmenlere ait en temel düzenleme ise 26.09.2006 tarihinde yürürlüğe 5543 sayılı İskân Kanunu’dur. İskân Kanunu’nun *“Tanımlar”* başlıklı m. 3/1(d) hükmü ile göçmen, *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul*

³¹⁸ DOĞAN, (Yabancılar), s. 13.

³¹⁹ ERDEM, s. 141; DOĞAN, (Yabancılar), s. 15.

³²⁰ Göç Terimleri Sözlüğü, s.22.

http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, (Erişim Tarihi: 07.10.2024)

³²¹ IOM, Glossary on Migration, International Migration Law Series No. 25, 2011, s. 62.

olunanlar” olarak tanımlanmıştır³²². Bu tanıma göre göçmen olmanın şartları yabancı kişinin Türk soyundan olması, Türk kültürüne bağlı olması ve yerleşme amacıyla Türkiye’ye gelmesi olarak belirlenmiştir. Göçmen sayılmak için bireysel veya kitlesel biçimde sınırlarımıza gelmeye ilişkin bir sınırlama yapılmamış, “*tek başına veya toplu halde*” demek suretiyle İskân Kanununun m. 3/1(d) hükmündeki şartları sağlayan herkesi göçmen olarak kabul ederek istisnai yolla Türk vatandaşlığını kazanabileceklerini belirtmiştir³²³. Ancak Kanunun m. 4 hükmü de “*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenlerin ve güvenlik bakımından Türkiye’ye gelmeleri uygun görülmeyenlerin de göçmen olarak kabul edilmeyeceğini*” düzenlemiştir³²⁴.

İskân Kanunu, göçmenleri “*serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen*” olarak dört farklı gruba ayırmış ve m. 3 hükmünde de ayrı ayrı tanımlamıştır³²⁵. İskân Kanununca tanımlanan bu dört farklı göçmen türü ülkeye geliş şekilleri ve ülkeye kabul edilme süreci olarak birbirinden ayrılmaktadır. Ancak bu konunun ayrıntılarından bu çalışma dâhilinde bahsedilmeyecektir.

İskân Kanunu hükümleri gereğince Türk vatandaşlığına geçene kadar her göçmen yabancı sayılmaktadır. Buna göre İskân Kanunu’nun m. 8/4 hükmü ile “*göçmen olarak kabul edilenlerin, gerekli işlemlerin ilgili kuruluşlarca tamamlanmasından sonra Bakanlar Kurulu kararıyla istisnai olarak vatandaşlığa alınacağı*” belirtilmiştir³²⁶.

Göçmenlere ilişkin Türk hukukunda yer alan bir başka düzenleme ise TVK’nın m. 12 hükmünde “*göçmen olarak kabul edilen kişilerin, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Bakanlığın teklifi, Bakanlar*

³²² ERDEM, s. 142.

³²³ ERDEM, s. 142.

³²⁴ DOĞAN, (Yabancılar), s. 15.

³²⁵ EKŞİ, (Yabancılar), s. 61.

³²⁶ AYBAY, s. 170; DOĞAN, (Yabancılar), s. 16.

*Kurulunun kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabileceğine” ilişkindir*³²⁷. 6458 sayılı YUKK’un m. 2 hükmü ile de YUKK hükümlerinin uygulanmasında özel kanunlardaki hükümler saklı tutulmuştur. Bu anlamda özel kanun niteliğindeki İskân Kanunu kapsamına giren durumlarda 6458 sayılı YUKK hükümleri değil İskân Kanunu hükümleri uygulanacaktır³²⁸.

II. TÜZEL KİŞİLER

Tüzel kişilerin devletle olan siyasî ve hukukî bağı tabiiyetle ifade edilmektedir³²⁹. Buna göre yabancı tüzel kişi, kuruluş yeri itibariyle Türk hukukuna tâbi olmayan, yani yabancı bir devletin hukukuna göre kurulan ve tüzel kişilik kazanan, kendi ülkesinde geçerli bir şekilde varlığını sürdüren ancak Türkiye’de hukuki işlem ya da fiil gerçekleştirmek isteyen tüzel varlıklardır³³⁰.

Türk hukukunda tüzel kişilerin tabiiyeti, esasen kuruluş esasına (lex societatis) göre tayin edilir. Buna göre, bir tüzel kişi hangi devletin hukukuna göre kurulmuş ve o devletin hukuk düzeninde tüzel kişilik kazanmışsa, o devlete ait bir tüzel kişi olarak kabul edilir.

Bu bağlamda, yabancı tüzel kişiler Türk hukukunda yabancı gerçek kişilerle aynı statüde değerlendirilir ve ancak yürürlükteki mevzuat çerçevesinde Türkiye’de hukuki işlem yapabilir, hak edinebilir ya da yükümlülük altına girebilirler³³¹. Ayrıca yabancı tüzel kişiler ilgili işlem alanına göre (örneğin ticaret, taşınmaz edinimi, dava ehliyeti gibi)

³²⁷ ERDEM, s. 144.

³²⁸ EKŞİ, (Yabancılar), s. 63.

³²⁹ DOĞAN, (Vatandaşlık), s. 22; BERKİ, Osman Fazıl, “Vatansızlık”, AÜHFD, C. 5, S. 1, 1948, ss. 167-192, s. 169; TİRYAKİOĞLU, Bilgin, “Multiple Citizenship and its Consequences in Turkish Law”, Ankara Law Review, Summer 2006, Vol. 3, No. 1, s. 3; AYBAY, s. 13.

³³⁰ ERDEM, s. 6; DOĞAN, (Vatandaşlık), s. 22; GÜNGÖR, (Tabiiyet), s. 17.

³³¹ TİRYAKİOĞLU, s. 3; DOĞAN, (Vatandaşlık), s. 24.

özel hükümlere veya izin prosedürlerine tâbi olabilirler³³². Ancak çalışmamızın konusu gereği tüzel kişiler hususu evlât edinme açısından değerlendirildiğinde evlât edinme yalnızca gerçek kişiler için mümkün olup hüküm ve sonuç doğurabileceğinden tüzel kişiler çalışmamızın konusu dışında kalmaktadır.

§6. TÜRKİYE’DE EVLÂT EDİNİLEN YABANCI ÇOCUKLARIN HUKUKİ STATÜSÜ VE YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİ SÜRECİ

I. YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİNİN ÖNEMİ

Türkiye’de yabancı çocukların evlât edinilmesi, “*ülkelerarası evlât edinme*” kurumunun bir parçası olarak değerlendirilmekte ve hem iç hukuk düzenlemeleri hem de Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler çerçevesinde yürütülmektedir. TMK’nin 305 ve devamı maddeleri evlât edinme kurumunun esaslarını belirlemekte; MÖHUK ise uygulanacak hukuk ve yetkili makamları düzenlemektedir. Bunun yanında Türkiye, 2004 yılında taraf olduğu 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi ile ülkelerarası evlât edinmede bağlayıcı kurallar üstlenmiş ve çocuğun üstün yararını, rızaların geçerliliğini ve çocuk kaçırma ile ticaretinin³³³ önlenmesini temel ilke olarak kabul etmiştir.

Bu noktada en belirleyici kavram, çocuğun üstün yararı ilkesidir³³⁴. BMÇHS’nin m. 3 hükmünde “*çocuğu ilgilendiren her işlemde çocuğun üstün yararı esas alınır*”

³³² DOĞAN, (*Vatandaşlık*), s. 24.

³³³ 04.09.2025 tarihi itibarıyla 2005’ten bu yana insan ticareti mağdurlarının sayısı 3.665 iken çocukların sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC)’nin 11 Aralık 2024’te yayınladığı 2024 Küresel İnsan Ticareti Raporu’na göre yoksulluk, çatışma ve iklimin daha fazla insanı sömürüye karşı savunmasız bırakmasıyla birlikte çocuk ticareti, zorla çalıştırma ve zorla suç işleme oranlarının arttığı raporlanmıştır. Bu rapora göre çocuklar, insan ticareti mağdurlarının yüzde 38’ini oluştururken bu çocukların yüzde 60’ını ise kız çocuklar oluşturmaktadır. Esasen bu oranların kesin olarak tespiti zor olduğundan raporda belirtilen oranların gerçek rakamların çok altında olabileceği belirtilmektedir. <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik> (Erişim Tarihi: 12.09.2025); <https://www.unodc.org/unodc/index.html> (Erişim Tarihi: 12.09.2025).

³³⁴ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 370; CAN/TUNA/TUNA, s. 181; AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 166.

hükmü getirilmiş; Lahey Sözleşmesi'nde de bu ilke ülkelerarası evlât edinmenin temel dayanağı olarak vurgulanmıştır. Ayrıca BMÇHS, yalnızca Sözleşmelere taraf ülkelerle yapılacak olan evlât edinmelerde değil, aynı zamanda korunma ihtiyacı olan çocukların da korunması için bir yöntem olarak evlât edinmenin uygulanmasına yönelik getirilen iç hukuk düzenlemelerine de ışık tutmaktadır. Türkiye açısından da yabancı çocukların evlât edinilmesi, hem sözleşmeye taraf ülkelerle yapılan evlât edilmeler hem de korunma ihtiyacı olan çocukların evlât edinilmesi açısından, ailelerin çocuk sahibi olma iradesinden ziyade çocukların yaşam hakkı, sağlıklı büyüme hakkı ve kimlik hakkı gibi temel haklarının güvence altına alınmasını sağlayan bir imkân olarak değerlendirilmektedir³³⁵.

Türkiye'nin jeopolitik konumu, çocuğun üstün yararı ilkesinin hayata geçirilmesinde özel bir önem arz etmektedir. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonucu milyonlarca Suriyeli Türkiye'ye sığınmıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi 2025 yılı itibariyle 2,5 milyon Suriyeli geçici koruma altında bulunmakta ve bunların yaklaşık %50'sini çocuklar oluşturmaktadır. Benzer şekilde Afganistan'daki siyasi istikrarsızlık nedeniyle yüz binlerce Afgan göçmen Türkiye'ye gelmiş, bu göç dalgası da refakatsiz veya korunmasız çocukların sayısını artırmıştır³³⁶. Ayrıca Irak, İran, Pakistan, Somali, Sudan, Türkmenistan, Özbekistan, Mısır, Fas ve Filistin gibi ülkelerden gelen göçmenler arasında da korunmaya muhtaç çocukların varlığı gözlemlenmektedir.

³³⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığı 2016 Türkiye Göç Raporu, s. 88, <https://www.goc.gov.tr/raporlar3> (Erişim Tarihi: 12.09.2025)

³³⁶ 2024 yılında uluslararası koruma talebi başvurusunda bulunanların sayısı 9.009 kişidir. Bu sayının büyük çoğunluğunu Afgan uyruklular oluştururken geri kalanını da Irak, İran ve diğer milletlerden yabancılar oluşturmaktadır. Ayrıca 04.09.2025 tarihi itibariyle yakalanan düzensiz göçmen sayısı 101.409'dur. Bu sayıyı ise yine Afganistan, Suriye, Türkmenistan, Özbekistan, Filistin, Mısır, Irak, Fas, İran ve diğer ülkelerden gelenler oluşturmaktadır. Bu sayının ne kadarını çocukların oluşturduğu bilinmemektedir. <https://www.goc.gov.tr/istatistikler> (Erişim Tarihi: 12.09.2025)

Bu bağlamda yabancı çocukların Türkiye’de evlât edinilmesi, göç ve göçün getirdiği doğal problemlerle ortaya çıkan çocuk koruma sorunlarına hukuken meşru ve insani bir çözüm sunmaktadır³³⁷. Çocuğun üstün yararı ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilen evlât edinme, çocukların korunmasız büyümelerini önlemekte, onlara kalıcı bir aile ortamı sağlamakta ve eğitim ile sağlık hizmetlerinden etkin bir şekilde yararlanmalarına imkân tanımaktadır³³⁸. Aynı zamanda bu durum çocukların Türk toplumuna adaptasyon sürecini kolaylaştırmakta ve uzun vadede sosyal uyum açısından katkı sunmaktadır.

Türkiye bakımından yabancı çocukların evlât edinilmesinin önemi yalnızca iç hukukta yükümlülüklerin yerine getirilmesiyle sınırlı değildir. Yabancı çocukların evlât edinilmesi aynı zamanda Türkiye’nin uluslararası toplum nezdinde insani diplomasi ve sorumluluk bilincini güçlendirmekte, çocuk haklarının korunması konusundaki kararlılığını ortaya koymaktadır. Türkiye, Lahey Sözleşmesi kapsamında öngörülen mekanizmaları işletmek suretiyle evlât edinme süreçlerini şeffaf ve denetlenebilir kılmakta; böylece hem çocuk ticareti risklerini önlemekte hem de çocuğun üstün yararını önceleyen bir hukuki sistem inşa etmektedir.

Tüm bu sebeplerle Türkiye’de yabancı çocukların evlât edinilmesi, göç ve mülteci krizlerinin çocuklar açısından doğurduğu sorunların hiç değilse bir kısmına insani, hukuki ve toplumsal bir çözüm sunmaktadır. Suriye, Afganistan ve diğer göç veren ülkelere gelen korunmasız çocukların evlât edinilmesi, çocuğun üstün yararı ilkesinin en somut şekilde hayata geçirilmesi anlamına gelmektedir. Bu süreç, yalnızca bireysel düzeyde

³³⁷ RUHİ, (Tanıma), s. 21; ÇÖREKÇİ, s. 27; ÖZDAMAR/SUCU, s. 3.

³³⁸ STRONG, Stacie I., “*Children’s Rights In Intercountry Adoption: Towards A New Goal*”, Boston University International Law Journal, Vol. 13, 1995, s. 164; McKINNEY, Laura, “*International Adoption and the Hague Convention: Does Implementation of the Convention Protect the Best Interest of Children?*”, Whittier Journal of Child and Family Advocacy, Vol. 16, 2006, s. 370 naklen ÇÖREKÇİ, s. 25.

çocukların geleceğini güvence altına almakla kalmayıp Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesi, sosyal uyumun sağlanması ve çocuk hakları bilincinin güçlendirilmesi bakımından da büyük öneme sahiptir.

II. TÜRKİYE'DE YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİ BAKIMINDAN KORUNMA İHTİYACI OLAN VE OLMAYAN ÇOCUKLARIN HUKUKİ STATÜSÜNÜN BELİRLENMESİ

Türk hukukunda evlât edinme kurumu, çocuğun üstün yararının korunması ve aile ortamında yetişme hakkının güvence altına alınması amacıyla düzenlenmiştir. Bu sebeple evlât edinmeye temel kanuni düzenleme olarak uygulanan TMK hükümleri, evlât edinilecek çocuk bakımından “*korunma ihtiyacı*” gibi belirli bir statüyü zorunlu tutmaksızın çocuğun evlât edinilmeye hukuken elverişli olup olmadığını değerlendirmektedir. Bu çerçevede bir çocuğun evlât edinilebilmesi için, evlât edinen tarafından belirli bir süre bakılıp eğitilmiş olması, gerekli rızaların geçerli biçimde alınması ve mahkeme kararının bulunması yeterli kabul edilmektedir³³⁹. Dolayısıyla Türkiye’de evlât edinme yalnızca korunma altında bulunan çocuklara özgü olmayıp ailesinin rızasıyla veya uluslararası prosedürler aracılığıyla evlât edinilmeye uygun hâle gelen yabancı çocuklar açısından da bu mümkün olmaktadır.

Korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı, 5395 sayılı ÇKK’de tanımlanmış olup³⁴⁰ “*bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ya da duygusal gelişimi tehlikede olan, ihmal veya istismar edilmiş, sokakta yaşayan veya ailesi tarafından yeterince bakılamayan*

³³⁹ ÖZÜĞÜR, s. 321; DOĞAN, Vahit, Milletlerarası Özel Hukuk, Savaş Yayınevi, 2022, s. 361; ŞANLI, Cemal/ESEN, Emre/ATAMAN-FİGANMEŞE, İnci, Milletlerarası Özel Hukuk, Vedat Kitapçılık, 2016, s. 172.

³⁴⁰ ÇKK m. 3/1-a hükmünde “*Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu, İfade eder.*” şeklinde tanımlanmaktadır.

çocukları” ifade etmektedir³⁴¹. Bu statüdeki çocukların evlât edinilmesi, devletin çocuk koruma sistemi içinde yürütülmektedir ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın gözetimindedir. Özellikle Türkiye’de sayılarının çok olması sebebiyle refakatsiz mülteci, sığınmacı, ikincil koruma veya geçici koruma sahibi çocuklar, yanında ana-baba ya da yasal temsilci bulunmadığı için doğrudan bu kategoriye dâhil edilmektedir. Bu çocuklar öncelikle aile birliğinin yeniden sağlanması yönünde değerlendirildikten sonra, gerekli koşullar mevcutsa evlât edinme kapsamına alınabilmektedir. Bu hususa ilişkin detaylı bilgi ve değerlendirmeler çalışmamızın ilgili başlığında mevcuttur³⁴².

Buna karşılık, korunma altında olmayan ancak hukuken evlât edinmeye uygun olan yabancı çocukların da Türk vatandaşları tarafından evlât edinilmesi mümkündür. Bu durum genellikle çocuğun vatandaşı olduğu ülke ile işbirliği halinde yürütülen uluslararası evlât edinme süreçlerinde görülmektedir. Bu işbirlikleri ülkeler tarafından imzalanan uluslararası sözleşmelerle sağlanmaktadır³⁴³. Konuya ilişkin en temel uluslararası metin olan 1993 tarihli Lahey Ülkelerarası Evlât Edinme Sözleşmesi çerçevesinde bu çocuklar “*evlât edinmeye uygun çocuk*” olarak adlandırılmaktadır. Burada çocuğun devlet koruması altında olması aranmaz; önemli olan çocuğun biyolojik ailesinin rızasının özgür iradeyle verilmiş olması ve her iki devletin yetkili makamlarının evlât edinmeyi onaylamasıdır³⁴⁴. Bu tür evlât edinmelerde süreç Türk mahkemelerinin denetimi altında yürütülmektedir. Ancak çocuk “*korunma ihtiyacı olan çocuk*” değil, uluslararası evlât edinmeye elverişli çocuk statüsündedir.

Mülteci, sığınmacı, ikincil koruma veya geçici koruma altındaki çocuklar bu sistemin en hassas grubunu oluşturmaktadır. Bu çocukların vatandaşı oldukları devletler

³⁴¹ AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 442; CAN/TUNA/TUNA, s. 227.

³⁴² Ayrıntılı bilgi için bakınız; “*Refakatsiz Çocukların Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler Kapsamında Korunması*”, s. 170.

³⁴³ DOĞAN, (*Milletlerarası*), s. 357.

³⁴⁴ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 180.

çoğu zaman işlevsizdir ve kimlik ve rıza belgelerinin temini mümkün değildir. Bu nedenle Lahey Sözleşmesi'nin öngördüğü usuller bu grupta tam olarak uygulanamamaktadır. Uluslararası belgelerde, özellikle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve Lahey Konferansı'nın tavsiyelerinde, mülteci çocukların evlât edinilmesinin yalnızca istisnai durumlarda ve çocuğun üstün yararı açıkça ortaya konabildiğinde mümkün olabileceği belirtilmiştir³⁴⁵. Türkiye'de de bu yaklaşım benimsenmekte ve mülteci, sığınmacı, ikincil koruma veya geçici koruma altındaki çocuklar genellikle korunma ihtiyacı olan çocuk statüsünde değerlendirilmektedir. Bu durumda evlât edinme ise ancak aile bağı bulunamayan ve uzun süre devlet koruması altında kalan çocuklar için düşünülebilmektedir.

Nitekim Türk hukukunda evlât edinme süreci çocukların korunma statüsüne göre değil, evlât edinmeye hukuki uygunluk durumuna göre şekillenmektedir³⁴⁶. Bununla birlikte uygulamada evlât edinilen çocukların bir kısmını korunma ihtiyacı içinde bulunan çocuklar oluşturmaktadır. Buna karşılık uluslararası işbirliği çerçevesinde ailesinin rızasıyla evlâtlık verilen yabancı çocuklar, *“korunma altında olmayan ancak evlât edinmeye uygun”* statüsünde değerlendirilmektedir³⁴⁷. Bu anlamda esas olan çocuğun korunma ihtiyacı içinde olması değil, evlât edinmeye elverişli olmasıdır. Sonuç olarak hem korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında evlât edinmenin değerlendirilmesinde hem de korunma ihtiyacı olmayan ama evlât edinmeye elverişli çocuğun evlât edindirilmesinde çocuğun üstün yararı ilkesi çerçevesinde buluşmakta ve çocuğun güvenli, sürekli ve sevgi temelli bir aile ortamına kavuşmasını sağlamak amaçlanmaktadır.

³⁴⁵ RUHİ, (Tanıma), s. 122-123.

³⁴⁶ ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, Devletler Özel Hukukunda Çocuk Hukukundan Doğan Problemler – Ders Notları, Beta Yayınları, İstanbul 2012, s. 89.

³⁴⁷ ÖZEL, Sibel, *“Ülkelerarası Evlât Edinme”*, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, 2011, ss. 609-618, s. 612.

III. TÜRKİYE’DE YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİNİN ŞARTLARI

A. Türk Mevzuatına Göre Yabancı Çocukların Evlât Edinilmesinin Şartları

Türkiye’de gerçekleştirilecek yabancılık unsuru taşıyan evlât edinmelerde öncelikle hangi hallerde uygulanacak hukukun araştırılmasına gerek duyulacağını belirlenmesi gerekir. Milletlerarası özel hukukta “*yabancılık unsuru*”, hukuki ilişkinin birden çok ülkenin hukuk sistemi ile bağlantılı olmasını ifade etmektedir³⁴⁸. Evlât edinme açısından bu, taraflardan en az birinin yabancı olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Ayrıca evlât edinenin veya evlât edinilenin yurtdışında ikamet ediyor olması halinde de evlât edinmenin yabancılık unsuru barındırdığı anlamına gelmektedir³⁴⁹. Bu anlamda yabancılık unsurunu sağlayan tek koşul tarafların yabancı ülke vatandaşı olması değildir; coğrafi anlamda da yabancı bir ülke ile ilişkisinin olması yabancılık unsurunun bulunduğu anlamına gelmektedir. Ancak konumuz itibariyle Türk vatandaşı bir evlât edinen tarafından yabancı bir çocuğun evlât edinilmesi halinde çocuğun vatandaşlığı sebebiyle evlât edinmenin yabancılık unsuru taşıdığı söylenebilmektedir.

³⁴⁸ DOĞAN, (Milletlerarası), s. 7; ÇELİKEL, Aysel/ERDEM, B. Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, Beta Yayınları, 2024, s.10.

³⁴⁹ Doğan’a göre MÖHUK m. 1 hükmünde Kanunun kapsamı belirtilirken “*yabancı unsur taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkiler*”den bahsedilmiş ancak yabancı unsurdan ne anlaşılması gerektiği tespit edilmediğinden konunun açıklığa kavuşturulması doktrin ve uygulamaya bırakılmıştır. Buna göre yazarca “*klasik anlayış*” olarak nitelendirilen ilk görüşe göre hukuki ilişkinin coğrafi alan itibariyle birden fazla ülke ile irtibatlı olması bu ilişkinin yabancı ya da milletlerarası unsur taşıdığının kabulü için yeterli görülmektedir. Bir diğer görüşe göre sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde klasik görüşte savunulan coğrafi alan şartı gerekmeksizin sözleşmeden doğan borç ilişkisinin yabancı unsur taşıdığını söyleyebilmek için milletlerarası ticari hayatı ilgilendirmesi yeterli kabul edilmektedir. Buna göre yazar bir hukuki olay veya ilişkinin yabancı unsur taşıdığının kabul edilebilmesi için o olay veya ilişkinin yabancı bir ülke ile coğrafi anlamda irtibatının bulunmasının gerekli olmadığını; aksine, hukuki olay veya ilişkinin yabancı bir hukuk düzeni ile irtibatlı hale gelmesinin gerekli ve yeterli olduğunu savunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için DOĞAN, (Milletlerarası), s. 6 vd.

1. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da Yer Alan Şartlar

a. MÖHUK'un Uygulama Alanının Belirlenmesi ve Yabancı Çocukların Evlât Edinilmesinde Kanunlar İhtilafı Kurallarının Uygulanması

Yabancı çocukların evlât edinilmesine ilişkin Türk mevzuatı çerçevesinde öncelikli olarak uygulanacak olan kanuni düzenleme MÖHUK m. 1/1 hükmü ile belirlenmiştir³⁵⁰. Buna göre “*Yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuk, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı kararların tanınması ve tenfizi bu Kanunla düzenlenmiştir.*” düzenlemesi ile bir özel hukuk ilişkisi olarak yabancılık unsuru taşıyan evlât edinme ilişkisine ilişkin hukuki meseleler de MÖHUK kapsamına alınmıştır. Ayrıca hükmün ikinci fıkrası ile de Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümleri saklı tutularak sözleşmelerle yapılan düzenlemelere alan tanınmıştır.

MÖHUK m. 2, “*hâkimin Türk kanunlar ihtilafı kurallarını re'sen uygulayacağını, yetkili yabancı hukukun muhtevasının tespitinde tarafların yardımını isteyebileceğini ve tüm araştırmalara rağmen yabancı hukukun tespit edilememesi halinde Türk hukukunun uygulanacağını*” düzenler. Ayrıca hükme göre “*uygulanacak yabancı hukukun kanunlar ihtilafı kurallarının başka bir hukuku yetkili kılması hâlinde, aile hukukuna ilişkin ihtilaflarda bu hukukun maddi hükümleri uygulanacaktır.*” Böylece bir aile hukuku kurumu olan evlât edinmeye ilişkin yabancılık unsuru araştırmasının ve tespit edilecek yabancılık unsurunun akabinde yetkili yabancı hukukun belirlenmesinde hükme esas olarak tarafların milli hukuklarında öncelikle kanunlar ihtilafı kurallarına bakılması

³⁵⁰ RUHİ, (Tanıma), s. 19; AYDOĞDU, s. 76; ÇELİKEL/ERDEM, s. 8; TANRIBİLİR, Feriha Bilge/ŞİT KÖŞGEROĞLU, Banu, “Uluslararası Özel Hukukta Evlât Edinme”, Prof. Dr. Tuğrul Arat'a Armağan, Yetkin Yayınları, 2012, s. 1033; TEKİNALP, Gülören, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2006, s. 15; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 201; DOĞAN, (Milletlerarası), s. 350.

gerekmektedir³⁵¹. MÖHUK m. 1/1 gereğince yabancılık unsuru içeren evlât edinmeye ilişkin kanunlar ihtilafı yine MÖHUK hükümleri çerçevesinde çözüme kavuşturulmaktadır³⁵².

Yabancılık unsuru taşıyan evlât edinme ilişkilerinde hangi devlet hukukunun uygulanacağını tespit eden MÖHUK m. 18 hükmü temel bağlama (kanunlar ihtilafı) kuralıdır³⁵³. Bu madde ile evlât edinme ehliyeti, şartları ve hükümleri farklı fıkralarda düzenlenerek, uluslararası evlât edinme sürecinin karmaşık yapısını çözmek amaçlanmaktadır³⁵⁴. MÖHUK m. 18 hükmü, evlât edinmeye uygulanacak hukuku, hukuki ilişkinin farklı yönlerini kapsayan üç ayrı fıkra halinde düzenlemektedir.

b. Evlât Edinme Ehliyeti ve Şartlarına Uygulanacak Hukuk (MÖHUK m. 18/1)

MÖHUK m. 18/1 hükmünde “*evlât edinme ehliyeti ve şartları, taraflardan her birinin evlât edinme anındaki milli hukukuna tabidir.*” düzenlemesi ile evlât edinmeye ilişkin, “*diğer eşin rızası*” şartı hariç olmak üzere, diğer şartlar hakkında uygulanacak olan hukuk belirtilmektedir³⁵⁵. Bu hüküm ile hem evlât edinenin hem de evlât edinilenin kişisel durumları esas alınarak her bir taraf bakımından farklı bir bağlama noktası³⁵⁶

³⁵¹ ÇELİKEL/ERDEM, s. 10; TANRIBİLİR/ŞİT KÖŞGEROĞLU, s. 1036; RUHİ, (Tanıma), s. 22.

³⁵² Kanunlar ihtilafı kavramı “*yabancı unsur taşıyan olay veya ilişkiden doğan uyumsuzluklara uygulanması söz konusu olan ülke kanunları arasında var olan bir uyumsuzluğun, bir çatışmanın tespit edilmesi olmayıp, birden fazla ülke ile bağlantılı olay veya ilişkinin maddi çözümü bakımından hangi ülke hukukunun uygulanacağını tespitidir*” şeklinde tanımlanmaktadır. Bakınız: DOĞAN, (Milletlerarası), s. 189.

³⁵³ Bağlama kuralı kanunlar ihtilafı kuralı ile aynı anlama gelmektedir. Bağlama (kanunlar ihtilafı) kuralları, yabancılık unsuru içeren özel hukuk uyumsuzluğuna maddi bir çözüm getirmek için değil maddi çözüm getirecek olan ülke hukukunu belirlemek amacıyla uygulanmaktadır; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 27; DOĞAN, (Milletlerarası), s. 190.

³⁵⁴ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 171; ÇELİKEL/ERDEM, s. 43; TANRIBİLİR/ŞİT KÖŞGEROĞLU, s. 1051.

³⁵⁵ PÜRSELİM, Hatice Selin, “Milletlerarası Evlât Edinmeye Uygulanacak Hukuk”, IMCOFE 2019 Young Scholars Union, 2019, ss. 328-336, s. 330; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 173.

³⁵⁶ Bağlama noktası, yabancı unsurlu özel hukuk ilişkisine uygulanacak maddi hukuka ulaşabilmek için faydalanan, özel hukuk ilişkisinin barındırdığı maddi veya hukuki unsurdur. Hukuki ilişkinin durumuna

öngörmektedir. Böylece TMK m. 305 ve devamı hükümleriyle belirlenen evlât edinme şartlarında yer alan evlât edinen açısından ehliyet, yaş, evlilik süresi, kişisel ve ahlaki yeterlilik gibi unsurlar; evlât edinilen açısından ise yaş, ayırt etme gücü, velayet altındaki durum, rıza gibi unsurlar tarafların ayrı ayrı kendi milli hukuklarına göre değerlendirilmektedir. Ayrıca TMK m. 305/2 “Evlât edinmenin her hâlde küçüğün yararına bulunması ve evlât edinenin diğer çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemesi de gerekir.” hükmü ile de altı çizildiği gibi evlât edinilen küçüğün yararının ve evlât edinenin diğer çocuklarının yararlarının gözetilmesi şartlarının da tarafların kendi milli hukukları ve “çocuğun üstün yararı” ilkesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir³⁵⁷.

MÖHUK m. 18/1 hükmünde yer alan “*taraflardan her birinin evlât edinme anındaki milli hukukuna tâbidir*” ifadesinin bir sonucu olarak evlât edinme şartlarının nasıl karşılanması gerektiği konusunda doktrinde iki farklı görüş meydana gelmiştir.

Birinci görüşe göre hükmün evlât edinme ilişkisinin taraflarına yalnızca kendi milli hukuklarının uygulanacağı şeklinde anlaşılması gerekmektedir³⁵⁸. Bu görüş, kanun koyucunun iki hukukun bir arada uygulanmasını istemesi halinde, MÖHUK m. 18/2’de yer alan “*Evlât edinmeye ve edinilmeye diğer eşin rızası konusunda eşlerin milli hukukları birlikte uygulanır.*” hükmünde olduğu gibi m. 18/1 hükmünde de “*birlikte uygulanır*” ifadesini kullanacağını savunmaktadır³⁵⁹. Bu yorum, evlât edinme şartlarını

göre bağlama noktası vatandaşlık, yerleşim yeri (ikametgâh), mutad mesken, işlemin gerçekleştirildiği yer gibi unsurlar olabilmektedir. Bağlama noktası, yabancı unsurlu özel hukuk ilişkisinin özelliklerine göre belirlenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 29 vd.

³⁵⁷ AYDOĞDU, s. 136; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 173; HATEMİ/SEROZAN, s. 323.

³⁵⁸ TARMAN, Zeynep Derya/ÖNAY, Işık, “*Milletlerarası Evlât Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engeli*”, AÜHFD, C. 60, S. 2, 2011, ss. 331-365, s. 336.

³⁵⁹ TARMAN/ÖNAY, s. 337.

hafiflettiği için yabancılık unsuru taşıyan evlât edinmelerin sayısının artmasını talep edenler tarafından savunulmaktadır³⁶⁰.

İkinci görüşe göre ise MÖHUK m. 18/1 hükmü evlât edinmenin geçerli olması için her bir tarafın milli hukukunun iki tarafa birden uygulanacağı şeklinde anlaşılmalıdır³⁶¹. Bu görüş, evlât edinmeyi daha sıkı şartlar öngören hukuka tâbi kılmaktadır. Yani iki tarafın milli hukuku da farklı şartlar öngörüyorsa, her iki hukukta aranan koşulların bir arada sağlanması gerekmektedir³⁶². Bu görüş, Yargıtay’ın yerleşik içtihatlarıyla da desteklenmiştir. Nitekim hangi milli hukukun uygulanacağına ilişkin uyuşmazlıklarda Yargıtay 2. Hukuk Dairesi tarafından verilen birçok kararda³⁶³, MÖHUK m. 18’in lafzı gereği “ *tarafların milli hukuklarının birlikte uygulanması*” gerektiği belirtilmiş, yalnızca evlât edinenin milli hukukuna göre ehil olmasının yeterli

³⁶⁰ Konuya ilişkin detaylı bilgi için bakınız: **GEMİCİ FİLİZ**, s. 38; **DOĞAN**, (Milletlerarası), s. 359.

³⁶¹ **ÇELİKEL/ERDEM**, s. 272; **TEKİNALP, Gülören/UYANIK,Ayfer**, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, Vedat Kitapçılık, 2016, s. 182; **PÜRSELİM**, s. 330.

³⁶² **TARMAN/ÖNAY**, s. 336-337.

³⁶³ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi kararına göre, “Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki Kanunun 18.maddesine göre; evlât edinme ehliyeti ve şartları, taraflardan her birinin evlât edinme anındaki milli hukukuna tabidir. Evlât edinmeye ve edinilmeye diğer eşin rızası konusunda eşlerin milli hukukları birlikte uygulanır. Evlât edinmenin hükümleri, evlât edinenin milli hukukuna, eşlerin birlikte evlât edinmesi halinde ise, evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuka tabidir. O halde, evlât edinme ehliyeti ve şartları bakımından davacıların milli hukuku içeriğinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Mahkemece bu yönde bir araştırma yapılmamıştır. Hâkim, Türk Kanunları ihtilafı kurallarını ve bu kurallara göre yetkili olan yabancı hukuku res'en (kendiliğinden) uygular. Yetkili yabancı hukukun içeriğinin tespitinde tarafların yardımını isteyebilir (5718 s.K.md.2/1). Bu durumda mahkemece yapılacak iş; yetkili yabancı hukukun uyuşmazlığa uygulanacak içeriğini tespit etmek, gerektiğinde bu hususta tarafların yardımını istemek, yetkili yabancı hukukun içeriği denetime elverişli olacak şekilde belirlendikten sonra, davacıların evlât edinme ehliyet ve şartlarını taşıyıp taşımadıklarını bu hukuka göre belirlemek, davalılar ve evlât edinilecek küçük bakımından da evlât edinme şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini Türk hukukuna göre değerlendirilip, ulaşılabilecek sonuç uyarınca karar vermekten ibarettir. Açıklanan yönler gözetilmeden eksik inceleme ile hüküm kurulması doğru bulunmamıştır.” Yargıtay 2. HD., E. 2010/13616 K. 2010/15652 T. 29.9.2010

(<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/2-hukuk-dairesi-e-2010-13616-k-2010-15652-t-29-9-2010>

Erişim Tarihi: 06.08.2025).

görülmeyeceği açıkça ifade edilmiştir. Bu yaklaşım, Türk milletlerarası özel hukukunun “*çocuğun üstün yararı*” ilkesini koruma amacının bir göstergesidir³⁶⁴.

Söz konusu iki görüşün de MÖHUK m. 18/1 hükmü açısından yorumlanabilmesi için hukuk politikası olarak yabancı unsurlu evlât edinmelerin artmasının istenip istenmediğine karar verilmesi gerektiğini savunan yazarlar vardır³⁶⁵. Bu görüşe göre evlât edinmenin her bir tarafı için kendi milli hukukunun uygulanması, tarafların milli hukuklarının birlikte uygulanmasına göre daha kolay olduğundan yabancı unsurlu evlât edinmelerin sayısının artmasına sebep olacaktır. Bir diğer deyişle eğer yabancı unsurlu evlât edinmelerin sayısının azalması isteniyorsa evlât edinme şartlarını daha da ağırlaştıran tarafların milli hukuklarının birlikte uygulanması görüşünün benimsenmesi gerekmektedir³⁶⁶.

MÖHUK m. 18/1 hükmünün amacının da çocuğun korunması olduğu birçok yazar³⁶⁷ tarafından vurgulanmaktadır. Örneğin evlât edinmek isteyen bir yabancı vatandaşının milli hukuku evlât edinme için 30 yaşından daha küçük bir yaş şartı öngörürken, evlât edinilecek Türk vatandaşı çocuğun milli hukuku olan Türk hukuku 30 yaşını öngörüyorsa, her iki hukukta aranan koşulların bir arada sağlanması gerektiğini savunan ikinci görüş benimsendiğinde, evlât edinmek isteyen ve kendi milli hukukuna göre yaş şartını sağlayan yabancı ülke vatandaşı, Türk hukukundaki 30 yaş şartını sağlamadığı için ehliyetsiz kabul edilecektir.

Bu durumda bizim de katıldığımız ikinci görüşü savunan yazarların da belirttiği gibi tarafların milli hukuklarının birlikte mi yoksa ayrı mı uygulanacağına ilişkin çözüm

³⁶⁴ ÇELİKEL/ERDEM, s. 276; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 171; ÖZTEKİN GELGEL, (*Çocuk*), s. 42.

³⁶⁵ GEMİCİ FİLİZ, s. 38; DOĞAN, (*Milletlerarası*), s. 359.

³⁶⁶ DOĞAN, (*Milletlerarası*), s. 359.

³⁶⁷ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 176; DOĞAN, (*Milletlerarası*), s. 359; ÇELİKEL/ERDEM, s. 276.

ararken, evlât edinmelerin sayısını artırma kaygısından ziyade, evlât edinmenin amacına uygun olarak, çocuğun menfaatlerini koruması adına tarafların milli hukuklarının iki tarafa birden uygulanması daha yerinde olacaktır³⁶⁸. Uluslararası temel ilkeler de evlât edinmenin şartlarının gerçekleşmesi bakımından her iki tarafın hukuku için de evlât edinmenin geçerli olarak kurulmuş olmasını temel esas olarak kabul etmiştir³⁶⁹.

MÖHUK m. 18/1 hükmü ile ayrıca “*evlât edinme anındaki milli hukuk*” ibaresini kullanılarak önemli bir zamansal tercih yapılmıştır. Kanun koyucu, genel kural olan “*dava tarihi*” yerine “*işlemin gerçekleştiği anı*” esas almıştır³⁷⁰. Bunun nedeni, tarafların vatandaşlıklarının sonradan değişmesi halinde evlât edinmenin geçerliliğinin bundan etkilenmemesini sağlamaktır. Böylece, evlât edinme anında geçerli olan milli hukuk uyarınca kurulmuş bir evlât edinme ilişkisi, daha sonra tarafların vatandaşlıklarının

³⁶⁸ Benzer nitelikteki açıklamalar için bakınız: ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 176; PÜRSELİM, s. 330.

³⁶⁹ Uluslararası temel ilkeler için ileride detaylı açıklama mevcuttur. Çalışmamızda bakınız: §6. III. B.

³⁷⁰ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi kararına göre, “5718 sayılı Kanun'un “evlât edinme” başlıklı 18 inci maddesinin birinci fıkrası gereğince evlât edinme ehliyeti ve şartları, **taraflardan her birinin evlât edinme anındaki milli hukukuna tâbidir**. Buna göre, evlât edinme ehliyeti ve şartları bakımından evlât edinme talebinde bulunan davacı için Türk hukuku; evlât edinilecek kişi için ise kendi milli hukuku birlikte uygulanacaktır. Bu hukuklardan biri bakımından evlât edinmenin mümkün olmaması halinde evlât edinmeye karar verilemeyecektir. Somut uyuşmazlıkta davacı tarafından evlât edinilmek istenen davalı Niko'nun milli hukukunun araştırılması gerekmektedir. Bunun için Mahkemece, 5718 sayılı Kanun'un 2 nci maddesinin birinci fıkrası gereğince taraflardan yardım istenerek davalı Niko'nun milli hukukunun evlât edinmeye ilişkin pozitif hukuk hükümleri ve Türkçe tercümelerinin dosyaya getirilmesi, bunun mümkün olmaması halinde ise Mahkemece gereken şekilde davalı Niko'nun milli hukukunun usulünce araştırılması, bütün araştırmalara rağmen yabancı hukukun olaya ilişkin hükümlerinin tespit edilememesi hâlinde, 5718 sayılı Kanun'un 2 nci maddesinin ikinci fıkrası gözetilerek karar verilmesi gerekirken açıklanan yasal düzenlemeler gözetilmeksizin eksik araştırma ve inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş kararın bozulmasına karar verilmesi gerekmiştir.” Yargıtay 2. HD., E. 2023/7857 K. 2024/3657 T. 21.5.2024

(<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/2-hukuk-dairesi-e-2023-7857-k-2024-3657-t-21-5-2024>

Erişim Tarihi: 06.08.2025).

değişmesiyle geçersiz hâle gelmez³⁷¹. Bu düzenleme, Anayasa ile teminat altına alınmış olan hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerine uygun bir çözümdür³⁷².

Ayrıca yabancı unsurlu evlât edinmenin ilk anından beri taraflardan birinin yani evlât edinenin veya evlâtlığın vatansız olması ya da birden fazla ülkenin vatandaşlığına³⁷³ sahip olması da evlât edinmeye uygulanacak olan yetkili hukukun tespitini zorlaştırmaktadır³⁷⁴. Bu durumda yetkili hukukun tespiti “*Vatandaşlık esasına göre yetkili hukuk*” başlıklı MÖHUK m. 4 hükmüne göre yapılmaktadır³⁷⁵.

³⁷¹ DOĞAN, (Milletlerarası), s. 359; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 177.

³⁷² Anayasa Mahkemesi kararına göre, “Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan hukuk devletinin temel ilkelerinden biri “belirlilik”tir. Bu ilkeye göre, kanun düzenlemelerinin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir tereddüde ve şüpheye yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olması ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu tedbirler içermesi de gereklidir. Belirlilik ilkesi, hukuki güvenlikle bağlantılı olup birey hangi somut eylem ve olguya hangi hukuki müeyyidenin veya neticenin bağlandığını, bunların idareye hangi müdahale yetkisini doğurduğunu bilmelidir. Birey ancak bu durumda kendisine düşen yükümlülükleri öngörebilir ve davranışlarını belirler. Hukuk güvenliği, normların öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. (Anayasa Mahkemesi 26.12.2013 gün ve E.2013/67, K2013/164) Hukuk devletinin unsurları, doktorinde de belirlenmiş olup, bunlardan konuyla ilgili iki tanesi “hukuki güvenlik” ve “belirlilik” ilkeleridir. Bireyin devlete güven duyması, ancak hukuki güveliğin sağlandığı bir hukuk devleti düzeninde mümkün olabilecektir.” Anayasa Mahkemesi Kararı-GK, E. 2015/94 K. 2016/27, T. 7.4.2016 (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/anayasa-mahkemesi/genel-kurul-e-2015-94-k-2016-27-t-7-4-2016> Erişim Tarihi: 23.08.2025).

³⁷³ Birden fazla ülkenin vatandaşlığına sahip olmak “Çifte veya çok vatandaşlık” olarak nitelendirilmektedir. Çifte veya çok vatandaşlık kavramı ile ilgili açıklama için çalışmamızda bakınız: §5. I. A., dn. 240. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bakınız: GÜNGÖR, (Tabiiyet), s. 27; DOĞAN, (Vatandaşlık), s. 27; ERDEM, s. 35.

³⁷⁴ DOĞAN, (Milletlerarası), s. 358.

³⁷⁵ MÖHUK m. 4 hükmüne göre “(1) Bu Kanun hükümleri uyarınca yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hâllerde, bu Kanunda aksi öngörülmedikçe;

a) Vatansızlar ve mülteciler hakkında yerleşim yeri, bulunmadığı hâllerde mutad mesken, o da yok ise dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku,

b) Birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunların aynı zamanda Türk vatandaşı olmaları hâlinde Türk hukuku,

c) Birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olup, aynı zamanda Türk vatandaşı olmayanlar hakkında, daha sıkı ilişki hâlinde bulundukları devlet hukuku, uygulanır.”

Ayrıca MÖHUK m. 4 hükmü esas alındığında yabancı unsurlu evlât edinmenin taraflarından birinin vatansız veya mülteci olması halinde hakkında uygulanacak hukuk yerleşim yerinin bulunduğu ülke hukuku, yerleşim yeri yoksa mutad meskeninin bulunduğu ülke hukuku, mutad meskeni de bulunmuyorsa dava tarihinde bulunduğu ülke hukuku uygulanacaktır. Bu hüküm, çalışmamızın konusu olan yabancı çocukların Türkiye’de evlât edinilmesi hususunda Türkiye’de bulunan ve vatani ve mutad meskeni belli olan yabancı çocukların dışındaki mülteci, ikincil koruma statüsü sahibi, geçici koruma statüsü sahibi ve göçmen olan çocukların evlât edinilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Zira bu hüküm vatansızlar ve mülteciler bakımından millî hukukun belirlenmesinde açık ve uygulanabilir bir çözüm sunmakla birlikte, 6458 sayılı YUKK ile düzenlenen şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüleri bakımından lafzi olarak bir düzenleme içermemektedir. Bu noktada MÖHUK m. 4 hükmünün şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüleri bakımından da uygulanıp uygulanamayacağı hususu doktrinde tartışmalıdır³⁷⁶.

YUKK’ta yer alan koruma türleri incelendiğinde şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma kavramlarının, Türk iç hukukunda esasen YUKK’un yürürlüğe girmesiyle terminolojik olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir. 5718 sayılı MÖHUK m. 4/1(a) hükmünün kaleme alındığı tarihte bu kavramların henüz mevcut olmaması sonucunda söz konusu hükümde şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma ifadelerine açıkça yer verilmemiş olması, tek başına lafzi yorumdan hareketle, bu statülerin madde kapsamı dışında bırakıldığı anlamına gelmemelidir³⁷⁷. Bu nedenle MÖHUK m. 4/1(a)’da yer alan “*mülteciler*” ibaresinin kapsamı belirlenirken, yalnızca

³⁷⁶ ULUSU KARATAŞ, Ayşe Elif, “Geçici Koruma Altındaki Suriye Vatandaşlarının Çocuk Yaşta Evliliklerinin Mukayeseli Hukuka ve Türk Hukukuna Göre Geçerliliği”, İstanbul Hukuk Mecmuası, C. 78, S. 1, 2020, ss. 21-81, s. 42 vd.

³⁷⁷ ULUSU KARATAŞ, s. 45; OBA, Meltem Ece, “Türk Hukukunda Geçici Koruma Rejimi”, Yüksek Lisans Tezi, s. 111.

hükümün lafzına bağlı kalınmamalı; bunun yerine hükümün amacı, yani “*ratio legis*” dikkate alınmalıdır³⁷⁸. Bu bağlamda maddenin hangi ihtiyacı karşılamak üzere düzenlendiği ve hangi kişilerin milli hukukunun tespitindeki belirsizlikleri gidermeyi hedeflediği önem taşımaktadır.

MÖHUK m. 4/1(a) hükümünün konuluş amacının belirlenmesinde başvurulması gereken ilk kaynak, maddenin gerekçesidir³⁷⁹. Nitekim gerekçede, “*mülteciler*” ibaresinin hükme eklenmesindeki amacın; vatandaşlıkları bulunmakla birlikte çeşitli sebeplerle vatandaşı oldukları devletin diplomatik himayesinden yararlanamayan kişilerin, Türkiye’de bulundukları süre içerisinde gerçekleştirdikleri işlemlerde milli hukukları yerine uygulanacak hukukun tespit edilmesi olduğu açıkça ifade edilmiştir³⁸⁰.

Her ne kadar gerekçede doğrudan bu kavrama yer verilmemiş olsa da uluslararası belgelerde vatandaşlığı bulunduğu hâlde ülkesini terk eden ve o devletin diplomatik korumasından yararlanamayan kişiler “*fiili vatansız*”, hiçbir devletle vatandaşlık bağı olmayanlar ise “*hukuki vatansız*” olarak adlandırılmaktadır³⁸¹. Bu anlamda fiili

³⁷⁸ Aksi yönde görüş için bakınız: **ULUSU KARATAŞ**, s. 45, dipnot 84 aracılığıyla **EKŞİ, Nuray**, *Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Miras Hukuku*, Beta Yayınevi, 2013, s. 37-38

³⁷⁹ Madde gerekçesinde; “*Tasarının 4 üncü maddesinin (a) bendine “ve mülteciler” ibaresinin eklenmesinin amacı, sadece Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun uyarınca milli hukukun uygulanması gereken hallerde, vatandaşlıkları olsa bile, o ülkenin diplomatik himayesinden çeşitli nedenlerle yararlanamayan bu kişilere, Türkiye’de kaldıkları süre içerisinde yapacakları veya muhatap oldukları işlemlerde, milli hukuk yerine uygulanacak hukukun ne olduğunu göstermektir. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesinin 22 nci maddesinde bu konuda aynı mealde bir hüküm bulunmakla birlikte, Sözleşmeye katılmamış olan ülkelerden gelen mültecilerin durumunun da düzenlenmesinin gerekli olduğu düşüncesiyle Tasarının 4 üncü maddesine söz konusu ekleme yapılmıştır.*” demek suretiyle 5718 sayılı MÖHUK’un 4. maddesinin (a) bendine “*mülteciler*” ibaresinin eklenme amacı ifade edilmiştir. <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/f72877be-1eac-037b-e050-007f01005610> (Erişim Tarihi 03.04.2026).

³⁸⁰ **ULUSU KARATAŞ**, s. 46.

³⁸¹ BM Genel Sekreterliği 1949 tarihli “*Vatansızlık Çalışma Raporu*” (UN, 1949, “*A Study of Statelessness*”, <https://www.refworld.org/legal/leghist/ahcrsp/1949/40644> (Erişim Tarihi: 03.04.2026); Ayrıntılı bilgi için bakınız: **ULUSU KARATAŞ**, s. 45.

vatansızlık kavramı, mülteciyi de içine alan daha geniş bir üst kavramdır. Ancak bu tanıma göre her fiili vatansız kişi mülteci demek değildir.

MÖHUK m. 4/1(a)'nın gerekçesi dikkate alındığında, maddede geçen “*mülteciler*” ifadesinin dar ve teknik anlamda değil, fiili vatansızları da kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerektiği anlaşılmaktadır. Buna göre hükmün amacının, yalnızca hukuki vatansızlar için değil, aynı zamanda fiili vatansızlar bakımından da millî hukukun uygulanmasından doğan belirsizlikleri gidermek ve uygulanacak hukuku belirlemek olduğu söylenebilmektedir.

Madde gerekçesinde, kişinin vatandaşı olduğu devletin diplomatik korumasından yararlanamamasının sebepleri sınırlandırılmamış, “*çeşitli nedenler*” ifadesi kullanılmıştır³⁸². Buna karşılık 1951 Cenevre Sözleşmesi ve YUKK m. 61’de mülteci tanımı belirli sebeplerle sınırlıdır³⁸³. Bu fark, MÖHUK m. 4/1(a)'nın kapsamının daha geniş tutulduğunu göstermektedir³⁸⁴.

Ayrıca gerekçede herhangi bir coğrafi sınırlamaya yer verilmemesi ve düzenlemenin, sözleşmeye taraf olmayan ülkelerden gelen kişiler için de uygulanmasının amaçlandığının belirtilmesi, hükmün hem sebep hem de coğrafi bakımından geniş bir uygulama alanına sahip olduğunu ortaya koymaktadır³⁸⁵.

Nitekim doktrinde de MÖHUK m. 4/1(a)'da ayrıca bir düzenlemeye yer verilmesinin temel nedeninin, Türkiye bakımından 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamı dışında kalan şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüsü sahiplerinin şahsi statülerine uygulanacak hukukun belirlenmesi olduğu ifade edilmektedir³⁸⁶.

³⁸² ASAR, s. 189.

³⁸³ Ayrıntılı bilgi için çalışmamızda bakınız: §5. I. C. 2.

³⁸⁴ ARSLAN, İlyas, Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 165.

³⁸⁵ ALTINIŞIK/YILDIRIM, s. 39.

³⁸⁶ Aynı yöndeki görüşler için bakınız: TEKİNALP/UYANIK, s. 63; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 32; ÇELİKEL/ERDEM, s. 69; ERDOĞAN, Burcu İrge, “5718 Sayılı MÖHUK

Bizim de katıldığımız ve doktrinde de hâkim olan bu görüşe göre 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 12. maddesinde yer alan düzenleme ile benzer saiklerle kaleme alınmış olan MÖHUK m. 4/1(a) hükmünün amacı, sözleşmenin kişi ve yer bakımından uygulama alanına ilişkin sınırlamalarını aşarak, vatandaşı olduğu devletin diplomatik himayesinden yararlanamayan tüm kişilerin şahsi statülerine uygulanacak hukuku belirlemektir³⁸⁷. Bu doğrultuda, hükmün dar yorumlanarak yalnızca Cenevre Sözleşmesi ve YUKK anlamındaki mülteci statüsü ile sınırlı kabul edilmesi, düzenlemenin konuluş amacına uygun düşmeyecektir³⁸⁸. Özellikle Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi sınırlama dikkate alındığında, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin hüküm kapsamı dışında bırakılması, ortaya çıkan hukuki boşluğu derinleştirecektir.

Benzer şekilde, kitlesel akın sonucu geçici koruma altına alınan kişilerin de bu kapsam dışında tutulması isabetli olmayacaktır. Zira bu kişiler de vatandaşı oldukları devleti terk etmiş, bu devletin diplomatik himayesinden fiilen yararlanamayan ve çoğu zaman yararlanmak istemeyen kimselerdir. Bu kişileri diğer uluslararası koruma statüsü sahiplerinden ayıran husus, bireysel statü belirleme sürecinden geçmemeleri ve korumanın geçici nitelikte olmasıdır. Ancak bu farklılık, MÖHUK m. 4/1(a)'nın uygulanmasını gerektiren temel gerekçeleri ortadan kaldırmamaktadır. Doktrindeki görüşler ve Yargıtay uygulaması birlikte değerlendirildiğinde, geçici koruma statüsü

Uyarınca Tenkis Davasında Uygulanacak Hukukun Kamu Düzeni Bakımından Değerlendirilmesi ve Yetkili Mahkeme" DEÜHFD, 20(1), 2018, s. 397-430, s. 403.

Aksi yöndeki görüşler için bakınız: *Nuray Ekşi'ye göre "MÖHUK m. 4, Türk yabancılar hukukunda uluslararası koruma kapsamı ve türleri dikkate alınmadan hazırlandığından bahisle maddenin yeniden düzenlenerek mülteci kavramı yerine "uluslararası koruma talep eden veya uluslararası koruma sağlanan yabancılar" ifadesinin kullanılması daha uygun olacaktır."* **EKŞİ**, (Miras), s. 37-38; *Ayşe Kübra Altıparmak'a göre ise "mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma kapsamındakiler MÖHUK m. 4 hükmünün kapsamında iken YUKK ile düzenlenen ve özellikle Suriyelileri içine alan "geçici koruma" statüsüne sahip kişiler bu kapsamda değildir."* **ALTIPARMAK, Ayşe Kübra**, "İngiliz, Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Mirasa Uygulanacak Hukuk", On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 110-112.

³⁸⁷ **ÇELİKEL/ERDEM**, s. 69; **ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE**, s. 31.

³⁸⁸ **ARSLAN**, (Mutad), s. 166.

altındaki kişilerin taraf olduğu evlât edinme ilişkilerinde uygulanacak hukukun belirlenmesinde, MÖHUK m. 18 hükmü ile MÖHUK m. 4/1(a) hükmünün birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir³⁸⁹. Zira yukarıda da açıklandığı üzere, MÖHUK m. 4/1(a)’da yer alan “*mülteciler*” ibaresinin, geçici koruma statüsü sahiplerini de kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerektiği kabul edildiğinde, evlât edinme ehliyeti ve şartlarına uygulanacak hukuk da bu hüküm çerçevesinde belirlenecektir. Bu durumda öncelikle MÖHUK m. 4/1(a)’da öngörülen bağlama noktalarının sırasıyla incelenmesi gerekmektedir.

Hükümde ilk sırada yer alan bağlama noktası “*yerleşim yeri*”dir³⁹⁰. Türk hukukunda yerleşim yeri, TMK m. 19/1 uyarınca kişinin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yer olarak tanımlanmış; aynı maddenin ikinci fıkrasında ise tek yerleşim yeri ilkesi benimsenmiştir³⁹¹. Bununla birlikte, Geçici Koruma Yönetmeliği m. 25 uyarınca geçici koruma kimlik belgesi kişiye yasal ikamet veya yerleşim hakkı sağlamamaktadır. Bu nedenle, geçici koruma altındaki kişiler bakımından MÖHUK m. 4/1(a)’da yer alan ilk bağlama noktası olan yerleşim yerinin esas alınması her zaman mümkün olmayabilecektir³⁹².

Bu durumda, MÖHUK m. 4/1(a)’da ikinci sırada öngörülen bağlama noktası olan “*mutad mesken*” kavramına başvurulması gerekecektir³⁹³. Nitekim geçici koruma altındaki kişilerin önemli bir kısmı uzun süredir Türkiye’de yaşamakta, sosyal ve ekonomik hayatlarını burada sürdürmekte ve günlük yaşamlarının merkezini Türkiye oluşturmaktadır. Bu nedenle, somut olayın özelliklerine göre değerlendirme yapılmak

³⁸⁹ OBA, s. 110.

³⁹⁰ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 33; ÇELİKEL/ERDEM, s. 185.

³⁹¹ ÖZTAN, (*Medeni*), s. 411; KILIÇOĞLU, s. 301; ARSLAN, (*Mutad*), s. 47; NOMER, s. 119.

³⁹² OBA, s. 110; ARSLAN, (*Mutad*), s. 47.

³⁹³ Mutad mesken kavramına ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız: TEKİNALP, Gülören /UYANIK-ÇAVUŞOĞLU, Ayfer, Milletlerarası Özel Hukuk, Beta Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 55; ÇELİKEL/ERDEM, s. 185; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 35; ARSLAN, (*Mutad*), s. 32.

kaydıyla, geçici koruma altındaki kişinin mutad meskeninin Türkiye olarak kabul edilmesi mümkündür³⁹⁴. Böyle bir durumda evlât edinme ehliyeti ve şartları bakımından uygulanacak hukuk da Türk hukuku olacaktır.

Nitekim geçici koruma statüsünün süreklilik arz etmemesi, bu kişilerin Türkiye’de bulundukları süre içerisinde gerçekleştirdikleri hukuki işlemlerde hangi hukukun uygulanacağını belirleme ihtiyacını ortadan kaldırmamaktadır. Aynı durum, güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar geçerli olan şartlı mülteci statüsü bakımından da söz konusudur.

Bu sebeplerle, MÖHUK m. 4/1(a)’da yer alan “*mülteciler*” ibaresinin, yalnızca dar anlamda mülteci statüsünü değil; şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüsü sahiplerini de kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerekmektedir.

Nitekim uygulamada da bu yönde bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Örneğin, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 08.02.2010 tarihli kararında³⁹⁵, Türkiye’de şartlı mülteci statüsünde bulunan Afgan uyruklu eşler arasındaki boşanma davasında, müşterek millî hukukun tespitinde MÖHUK m. 4/1(a) hükmüne başvurulması gerektiği kabul edilmiştir³⁹⁶.

Sonuç olarak, MÖHUK m. 4/1(a) hükmünün, geçici koruma altındaki kişiler de dahil olmak üzere, YUKK kapsamında düzenlenen tüm koruma statülerini kapsayacak şekilde yorumlanması gerekmektedir. Bununla birlikte, uygulamada ortaya çıkan tereddütlerin giderilmesi amacıyla, madde metninde “*mülteci*” kavramı yerine daha kapsayıcı bir ifadenin tercih edilmesi de yerinde olacaktır.

³⁹⁴ ARSLAN, (*Mutad*), s. 65.

³⁹⁵ Yargıtay 2. HD., E. 2009/19552, K. 2010/2037, T. 08.02.2010

(<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/2-hukuk-dairesi-e-2009-19552-k-2010-2037-t-8-2-2010>

Erişim Tarihi: 04.04.2026)

³⁹⁶ EKŞİ, **Nuray**, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’a İlişkin Yargıtay Kararları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 5.

Bununla birlikte yabancı unsurlu evlât edinmenin taraflarından birinin veya ikisinin de birden fazla ülkenin vatandaşlığına sahip olması halinde ise yetkili hukukun tespiti yapılırken tarafların Türk vatandaşlığına da sahip olup olmadığına bakılmaktadır. Buna göre sahip olduğu vatandaşlıklardan birinin Türk vatandaşlığı olması durumunda uygulanacak olan hukuk Türk hukuku, Türk vatandaşlığına sahip olmaması durumunda ise uygulanacak olan hukuk sıkı ilişkili olduğu ülke³⁹⁷ hukuku olacaktır³⁹⁸.

c. Eşin Rızasına ve Birlikte Evlât Edinmeye Uygulanacak Hukuk (MÖHUK m. 18/2)

MÖHUK m. 18/2 hükmünde “*Evlât edinmeye ve edinilmeye diğer eşin rızası konusunda eşlerin milli hukukları birlikte uygulanır.*” denilmek suretiyle hem evlât edinen hem de evlât edinilen için diğer eşin rızası hususunda özel bir düzenlemeye gidilmiştir. Hükümde yabancı unsurlu evlât edinmenin tarafları açısından diğer eşin rızası söz konusu olduğunda eşlerin milli hukuklarının birlikte dikkate alınacağı belirtilmektedir³⁹⁹. TMK hükümleri eşlerin birlikte evlât edinmesini kural, tek başına evlât edinmeyi istisna olarak düzenlediğinden evlât edinen açısından evlât edinme için diğer eşin rızasının aranacağı düzenlenmemektedir. Ancak erginlerin ve kısıtlıların evlât edinilmesi hakkında TMK m. 313/2 hükmü ile “*Evli bir kimse ancak eşinin rızasıyla evlât edinilebilir.*” düzenlemesi getirilmiştir. Böylece evlâtlığın eşinin rızası olmadan evlât

³⁹⁷ Doğan’a göre sıkı ilişkinin tespitine ilişkin kanuni düzenlemelerde açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak sıkı ilişkinin somut olaylardan hareketle tespit edilmesi gerektiği konusunda doktrinde fikir birliği bulunmaktadır. Buna göre “*kişinin yerleşim yeri, hayat ilişkisinin ağırlığının olduğu ülke, iktisadi ve mali ilişkilerinin yoğun olduğu ülke ya da vatandaşlığın kişiye yüklediği mükellefiyetleri yerine getirdiği ülke*” sıkı ilişkili olduğu ülke olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **DOĞAN**, (Milletlerarası), s. 215.

³⁹⁸ **DOĞAN**, (Milletlerarası), s. 358.

³⁹⁹ **TARMAN/ÖNAY**, s. 348.

edinilemeyeceği hükme bağlanmıştır⁴⁰⁰. Bununla birlikte Türk hukukunda düzenlemesi olmasa da yabancı unsurlu bir evlât edinmede tarafların başka bir ülkenin milli hukukuna tabi olması halinde eşlerden birinin tek başına evlât edinmek istemesi de mümkün olabilmektedir⁴⁰¹. Bu nedenle MÖHUK m. 18/2 ile getirilen düzenleme gereğince eşlerden birinin tek başına evlât edinmek istemesi veya evli bir kişinin evlât edinilmesi halinde, şayet eşler farklı ülkelerin vatandaşlığına sahip ise, her ikisinin de vatandaşı oldukları ülkelerin milli hukukları birlikte uygulanmalıdır⁴⁰².

d. Evlât Edinmenin Hüküm ve Sonuçlarına Uygulanacak Hukuk (MÖHUK m. 18/3)

MÖHUK m. 18/3 ise “*Evlât edinmenin hükümleri evlât edinenin milli hukukuna, eşlerin birlikte evlât edinmesi hâlinde ise evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuka tâbidir.*” hükmünü içermektedir. Bu hüküm ile evlât edinmenin tamamlanmasından sonra doğan soybağı, miras, velayet, nafaka ve vatandaşlık gibi sonuçların hangi hukuk sistemine göre belirleneceği tayin edilmektedir⁴⁰³.

Hükümün lafzından da açıkça anlaşıldığı üzere, burada artık “*evlât edinme ehliyeti ve şartları*” değil, evlât edinme ilişkisinin doğurduğu sonuçlar düzenlenmektedir. Bu sonuçlar, evlât edinme kararının verilmesiyle birlikte doğmakta ve hem kişisel hem de malvarlığına ilişkin nitelikler taşımaktadır. Evlât edinme, evlâtlık ile evlât edinen arasında kalıcı bir soybağı ilişkisi kurduğu için, hüküm ve sonuçları hem aile hukukuna hem de miras hukukuna temas etmektedir⁴⁰⁴.

⁴⁰⁰ SEROZAN, (Çocuk), s. 219; RUHİ, (Tanıma), s. 21; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 485; AKINTÜRK, s. 359.

⁴⁰¹ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 177.

⁴⁰² TARMAN/ÖNAY, s. 348.

⁴⁰³ TARMAN/ÖNAY, s. 349; NOMER/ŞANLI, s. 279; ÇELİKEL/ERDEM, s. 289;

⁴⁰⁴ ÇELİKEL, Aysel, “*Evlât Edinmenin Kanunlar İhtilafı Bakımından Meydana Getirdiği Problemler*”, Journal of Istanbul University Law Faculty, Volume: 30, Issue: 1-2, 1964, ss. 217-233, s. 220.

MÖHUK m. 18/3 hükmüne göre eğer yabancı unsurlu evlât edinme, tek başına bir kişi tarafından gerçekleştirilmişse (örneğin bekâr bir kişi tarafından veya evlilik birliği dışında), evlât edinmenin sonuçları evlât edinenin milli hukukuna tâbi olacaktır⁴⁰⁵. Böylece evlâtlık ilişkisinin etkileri, evlât edinenin milli hukukuna göre belirlenecektir. Buna karşılık, yabancı unsurlu evlât edinme eşler tarafından birlikte yapılmışsa, evlât edinmenin sonuçları artık bireylerin ayrı milli hukuklarına değil, evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuka tâbi olacaktır⁴⁰⁶. Bu durumda bağlama noktası, MÖHUK m. 13/3 ile “*Evlilik ve genel hükümleri*” başlığı altında düzenlenen evlenmenin genel hükümlerine uygulanacak hukuk kuralı olarak kabul edilmektedir⁴⁰⁷. Buna göre evlenmenin genel hükümleri, eşlerin müşterek milli hukukuna; eğer bu yoksa müşterek mutad mesken hukukuna; bu da yoksa Türk hukukuna tâbi kılınmıştır. Dolayısıyla, birlikte evlât edinmede sonuçların hangi hukuka göre doğacağı, öncelikle eşlerin müşterek milli hukukuna bakılarak belirlenir. Eğer eşler farklı vatandaşlıklara sahipse ama aynı ülkede sürekli birlikte yaşıyorlarsa, o ülkenin hukuku uygulanır. Ancak bu iki bağlama noktası da yoksa, Türk mahkemesi “*lex fori*”⁴⁰⁸ gereğince Türk hukuku hükümlerini esas almaktadır.

MÖHUK m. 18/3 ve m. 13/3 hükümleri ile yapılan düzenlemenin temel amacı, aile birliği içinde hukuki bütünlük sağlamaktır. Zira birlikte evlât edinme durumunda,

⁴⁰⁵ BAYGIN, (Sonuçlar), s. 629; ÇÖREKÇİ, s. 110.

⁴⁰⁶ ÇÖREKÇİ, s. 110.

⁴⁰⁷ MÖHUK m. 13/3 hükmüne göre “(3) *Evliliğin genel hükümleri, eşlerin müşterek milli hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanır.*”

⁴⁰⁸ Özel, Lex fori terimini şu şekilde açıklamaktadır. “*Lex fori terimi uyumsuzlığa bakan mahkemenin hukukunu, bir başka ifadeyle forum devletinin hukukunu işaret etmektedir. Milletlerarası özel hukukta genel kural usulî meselelere lex fori’nin uygulanması, buna karşılık esasa uygulanan hukukun bir bağlama kuralı aracılığıyla belirlenmesidir ki bu hukuk yabancı bir hukuk olabileceği gibi lex fori de olabilir.*” Ayrıntılı bilgi için bakınız: ÖZEL, Sibel, “*Milletlerarası Özel Hukukta Uygulanacak Hukukun Lex Fori Esasına Göre Belirlenmesi*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 28, S. 2, 2022, ss. 962-978, s. 962.

evlâtlığın hem anne hem babası ile olan ilişkilerinin aynı hukuk düzenine tabi olması gerekmektedir⁴⁰⁹. Aksi halde evlâtlık, bir eşin hukukuna göre mirasçılık kazanırken diğer eşin hukukuna göre bu hakka sahip olamayabilir. Bu tür çelişkilerin önlenmesi için m. 18/3, birlikte evlât edinmede “*evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuku*” ortak bağlama noktası olarak benimsemiştir.

Evlât edinmenin en önemli sonuçlarından ilki, evlâtlık ile evlât edinen arasında kan hısımlığına benzer bir soybağı kurulmasıdır. Bu soybağı, evlâtlığın artık biyolojik ailesiyle değil, evlât edinenle hukukî bağ kurması anlamına gelmektedir. Türk hukukunda bu ilişki, “*tam evlât edinme*”de biyolojik bağın tamamen sona ermesi, “*sınırlı evlât edinme*”de ise bazı bağların sürmesi şeklinde düzenlenmiştir⁴¹⁰. MÖHUK m. 18/3, evlât edinmenin yabancılık unsuru içermesi halinde kurulacak bu soybağı ilişkisinin sonuçlarının hangi hukukta doğacağını belirlemektedir. Burada soybağı ilişkisinin doğması için soybağının kurulma anı önem arz etmektedir. Evlât edinme sonucunda doğacak olan soybağı ilişkisi, evlât edinmeye ilişkin maddi ve şekli şartların yerine getirilerek evlât edinmenin tamamlandığı anda kurulmuş kabul edilmektedir⁴¹¹.

Evlât edinmenin bir diğer sonucu da evlâtlık ile evlât edinen arasında yasal mirasçılık ilişkisi doğmasıdır. Bu ilişkiye uygulanacak olan hukukun tespitinde evlât edinmenin hüküm ve sonuçlarına uygulanacak olan hukukun mu (“*evlât edinme statüsü*” olarak ifade edilmektedir) yoksa mirasçılık ilişkisine uygulanacak olan hukukun mu (“*miras statüsü*” olarak ifade edilmektedir) uygulanması gerektiğine yönelik öne sürülen farklı görüşler mevcuttur⁴¹². Bizim de katıldığımız ve doktrinde hâkim olan görüşe göre tarafların birbirlerine mirasçı olup olamayacağı “*evlât edinme statüsü*”ne göre

⁴⁰⁹ ÇELİKEL, s. 227; TARMAN/ÖNAY, s. 349.

⁴¹⁰ Ayrıntılı açıklama için çalışmamızda bakınız: §4. II.

⁴¹¹ DOĞAN, (*Milletlerarası*), s. 363.

⁴¹² ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 179; DOĞAN, (*Milletlerarası*), s. 364; PÜRSELİM, s. 332.

belirlenmelidir⁴¹³. Buna göre evlât edinmenin hüküm ve sonuçlarına uygulanacak olan hukukta evlât edinilene mirasçılık hakkı tanınmıyor ise mirasa ilişkin meselelerin mirasçılık ilişkisine uygulanacak olan hukuka tabi olması gerekmektedir⁴¹⁴. Eğer evlât edinme statüsünde evlât edinilene mirasçılık hakkı tanınmıyor ise uygulanacak olan hukuka ilişkin miras statüsünde yer alan düzenlemelere bakılmaksızın evlât edinme statüsüne tabi olduğu kabul edilmelidir. Bir başka görüşe göre ise evlât edinilenin mirasçılığına ilişkin değerlendirmelerin evlât edinme statüsüne göre değil, miras statüsünde yer alan düzenlemelere göre yapılması gerekmektedir⁴¹⁵. Doktrinde evlât edinme neticesinde doğan mirasçılık ilişkisine uygulanacak olan hukukun tespitinde evlât edinme statüsü ile miras statüsünün birlikte uygulanarak ilişkiye uygulanacak olan hukukun tespit edilmesi gerektiğini savunan yazarlar da mevcuttur⁴¹⁶. Bu görüşe göre evlât edinmenin hükümlerini düzenleyen MÖHUK m. 18/3 hükmü ile mirasa ilişkin hususları düzenleyen MÖHUK m. 20 hükmüne göre uygulanacak olan hukuk belirlendiğinde, belirlenen bu hukuka göre evlât edinme ilişkisinin tarafları birbirlerine mirasçı olabiliyorsa tarafların birbirlerine mirasçı olduklarının kabul edilmesi gerekmektedir⁴¹⁷.

Evlât edinmenin bir başka sonucu da evlât edinenin evlâtlık çocuğa karşı bakım ve eğitim yükümlülüğü altına girmesidir. Bunun bir yansıması olarak evlât edinmenin tarafları arasında nafaka yükümlülüğü de doğmaktadır. Nafaka yükümlülüğüne uygulanacak olan hukuk MÖHUK m. 19 ile “*Nafaka talepleri, nafaka alacaklısının mutad meskeni hukukuna tâbidir.*” denilmek suretiyle belirlenmiştir. Ancak bu hüküm, Türkiye’nin de taraf olduğu 1973 tarihli “*Nafaka Yükümlülüğüne Dair La Haye*

⁴¹³ TEKİNALP/UYANIK, s. 184; ÇELİKEL/ERDEM, s. 312;

⁴¹⁴ DOĞAN, (Milletlerarası), s. 364.

⁴¹⁵ RUHİ, (Tanıma), s. 82; TANRIBİLİR, Feriha Bilge, Kanuni Mirasçılıktan Doğan Kanunlar İhtilafı, Gazi Üniversitesi, 2000, s. 115.

⁴¹⁶ Bu görüşü savunan ve aksi görüşte olan yazarlar için bakınız: ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 179, dn. 193; PÜRSELİM, s. 332.

⁴¹⁷ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 179.

*Sözleşmesi*⁴¹⁸” kapsamına girmeyen durumlarda geçerli olmaktadır. Zira Sözleşme ile Sözleşmeye taraf olan devletler açısından evlât edinme ilişkisi neticesinde doğacak olan nafaka yükümlülüğüne uygulanacak olan hukuk belirtilmektedir⁴¹⁹.

Evlât edinme sonucunda evlâtlığın soyadı ve vatandaşlığı hususunda Türk hukuku evlâtlığın evlât edinilenin hem soyadını hem de vatandaşlığını alacağını düzenlemektedir⁴²⁰. Ancak bazı hukuk sistemlerine göre Türk hukukunda olduğu gibi evlâtlık evlât edinenin vatandaşlığını kazanma hakkına sahip olurken, bazı sistemlerde bu durum farklı usullere bağlanmıştır. Buna göre MÖHUK m. 18/3 evlâtlığa doğrudan soyadı ve vatandaşlık kazandırmamakta, bu hususun tabi olacağı hukuku dolaylı olarak belirlemektedir. MÖHUK m. 18/3 hükmü gereği evlâtlığın soyadına uygulanacak hukuk, evlât edinmeye uygulanacak olan hukuka tâbi olmaktadır. Buna göre evlâtlığın soyadına uygulanacak olan hukuk evlât edinenin milli hukukuna, birlikte evlât edinilmesi hâlinde ise evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuk olarak belirtilmektedir⁴²¹.

⁴¹⁸ Türkiye tarafından 2331 Sayılı Nafaka Yükümlülüğüne Uygulanacak Kanuna Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun ile kabul edilmiştir. (R.G. 6.11.1980 S. 17152)

⁴¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: **ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE**, s. 179; **DOĞAN**, (*Milletlerarası*), s. 365 vd.

⁴²⁰ **DOĞAN**, (*Milletlerarası*), s. 363; **ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE**, s. 117; **ÇELİKEL/ERDEM**, s. 289.

⁴²¹ Doktrinde evlâtlığın soyadına uygulanacak hukuku evlât edinenin milli hukukuna ve birlikte evlât edinme halinde evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuka tâbi tutmanın yerinde olmadığını savunan yazarlar da mevcuttur. Buna göre evlâtlığın soyadı bakımından en sıkı ilişkili hukuk ve evlâtlığın menfaatini en çok koruyan düzenlemenin doğumda olduğu gibi evlât edinilen kişinin mutad mesken hukuku olması gerekmektedir. Evlât edinme ilişkisinde Türk hukukunun uygulanmasının temini için Avrupa ülkelerinde evlât edinilen tarafın genellikle Türk vatandaşları olduğu düşünülerek evlâtlığın milli hukukunun bağlanma noktası olarak kabul edilmesi de önerilmektedir. Ancak son dönemlerde Türkiye’nin göç alan bir ülke olması sebebiyle özellikle nüfusça yoğunluğu oluşturan Suriye vatandaşlarının evlât edinilmesi durumunda bağlanma noktası olarak evlâtlığın mutad mesken yeri hukukunun kabul edilmesi daha yerinde kabul edilmektedir. Böylece soyadı ihtilaflarına uygulanacak hukuk Türk hukuku olacağından bu görüşe göre Türk hukukunun temini sağlanmış olmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **TARMAN, Zeynep Derya**, “*Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) ’daki Boşluk: Ada Uygulanacak Hukuk*”, AÜHFD, C. 66, S. 2, 2017, ss. 461-490, s. 475-476.

Evlât edinmeyle birlikte evlâtlığın çocuk olması halinde velayetine ilişkin hususlarda da evlât edinmenin hükümlerine uygulanacak olan hukuk yetkili kılınmıştır. Ayrıca evlâtlığın öz ailesiyle kişisel ilişki kurma hakkının olup olmadığı, evlât edinenin sahip olduğu velayet hakkının kapsamı, nasıl kullanılacağı ve nasıl kaldırılacağı gibi hususlar da bu kapsama girmekte ve evlât edinmenin hükümlerine uygulanacak olan hukuk çerçevesinde değerlendirilmektedir⁴²².

Yabancı unsurlu evlât edinmelerde, hüküm ve sonuçlar bakımından birden fazla hukukun uygulanmasını gerektiren durumlar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Türk vatandaşı bir erkek ile Alman vatandaşı bir kadının, İtalyan vatandaşı bir çocuğu evlât edinmek istemesi halinde, evlât edinmenin kurulması aşamasında hem Türk hem Alman hem İtalyan hukukunun dikkate alınması gerekmektedir. Ancak evlât edinme kararı verildikten sonra soybağı, miras, velayet gibi konularda doğacak olan sonuçlar evlenmenin genel hükümlerine ilişkin olduğundan bu hususlarda MÖHUK m. 13 uyarınca belirlendiği gibi varsa eşlerin müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde ise Türk hukuku uygulanacaktır.

MÖHUK m. 18/3'ün uygulamasında ayrıca kamu düzeni denetimi özel bir önem taşımaktadır. Evlât edinmenin sonuçları, evlât edinenin hukukuna göre veya birlikte evlât edinme halinde evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuka göre belirlenirken, bu hukuk çocuğun temel haklarına ve üstün yararına aykırı hükümler içeriyorsa Türk mahkemesince kamu düzenine aykırılık gerekçesi ile bu hükümler uygulanmayacaktır⁴²³. Örneğin, evlâtlığın mirasçılık hakkını tanımayan, biyolojik aileyle bağını sürdürmeyi zorunlu kılan veya evlâtlığın velayet hakkını tamamen kısıtlayan bir yabancı hukuk hükmü Türk kamu düzenine aykırı sayılır. Bu durumda hâkim, Türk hukukunu uygular. Türk mahkemelerine tanınan bu yetki genel kurala tanınan bir kamu düzeni istinası olarak

⁴²² ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 178-179.

⁴²³ DOĞAN, (Milletlerarası), s. 364.

ifade edilebilmektedir. Böylece Mahkeme tarafından yabancı unsurlu evlât edinmeye ilişkin çocuğun üstün yararına aykırı bir karar verilmeyeceği güvence altına alınmıştır⁴²⁴.

Ayrıca eğer taraflardan birinin milli hukukunda evlât edinme hiç kabul edilmemişse, o kişinin Türk hukukuna göre evlât edinme yoluyla soybağı kurması da mümkün olmayacaktır⁴²⁵. Örneğin İran hukukunda evlât edinmenin tanınmadığı hallerde, bir İran vatandaşının Türk çocuğunu evlât edinmesi veya bir Türk vatandaşının İranlı bir çocuğu evlât edinmesi imkânsızdır. Bu noktada kamu düzeni istisnası devreye girmekte, Türk mahkemeleri çocuğun üstün yararına aykırı sonuç doğurabilecek işlem ve ilişkileri onaylamamaktadır⁴²⁶.

Sonuç olarak MÖHUK m. 18/3 hükmü evlât edinmenin hüküm ve sonuçlarına ilişkin bağlama kuralını belirleyerek, evlât edinmenin doğurduğu tüm kişisel ve mali sonuçların hangi hukukta değerlendirileceğini düzenlemektedir. Fıkranın ikinci kısmında birlikte evlât edinmeye özel bir düzenleme yapılmasının, kanun koyucunun “*aile bütünlüğü*” anlayışını milletlerarası özel hukuk düzeyinde de koruma çabası içinde olduğunu göstermektedir. Birlikte evlât edinme, tek başına evlât edinmeden farklı olarak hem evlilik birliği hem de ebeveynlik ilişkisini aynı anda etkilediğinden farklı hukuki sonuçları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle evlenmenin genel hükümlerine yapılan atıf ile evlilik birliğine evlât edinileni de dahil eden düzenlemeler yapılmış ve aile bütünlüğünün sağlam kurulması için çaba sarf edilmiştir. Dolayısıyla MÖHUK m. 18/3 hükmü ile aile birliğini koruma amacının gerçekleştirilmesinin yanında aynı zamanda çocuğun üstün yararı da kamu düzeni aracılığıyla güvence altına alınmaktadır.

⁴²⁴ AKINCI, Ziya/DEMİR-GÖKYAYLA, Cemile, Milletlerarası Aile Hukuku, Vedat Kitapçılık, 2010, s.238 naklen GEMİCİ FİLİZ, Beste, “Milletlerarası Özel Hukukta Evlât Edinme”, Yüksek Lisans Tezi, 2016, s. 40-41.

⁴²⁵ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 173.

⁴²⁶ AKINCI/DEMİR-GÖKYAYLA, s.238.

MÖHUK m. 18'e dair tartışmalı konulardan biri de hükmün sadece evlât edinen ile evlâtlık arasında soybağı kuran klasik evlât edinme ilişkisine mi uygulanacağı yoksa koruyucu aile gibi soybağı doğurmayan ancak fiilen çocuğun bakımını üstlenen kurumlara da tatbik edilip edilmeyeceğidir. Doktrinde evlât edinme ilişkisine yaklaşan ilişkilerin milletlerarası özel hukuk anlamında da evlât edinme olarak vasıflandırılması gerektiği ve bu nedenle MÖHUK m. 18 kapsamında değerlendirilmesi gerektiği yönünde görüşler vardır⁴²⁷. Bu yaklaşım, koruyucu aile veya vesayet gibi kurumların çocuğun menfaatini sağlama amacına daha yakın olduğu ölçüde evlât edinmeye benzetilmesini mümkün kılmaktadır.

Yabancı unsurlu evlât edinmenin şekline uygulanacak olan hukukun tespiti konusunda MÖHUK hükümlerinde özel düzenleme bulunmamaktadır⁴²⁸. Evlât edinmenin bir aile hukuku sözleşmesinden ziyade mahkeme kararı ile kurulan bir statü veya hukuki ilişki hâline gelmesi, şekle uygulanacak hukukun belirlenmesinde “*şekil*” ve “*usul*” kavramlarının iç içe geçmesine ve bir vasıflandırma probleminin ortaya çıkmasına neden olmuştur⁴²⁹. MÖHUK hükümlerinde evlât edinmenin şekline ilişkin özel bir kural bulunmadığı için hukuki işlemlerin şekline dair genel kural olan “*Hukukî işlemlerde şekil*” başlıklı MÖHUK m. 7 hükmü uygulama alanı bulmaktadır⁴³⁰. Hükümde “*Hukukî işlemler, yapıldıkları ülke hukukunun veya o hukukî işlemin esası hakkında yetkili olan hukukun maddî hukuk hükümlerinin öngördüğü şekle uygun olarak yapılabilir.*” düzenlemesi yer almaktadır. MÖHUK m. 7 hükmünde yer alan ikinci alternatifte “*işlemin*

⁴²⁷ Konuya ilişkin detaylı bilgi için bakınız: ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 172; TARMAN/ÖNAY, s. 337; PÜRSELİM, s. 331.

⁴²⁸ ÇELİKEL/ERDEM, s. 288; NOMER/ŞANLI, s. 310.

⁴²⁹ ÖZTEKİN GELGEL, (Çocuk), s.39; VON HOFFMANN, Jan/ THORN, Karsten, “*Internationales Privatrecht*”, 9. Auflage, München: C.H. Beck, 2007, §8, N. 147a; BÜCHLER, Andrea, Art. 268 ZGB, in: HAUSHEER, Heinz/AEBI-MÜLLER, Regina (Hrsg.), *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Zivilgesetzbuch I (Art. 1–456 ZGB)*, 7. Aufl., Basel, 2022, Art. 268; AKINCI/DEMİR-GÖKYAYLA, s. 238; ÇELİKEL/ERDEM, s. 277.

⁴³⁰ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 97; NOMER/ŞANLI, s. 310.

esas hakkında yetkili olan hukuku” bulmak için evlât edinmenin esasını düzenleyen MÖHUK m. 18'e atıf yapmaktadır. Yani MÖHUK m. 18 aslen şekil kuralı değilse de MÖHUK m. 7'nin sunduğu alternatiflerden biri olarak, m. 18 hükmünün işaret ettiği esasa uygulanan hukukun şekil kurallarından faydalanmaya izin vermektedir⁴³¹.

Eski MK döneminde evlât edinme, tarafların noter huzurunda yaptığı bir sözleşme yani bir hukuki işlem iken, MÖHUK m. 7 uyarınca doğrudan işlemin yapıldığı yer hukuku (*locus regit actum*) uygulanabilmekteydi⁴³². Ancak yeni Türk Medeni Kanunu ile evlât edinmenin sözleşmeyle değil, yenilik doğuran bir mahkeme kararıyla kurulması esası benimsenmiştir⁴³³. Evlât edinme ilişkisinin kurulması artık devletin kamusal müdahalesini ve yargısal bir faaliyeti gerektirdiğinden, konu saf bir “*şekil*” meselesi olmaktan çıkıp ağırlıklı olarak bir “*usul*” (yargılama) meselesi niteliği kazanmıştır⁴³⁴.

Evlât edinme sürecinde bir mahkeme kararının aranmasının bir şekil şartı mı, maddi bir geçerlilik şartı mı, yoksa bir usul hukuku kuralı mı olduğu doktrinde bir vasıflandırma tartışması yaratmaktadır⁴³⁵. MÖHUK m. 7 uyarınca genel şekil kuralı olarak işlemin esasına uygulanan hukuk veya işlemin yapıldığı yer hukukunun uygulanması kuralı evlât edinme için teorik olarak geçerliliğini korusa da evlât edinmenin mahkeme kararıyla kurulan bir ilişki olması sebebiyle şekle ilişkin meseleler fiiliyatta usul kuralları içinde erimiş kabul edilmekte ve davanın görüldüğü yer mahkemesinin kendi usul hukukunu (*lex fori*) uygulaması sonucunu doğurmaktadır⁴³⁶.

⁴³¹ ÇELİKEL/ERDEM, s. 287.

⁴³² GEMİCİ FİLİZ, s. 41; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 97; DOĞAN, (*Milletlerarası*), s. 25.

⁴³³ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 317.

⁴³⁴ TANRIBİLİR/ŞİT KÖŞGEROĞLU, s. 1040.

⁴³⁵ Konuya ilişkin detaylı bilgi için bakınız: NOMER/ŞANLI, s. 104 vd.

⁴³⁶ NOMER/ŞANLI, s. 105; ÇELİKEL/ERDEM, s. 288; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 177.

Türk hukukunda evlât edinmenin bir aile hukuku sözleşmesi olmaktan çıkarılıp mahkeme kararı ile kurulan bir statü haline getirilmesi, evlât edinmenin şekli konusunu yargılamaya ilişkin bir usul meselesine dönüştürmüştür. Yabancılik unsuru taşıyan evlât edinme davalarında Türk mahkemelerinin yargı yetkisi, MÖHUK m. 40 atfıyla TMK m. 315 hükmüne göre belirlenmektedir⁴³⁷. TMK m. 315/1’de yer alan “*Evlât edinme kararı, evlât edinenin oturma yeri; birlikte evlât edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilir. Mahkeme kararıyla birlikte evlâtlık ilişkisi kurulmuş olur.*” düzenlemesi ile yargı yeri oturma yeri esasına dayanarak belirlenmiştir. Mahkemenin kendi usul kurallarını (*lex fori*) uygulaması kuralı gereğince, MÖHUK m. 18 hükmüne göre esasa hangi ülkenin hukuku uygulanırsa uygulansın, Türk hâkimi TMK m. 316/1’de yer alan “*Evlât edinmeye, ancak esaslı sayılan her türlü durum ve koşulların kapsamlı biçimde araştırılmasından, evlât edinen ile edinilenin dinlenmelerinden ve gerektiğinde uzmanların görüşünün alınmasından sonra karar verilir.*” hükmü gereğince kapsamlı araştırma ve dinleme yükümlülüğünü yerine getirmek zorundadır⁴³⁸.

TMK m. 316 hükmünde yer alan araştırma faaliyeti çocuğun menfaatinin sağlamak açısından büyük önem arz etmektedir⁴³⁹. Bununla birlikte doktrinde evlât edinmenin olmazsa olmaz şartı olan “*çocuğun menfaati*” unsuru ile bu menfaatin mahkemece “*araştırılması*” kurumu birbirinden ayrılmaktadır⁴⁴⁰. Çocuğun menfaatinin bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi, MÖHUK m. 18/I uyarınca esasa uygulanan hukuka (*lex causae*) tabi olan esasa ilişkin bir maddi geçerlilik şartıdır. Buna karşılık mahkemenin çocuğun menfaatinin varlığını tayin etmek için TMK m. 316 uyarınca yapacağı kapsamlı araştırma ise bir “*usul hukuku*” meselesidir. Milletlerarası özel hukukta yargılamaya ilişkin usul işlemleri doğrudan davanın görüldüğü yer hukukuna (*lex fori*) tabi

⁴³⁷ DOĞAN, (*Milletlerarası*), s. 88.

⁴³⁸ DOĞAN, (*Milletlerarası*), s. 88; KILIÇOĞLU, s. 472; SEROZAN, (*Çocuk*), s. 230.

⁴³⁹ GEMİCİ FİLİZ, s. 24.

⁴⁴⁰ TARMAN/ÖNAY, s. 346; GEMİCİ FİLİZ, s. 42.

olduğundan, esasa uygulanacak yabancı hukukta bir araştırma yükümlülüğü bulunmasa dahi, Türk hâkimi kendi usul kuralları (lex fori) gereği çocuğun üstün yararının bulunup bulunmadığını kapsamlı biçimde değerlendirmek zorundadır⁴⁴¹. Bu ayırım, mahkeme kararıyla kurulan evlât edinme ilişkilerinde çocuğun yüksek menfaatinin her halükârda korunmasını güvence altına almaktadır.

2. Türk Medeni Kanunu ve Diğer Kanuni Düzenlemelerde Yer Alan Şartlar

Türk hukukunda yabancı çocukların evlât edinilmesi, yalnızca aile hukuku bakımından değil, aynı zamanda sosyal hizmet, çocuk koruma ve milletlerarası özel hukuk anlamında da ortak bir öneme sahiptir⁴⁴². Bu nedenle yabancı çocukların evlât edinilmesi süreci birden fazla kanuni düzenlemeye dayanmaktadır. Başlıca dayanaklar 4721 sayılı TMK, 2828 sayılı SHK, 5395 sayılı ÇKK, Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük⁴⁴³ ve Evlât Edinme Yönergesi⁴⁴⁴ olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi, bu iç düzenlemelere uluslararası bir zemin oluşturmaktadır⁴⁴⁵.

Türk Medeni Kanunu'nun 305 ilâ 320. maddeleri, evlât edinme kurumunun genel hükümlerini düzenlemektedir. Kanun, evlât edinilecek çocuk bakımından milliyete dayalı bir ayırım yapmamış, “küçük” kavramını kullanarak hem Türk hem de yabancı çocukları kapsam altına almıştır⁴⁴⁶. TMK m. 305, “Bir küçüğün evlât edinilmesi, evlât edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması koşuluna bağlıdır. Evlât edinmenin

⁴⁴¹ NOMER/ŞANLI, s. 279; ÇELİKEL/ERDEM, s. 274; TARMAN/ÖNAY, s. 348.

⁴⁴² ÖZEL, (Evlât) s. 614; GEMİCİ FİLİZ, s. 1; ÖZÜĞÜR, s. 324-325.

⁴⁴³ Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük, Bakanlar Kurulu Karar Tarihi: 15.03.2009.

⁴⁴⁴ Evlât Edinme Yönergesi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Yürürlük Tarihi: 01.08.2002, (mülga 12.09.2018).

⁴⁴⁵ TARMAN/ÖNAY, s. 335; ÖZEL, (Evlât), s. 612.

⁴⁴⁶ ÖZEL, (Evlât), s. 614.

herhâlde küçüğün yararına bulunması ve evlât edinenin diğer çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemesi de gerekir.” düzenlemesiyle bir küçüğün evlât edinilebilmesi için Türk ya da yabancı olması fark etmeksizin, evlât edinen tarafından en az bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması ile evlât edinmenin çocuğun yararına bulunması şartlarını getirmiştir⁴⁴⁷. Bu iki unsur, evlât edinme ilişkisinin çocuğun üstün yararı ilkesine dayanmasını sağlamakta ve mahkemenin takdir yetkisini çocuğun menfaatini sağlamaya yönlendirmektedir.

Evlât edinmede rıza konusu, özellikle yabancı çocuklar bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. TMK m. 308/2 ile küçüğün rızası olmadıkça evlât edinilemeyeceği düzenlenmiştir⁴⁴⁸. MÖHUK m. 18/1 uyarınca, evlât edinme ehliyeti ve şartları taraflardan her birinin kendi millî hukukuna tâbi olacağı düzenlenmiştir⁴⁴⁹. Küçüğün evlât edinilmeye rıza göstermesi, evlât edinenin değil, doğrudan evlâtlığın durumuna ilişkin esaslı bir şart olduğundan çocuğun rızasının gerekip gerekmediği veya nasıl verileceği MÖHUK m. 18/1 gereğince evlât edinenin milli hukukuna değil, çocuğun kendi millî hukukuna tâbidir⁴⁵⁰. Bununla birlikte TMK m. 309 hükmü, evlât edinme için biyolojik ana ve babanın rızasının alınmasını zorunlu kılmakta ve m. 310 hükmü de bu rızanın doğumdan itibaren altı hafta geçmeden verilemeyeceğini öngörmektedir⁴⁵¹. Rızanın özgür iradeyle, bilgilendirilmiş biçimde ve mahkeme huzurunda beyan edilmesi gerekmektedir. Yabancı bir çocuğun evlât edinilmesi halinde, biyolojik ana-babanın rızası evlât edinmenin esasa ilişkin bir şartı olduğundan MÖHUK m. 18/1 fıkrası

⁴⁴⁷ GEMİCİ FİLİZ, s. 10.

⁴⁴⁸ AYDOĞDU, s. 192; SEROZAN, (Çocuk), s. 78; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 294.

⁴⁴⁹ NOMER/ŞANLI, s. 277-278; ÇELİKEL/ERDEM, s. 272.

⁴⁵⁰ GİRAY, Faruk Kerem, “Uluslararası Sözleşmelerde Evlât Edinme”, MHB, Yıl 19-20, 1999-2000, ss. 333-350, s. 342; DOĞAN, (Milletlerarası), s. 358.

⁴⁵¹ SEROZAN, (Çocuk), s. 78; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 294; HEGNAUER, (Familienrecht), Art. 268, s. 87; KAYA, s. 30.

kapsamına girmekte ve çocuğun tâbi olduğu milli hukuka göre çözümlenmektedir⁴⁵². Ancak Türk mahkemeleri bu rızanın Türk kamu düzenine açıkça aykırı olmaması şartıyla geçerliliğini kabul etmektedir⁴⁵³.

Evlât edinmenin tamamlanmasıyla birlikte TMK'nın 314. maddesi uyarınca çocukla evlât edinen arasında soybağı ilişkisi kurulmuş olmaktadır⁴⁵⁴. Evlât edinme ilişkisi, evlâtlık açısından evlâtlığın soyadı, mirasçılığı ve vatandaşlığına ilişkin çeşitli sonuçlar doğurmaktadır⁴⁵⁵. Bu sonuçlar, evlât edinmenin yalnızca sosyal değil, aynı zamanda hukuki statü değişikliğine sebep olan kurucu yenilik doğuran bir işlem olduğunu ortaya koymaktadır⁴⁵⁶.

Evlât edinme ilişkisinin uluslararası boyutu, 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin iç hukuka aktarımı niteliğindeki “*Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük*” ile düzenlenmiştir⁴⁵⁷. Tüzük m. 1 ile Tüzüğün amacı “*küçüklerin kendi ülkesi içerisinde veya ülkelerarası evlât edinilmesinde aracılık faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek*” olarak ifade edilmektedir. Tüzük m. 3'e göre, bu faaliyetler yalnızca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiş kurumlar tarafından yürütülebilmektedir. Bu hüküm, evlât edinme süreçlerinde ticari veya kayıt dışı uygulamaların önüne geçilmesini amaçlamaktadır. Tüzük m. 5 hükmü, yabancı ülkede yaşayan Türk vatandaşlarının veya Türkiye'de ikamet eden yabancıların evlât edinme başvurularında ilgili ülkenin merkezi makamı ile Bakanlık arasında yazışmalar yapılmasını ve her iki makamın da onay vermesini zorunlu kılmaktadır. Tüzük m. 6 ise, evlât edinilecek çocuğun kendi ülkesinde

⁴⁵² DOĞAN, (Milletlerarası), s. 361; TARHAN/ÖNAY, s. 360.

⁴⁵³ TARHAN/ÖNAY, s. 360.

⁴⁵⁴ AKYÜZ, (Çocuk), s. 136; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 337; BALKAR, s. 262; BELEN, s. 82.

⁴⁵⁵ GENÇCAN, Ömer Uğur, “Evlât Edinme Kurumu ve Benzeri Kavramlar / Kurumlar”, Manisa Barosu Dergisi, Y. 20, S. 78, 2001, ss. 15-23, s. 17; ÖZUĞUR, s. 326 vd; DOĞAN, (Milletlerarası), s. 361.

⁴⁵⁶ AYDOĞDU, s. 896; GENÇCAN, (Evlât), s. 17; ÖZUĞUR, s. 326.

⁴⁵⁷ ÖZEL, (Evlât), s. 615.

evlât edinilmeye hukuken elverişli olması, her iki devletin merkezî makamlarının ön onayının bulunması, evlât edinmenin her iki hukuk sisteminde de geçerlilik kazanması ve çocuğun menfaatinin mutlak surette korunması gerektiğini hükme bağlamaktadır. Bu hükümler, Türk hukukunun Lahey Sözleşmesi ile uyum içinde olduğunu ve yabancı çocukların evlât edinilmesinde uluslararası denetimi zorunlu kıldığını göstermektedir⁴⁵⁸.

Evlât Edinme Yönergesi, söz konusu Tüzük'ün uygulama esaslarını ayrıntılı biçimde düzenleyen ikincil bir normdur⁴⁵⁹. Yönerge'ye göre evlât edinme başvurularının alınması, adayların değerlendirilmesi, çocukla uyum sürecinin yürütülmesi ve mahkeme aşamasına kadar tüm aşamalar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın koordinasyonunda gerçekleştirilmektedir⁴⁶⁰. Yabancı bir çocuğun evlât edinilmesi söz konusu olduğunda, çocuğun vatandaşı olduğu ülkenin merkezî makamı veya konsoloslugu aracılığıyla kimlik, velayet ve rıza belgelerinin doğrulanması gerekmektedir. Bakanlık, bu süreçte çocuğun sosyal ve psikolojik durumunu ortaya koyan ayrıntılı bir inceleme raporu hazırlamakla ve evlât edinmek isteyen kişi veya eşler hakkında da psikososyal değerlendirme yapmakla yükümlüdür. Bu raporlar mahkemeye sunulduktan sonra aile mahkemesi tarafından nihai karar verilmektedir. Evlât edinme süreci tamamlandıktan sonra Yönerge gereğince üç yıl süreyle düzenli izleme ve raporlama yapılmaktadır. Bu uygulama ile evlât edinilen çocuğun yeni ailesine uyumunu ve menfaatlerinin korunmasını sağlamak amaçlanmaktadır⁴⁶¹.

Evlât edinme süreci yalnızca mahkeme kararıyla tamamlanmakla birlikte, çocuğun statüsünün belirlenmesi ve yerleştirme işlemleri idari nitelikte olup 2828 sayılı SHK çerçevesinde yürütülmektedir⁴⁶². SHK m. 3-d hükmünde “*korunmaya, bakıma veya*

⁴⁵⁸ ÖZEL, (Evlât), s. 617; ÇÖREKÇİ, s. 44.

⁴⁵⁹ ÖZTEKİN GELGEL, (Çocuk), s. 89; ÇÖREKÇİ, s. 49.

⁴⁶⁰ ÖZEL, (Evlât), s. 614; GEMİCİ FİLİZ, s. 61; ÇÖREKÇİ, s. 44.

⁴⁶¹ GEMİCİ FİLİZ, s. 60; ÇÖREKÇİ, s. 44.

⁴⁶² ÖZDEMİR/RUHİ, s. 90.

yardıma muhtaç çocuk” kavramı tanımlanmıştır. Ailesi veya yakınları tarafından ihmal edilen, terk edilen, istismara uğrayan ya da temel ihtiyaçları karşılanamayan çocuklar bu kapsama girmektedir. Kanun, bu statüyü sadece Türk vatandaşlarına özgü tutmamış, Türkiye’de bulunan yabancı çocukların da aynı koruma rejiminden yararlanabileceğini açıkça öngörmüştür. SHK m. 22’ye göre, korunmaya muhtaç çocukların aile yanına yerleştirilmesi, koruyucu aile hizmetinden yararlandırılması veya evlât edindirilmesi aşamaları Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’de bulunan yabancı bir çocuğun evlât edinilmesinin, TMK’da yer alan koşulları sağlamakla birlikte, mutlaka Bakanlığın izni ve denetimi altında gerçekleştirilmesi gerekmektedir⁴⁶³.

Yabancı çocukların çoğu zaman korunma veya refakat yoksunluğu nedeniyle kamu korumasına alınması gerektiğinden, 5395 sayılı ÇKK hükümleri de bu sürece dolaylı biçimde uygulanmaktadır⁴⁶⁴. ÇKK m. 3-d hükmü “*korunma ihtiyacı olan çocuk*” kavramını “*bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal veya duygusal gelişimi tehlikede bulunan; ihmal edilmiş, istismara uğramış, suça sürüklenmiş veya sokakta yaşayan çocuklar*” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, refakatsiz yabancı çocukları da kapsamaktadır. ÇKK m. 5 hükmü ise korunma tedbirlerinin türlerini saymakta; barınma, bakım, eğitim ve danışmanlık tedbirlerini öngörmektedir. Dolayısıyla yabancı bir çocuğun evlât edinilebilmesi için Türkiye’de öncelikle bu koruma tedbirlerinden biriyle devlet korumasına alınması, ardından kimlik tespiti, aile bağı araştırması ve hukuki uygunluk incelemesinin tamamlanması gerekmekte ve bu süreçlerin ardından uygun görülür ise yabancı çocuğun evlât edinilmesi mümkün olabilmektedir⁴⁶⁵. “*Korunma ihtiyacı olan*

⁴⁶³ GENÇCAN, Ömer Uğur, Velayet Hukuku, Yetkin, Ankara, 2015, s. 510.

⁴⁶⁴ BALO, (Çocuk), s. 218.

⁴⁶⁵ BALO, (Çocuk), s. 195.

“*çocuk*” kavramı ile korunma tedbirlerinin detaylı açıklamasına çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde yer verilmiştir⁴⁶⁶.

Tüm bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, Türk hukukunda yabancı çocukların evlât edinilmesinin çocuğun üstün yararı ilkesine dayalı olarak sıkı bir idari ve yargısal denetim altında gerçekleştirildiği söylenebilmektedir. Sonuç itibarıyla evlât edinmenin geçerli olabilmesi için biyolojik aile rızasının geçerli biçimde alınmış olması, çocuğun vatandaşı olduğu ülke ile Türkiye’nin yetkili makamlarının onayının bulunması, sürecin yalnızca kanunen yetkili kurumlar aracılığıyla yürütülmesi, evlât edinmeye ilişkin mahkemece olumlu yönde bir karar verilmesi ve evlât edinmeye ilişkin bu kararın da her iki ülke hukukunda tanınabilir nitelikte olması gerekmektedir⁴⁶⁷.

B. Uluslararası Sözleşmelere Göre Yabancı Çocukların Evlât Edinilmesinin Şartları

Evlât edinme kurumu, ulusal hukuk sistemleri arasındaki farklılıklar nedeniyle milletlerarası özel hukuk bakımından büyük bir önem teşkil etmektedir⁴⁶⁸. Özellikle son yıllarda uluslararası evlât edinmeye olan yönelim, bu alanda devletler arasında işbirliğini sağlayacak ve çocuk haklarını koruyacak bağlayıcı hukuki düzenlemelere duyulan ihtiyacı artırmıştır⁴⁶⁹. Büyük savaşların ardından kimsesiz çocuk sayısındaki hızlı artış, evlât edinmenin yalnızca sosyal bir çözüm değil, aynı zamanda uluslararası hukuk açısından düzenlenmesi gereken bir ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Uluslararası hukuk anlamında ülkeler, çocuğun üstün yararını merkeze alan ve çocuk ticaretini önleyici

⁴⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için çalışmamızda bakınız: §6. IV.

⁴⁶⁷ ÖZEL, (*Evlât*), s. 617; ÇÖREKÇİ, s. 141.

⁴⁶⁸ TARMAN/ÖNAY, S. 331.

⁴⁶⁹ ÖZEL, (*Evlât*), s. 610.

nitelikte bir hukuk düzeni oluşturma çabasına yönelmiştir⁴⁷⁰. Bu kapsamda küresel çapta birçok adım atılmıştır.

1. Evlât Edinmeye İlişkin Uluslararası Gelişmeler

Uluslararası düzeyde evlât edinmeye ilişkin ilk adım, 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirgesi ile atılmıştır⁴⁷¹. Bildirge, çocukların korunması gerektiğini vurgulayan ilk kapsamlı uluslararası metin olup devletler açısından hukuken bağlayıcı nitelikte değildir. Ancak bu bildirge ile çocuk hakları evrensel düzeyde tanınmaya başlamıştır. Bildirgede çocuğun korunması, yetiştirilmesi ve sağlıklı bir çevrede büyümesinin devletlerin sorumluluğu olduğu vurgulanmıştır.

Uluslararası evlât edinmeye ilişkin bir diğer gelişme ise 1960 yılında İsviçre'nin Leysin kentinde yapılan “*Evlât Edinme ve Koruyucu Aile Yerleştirme Semineri*” ile gerçekleşmiştir⁴⁷². Bu toplantıda ülkelerarası evlât edinmeye ilişkin temel ilkeler belirlenmiş ve bu ilkeler sonraki düzenlemelere yön vermiştir. Ardından 1965 tarihli “*Evlât Edinme ile İlgili Makamların Yetkisi, Uygulanacak Hukuk ve Kararların Tanınmasına Dair Lahey Sözleşmesi*” hazırlanmış, ancak yeterli sayıda devlet tarafından onaylanmadığı için yürürlüğe girememiştir. 1967 tarihli “*Çocukların Evlât Edinilmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi*” ise evlât edinme sürecine etik ve sosyal bir boyut kazandırarak çocuğa sürekli ve uyumlu bir aile ortamı sağlama amacını taşımış, ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin gelişen içtihatları karşısında zamanla işlevini yitirmiştir⁴⁷³.

⁴⁷⁰ TARMAN/ÖNAY, S. 351; GEMİCİ FİLİZ, s. 51.

⁴⁷¹ SUBAŞI, s. 15.

⁴⁷² ÖZEL, (*Evlât*), s. 611; AYKAÇ, Alper Can, “Çocukların Evlât Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne Dair”, TBB Dergisi, S. 80, 2009, ss. 389-404, s. 388.

⁴⁷³ AYKAÇ, s. 389; GEMİCİ FİLİZ, s. 84.

Bu süreçte Birleşmiş Milletler (BM) de evlât edinme konusundaki uluslararası ilke birliğini sağlama yönünde adımlar atmıştır. 1986 tarihli “Çocuğun Korunması ve Evlât Edinmeye İlişkin BM Bildirisi”, çocuğun öncelikle kendi ailesi tarafından yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamış, evlât edinmenin maddi kazanç aracı hâline getirilmesini yasaklamıştır. Bunu izleyen 1989 tarihli BMÇHS ise, evlât edinmede çocuğun yüksek yararını esas almış⁴⁷⁴ ve evlât edinmenin devletin yetkili makamları tarafından yürütülmesini zorunlu kılmıştır⁴⁷⁵.

BMÇHS, evlât edinmenin gerçekleştirilebilmesi için çocuğun yüksek yararı ön koşulunu getirerek 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirgesi’nde çocuğun korunmasına ilişkin düzenlenen ancak devletler için bağlayıcı olmayan hükümleri bağlayıcı ve uygulanabilir hukuk kurallarına dönüştürmüştür⁴⁷⁶. Sözleşmenin 21. maddesi, evlât edinmenin yalnızca yetkili makamlarca ve çocuğun üstün yararı gözetilerek

⁴⁷⁴ BMÇHS m. 3/1 “Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.” hükmünü içermektedir.

⁴⁷⁵ BMÇHS m. 21 ‘e göre “Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlât edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.”

⁴⁷⁶ SUBAŞI, s. 15.

gerçekleştirilmesini öngörmektedir. Bu kapsamda, evlât edinme sürecinde çocuğun biyolojik anne ve babasının veya yasal temsilcisinin rızası aranmakta ayrıca çocuğun hiçbir surette istismar edilmemesi veya ticari amaçlarla yer değiştirmemesi güvence altına alınmaktadır⁴⁷⁷.

Hükümde ülkelerarası evlât edinme, çocuğun kendi ülkesinde uygun bir aile ortamı bulunamadığı hallerde, istisnaî ve son çare olarak düzenlenmiştir⁴⁷⁸. Bu anlamda uluslararası evlât edinme ikincil (fer'î/subsidiary) bir çözüm yolu olarak kabul edilmektedir⁴⁷⁹. Bu yönüyle Sözleşmenin, evlât edinmeyi bir yardım veya koruma aracı olmanın yanı sıra çocuğun sevgi, güvenlik, kimlik ve aile ortamında sağlıklı yaşama ve büyüme hakkının güvencesi olarak değerlendirdiği söylenebilmektedir⁴⁸⁰. Sözleşme ile taraf devletlere bu hakların korunması, uygulanması ve denetlenmesi bakımından uluslararası düzeyde bağlayıcı yükümlülükler getirilmiştir.

2. 1993 Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlât Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi

1990'lı yıllarda özellikle Romanya, Kamboçya ve Vietnam gibi ülkelerde ortaya çıkan bebek ticareti vakaları, mevcut düzenlemelerin çocuk kaçakçılığı ve yasa dışı evlât edinme faaliyetlerini önlemede yetersiz kaldığını göstermiştir⁴⁸¹. Bu gelişmeler üzerine 29 Mayıs 1993 tarihinde “*Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlât Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi*”⁴⁸² kabul edilmiştir. Türkiye tarafından bu

⁴⁷⁷ GEMİCİ FİLİZ, s. 84; ÇÖREKÇİ, s. 20.

⁴⁷⁸ ÇÖREKÇİ, s. 21.

⁴⁷⁹ ÖZEL, (Evlât), s. 611; ÇÖREKÇİ, s. 29.

⁴⁸⁰ McKINNEY, s. 378; ÇÖREKÇİ, s. 20.

⁴⁸¹ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: BISIGNARO, Susan, “*Intercountry Adoption Today and the Implications of the 1993 Hague Convention on Tomorrow*”, Dickinson Journal of International Law, 1995, s. 129 vd.; McKINNEY, s. 365.

⁴⁸² Sözleşmenin künyesi için çalışmamızda bakınız: §1., dn. 5. Aynı sayılı dipnotta da belirtildiği gibi bu sözleşme çalışmamızın devamında “*Lahey Sözleşmesi*” olarak anılacaktır.

sözleşme, 5 Aralık 2001’de imzalanmış ve 1 Eylül 2004 tarihinde yürürlüğe koyulmuştur. Lahey Sözleşmesi, BMÇHS’nin 21. maddesinde yer alan ilkeleri somutlaştırarak, çocukların ülkelerarası evlât edinilmeleri sürecinde ortak koruma standartlarını belirlemiştir⁴⁸³.

Lahey Sözleşmesi’nin amacı m. 1 hükümde “*Sözleşmenin Amaçları: a) Ülkelerarası evlât edinmelerin, çocuğun yüksek yararlarına ve uluslararası hukukun ona tanıdığı temel haklara uyularak yapılması için koruyucu tedbirleri tesis etmek; b) Bu önlemlere uyulmasını sağlamak ve böylece çocukların kaçırılmasını, satımını ve ticaretini önlemek için Akit Devletler arasında bir işbirliği sistemi kurmak; c) Sözleşmeye uygun olarak gerçekleştirilen evlât edinmelerin Akit Devletlerce tanınmasını sağlamaktır.*” şeklinde belirtilmektedir. Buna göre Sözleşme, uluslararası evlât edinmelerin çocuğun yüksek yararına uygun biçimde yapılmasını güvence altına almakta, çocuk kaçırma ve ticaretini önlemek için devletler arasında işbirliği mekanizmaları kurmaktadır⁴⁸⁴. Bu bağlamda her taraf devlet, sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmek üzere bir merkezî makam tayin etmekle yükümlüdür⁴⁸⁵. Türkiye’de bu görev, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir⁴⁸⁶.

⁴⁸³ **BISIGNARO**, s. 132; **McKINNEY**, s. 370; **ÖZEL**, (Evlât), s. 612; **ÇÖREKÇİ**, s. 22.

⁴⁸⁴ **ÖZEL**, (Evlât), s. 613.

⁴⁸⁵ Sözleşme m. 6’ya göre “(1) Her Akit Devlet, Sözleşmeyle kendilerine yüklenen görevleri yerine getirmek üzere bir Merkezî Makam tayin edecektir.

(2) Federal Devletler veya birden çok hukuk sistemine veya özerk toprak birimlerine sahip bulunan Devletler birden çok Merkezî Makam tayin etmek ve bunların görev alanlarını bölge veya kişiler itibarı ile serbestçe belirlemek hakkına sahiptir. Birden fazla Merkezî Makam tayin etmek durumunda olan bir Devlet, söz konusu bu Devlet içinde uygun Merkezî Makama iletmek üzere her türlü başvurunun yapılabileceği bir Merkezî Makam belirler.”

⁴⁸⁶ Türkiye’de merkezî makam Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük m. 2/1-i hükmü uyarınca “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı” olarak belirlenmişse de 2011 yılında yürürlüğe giren 633 sayılı KHK ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kapatılmış ve görev, yeni kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na devredilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş süreci kapsamında 2018 yılında 703 sayılı KHK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal

Sözleşme m. 7'ye göre merkezî makamlar, çocuğun geldiği ülke olan menşe devlet ile evlât edinecek kişinin ülkesi olan kabul eden devlet arasında bilgi akışını sağlamak, başvuruları koordine etmek ve yasa dışı kazançları önlemekle sorumludur⁴⁸⁷.

Lahey Sözleşmesi, yalnızca usule ilişkin bir metin olmayıp, aynı zamanda uluslararası evlât edinmenin temel ilkelerini de belirleme niteliğine sahiptir. Bu ilkelerin başında çocuğun yüksek yararı gelir. Çocuğun yüksek yararı ilkesi gereğince evlât edinmenin, her durumda çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimine en uygun çözüm yolu olması gerekmektedir. Bununla bağlantılı olarak kabul edilen fer'ilik (subsidiarite) ilkesi⁴⁸⁸, ülkelerarası evlât edinmeyi ancak menşe devlette uygun bir aile bulunamadığında başvurulabilecek istisnai bir yöntem olarak görmektedir. Sözleşme ayrıca, evlât edinme sürecinde doğrudan veya dolaylı olarak maddi çıkar sağlanmasını kesin biçimde yasaklamış⁴⁸⁹ ve bu yasağı, çocuk ticaretinin önlenmesi bakımından emredici bir hüküm hâline getirmiştir.

Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı oluşturulmuş ve 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Bakanlığın yetki, görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. 21 Nisan 2021 Tarihli ve 31461 Sayılı Resmî Gazete yayınlanan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Kurulması ile Kamu Personel İşlemlerinin Yürütülmesine İlişkin Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı kurulmuştur. Böylece merkezî makam yetkisi 2021'de Bakanlığın yeniden yapılandırılmasının ardından günümüz itibarıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından kullanılmaktadır. <https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/> (Erişim: 04.09.2025)

⁴⁸⁷ ÇELİKEL/ERDEM, s. 279; ÖZEL, (Evlât), s. 613.

⁴⁸⁸ Bozkurt/Özcan'a göre "subsidiarite" kavramı "yerellik", "ikincil" durumda bulunma, "yardımcılık", sözcükleri ile ifade edilebilmektedir. Ayrıca "subsidiarite" kelimesinin sıfat olarak anlamı, bir eylemi, bir davranışı bir kişiyi ya da bir kurumu güçlendirmeye yarayan, onlara destek ve yardımcı olan, yedek ve ikincil kavramlarıyla özdeşdir. **BOZKURT, Enver/ÖZCAN, Mehmet**, "Subsidiarite İlkesi (İkincillik İlkesi) ve Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecine Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C. 6, S. 1, 2001, ss. 1-21, s. 7.

⁴⁸⁹ Sözleşme m. 32'ye göre "(1) Hiç kimse ülkelerarası bir evlât edinme ile ilgili bir faaliyetten dolayı haksız maddî veya diğer kazanç elde edemez.

(2) Evlât edinmeye katılmış olan kişilerin sadece, makul meslekî ücretlerini içeren masraf ve harcamaları talep edilebilir veya ödenebilir.

Sözleşmenin m. 4 ve m. 5 hükümlerinde “*Uluslararası Evlât Edinmenin Şartları*” düzenlenmektedir⁴⁹⁰. Buna göre Sözleşme kapsamında gerçekleştirilecek bir evlât edinmenin geçerliliği, menşe devletin⁴⁹¹ yetkili makamlarınca belirli koşulların sağlanmasına bağlıdır. Bu anlamda öncelikle çocuğun evlât edinmeye uygun olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Ardından çocuğun menşe devletinde aile ortamında yerleştirilebilme imkânları gerekli şekilde incelenmeli ve bu inceleme sonucunda, ülkelerarası evlât edinmenin çocuğun üstün yararına en uygun çözüm olduğuna kanaat getirilmelidir⁴⁹².

Bu sürecin devamında, evlât edinmeye ilişkin rızası alınması gereken kişi, kurum ve makamlarla istişarede bulunulması; evlât edinmenin, çocuğun biyolojik ailesiyle olan hukukî bağlarını sona erdirip erdirmedeği hususunda gerekli bilgilendirmenin yapılması ve rızanın bilinçli, serbest iradeyle, yasal şekil şartlarına uygun biçimde açıkça veya yazılı olarak beyan edilmesi gerekmektedir⁴⁹³. Rızaların herhangi bir maddi karşılık veya menfaat karşılığında elde edilmemiş olması ve bu rızalardan sonradan vazgeçilmemesi de esastır. Özellikle annenin rızasının, ancak çocuğun doğumundan sonra verilmesi şarttır⁴⁹⁴.

(3) Bir evlât edinmeye katılmış olan kuruluşların yönetici, idareci ve memurları verdikleri hizmete oranla makul olmayan ölçüde yüksek ücret alamazlar.”

⁴⁹⁰ **DILLON, Sara**, “*Making Legal Regimes for Intercountry Adoption Reflect Human Rights Principles: Transforming the United Nations Convention on the Rights of the Child With the Hague Convention on Intercountry Adoption*”, Boston University International Law Journal, Vol. 23, 2003, s. 186; **ROMANO, L. Rosanne**, “*Intercountry Adoption: An Overwiev For The Practitioner*”, The Transnational Lawyer, Vol. 7, 1994, s. 545; **ÖZEL**, (Evlât), s. 613.

⁴⁹¹ “Menşe Devlet” ve “Kabul Eden Devlet” kavramları gerek Sözleşme m. 2 hükmünde gerekse Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük m. 2/1-d ve 1 hükümlerinde tanımlanmıştır. Buna göre Menşe Devlet kavramı “Evlât edinilecek küçüğün ikamet ettiği Devleti”, Kabul Eden Devlet kavramı ise “Evlât edinmek üzere başvuranın ikamet ettiği Devleti” ifade etmektedir.

⁴⁹² **ROMANO**, s. 545; **ÖZEL**, (Evlât), s. 613.

⁴⁹³ **DILLON**, s. 187; **ROMANO**, s. 545; **ÖZEL**, (Evlât), s. 613.

⁴⁹⁴ **McKINNEY**, s. 371; **ÖZEL**, (Evlât), s. 613.

Ayrıca çocuğun yaşına ve olgunluk düzeyine uygun biçimde, evlât edinmenin sonuçları hakkında bilgilendirilmesi, görüşlerinin alınması ve bu görüşlerin karar sürecinde dikkate alınması gerekmektedir. Çocuğun rızasının arandığı durumlarda ise bu rıza, serbest iradeyle, yasal şekil şartlarına uygun biçimde ve açık veya yazılı olarak verilmiş olmalıdır. Son olarak, çocuğun rızasının da hiçbir surette para veya başka bir bedel karşılığında temin edilmemesi zorunludur. Bu düzenleme ile evlât edinme sürecinde çocuğun iradesinin, menfaatinin ve onurunun korunmasını güvence altına almak amaçlanmaktadır⁴⁹⁵.

Evlât edinme sürecinin yürütülmesi, menşe ve kabul eden devletlerin merkezî makamları arasında sıkı bir işbirliği gerektirmektedir. Bu işbirliği kapsamında evlât edinmenin uygunluğunu denetlemek maksadıyla her iki devletin de raporlar düzenlemesi gerekmektedir. Kabul eden devlet, evlât edinecek kişilerin uygunluk, ehliyet, sağlık ve sosyal durumlarını içeren bir rapor hazırlayarak menşe devlete iletmekle yükümlü kılınmaktadır⁴⁹⁶. Menşe devletin ise çocuğun kimliği, geçmişi, ailesinin durumu ve sağlık bilgilerini içeren bir rapor hazırlayarak bu raporu kabul eden Devletin Merkezî makamına yollaması gerekmektedir⁴⁹⁷.

⁴⁹⁵ DOĞAN, (Milletlerarası), s. 358; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 170.

⁴⁹⁶ Sözleşme m. 15'e göre "(1) Kabul eden Devletin Merkezî Makamı, başvuruda bulunanların evlât edinme ehliyetine sahip ve elverişli olduklarına kanaat getirirse, bu kişilerin kimliği, ehliyeti, evlât edinmeye elverişliliği, geçmişi, ailesi ve sağlık geçmişi, sosyal çevresi, evlât edinme sebepleri, bakımına hak kazanacağı çocukların özelliği ile birlikte uluslararası bir evlât edinmeyi üstlenme yeteneği hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenleyecektir.

(2) Merkezî Makam, bu raporu menşe Devleti Merkezî Makamına iletacaktır."

⁴⁹⁷ Sözleşme m. 16'ya göre "(1) Menşe Devleti Merkezî Makamı çocuğun evlât edinilmeye müsait bulunduğu kanaat getirirse;

a) Çocuğun kimliği, evlât edinilmeye uygunluğu, geçmişi, sosyal çevresi, ailevi geçmişi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve çocuğun özel herhangi bir ihtiyacı hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenler;
b) Raporda, çocuğun yetişme koşulları ile etnik, dinî ve kültürel geçmişi göz önünde bulundurulur;
c) 4. maddede öngörülen muvafakatların alınmasını sağlar; ve
d) Özellikle çocuk ve evlât edinecek olanlar hakkındaki raporlara dayanarak, öngörülen yerleştirmenin çocuğun yüksek yararlarına uygun olup olmadığını belirler.

Sözleşmenin m. 17/c hükmü gereğince çocuğun evlât edinecek kişiye teslimi ancak iki devletin merkezî makamlarının yazılı onayıyla mümkün kılınmıştır. Bu düzenleme, yetkisiz aracılık faaliyetlerini engellemeyi ve karar sürecinin tamamen resmî makamlar üzerinden yürütülmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Evlât edinme kararı menşe devlette veya kabul eden devlette alınabilmektedir⁴⁹⁸. Ancak sözleşmeye uygun olarak gerçekleştirilen bir evlât edinme, yapıldığı devletin yetkili makamı tarafından düzenlenen onay belgesi ile diğer âkit devletlerde doğrudan tanınmaktadır⁴⁹⁹. Tanıma ancak taraf devletlerce yapılacak inceleme neticesinde kararın kamu düzenine açıkça aykırı olduğu kanaatine varılması hâlinde reddedilebilmektedir⁵⁰⁰. Yabancı unsurlu evlât edinmelerin Türkiye’de tanınması hususuna çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde detaylı bir şekilde yer verilmiştir⁵⁰¹.

1993 Lahey Sözleşmesi, mahkemelerin milletlerarası yetkisine doğrudan müdahale etmese de yetki paylaşımı bakımından dolaylı ve güçlü bir etki doğurmaktadır. Türkiye’nin menşe devlet olduğu durumlarda sözleşmeden doğan yükümlülükler, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisizlik kararı vermesinin önüne geçmektedir. Zira

(2) Merkezî Makam, menşe Devletinde ana babanın kimliğinin açıklanmaması gerekiyorsa bu hususu da dikkate alarak çocuk hakkındaki gerekli muvafakatların alındığının tevsiki ve çocuğun yerleştirilmesinin sebepleri hakkındaki raporunu, kabul eden Devletin Merkezî makamına yollar.”

⁴⁹⁸ Sözleşme m. 2/1’e göre “(1) Sözleşme, mutat meskeni bir Akit Devlette (“Menşe Devlet”) bulunan bir çocuğun, mutat meskeni diğer bir Akit Devlette (Kabul Eden Devlet) bulunan bir kişi veya eşler tarafından, menşe Devlette evlât edinildikten sonra kabul eden Devlete götürülmüş olması, götürülmekte olması veya götürülmek üzere olması hallerinde uygulanır.”

⁴⁹⁹ Sözleşme m. 23/1’e göre “(1) Sözleşmeye uygunluğu, yapıldığı Devletin yetkili makamı tarafından tevsik edilen bir evlât edinme, diğer Akit Devletlerde kanunen tanınır.”

⁵⁰⁰ Sözleşme m. 24’e göre “Bir Akit Devlette, bir evlât edinmenin tanınması, çocuğun yüksek yararları da dikkate alınarak, ancak kamu düzenine açıkça aykırı bulunmakta ise reddedilebilir.”

⁵⁰¹ Ayrıntılı bilgi için çalışmamızda bakınız: §7.

Anayasa m. 90/5 uyarınca sözleşme hükümleri kanun hükmünde olup, MÖHUK hükümlerine göre *lex specialis*⁵⁰² niteliğindedir.

Lahey Sözleşmesi'nin uygulanmasına ilişkin olarak Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı (HCCH) tarafından düzenli aralıklarla Özel Komisyon Toplantıları yapılmaktadır. 1994 tarihli ilk Özel Komisyon toplantısında Lahey Sözleşmesinin mülteci çocuklara ve uluslararası alanda yerinden edilmiş diğer çocuklara uygulanmasına ilişkin tavsiye niteliğinde kararlar alınmıştır⁵⁰³. 2000⁵⁰⁴ ve 2005⁵⁰⁵ yıllarında gerçekleştirilen toplantılarda ise belge standardizasyonu ve idari işbirliğine odaklanılmış; 2010'daki toplantıda, yoksulluğun evlât edinme nedeni olamayacağı ve sosyal hizmet altyapısının güçlendirilmesi gerektiği yönünde kararlar alınmıştır⁵⁰⁶. 2015⁵⁰⁷ ve 2022⁵⁰⁸ yıllarında

⁵⁰² *Lex specialis* kavramının "*Lex specialis derogat legi generali*" (Özel Kanun Genel Kanunları İlgâ Eder) ilkesinden hareketle milletlerarası bir sözleşmenin özel hüküm mahiyeti taşıdığı söylenebilmektedir. Bu ilkeye göre aynı düzeyde yer alan ve aynı tarihli iki hüküm arasında çelişki yaşanması halinde özel hüküm niteliğinde olanın uygulanacağı, genel hüküm niteliğinde olanın ise ihmal edileceği kabul edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **GÖZLER, Kemal**, "Yorum İlkeleri", Kamu Hukukçuları Platformu Anayasa Hukukunda Yorum ve Norm Somutlaşması, Türkiye Barolar Birliği, 2012, s. 66.

⁵⁰³ 1994 Tarihli Özel Komisyon Toplantısında alınan diğer kararlara ulaşmak için: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6165&dtid=57> (Erişim Tarihi: 06.09.2025)

⁵⁰⁴ 2000 Tarihli Özel Komisyon Toplantısında alınan diğer kararlara ulaşmak için: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6164&dtid=57> (Erişim Tarihi: 06.09.2025)

⁵⁰⁵ 2005 Tarihli Özel Komisyon Toplantısında alınan diğer kararlara ulaşmak için: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6163&dtid=57> (Erişim Tarihi: 06.09.2025)

⁵⁰⁶ 2010 Tarihli Özel Komisyon Toplantısında alınan diğer kararlara ulaşmak için: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6162&dtid=57> (Erişim Tarihi: 06.09.2025)

⁵⁰⁷ 2015 Tarihli Özel Komisyon Toplantısında alınan diğer kararlara ulaşmak için: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6161&dtid=57> (Erişim Tarihi: 06.09.2025)

⁵⁰⁸ 2020 Tarihli Özel Komisyon Toplantısında alınan diğer kararlara ulaşmak için: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6668&dtid=57> (Erişim Tarihi: 06.09.2025)

yapılan toplantılarda ise dijital süreçlerin denetimi, veri koruma, akredite kuruluşların gözetimi ve savaş veya afet dönemlerinde evlât edinmelerin geçici olarak durdurulması gibi konular üzerinde durulmuştur. Bir sonraki Komisyon toplantısının ise 2027 yılında gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kararlar, “*Conclusions and Recommendations (C&R)*” başlığı altında yayımlanmış ve 2024 yılında güncellenmiştir⁵⁰⁹.

Ayrıca HCCH tarafından üç ayda bir düzenli olarak yapılan toplantılarda Uluslararası Aile Hukuku (IFL) Brifingleri yayımlanmaktadır⁵¹⁰. Bu brifinglerde Uluslararası Aile Hukukuna dair imzalanan sözleşmelere ilişkin uygulama, denetim ve ülke bazında yapılması gerekli görülen değişiklikler gibi konulara temas eden kararlar alınmaktadır. HCCH tarafından yapılan toplantılar ve yayımlanan brifingler çerçevesinde 2008 yılında Lahey Sözleşmesi hükümlerinin uluslararası, ulusal ve yerel düzeylerde uygulanmasından sorumlu olan devletlere Sözleşme’yi uygularken karşılaşılabilecekleri hukuki ve idari süreçler hususunda yardımcı olmayı amaçlayan⁵¹¹ bir yol gösterici niteliğinde “*İyi Uygulama Rehberi*” (Guide to Good Practice No:1) çıkarılmıştır. Bu Rehber, Lahey Sözleşmesi hükümlerini detaylandırarak taraf devletlerin Sözleşme’nin amaçlarını hayata geçirmesini kolaylaştırmaktadır.

Rehber’in hükümleri, Sözleşme’nin 1. ve 2. maddelerinde belirtilen amaçlar çerçevesinde, çocuğun üstün yararı, menşe devlette öncelikli olarak aile içi bakım imkânlarının değerlendirilmesi subsidiarite ilkesi gereğince ülkelerarası evlât edinmenin yalnızca çocuğun menfaatine uygun olması hâlinde tercih edilmesi gerektiğini

⁵⁰⁹ Özel Komisyon Toplantılarının detaylarına ulaşmak için: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=57&cid=69> (Erişim Tarihi: 06.09.2025)

⁵¹⁰ HCCH Uluslararası Aile Hukuku Brifingleri detaylarına ulaşmak için: <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/publications2/hcch-ifl-briefings> (Erişim Tarihi: 08.09.2025)

⁵¹¹ Guide to Good Practice No: 1, Introduction Article-1, <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=4388> (Erişim Tarihi: 08.09.2025)

vurgulamaktadır⁵¹². Bu bağlamda Rehber, Sözleşme'nin 4. maddesinde öngörülen şartların uygulanması hususuna taraf devletler için açıklık getirmektedir⁵¹³. Buna göre çocuğun evlât edinmeye uygunluğunun tespiti, menşe devlette yerleştirilme imkânlarının incelenmesi, rıza süreçlerinin hukuka uygun ve serbest iradeye dayalı biçimde alınması, rızaların herhangi bir maddi menfaat karşılığı olmaksızın verilmesi ve annenin rızasının çocuğun doğumundan sonra alınması gibi hususların nasıl güvence altına alınacağına dair ayrıntılı olarak yol göstermektedir⁵¹⁴.

Rehber, aynı zamanda çocuğun yaş ve olgunluk düzeyi dikkate alınarak görüşlerinin alınması, bilgilendirilmesi ve iradesine saygı gösterilmesi gerektiğini de açıkça ortaya koymaktadır. Böylece Sözleşme'nin genelinde hâkim olan “*çocuğun görüşüne değer verilmesi*” ve “*üstün yararın gözetilmesi*” ilkeleri, uygulamada da önemleri ölçüsünde yer bulmaktadır⁵¹⁵.

Sözleşmenin 6. ve 7. maddeleri uyarınca her taraf devletin bir “*merkezî makam*” belirlemesi zorunluluğu Rehber’de ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Bu makam, evlât edinme sürecinin ulusal düzeyde koordine edilmesinden, diğer devletlerin merkezî makamlarıyla iletişim kurmaktan ve süreçte bilgi paylaşımı, denetim, izin ve onay mekanizmalarını yürütmekten sorumludur⁵¹⁶. Rehber, merkezî makamların görevlerini yerine getirirken sahip olması gereken kurumsal altyapıyı, personel eğitimi, veri yönetimi ve bilgi güvenliği gibi unsurlarla destekleyerek açıklamaktadır. Ayrıca, Sözleşme'nin 10, 11 ve 12. maddeleri çerçevesinde, evlât edinme sürecinde rol alacak kurumların seçimi,

⁵¹² Guide to Good Practice No: 1, s. 17.

⁵¹³ Guide to Good Practice No: 1, s. 29.

⁵¹⁴ Guide to Good Practice No: 1, s. 34.

⁵¹⁵ Guide to Good Practice No: 1, s. 34.

⁵¹⁶ Guide to Good Practice No: 1, s. 46 vd.

denetlenmesi ve faaliyet izinlerinin verilmesi konularında devletlerin izlemeleri gereken standartları ortaya koymaktadır⁵¹⁷.

Rehber, Sözleşme'nin 32. maddesinde yer alan “*uygunsuz mali kazancın önlenmesi*” ilkesini detaylandırarak, evlât edinme sürecinde yapılabilecek ödemelerin şeffaf, belgelendirilmiş ve makul sınırlar içinde olması gerektiğini belirtmektedir. Bu düzenleme ile evlât edinmenin ticari bir faaliyet niteliğine bürünmesini engellemek amaçlanmaktadır⁵¹⁸. Bununla bağlantılı olarak Rehber hem menşe devlet hem de evlât edinen devlet bakımından raporlama, bilgi paylaşımı ve denetim sistemlerinin nasıl işletileceğine dair uygulama planı örnekleri sunmaktadır⁵¹⁹. Ayrıca Rehber, Sözleşme'nin 15 ila 23. maddeleri arasında düzenlenen dosyaların hazırlanması, uygun aile eşleştirmesi, onay ve çocuk teslimi gibi işlemlerin sırasına ilişkin adımların, taraf devletler arasındaki güvenli iletişim kanalları aracılığıyla, yetkili makamların doğrudan gözetimi altında yürütülmesine yardımcı olmaktadır⁵²⁰.

Rehber, Sözleşme'nin 23. maddesinde öngörülen tanıma prosedürüne de açıklık getirerek, taraf devletlerde yapılan bir evlât edinmenin diğer taraf devletlerde otomatik olarak tanınmasını sağlayan koşulları yorumlamaktadır⁵²¹. Bu husus, ülkelerarası evlât edinme sürecinin hukukî güvenliğini pekiştirerek çocuğun statüsünün uluslararası düzeyde geçerliliğini korumaktadır. Ayrıca Rehber, Sözleşme'nin 30. maddesi uyarınca çocuğun köken bilgilerine erişim hakkının korunması, yani çocuğun biyolojik geçmişine dair bilgilere erişim hakkının gizlilik ve menfaat dengesi gözetilerek düzenlenmesi gerektiğini de belirtmektedir⁵²².

⁵¹⁷ Guide to Good Practice No: 1, s. 56-57.

⁵¹⁸ Guide to Good Practice No: 1, s. 63.

⁵¹⁹ Guide to Good Practice No: 1, s. 64.

⁵²⁰ Guide to Good Practice No: 1, s. 84-121.

⁵²¹ Guide to Good Practice No: 1, s. 98.

⁵²² Guide to Good Practice No: 1, s. 123.

Sonuç itibarıyla 1993 Lahey Sözleşmesi gerek amaçları doğrultusunda gerekse Sözleşme koşullarının yerine getirilmesi açısından öngörülen denetimler ve geliştirilen takip düzeni anlamında uluslararası evlât edinme hukukunun temel dayanağını oluşturmakta ve çocuğun üstün yararını koruma amacıyla uluslararası düzeyde yeknesak bir sistem öngörmektedir. Bu sözleşme ile ülkelerarası evlât edinmede usul birliği sağlanmış, devletler arasında denetime açık bir işbirliği mekanizması kurulmuştur. Evlât edinme kararlarının kamu düzenine açıkça aykırı olmadıkça doğrudan tanınması, çocuk haklarının korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Özel Komisyon kararlarıyla sürekli güncellenen bu sistem, evlât edinme kurumunu günümüz çocuk koruma hukukunun ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir.

C. Türkiye’de Yabancı Çocukların Evlât Edinilmesi Usulü

Türkiye’de yabancı çocukların evlât edinilmesi sürecinin düzenlenmesi için hem kurum bakımında bulunan yabancı çocuklar hem de Lahey Sözleşmesi kapsamındaki ülkelerden gelen çocuklar bakımından farklı prosedürler içeren, ancak ortak olarak çocuğun üstün yararını esas alan çok aşamalı bir sistem öngörülmüştür. Bu sistem, 4721 sayılı TMK’nın 305–320. maddeleri, 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi ve Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük hükümleri çerçevesinde yürütülmektedir⁵²³.

Türkiye, Lahey Sözleşmesi’ni 27 Kasım 2003 tarihli 5049 sayılı Onay Kanunu ile kabul etmiş, Sözleşme 1 Eylül 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁵²⁴. Bu tarihten itibaren Türkiye, Sözleşme’nin m. 6 hükmü uyarınca belirlenen Merkezî Makam sıfatını önce Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na, daha sonra Aile ve Sosyal Politikalar

⁵²³ ÖZEL, (*Evlât*), s. 615; GEMİCİ FİLİZ, s. 56.

⁵²⁴ TARMAN ÖNAY, s. 335; ÇÖREKÇİ, s. 5; GEMİCİ FİLİZ, s. 49.

Bakanlığı'na, nihayetinde ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na devretmiştir⁵²⁵. Bu kurum, evlât edinme sürecinin tamamını hem menşe devlet hem de kabul eden devlet nezdinde yürütmekte, denetlemekte ve gerekli uluslararası koordinasyonu sağlamaktadır⁵²⁶.

Lahey Sözleşmesi'ne taraf olan devletlerde evlât edinme süreci yalnızca taraf devletlerin merkezî makamları aracılığıyla yürütülmekte olup, bu mekanizma çocuğun korunmasını, sürecin şeffaf ve etik ilkelere uygun olarak gerçekleştirilmesini ve ülkeler arasında yetki karmaşasının önlenmesini amaçlamaktadır. Türkiye açısından söz konusu usul, hem 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin m. 4 ve m. 23 arasındaki hükümleri hem de Tüzük hükümleri uyarınca uygulanmaktadır. Süreç genel olarak başvuru, uygunluk değerlendirmesi ve yerleştirme aşamalarını takiben mahkeme kararıyla evlâtlık ilişkisinin kurulması aşamalarından oluşmaktadır.

Evlât edinmek isteyen kişiler, vatandaşı oldukları veya mutad meskenlerinin bulunduğu devletin merkezî makamına yazılı olarak başvuruda bulunurlar⁵²⁷. Türkiye Cumhuriyetinin kabul eden Devlet olduğu ülkelerarası evlât edinmede uygulanacak usul Tüzük m. 19'da "*Yerleşim yeri yurtdışında bulunan küçüğü evlât edinmek isteyen kişi veya eşler Merkezî Makama gönderilmek üzere bulundukları yerin İl Müdürlüğüne yazılı başvuruda bulunurlar.*" hükmü ile belirlenmiştir. Buna göre başvuru, evlât edinmeye

⁵²⁵ AVŞAR, Melis, "Evlât Edinme Davalarında Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi", Public and Private International Law Bulletin İstanbul Üniversitesi Yayınevi, C. 40, S. 2, 2020, ss. 1151-1173, s. 1165; ÖZEL, (Evlât), s. 615.

⁵²⁶ AVŞAR, s. 1165; ÖZEL, (Evlât), s. 615.

⁵²⁷ Tüzük m. 5'e göre: "(1) Evlât edinmek isteyenlerden;

a) Yerleşim yeri Türkiye'de olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, yerleşim yerlerindeki İl Müdürlüklerine,

b) Yerleşim yeri yurt dışında olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile yabancı ülke vatandaşları, kabul eden Devletin merkezî makamına,

c) Türkiye'de bir yıldan fazla süreyle oturma izni almış yabancı ülke vatandaşları, Merkezî Makama gönderilmek üzere bulundukları yerin İl Müdürlüğüne yazılı başvuruda bulunurlar."

(2) Eşlerin evlât edinmesi halinde, her ikisinin de yazılı başvuruda bulunması gerekir."

uygunluk raporu ve gerekli belgelerle birlikte menşe ülkenin merkezî makamına iletilir. Başvuru dosyasında, adli sicil kayıtları, gelir beyanı, sağlık raporu, psikolojik değerlendirme, nüfus kayıt örnekleri ve çocuğun kabul edileceği devlet olarak Türkiye’den alınan izin belgesi gibi belgeler bulunur⁵²⁸. Bu belgeler sayesinde evlât edinme ehliyeti ve elverişlilik yönünden ön inceleme yapılır. Başvurunun alınmasından sonra iki devletin merkezî makamları arasında bilgi alışverişi başlar.

Menşe devlet, evlât edinilecek çocuğun hukuki statüsünü ve evlât edinilmeye uygun olduğunu, evlât edinmenin çocuğun üstün yararına olduğunu ve ana, baba, yasal temsilci veya ayırt etme gücüne sahip çocuğun rızasının serbest irade ile alındığını belgeleyen bir rapor düzenler. Türkiye ise kabul eden devlet sıfatıyla, evlât edinecek kişilere ilişkin sosyal inceleme raporunu hazırlar ve menşe devlete iletir. Her iki raporun değerlendirilmesi sonucunda, çocuğun ve evlât edinecek ailenin eşleştirilmesine karar verilir.

Eşleştirme aşamasında çocuğun etnik, kültürel, dinî ve dilsel geçmişi dikkate alınmaktadır. Buna dayanarak çocuk ve aile uyumunun önemi gereği Türkçe bilmeyen yabancı ailelerin yalnızca küçük yaş gruplarındaki çocukları evlât edinebilmelerine izin

⁵²⁸ Tüzük m. 6’ya göre: “(1) Evlât edinmek üzere başvuran kişi veya eşlerden aşağıdaki belgeler istenir:

- a) Nüfus müdürlüğü tarafından düzenlenen nüfus olayı kayıt örneği,
- b) Başvuran ve birlikte yaşadığı aile fertlerinin 25/5/2005 tarihli ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu kapsamında yer alan silinmiş kayıtlar da dâhil sabıka kayıtları,
- c) Mal varlığını, gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösterir belgeler,
- ç) Kimlik Paylaşımı Sisteminden belge üretebilen muhtarlıklardan veya nüfus müdürlüklerinden alınacak yerleşim yeri belgesi,
- d) Öğrenim durumunu gösterir belge,
- e) Fiziksel, zihinsel ve ruhsal bir engelinin, sürekli bakımı gerektiren, bulaşıcı veya süregelen bir hastalığının bulunmadığını, ayrıca alkol veya uyuşturucu madde bağımlısı olmadığını belirten sağlık kurulu raporu,
- f) Türkiye’de yaşayan yabancı ülke vatandaşlarından veya yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından oturma izin belgesi ve küçüğün kabul eden ülkeye girmesine ve orada sürekli ikametine izin verildiğine veya verileceğine dair belge.”

verilmektedir⁵²⁹. Eşleştirme tamamlandığında Türkiye'nin merkezî makamı ile kabul eden devletin merkezî makamı yazılı onay verir. Lahey Sözleşmesi m. 17 uyarınca bu onay alınmadan çocuğun yerleştirilmesi mümkün değildir. Ayrıca çocuğun kabul eden devlet tarafından ülkesine girmesine ve sürekli ikamet etmesine izin verildiği resmî belgelerle doğrulanmadan yerleştirme işlemi yapılamamaktadır⁵³⁰. Çocuğun evlât edinecek aileye teslimi genellikle bir yıllık geçici bakım süresi çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu süre zarfında aile, sağlık, eğitim ve uyum süreçleri bakımından düzenli denetime tabi tutulmaktadır. Denetim neticesinde periyodik olarak hazırlanan raporlar Türkiye'nin merkezî makamına gönderilir⁵³¹. Eğer geçici bakım süresinde uyumun başarısız olduğu, çocuğun menfaatinin zedelendiği veya ebeveynlik sorumluluklarının ihmal edildiği tespit edilirse, Sözleşme m. 21 ve Tüzük m. 18 uyarınca Türkiye çocuğun geri alınmasını veya alternatif bir koruma tedbirinin uygulanmasını talep edebilmektedir.

⁵²⁹ Sözleşme m. 16'ya göre: “(1) Menşee Devleti Merkezî Makamı çocuğun evlât edinilmeye müsait bulunduğuna kanaat getirirse;

a) Çocuğun kimliği, evlât edinilmeye uygunluğu, geçmişi, sosyal çevresi, ailevî geçmişi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve çocuğun özel herhangi bir ihtiyacı hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenler;

b) Raporda, çocuğun yetiştirme koşulları ile etnik, dinî ve kültürel geçmişi göz önünde bulundurulur;

c) 4. maddede öngörülen muvafakatların alınmasını sağlar; ve

d) Özellikle çocuk ve evlât edinecek olanlar hakkındaki raporlara dayanarak, öngörülen yerleştirmenin çocuğun yüksek yararlarına uygun olup olmadığını belirler.” Tüzük m. 16/7 hükmü de Sözleşmenin bu hükmü ile aynı doğrultudadır.

⁵³⁰ GEMİCİ FİLİZ, s. 74.

⁵³¹ Tüzük m. 11'e göre: “(1) Geçici bakım sözleşmesinin imzalanmasından sonra, evlât edinilecek küçük, en az bir yıl süreyle bakım ve eğitimi için uygun görülen kişi veya eşlerin yanına yerleştirilir.”

Tüzük m. 12'ye göre: “(1) Evlât edinme öncesinde, 11 inci maddeye uygun olarak yerleştirilen küçük; evlât edinecek kişi veya eşlerin küçüğü eğitme yeteneği, aile ilişkileri, sağlığı, küçükle olan ilişkilerindeki gelişmeler ile sosyal ve ekonomik koşullarındaki değişimler yönünden sosyal çalışmacılarca izlenir ve izleme sonuçları üçer aylık dönemler halinde rapora bağlanır.”

Tüzük m. 17/5'e göre: “(5) Merkezî Makam, evlât edinmek üzere yanlarına küçük yerleştirilen kişi veya eşler ile küçüğün, kabul eden Devletin merkezî makamı tarafından periyodik olarak izlenmesini ve düzenlenen raporların gönderilmesini talep eder.”

Geçici bakım süresi olumlu sonuçlandığında evlât edinenler Türk mahkemelerine başvurarak evlât edinme kararı alabilmektedir. TMK m. 315. hükmü gereğince karar, evlât edinenin veya eşlerden birinin yerleşim yeri aile mahkemesi tarafından verilmektedir. Mahkeme, Bakanlık tarafından düzenlenen sosyal inceleme raporlarını, merkezî makamların görüşlerini ve uluslararası onay belgelerini değerlendirerek evlât edinmenin çocuğun üstün yararına olup olmadığını değerlendirmektedir. Mahkeme kararı kesinleştğinde evlâtlık ilişkisi kurulmuş olur ve çocuk evlât edinenin soyadını alır.

Kararın kesinleşmesi üzerine Türkiye'nin merkezî makamı, Lahey Sözleşmesi m. 23. uyarınca bir "*tevsik belgesi*" düzenler⁵³². Bu belge, evlât edinmenin Sözleşmeye uygun biçimde gerçekleştiğini göstermektedir. Buna göre evlât edinme, diğer taraf devletlerde ayrıca bir tanıma kararına gerek olmaksızın otomatik olarak tanınmaktadır⁵³³. Tanımanın reddi, Sözleşme m. 24 gereğince yalnızca kamu düzenine açıkça aykırılık ve çocuğun yüksek yararının zedelenmesi hâlinde mümkündür⁵³⁴.

Türkiye'de yabancı çocukların evlât edinilmesi süreci, çocuğun üstün yararı, subsidiarite ilkesi, rızanın serbestliği, şeffaflık ve devlet denetimi ilkeleri temelinde şekillenmiştir. Bu anlamda evlât edinme süresi Lahey Sözleşmesi kapsamındaki ülkelerden gelen çocuklar bakımından uluslararası işbirliği, karşılıklı denetim ve bilgi paylaşımı adımlarıyla sürdürülmekte ve karara bağlanmaktadır. Türkiye tarafından uygulanan ve uluslararası hukuk nezdinde de kabul edilen bu düzenleme ile evlât edinme, yalnızca bir aile temini aracı olmaktan çıkarılarak çocuğun kimliğinin, kişisel haklarının ve güvenli gelişim hakkının korunmasına yönelik kapsamlı bir çocuk koruma sistemi hâline getirilmiştir. Türkiye'nin 1993 Lahey Sözleşmesi'ni onaylamasıyla oluşturulan bu sistem ile hem uluslararası hukuk kurallarıyla uyumlu hem de idari ve yargısal denetim

⁵³² Guide to Good Practice No:1, s. 98.

⁵³³ DOĞAN, (*Milletlerarası*), s. 365; TANRIBİLİR, Feriha Bilge, Çocuk Haklarının Uluslararası Korunması ve Koruma Mekanizmaları, Yetkin Yayınları, 2011, s. 135; ÇÖREKÇİ, s. 63.

⁵³⁴ ÖZEL, (*Evlât*), s. 615; TARMAN, ÖNAY, s. 351.

açısından güvenli ve çocuğun yararını ön planda tutan bir uygulama ortaya koymaya çalışılmaktadır⁵³⁵. Türkiye açısından Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, merkezi makam sıfatıyla evlât edinme sürecinin başvuru, araştırma, eşleştirme, geçici bakım, denetim ve mahkeme kararına kadar tüm aşamalarını koordine etmekte ve belgelerin uluslararası geçerliliğini sağlamaktadır⁵³⁶. Böylece Türkiye taraf devlet olarak evlât edinme sürecinde çocuk haklarının korunması bakımından Lahey Sözleşmesi'nin öngördüğü yükümlülükleri kendi iç hukukunda da yerine getirebilmektedir.

IV. TÜRKİYE'DE KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUK KAVRAMI VE KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİ SÜRECİ

A. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk ve Refakatsiz Çocuk Kavramları

1. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı

Korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı⁵³⁷, çocuğun üstün yararı ilkesinin bir getirisi olarak hem Türk hukukunda hem de uluslararası hukukta kabul edilen çocuğun korunması sisteminde büyük önem arz etmektedir. Türk hukuk sisteminde bu kavram, 5395 sayılı ÇKK m. 3 hükmü ile 2828 sayılı SHK m. 3 hükmünde tanımlanmış ve fiziksel, zihinsel, ahlaki, sosyal veya duygusal gelişimi tehlikede olan, ihmal veya istismara uğrayan ya da suça sürüklenen çocukların devletin koruma tedbirlerinden yararlanması öngörülmüştür⁵³⁸. Bu kapsamda korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramının yalnızca

⁵³⁵ ÖZEL, (Evlât), s. 615; TARMAN, ÖNAY, s. 352; AVŞAR, s. 1165.

⁵³⁶ TARMAN, ÖNAY, s. 352; GEMİCİ FİLİZ, s. 92.

⁵³⁷ SHK metninin ilk halinde “*korunmaya muhtaç çocuk*” kavramı kullanılmış ise de 06.02.2014 tarihli ve 6518 sayılı Kanunun m. 30 hükmüyle yapılan değişiklikle “*muhtaç*” ibaresi “*ihtiyacı olan*” şeklinde değiştirilmiş ve artık “*korunma ihtiyacı olan çocuk*” kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

⁵³⁸ AKYÜZ, (Çocuk), s. 442; CAN/TUNA/TUNA, s. 227; BALO, (Çocuk), s. 160;

ailesiz veya refakatsiz kalan çocukları değil, ailesi yanında olsa dahi gelişimi ve güvenliği risk altında bulunan çocukları da içerdiği söylenebilmektedir⁵³⁹.

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların korunma ihtiyacı, farklı nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Bu durum yetersiz beslenme, sağlık hizmetlerine erişememe veya yaşam koşullarının tehlikeli olması gibi fiziksel nedenlerle; çocuğun gelişimini engelleyen ihmal, aile içi şiddet, psikolojik istismar veya sevgisizlik gibi zihinsel ve duygusal nedenlerle veya çocuğun suça sürüklenmesi, zararlı alışkanlıklar edinmesi, sokakta yaşaması yahut eğitim sisteminden kopması gibi ahlaki ve sosyal nedenlerle ilişkili olabilmektedir⁵⁴⁰. Dolayısıyla korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramının, yalnızca “*korumasız kalma*” durumunu değil, “*korunma gereksiniminin ortaya çıktığı riskli yaşam koşullarını*” da ifade ettiği söylenebilmektedir.

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar açısından devletin yükümlülükleri kapsamlı tedbirlerden oluşmaktadır⁵⁴¹. TMK’ye göre korunmaya ihtiyacı olan çocukların korunması m. 346, m. 347 ve m. 348 hükümleriyle sağlanmaktadır. ÇKK’de ise m. 5 hükmü ile bu tedbirler “*danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma*” başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu tedbirlerin detaylı anlatımına çalışmamızın ilerleyen başlıklarında yer verilmiştir⁵⁴².

Uluslararası hukukta korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için atılan en temel adım BMÇHS’dir⁵⁴³. BMÇHS’nin m. 19 ve 20 hükümleri, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik temel ilkeleri ortaya koymaktadır. Bu hükümler uyarınca, her çocuk her türlü istismar, ihmal, kötü muamele ve sömürüye karşı korunma hakkına sahiptir. Ayrıca,

⁵³⁹ AKYÜZ, (Çocuk), s. 442; BALO, (Çocuk), s. 161.

⁵⁴⁰ AKYÜZ, (Çocuk), s. 442.

⁵⁴¹ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 27.

⁵⁴² Çalışmamızda bakınız: §6. IV. D.

⁵⁴³ TİRYAKİOĞLU, Bilgin, “Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku”, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Genel Yayın No.: 18, Bilim Serisi- 7, Ankara 1991, s. 53; SEROZAN, (Çocuk), s. 1; AKYÜZ, (Çocuk), s. 12.

Sözleşmeye göre ailesinden ayrılmak zorunda kalan veya yeterli bakım göremeyen çocuklar için devletler uygun bakım kurumları, koruyucu aile hizmetleri veya evlât edinme gibi alternatif koruma yöntemleri sağlamakla yükümlü kılınmıştır⁵⁴⁴.

Türkiye’de korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik uygulamalar, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bakanlığa bağlı Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM), Çocuk Evleri, koruyucu aile hizmeti ve evlât edinme sistemleri bu kapsamdaki başlıca uygulamalardır. Bu kurumlarda çocukların fiziksel, psikolojik ve eğitim gereksinimleri karşılanmakta; topluma yeniden uyum sağlamaları amaçlanmaktadır. Ayrıca çocukların kişisel geçmişleri, travma düzeyleri ve yaşlarına uygun rehabilitasyon süreçleri oluşturulmaktadır⁵⁴⁵.

Bu anlamda korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı, sadece ailesiz veya refakatsiz çocukları değil; ailesi yanında olsa dahi ihmal, istismar, yoksulluk veya sosyal dışlanma gibi nedenlerle gelişimi tehlikeye giren tüm çocukları kapsayan geniş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır⁵⁴⁶. Bu nedenle, bu çocukların korunması yalnızca sosyal bir sorumluluk değil, aynı zamanda anayasal ve uluslararası hukuk kaynaklı bir devlet yükümlülüğüdür. Anayasa’nın m. 41/2 hükmü⁵⁴⁷ ile BMÇHS m. 3/1⁵⁴⁸ ve m. 19/1⁵⁴⁹ hükümleri uyarınca, çocuğun üstün yararı her durumda öncelikli olarak

⁵⁴⁴ AKYÜZ, (Çocuk), s. 12; TIRYAKIOĞLU, s. 53.

⁵⁴⁵ GEMİCİ FİLİZ, s. 56.

⁵⁴⁶ AKYÜZ, Emine, “Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, AÜEBFD, C. 24, S. 2, 2019, ss. 709-734, s. 718; ŞENOCAK, Hasan, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, S. 51, 2010, ss. 177-228, s. 180.

⁵⁴⁷ Anayasa m. 41/2 hükmüne göre “Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.”

⁵⁴⁸ BMÇHS m. 3/1 hükmüne göre “Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.”

⁵⁴⁹ BMÇHS m. 19/1 hükmüne göre “Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında

gözetilmektedir. Böylece çocuk koruma sistemi ile hem ulusal hem de uluslararası düzeyde çocuk haklarının gereği gibi korunması sağlanmaktadır.

2. Refakatsiz Çocuk Kavramı

Refakatsiz çocuk kavramı⁵⁵⁰, uluslararası hukukun ve evrensel insan hakları kurallarının en hassas konularından birini oluşturmaktadır. Bu kavram, ebeveynlerinden, yasal veya fiili bakıcısından ayrı düşmüş, yanında kendisinden sorumlu bir yetişkin bulunmayan ve bu nedenle özel korunma tedbirlerine ihtiyaç duyan çocukları ifade etmektedir⁵⁵¹. Refakatsiz çocuk, kanuni düzenlemeler aracılığıyla yaşının küçüklüğü nedeniyle kendi başına yaşamını sürdürme, güvenliğini sağlama veya haklarını koruma imkânından yoksun olduğu için devletlerin doğrudan müdahalesini gerektiren özel bir statü ile korunmaktadır⁵⁵².

Bu kavram, özellikle uluslararası göç ve iltica hukuku çerçevesinde önem kazanmış olup, çocuğun korunması bakımından devletlerin uluslararası yükümlülüklerini doğurmaktadır. Bu bağlamda uluslararası hukukta refakatsiz çocuk kavramı tanımı IOM tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğünde “*reşit olmayan ve tabiiyetine sahip oldukları ülke dışında olup, anne ve/veya babaları, vasi olarak kanunen ya da geleneklere göre onlardan sorumlu başka bir yetişkinin refakat etmediği çocuklar*” olarak

iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.”

⁵⁵⁰ YUKK m. 3/1-m hükmüne göre “m) Refakatsiz çocuk: Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuğu, ifade eder.”

⁵⁵¹ ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 162; EKŞİ, (Yabancılar), s.176; ASAR, s. 251; DOĞAN, (Yabancılar), s. 153; GOODWIN-GILL/MCADAM, s. 522.

⁵⁵² GENÇCAN, (Evlât), s. 17.

yapılmıştır⁵⁵³. 1951 Cenevre Sözleşmesi⁵⁵⁴, 1967 New York Protokolü⁵⁵⁵, BMÇHS’nin m. 20⁵⁵⁶ ve m. 22⁵⁵⁷ hükümleri, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 2007 tarihli

⁵⁵³ IOM, s. 70.

⁵⁵⁴ 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nin 1(A)(2) madde hükmü, mülteci tanımını yaparak “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri sebebiyle zulüm görme korkusu taşıyan kişi” ifadesiyle koruma altına alınacak kişileri belirlemiştir. Bu tanım, yaşa veya medeni duruma ilişkin herhangi bir sınırlama içermediğinden çocuklar da mülteci statüsünün kapsamına doğrudan dâhil edilmektedir. Dolayısıyla zulüm korkusu nedeniyle ülkesini terk eden veya ailesinden ayrı düşen bir çocuk, Sözleşme’nin koruma alanı dışında bırakılmamaktadır. Sözleşme’nin 3. maddesi, ayrımcılık yasağı ilkesini düzenleyerek taraf devletlerin Sözleşme hükümlerini “ırk, din veya menşe ülke ayrımı yapmaksızın” uygulamakla yükümlü olduklarını hükme bağlamıştır. Bu hüküm, yaş ve cinsiyet ayrımını da kapsayacak biçimde yorumlanmakta olup mülteci statüsündeki çocukların yetişkinlerle eşit düzeyde hak ve güvencelerden yararlanmasını zorunlu kılmaktadır. Çocukların eğitim hakkına ilişkin olarak Sözleşme’nin 22. maddesi, taraf devletlerin mültecilere, vatandaşlarına sağladıkları koşullarla aynı düzeyde, özellikle temel eğitim alanında eşit eğitim olanakları tanımakla yükümlü olduklarını hükme bağlamıştır. Bu düzenleme, mülteci çocukların eğitim hakkının yalnızca bir sosyal hak değil, aynı zamanda uyum ve gelişim hakkının bir uzantısı olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Sözleşme’nin 31 ila 33. maddeleri ise, mülteci çocukların uluslararası koruma rejiminin en temel güvencelerinden yararlanmalarını güvence altına almaktadır. 31. madde, mültecilerin “yasadışı girişleri veya kalışları nedeniyle cezalandırılmayacaklarını” düzenleyerek özellikle savaş ve çatışma bölgelerinden kaçan refakatsiz çocukların cezai yaptırımlardan muaf tutulmasını sağlamaktadır. 33. madde ise uluslararası mülteci hukukunun temelini oluşturan geri gönderme yasağı (non-refoulement) ilkesini içermekte ve hiçbir mültecinin “hayatının veya özgürlüğünün tehdit altında olacağı bir ülkeye zorla geri gönderilemeyeceğini” açıkça hükme bağlamaktadır.

⁵⁵⁵ Bu Protokol ile 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi ve tarihsel sınırlamalar kaldırılmış ve mülteci statüsü küresel düzleme taşınmıştır. (Ayrıntılı bilgi için çalışmamızda bakınız: §5. I. C. 2.) Protokolde her ne kadar özel bir maddeyle çocuklardan bahsedilmemişse de refakatsiz çocukların korunmasını sağlamak adına 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin tüm hükümlerinin coğrafi ayrım yapılmaksızın uygulanabilir hale getirilecek şekilde genişletilmesi gerektiği tarafımızca söylenebilmektedir.

⁵⁵⁶ BMÇHS m. 20’ye göre “(1) Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

(2) Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

(3) Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.”

(CM/Rec(2007)9) sayılı tavsiye kararı⁵⁵⁸ ve Avrupa Birliği İltica Usulleri Direktifleri⁵⁵⁹, refakatsiz çocukların korunmasına ilişkin temel uluslararası metinler olarak sayılabilmektedir.

⁵⁵⁷ BMÇHS m. 22’ye göre “(1) Taraf Devletler; ister tek başına olsun isterse ana–babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

(2) Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümetdışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana–babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana–babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.”

⁵⁵⁸ Kararın “Refakatsiz Göçmen Çocuklar” başlıklı m. 4, m. 5 ve m. 6 hükümleri şöyledir: “4. Bu tavsiye, statülerine, göç nedenlerine ve sığınmacı olup olmadıklarına bakılmaksızın, menşe ülkelerinin dışında bulunan refakatsiz göçmen çocukları ilgilendirir. “Refakatsiz göçmen çocuklar” ifadesi, üye devletin topraklarına girdikten sonra kendi hallerine bırakılan çocukları ve küçükleri kapsar.

5. Refakatsiz çocuklar, her iki ebeveyninden ve diğer akrabalarından ayrılmış ve yasa veya gelenek gereği bundan sorumlu bir yetişkinin bakımında olmayan 18 yaşın altındaki çocuklardır.

6. Ayrılmış çocuklar, her iki ebeveyninden veya önceki yasal veya geleneksel birincil bakıcılarından ayrılmış, ancak diğer akrabalarından mutlaka ayrılmamış 18 yaşın altındaki çocuklardır. Bu nedenle, diğer yetişkin aile üyeleri tarafından eşlik edilen çocuklar olabilirler.”

Bu belge, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin refakatsiz çocukların korunmasına ilişkin asgari standartları belirleyen bağlayıcı olmayan, tavsiye niteliğinde bir metindir. Ancak refakatsiz çocuklara ilişkin yapılan tanım ve belgede alınan kararlar çerçevesinde tanınan haklar bakımından refakatsiz çocukların korunması adına önem arz etmektedir. Türkiye de Avrupa Konseyi üyesi olduğundan, bu kararda yer alan ilkeleri politika düzeyinde benimsemiştir.

https://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/Source/Recommendations/Recommendation%20CM%20Rec_2007_9_en.pdf (Erişim Tarihi: 15.10.2025)

⁵⁵⁹ Bu direktiflerden refakatsiz çocukların korunmasına ilişkin en önemlisi “Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (recast)” olarak ifade edilen 2011/95/EU Direktifidir. Direktifin “Refakatsiz Çocuklar” başlıklı 31. maddesine göre “(1) Uluslararası koruma verildikten sonra mümkün olan en kısa sürede, üye devletler, refakatsiz çocukların yasal vasi veya gerekli hallerde, çocukların bakımı ve refahından sorumlu bir kuruluş

Türk iç hukukunda ise bu kavram, 6458 sayılı YUKK ve 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği ile yasal dayanağa kavuşturulmuştur. Bu düzenlemeler, refakatsiz çocukların ülkeye girişinden itibaren kimlik tespiti, yaş belirleme, bakım, eğitim, sağlık ve adli süreçlerdeki haklarını güvence altına almaktadır.

Refakatsiz çocuklar çoğunlukla zorunlu göç, silahlı çatışma, doğal afet, insan ticareti, çocuk kaçakçılığı veya aile bireylerinin kaybı gibi nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır⁵⁶⁰. Türkiye'nin hem coğrafi konumu hem de jeopolitik özellikleri nedeniyle Avrupa'ya geçiş güzergâhında bulunan bir "geçiş ülkesi" konumunda olması, Türkiye'yi refakatsiz çocukların yoğun olarak bulunduğu ülkelerden biri hâline getirmiştir. Bu çocuklar sınır geçişlerinde, geri gönderme merkezlerinde,

veya mevzuat veya mahkeme kararı temelinde olanlar da dahil olmak üzere diğer uygun temsilciler tarafından temsil edilmesini sağlamak için gerekli tedbirleri alırlar.

(2) Üye devletler, bu Direktifin uygulanmasında, atanan vasi veya temsilci tarafından çocuğun ihtiyaçlarının uygun şekilde karşılanmasını sağlarlar. İlgili makamlar düzenli değerlendirmeler yapar.

(3) Üye Devletler, refakatsiz çocukların aşağıdaki yerlerden birine yerleştirilmesini sağlar:

- (a) yetişkin akrabalarının yanına; veya
- (b) koruyucu ailenin yanına; veya
- (c) çocukların barınmasına özel merkezlere; veya
- (d) çocuklar için uygun diğer barınma yerlerine.

Bu bağlamda, çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine göre görüşleri dikkate alınır.

(4) Mümkün olduğunca, ilgili çocuğun yüksek yararı ve özellikle yaşı ve olgunluk derecesi dikkate alınarak kardeşler bir arada tutulur. Refakatsiz çocukların ikametgâh değişiklikleri asgari düzeyde tutulur.

(5) Refakatsiz bir çocuğa uluslararası koruma verilmişse ve aile üyelerinin tespiti henüz başlamamışsa, üye devletler, çocuğun yüksek yararını gözeterek, uluslararası korumanın verilmesinden sonra mümkün olan en kısa sürede aile üyelerinin tespitine başlarlar. Tespit süreci başlamışsa, üye devletler uygun olduğu hallerde tespit sürecine devam ederler. Çocuğun veya yakın akrabalarının hayatı veya bütünlüğü tehdit altında olabilirse, özellikle de bunlar menşe ülkede kalmışlarsa, bu kişilerle ilgili bilgilerin toplanması, işlenmesi ve dolaştırılmasının gizli bir şekilde yapılması için özen gösterilmelidir.

(6) Refakatsiz çocuklarla çalışanlar, bu çocukların ihtiyaçları konusunda uygun eğitimi almış olmalı ve almaya devam etmelidir.”

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0095&qid=1762949920037>

(Erişim Tarihi: 15.10.2025)

⁵⁶⁰ ÖKTEM, s. 75.

sığınma evlerinde veya devlet koruması altındaki kurumlarda tespit edilmekte ve çoğu zaman da kimliksiz, travmatik ve savunmasız durumda olmaktadır⁵⁶¹.

Refakatsiz çocukların korunması, yalnızca barınma veya fiziksel güvenlik sağlamakla sınırlı değildir. Bu çocukların yaş tespiti, kimlik belirleme, yasal temsilci atanması, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlandırılması, psikososyal destek verilmesi ve gerektiğinde aile birleştirme süreçlerinin başlatılması devletin asli yükümlülükleri arasındadır. YUKK'un 66. maddesi, refakatsiz çocukların tüm işlemlerinin “*çocuğun üstün yararı*” ilkesi doğrultusunda yürütülmesi gerektiğini açıkça düzenlemektedir⁵⁶².

Tüm bu hususlar dikkate alındığında refakatsiz çocuk kavramının, sadece bir tanımdan ibaret değil; devletlerin insan hakları, çocuk koruma politikaları ve uluslararası yükümlülükleri de içinde barındıran devletler nezdinde büyük bir sorumluluk olduğu söylenebilmektedir⁵⁶³. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve iç hukuk düzenlemeleri uyarınca milliyet, statü veya geliş nedeni ne olursa olsun her refakatsiz çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuk statüsünde kabul edilmekte ve çocuğun üstün yararı ilkesi doğrultusunda devletin koruyucu mekanizmalarına erişme hakkına sahip olmaktadır⁵⁶⁴. Bu yönüyle refakatsiz çocuk kavramının, modern hukuk sisteminde ulusal

⁵⁶¹ ODMAN, Mustafa Tevfik, Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler, Mersin, Çağ Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 19;

⁵⁶² YUKK m. 66 hükmüne göre “(1) Uluslararası koruma başvurusunda bulunan refakatsiz çocuklar hakkında aşağıdaki hükümler uygulanır:

a) Refakatsiz çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi esastır. Başvuru alındığı andan itibaren, haklarında 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu hükümleri uygulanır.

b) Fiziki görünümü ile beyan ettiği yaşı uyumlu görülmeyen yabancıların Bakanlıkça sağlık kuruluşlarında yaş tespiti yaptırılarak on sekiz yaşından küçük olduğu tespit edilenler, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı il müdürlüklerine teslim edilir.

c) Refakatsiz çocuğun görüşü dikkate alınarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından, uygun konaklama yerlerine veya yetişkin akrabalarının veya koruyucu bir ailenin yanına yerleştirilir.”

⁵⁶³ ODMAN, (Çocuk) s. 23; ÖKTEM, s. 75.

⁵⁶⁴ ODMAN, (Çocuk) s. 25.

egemenlik sınırlarını aşan, evrensel bir koruma yükümlülüğünün öznesi konumunda olduğu söylenebilmektedir.

3. Türkiye’de Bulunan Korunma İhtiyacı Olan Yabancı Çocuklar

Türkiye, uluslararası göç ve iltica hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı bir coğrafyada bulunması nedeniyle, farklı hukuki statülere sahip çok sayıda yabancı çocuğa ev sahipliği yapmaktadır. Bu çocuklar arasında hem ailesi yanında bulunan ancak ihmal, istismar veya sosyal dışlanma nedeniyle korunma ihtiyacı taşıyanlar hem de ebeveynlerinden veya yasal bakıcılarından tamamen ayrı düşmüş, yani refakatsiz çocuk statüsünde değerlendirilenler bulunmaktadır⁵⁶⁵. Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve kendi iç hukuk düzenlemeleri, bu çocukların milliyet veya statüsüne bakılmaksızın, çocuğun üstün yararı ilkesi çerçevesinde korunmalarını zorunlu kılmaktadır⁵⁶⁶.

Yabancı çocukların korunması, daha önce de belirtildiği gibi, özellikle göç ve iltica bağlamında özel hükümler içeren YUKK’un 66. maddesiyle düzenlenmiştir⁵⁶⁷. Bu maddeye göre, refakatsiz veya ailesinden ayrı düşmüş çocukların tüm işlemlerinde çocuğun üstün yararı esas alınmakta; yaş tespiti, sosyal inceleme, yerleştirme ve barınma gibi süreçler Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu kapsamda, söz konusu çocuklara ilişkin işlemler çocuk dostu yöntemlerle, uzman personel nezaretinde gerçekleştirilmekte, çocukların psikososyal iyileştirme ve eğitim hakları güvence altına alınmaktadır⁵⁶⁸.

Refakatsiz çocuklar, hukuki statü bakımından farklı kategorilerde değerlendirilmektedir. Türkiye’de en sık karşılaşılan gruplar mülteci çocuklar,

⁵⁶⁵ TANRIBİLİR, (*Çocuk*), s. 82; ÖKTEM, s. 125; ODMAN, (*Çocuk*), s. 60.

⁵⁶⁶ ÖZKAN, s. 326.

⁵⁶⁷ ÇELİKEL/ÖZTEKİL GELGEL, s. 163.

⁵⁶⁸ DOĞAN, (*Yabancılar*), s. 154.

uluslararası koruma başvuru sahipleri veya şartlı mülteci ile ikincil koruma statüsüne sahip çocuklar ve geçici koruma altındaki çocuklardır⁵⁶⁹.

Birinci grubu, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi uyarınca mülteci statüsündeki çocuklar oluşturmaktadır⁵⁷⁰. Bu statüdeki çocuklar, ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm görme korkusuyla ülkelerini terk eden ve uluslararası koruma talebinde bulunan kişilerdir. Türkiye'nin sözleşmeye koyduğu “*coğrafi sınırlama*” nedeniyle yalnızca Avrupa'dan gelen kişiler mülteci statüsünde değerlendirilmektedir⁵⁷¹.

İkinci grup, uluslararası koruma başvuru sahibi veya statü sahibi çocuklardan oluşmaktadır. YUKK'un 3. ve 66. maddeleri uyarınca bu çocuklar, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünde kabul edilmekte; başvuru yaptıkları andan itibaren devletin koruma ve gözetim yükümlülüğü altına girmektedir⁵⁷².

Üçüncü grup ise geçici koruma altındaki çocuklardır⁵⁷³. Türkiye, 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşın ardından kitlesel göç dalgalarıyla ülkeye gelen milyonlarca kişiyi geçici koruma statüsü altında kabul etmiştir. Bu kapsamda çok sayıda refakatsiz çocuk da ülkeye giriş yapmıştır. 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 48. maddesi, refakatsiz veya ailesinden ayrı düşmüş çocukların devlet gözetiminde barınma, eğitim, sağlık ve psikososyal destek hizmetlerinden ücretsiz yararlanacağını hüküm altına almıştır⁵⁷⁴.

⁵⁶⁹ ÖZKAN, s. 327; ODMAN, (Çocuk), s. 57.

⁵⁷⁰ ODMAN, (Çocuk), s. 57.

⁵⁷¹ Bu konunun detaylarına çalışmamızın ikinci bölümünde yer alan “*Mülteciler*” başlığı altında yer verilmiştir.

⁵⁷² ODMAN, (Çocuk), s. 60.

⁵⁷³ ODMAN, (Çocuk), s. 61 vd.

⁵⁷⁴ Geçici Koruma Yönetmeliği m. 48 hükmüne göre “(1) Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılardan özel ihtiyaç sahibi olanlara sağlanacak başta sağlık hizmetleri, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon olmak üzere, her tür yardım ve destek imkânlar ölçüsünde öncelikli ve bedelsiz olarak sağlanır.
(2) Çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararı gözetilerek ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

Türkiye’de refakatsiz çocuk statüsünde bulunanların büyük çoğunluğunu Suriye uyruklu çocuklar oluşturmaktadır⁵⁷⁵. Bunun yanı sıra, Afganistan, Irak, Somali, Pakistan ve İran gibi ülkelerden gelen çocuklar da bu kapsamda yer almaktadır. 2018 yılı itibariyle ÇODEM bünyesinde koruma altına alınan refakatsiz çocuk sayısı 288 olarak bildirilmiş⁵⁷⁶ ancak bugün itibariyle düzensiz göç hareketleri, kimlik tespiti güçlükleri ve beyanla girişler nedeniyle güncel uyruk bazlı istatistiklerin belirlenmesi mümkün olmamıştır⁵⁷⁷.

Korunma ihtiyacı olan yabancı ve refakatsiz çocukların korunmasına ilişkin ulusal uygulamalar, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığı ve Adalet Bakanlığı arasında kurulan idari iş birliğiyle yürütülmektedir⁵⁷⁸. Tespiti yapılan çocuklar öncelikle ilgili çocuk birimlerine yönlendirilmekte, yaş tespiti işlemleri tamamlandıktan sonra çocuk koruma kurumlarına yerleştirilmektedir. Çocuğun Türkiye’de akrabalarının bulunması hâlinde aile birleşimi süreci başlatılmakta, böyle bir olanak bulunmadığında ise koruyucu aile veya kurum bakımı tedbirleri uygulanmaktadır⁵⁷⁹. Bu süreçle ilişkin daha detaylı açıklamalar çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde yer almaktadır.

(3) 8/3/2012 tarihli ve 6284 sayılı *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun* ve ilgili *Yönetmelik* kapsamında şiddet mağduru olduğu değerlendirilen yabancılar hakkında derhal önleyici ve koruyucu tedbirler alınır.

(4) Bu *Yönetmelik* kapsamındaki yabancılardan insan ticareti mağduru olabileceği değerlendirilenler hakkında ilgili mevzuat kapsamında gerekli tedbirler derhal alınır.”

⁵⁷⁵ ODMAN, (Çocuk), s. 60.

⁵⁷⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu Göç ve Uyum Raporu (Uluslararası Koruma, Geçici Koruma, Suriyeli Sığınmacılar), 26. Dönem 3. Yasama Yılı Mart 2018.

<https://www.tbmm.gov.tr/milletvekili/UyeKomisyonKonusmaTutanakDetay?tutanakId=20557> (Erişim Tarihi: 18.10.2025)

⁵⁷⁷ Güncel refakatsiz çocuk istatistiklerine kamuya açık biçimde erişilememekte ve kayıt dışı refakatsiz çocukların sayısı kesin olarak bilinmemektedir. Bu nedenle tarafımızca 2025 yılına daha yakın bir tarihe ilişkin verilere erişilememiştir.

⁵⁷⁸ AKYÜZ, (Çocuk), s. 427.

⁵⁷⁹ AKYÜZ, (Çocuk), s. 428.

B. Korunma İhtiyacı Olan Çocuğun Korunması

1. Korunma İhtiyacının Tespiti ve Bildirim Yükümlülüğü

Korunma ihtiyacı içinde bulunan çocukların korunması süreci, Türk çocuk koruma sisteminin temelini oluşturan 5395 sayılı ÇKK, 4721 sayılı TMK ve 2828 sayılı SHK hükümlerinin birlikte değerlendirilmesiyle oluşturulan çocuk koruma mekanizması ile gerçekleştirilmektedir⁵⁸⁰. Korunma ihtiyacı, çocuğun bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal veya duygusal gelişiminin tehlike altında olduğu anlamına geldiğinden bu ihtiyaca devletler nezdinde ivedilikle ve çocuğun yüksek yararı ilkesi çerçevesinde gereken cevabın verilmesi gerekmektedir⁵⁸¹. Bu anlamda çocuk koruma süreci devletler açısından hem idari hem yargısal işlemleri kapsayan çok yönlü bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun korunmasına ilişkin süreç, çocuğun korunma ihtiyacının bulunmasına ilişkin riskin ilk fark edilmesiyle başlayıp acil müdahale, tedbir kararı, hizmet planlaması ve dönemsel denetim aşamalarıyla devam eden kesintisiz bir koruma politikasından oluşmaktadır⁵⁸². Dolayısıyla korunma ihtiyacının tespiti, tüm koruma sürecini tetikleyen ve devletin koruyucu mekanizmalarını devreye sokan hukuki başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Bir çocuğun gelişiminin tehlike altında olduğuna ilişkin bilginin herhangi bir kişi veya kurum tarafından öğrenilmesi, gecikmeksizin bildirim yapılmasını gerektiren bir hukuki sorumluluk doğurmaktadır⁵⁸³. TCK'da da düzenlenen bildirim yükümlülüğü hem kamu görevlileri hem de üçüncü kişiler açısından cezai yaptırımlarla desteklenmiş olup çocuk koruma sürecinin toplumsal bir sorumluluk alanı olduğunu açıkça ortaya

⁵⁸⁰ **KILINÇ, Ayşe Nur**, “Türk Hukukunda Koruyucu Aile Sözleşmesi ve Koruyucu Aile ile Çocuk Arasındaki Hukuki İlişkinin Değerlendirilmesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 28, S. 3, 2020, ss. 1217-1261, s. 1227.

⁵⁸¹ **KARATAŞ, Kasım**, “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, Toplum ve Sosyal Hizmet, C. 18, S. 2, 2007, ss. 7-20, s. 11; **KILINÇ**, s. 1228.

⁵⁸² **AKYÜZ**, (Çocuk), s. 430.

⁵⁸³ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 436.

koymaktadır⁵⁸⁴. Bu anlamda ÇKK m. 6/1 uyarınca kamu görevlileri ve üçüncü kişiler, çocuğun korunma ihtiyacını fark ettiklerinde gecikmeksizin bildirimde bulunmakla yükümlü kılınmıştır⁵⁸⁵. Bu bildirim yükümlülüğü, çocuğun korunma ihtiyacını doğuran olayın aynı zamanda bir “suç” teşkil etmesi (örneğin cinsel istismar veya fiziksel şiddet gibi durumlar) hâlinde, TCK m. 278 (suçu bildirmeme), m. 279 (kamu görevlisinin suçu bildirmemesi) ve m. 280 (sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi) hükümleri uyarınca cezai yaptırımlarla da desteklenmektedir. Ancak yoksulluk veya kimsesizlik gibi suç unsuru taşımayan salt korunma ihtiyaçlarında, bildirimin yapılmaması doğrudan bir TCK ihlali sayılmamakla birlikte, çocuk koruma sürecinin toplumsal bir sorumluluk alanı olduğu gerçeğini değiştirmemektedir⁵⁸⁶.

Bildirim üzerine Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın il veya ilçe düzeyindeki sosyal hizmet birimleri tarafından derhâl idari inceleme süreci başlatılmaktadır⁵⁸⁷. Bu inceleme, çocuğun yaşam koşullarının, aile yapısının, bakım kapasitesinin, psikososyal durumunun ve varsa ihmal ya da istismar unsurlarının çok boyutlu olarak ele alındığı bilimsel temelli bir sosyal inceleme sürecidir⁵⁸⁸. Hazırlanan sosyal inceleme raporu,

⁵⁸⁴ AKYÜZ, (Çocuk), s. 431; AKINTÜRK/ATEŞ, s. 436.

⁵⁸⁵ ÇKK m. 6/1 hükmüne göre “Adli ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir.”

⁵⁸⁶ TCK m. 278 hükmüne göre “(1) İşlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) İşlenmiş olmakla birlikte, sebebiyet verdiği neticelerin sınırlandırılması halen mümkün bulunan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Mağdurun on beş yaşını bitirmemiş bir çocuk, bedensel veya ruhsal bakımdan engelli olan ya da hamileliği nedeniyle kendisini savunamayacak durumda bulunan kimse olması halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza, yarı oranında artırılır.

(4) Tanıklıktan çekinebilecek olan kişiler bakımından cezaya hükmolunmaz. Ancak, suçu önleme yükümlülüğünün varlığı dolayısıyla ceza sorumluluğuna ilişkin hükümler saklıdır.”

⁵⁸⁷ USTA, Sinan, s. 349.

⁵⁸⁸ CAN/TUNA/TUNA, s. 226.

risklerin niteliğini ortaya koymakta, tedbir seçeneklerini değerlendirmekte ve mahkemece verilecek yargısal kararların temelini oluşturmaktadır. Bu yönüyle bildirim yükümlülüğü ve sonrasında yürütülen idari inceleme, çocuğun yüksek yararına yönelik geliştirilecek müdahalelere dayanak teşkil etmektedir⁵⁸⁹.

2. Koruma Kararının Alınması, Değerlendirilmesi ve Kaldırılması

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı birimleri, kendilerine yapılan bildirim veya başvuru üzerine sosyal inceleme süreci yürüterek ÇKK m. 6 hükmü uyarınca bir sosyal inceleme raporu hazırlar. Bu rapor, çocuğun yaşam koşullarını, aile ilişkilerini, bakım kapasitesini ve risk faktörlerini içeren çok boyutlu bir değerlendirme niteliği taşır ve mahkemeye sunulur⁵⁹⁰. Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı, ÇKK m. 7/1 hükmü gereği “*çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya çocuk hâkimi tarafından re'sen*” alınabilmektedir.

Mahkeme, raporun bulgularını dikkate alarak çocuğun korunma ihtiyacının gerçekliğini değerlendirir ve çocuğun yüksek yararı ilkesi doğrultusunda koruma kararı verir⁵⁹¹. Bu durum ÇKK m. 4'te düzenlenen “*çocuğun üstün yararı*” ilkesinin bir gereğidir. Koruma kararı, yalnızca çocuğun iyiliğini tehlikeye atan mevcut risklerin bertaraf edilmesini değil, aynı zamanda çocuğun gelişiminin desteklenmesine yönelik kurumsal düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesini de sağlamaktadır. Bu kapsamda hâkim, ÇKK m. 5'te sayılan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden birine veya birden fazlasına hükmedebilmektedir.

⁵⁸⁹ USTA, Sinan, s. 348.

⁵⁹⁰ USTA, Sinan, s. 353;

⁵⁹¹ SEYFİKLİ, Günseli, “Korunma İhtiyacı Olan veya Suça Sürüklenen Çocukları Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 13.

Çocuğun derhâl korunmasını gerektiren durumlarda hâkim, acil koruma kararı verme yetkisine sahiptir⁵⁹². Bu karar, ÇKK m. 9 hükmü gereğince çocuğun sağlık kuruluşuna veya uygun bir kuruma geçici olarak yerleştirilmesini içerir ve en geç üç gün içinde verilir. Mahkemece verilecek acil koruma kararı en fazla otuz gün sürebilmektedir. Bu süre içerisinde ayrıntılı sosyal inceleme tamamlanır ve kalıcı bir tedbire ihtiyaç olup olmadığı belirlenir. Acil koruma sonrasında çocuğun ailesine teslim edilip edilmeyeceği veya başka bir hizmet modeline yönlendirilip yönlendirilmeyeceği hakkında mahkeme karar verir⁵⁹³.

Koruma kararı, çocuğun sosyal hizmet sistemine resmî olarak dâhil edilmesini sağlayan önemli bir karardır. Ayrıca ÇKK m. 13/2 hükmü uyarınca çocuğun idrak düzeyi elverdiği ölçüde görüşünün alınması zorunlu kılınmıştır. Böylece çocuğun katılım hakkı koruma kararının alınması sürecinin önemli bir parçası hâline gelmektedir⁵⁹⁴.

Tedbir kararları süreklilik taşıyan müdahaleler olmayıp 5395 sayılı ÇKK'nin öngördüğü aralıklarla yapılan değerlendirmeler çerçevesinde düzenli olarak gözden geçirilmektedir. Mahkeme, çocuk hakkında uygulanmakta olan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin etkinliğini en geç üçer aylık dönemlerde denetlemekte; bu denetimde çocuğun gelişimsel ihtiyaçları, aile koşullarındaki iyileşme veya kötüleşme, bireyselleştirilmiş hizmet planının uygulanma düzeyi, sosyal inceleme raporlarının güncel bulguları ve müdahalenin çocuğun yüksek yararına uygunluğu dikkate alınmaktadır⁵⁹⁵. Yapılan değerlendirme sonucunda mahkeme, tedbirin çocuğun yararını karşılamaya devam edip etmediğine bağlı olarak tedbirin sürdürülmesine, kapsamının değiştirilmesine veya

⁵⁹² SEYFİKLİ, s. 40.

⁵⁹³ SEYFİKLİ, s. 41.

⁵⁹⁴ SEROZAN, (*Çocuk*), s. 68; MANION, Kathleen/ NIXON, Paul, “Listening to experts: Children and Young People’s Participation”, Social Work Now, February 2012, s.30 naklen BAHADIR, Zeynep, “BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde Medenî Usûl Hukuku Bakımından Çocuğun Katılım Hakkı”, Adalet Dergisi, C. 1, S. 70, 2023, ss. 213-254, s. 217.

⁵⁹⁵ SEYFİKLİ, s. 13.

tamamen kaldırılmasına karar verebilmektedir. Tedbirlerin kaldırılması, yalnızca belirli bir tedbirin uygulanmasına son verilmesini ifade eder; çocuğun korunma ihtiyacının tamamen sona erdiği anlamına gelmez. Bu nedenle tedbir kaldırıldığında koruma kararı kendiliğinden ortadan kalkmayıp çocuk hakkındaki koruma süreci, gerekli görülmesi hâlinde farklı tedbir türleriyle veya izleme mekanizmalarıyla devam edebilmektedir⁵⁹⁶. Ayrıca tedbirin amacına ulaşması, çocuğun durumunun düzelmesi ya da mevcut tedbirin artık çocuğun yararına hizmet etmemesi hâllerinde tedbir kararı sonlandırılmaktadır. Çocuğun reşit olması hâlinde ise tedbir, kanun gereği kendiliğinden sona ermektedir⁵⁹⁷. Bu sistem, çocuğun kurum bakımında gereğinden uzun süre tutulmasını önlemeyi, aile ortamına güvenli dönüşü desteklemeyi ve koruma sürecinin çocuğun ihtiyaçlarına göre uyarlanmasını amaçlayan ve çocuğun yararını önceleyen yaklaşımının bir yansımasıdır⁵⁹⁸.

3. Çocuğun Korunması İçin Uygulanan Hizmet Modelleri: Aile Yanı, Koruyucu Aile, Kurum Bakımı ve Destek Hizmetleri

Bu aşamada çocuğun korunmasına ilişkin somut hizmet modelleri devreye girmektedir. Bunlardan ilki, çocuğun mümkün olduğunda kendi öz ailesi yanında desteklenmesini esas alan öz aile yanında bakım hizmetidir⁵⁹⁹. Bu model, çocuğun aile bağlarının korunması, travmatik ayrılıkların önlenmesi ve aile içi işlevselliğin güçlendirilmesini hedeflemektedir. Sosyal hizmet birimleri, ekonomik yoksunluk, ebeveynlik kapasitesindeki zayıflıklar veya çevresel risklerin giderilebilir olduğu hâllerde aileye yönelik yoğun destek programları uygulamaktadır. Bu kapsamda çocuk için sosyal

⁵⁹⁶ AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 442.

⁵⁹⁷ Reşit olduktan sonra koruma kararının devamı için gereken koşullar hakkında detaylı bilgi için bakınız: USTA, Sinan, s. 362.

⁵⁹⁸ AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 442.

⁵⁹⁹ SEYFİKLİ, s. 72.

ve ekonomik destekler, danışmanlık hizmetleri, psikososyal müdahaleler ve kriz yönetimi çalışmaları yürütülmektedir. Amaç, çocuğun ayrılmasını gerektiren durumu ortadan kaldırarak güvenli bir aile ortamı tesis etmektir.

Öz aile yanında bakımın mümkün olmadığı, çocuğun güvenliği ve gelişiminin aile ortamında sağlanamadığı durumlarda ikinci temel hizmet modeli olan koruyucu aile hizmeti uygulanmaktadır⁶⁰⁰. Koruyucu ailelik, çocuğun aile ortamına benzer, birebir ilgi ve gözetimin sağlandığı, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı profesyonel veya gönüllü aile yanına yerleştirilmesini içermektedir⁶⁰¹. Bu model, kurumsal bakımın olası olumsuz etkilerini en aza indirdiği için çağdaş çocuk koruma sistemlerinde en etkin ve öncelikli çözüm olarak kabul edilmektedir. Koruyucu aileler, Bakanlık tarafından değerlendirilen, eğitim verilen ve düzenli olarak izlenen yapılardır⁶⁰². Koruyucu aile hizmetinde çocuğun biyolojik ailesiyle bağları, çocuğun yüksek yararı doğrultusunda devam ettirilmektedir.

Koruyucu aile yerleştirmesinin uygun olmadığı, çocuğun özel gereksinimleri, sağlık durumu veya ağır risk koşulları nedeniyle daha yoğun bakım ihtiyacının bulunduğu hâllerde kurum bakımı devreye girmektedir⁶⁰³. Kurum bakımı Türkiye’de iki şekilde uygulanmaktadır: Geleneksel ve daha büyük ölçekli yapıları ifade eden kışla tipi kurum bakımı ile aile ortamına daha yakın bir yapının hedeflendiği küçük ölçekli ev tipi kurum bakımı⁶⁰⁴. Kışla tipi kurumlar tarihsel olarak Türkiye’de daha yaygın olmakla birlikte, ev tipi kurum bakımı güncel çocuk refahı anlayışına daha uygun düşmektedir⁶⁰⁵. Bunun sebebi ev tipi kurum bakımında çocukların daha küçük gruplar hâlinde, sosyalleşmeyi,

⁶⁰⁰ SEYFİKLİ, s. 97; USTA, Sinan, s. 335; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 27.

⁶⁰¹ KARATAY, s. 391; SEYFİKLİ, s. 97; USTA, Sinan, s. 335; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 27.

⁶⁰² KARATAY, s. 391.

⁶⁰³ KARATAY, s. 392.

⁶⁰⁴ AKYÜZ, (Çocuk), s. 450 vd.

⁶⁰⁵ AKYÜZ, (Çocuk), s. 452.

bireysel ilgi ve bakım almayı kolaylaştıran fizikî ve sosyal ortamlarda yetiştirilebilmesidir⁶⁰⁶.

C. Türk Medeni Kanununa Göre Çocuğun Korunması ve Korumaya İlişkin Önlemler

TMK, çocuğun bedensel, zihinsel ve duygusal gelişiminin güvence altına alınmasını, aile içinde sağlanamadığı durumlarda ise devletin müdahalesini mümkün kılan bir koruma sistemi öngörmektedir. Kanunun 346-351. maddeleri arasında düzenlenen bu sistem, çocuğun üstün yararı ilkesini merkeze alan, kademeli ve ölçülülük esasına dayalı bir müdahale mekanizması niteliği taşımaktadır⁶⁰⁷.

TMK m. 346 hükmü uyarınca *“hâkim, çocuğun menfaati ve gelişimi tehlikeye düştüğü hâllerde, ana ve babanın bu duruma çare bulamaması veya buna güçlerinin yetmemesi durumunda, çocuğun korunması için uygun önlemleri almakla”* yükümlüdür. Bu düzenleme, ebeveyn sorumluluğunun asli olduğunu kabul etmekle birlikte, ebeveynlerin yetersiz kaldığı hâllerde yargısal müdahaleyi meşrulaştıran genel bir çerçeve sunmaktadır⁶⁰⁸. Hâkimin alacağı önlemler, çocuğun durumuna göre şekillenen esnek ve bireyselleştirilmiş tedbirler olup, doğrudan velâyetin kaldırılmasını değil, öncelikle daha hafif koruma önlemlerini içermektedir⁶⁰⁹.

Koruma sürecinin bir sonraki aşaması, TMK m. 347’de düzenlenen çocuğun yerleştirilmesine ilişkindir. Buna göre çocuğun bedensel ve zihinsel gelişiminin tehlikede bulunması veya çocuğun manen terk edilmiş hâlde kalması durumunda hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına ya da bir kuruma yerleştirebilmektedir. Ayrıca, çocuğun aile içinde kalmasının ailenin huzurunu katlanılması beklenemeyecek derecede

⁶⁰⁶ AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 452.

⁶⁰⁷ AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 442.

⁶⁰⁸ ÖZTAN, (*Aile*), s. 1134.

⁶⁰⁹ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 84 vd.

bozması ve başka bir çarenin bulunmaması hâlinde, ana ve babanın veya çocuğun istemi üzerine de aynı önlemlerin alınması mümkündür. Bu düzenleme, çocuğun aile ortamında kalmasının çocuğun yararı açısından her durumda mutlak bir değer olmadığını, çocuğun ve ailenin bütünlüğü açısından ağır zararların söz konusu olduğu hâllerde ayrılmanın da bir koruma aracı olabileceğini ortaya koymaktadır⁶¹⁰.

Kanun koyucu, bu tür yerleştirme kararlarının ekonomik nedenlerle engellenmemesi için önemli bir güvence de öngörmüştür. TMK m. 347/3 uyarınca, ana ve baba ile çocuğun ödeme gücünün bulunmaması hâlinde, alınan önlemlerin gerektirdiği giderler Devlet tarafından karşılanmaktadır. Bununla birlikte nafakaya ilişkin hükümlerin saklı tutulması, ebeveynlerin mali sorumluluklarının ilke olarak devam ettiğini göstermektedir⁶¹¹.

TMK m. 348’de ise çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerden sonuç alınamaması veya bu önlemlerin baştan itibaren yetersiz olacağının anlaşılması hâlinde, daha ağır bir müdahale olan velâyetin kaldırılması düzenlenmiştir. Bu hükme göre *“velâyet; ana ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, başka bir yerde bulunması gibi nedenlerle velâyet görevini gereği gibi yerine getirememesi ya da çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi ve yükümlülüklerini ağır biçimde savsaklaması hâllerinde”* kaldırılabilir. Velâyetin kaldırılması, koruma sisteminin en ağır müdahalesi olup ancak ölçülülük ilkesi gereği son çare olarak uygulanmalıdır⁶¹². Velâyetin her iki

⁶¹⁰ ÖZTAN, (Aile), s. 1133; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 85.

⁶¹¹ USTA, Sevgi, s. 165.

⁶¹² AFFOLTER-FRINGELI, Kurt/VOGEL, Urs, *Die elterliche Sorge/der Kindesschutz, Art. 296–317 ZGB – Das Kindesvermögen, Art. 318–327 ZGB – Minderjährige unter Vormundschaft, Art. 327a–327c ZGB*, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, BK – Berner Kommentar, herausgegeben von Heinz Hausheer und Hans Peter Walter, Stämpfli Verlag AG, Bern, 2016, Art. 312, s. 595.

ebeveynden kaldırılması durumunda çocuğa bir vasi atanması öngörülerek çocuğun hukuki temsil ve korunmasının sürekliliği sağlanmaktadır⁶¹³.

Velâyetin kaldırılmasına ilişkin düzenleme, TMK m. 349 ile tamamlanmaktadır. Bu madde uyarınca velâyete sahip ana veya babanın yeniden evlenmesi tek başına velâyetin kaldırılmasını gerektirmez. Ancak çocuğun menfaati gerektirdiği takdirde velâyet sahibinin değiştirilmesi veya velâyetin kaldırılarak çocuğa vasi atanması mümkündür⁶¹⁴. Böylece kanun, şekli durum değişikliklerinden ziyade somut olayın çocuğun yararına etkisini esas alan bir yaklaşım benimsemektedir⁶¹⁵.

Velâyetin kaldırılması hâlinde ana ve babanın yükümlülükleri ise TMK m. 350’de düzenlenmiştir. Buna göre “*velâyet kaldırılmış olsa dahi ana ve babanın çocuğun bakım ve eğitim giderlerini karşılama yükümlülüğü devam etmektedir*”. Ebeveynlerin ve çocuğun ödeme gücünün bulunmaması hâlinde bu giderler Devlet tarafından karşılanmaktadır. Bu hüküm, velâyetin kaldırılmasının ebeveyn sorumluluğunu bütünüyle ortadan kaldıran bir yaptırım olmadığını, çocuğun korunması gayretinde olan bir tedbir olduğunu açıkça ortaya koymaktadır⁶¹⁶.

Son olarak TMK m. 351, çocuğun korunması sürecinin sabit değil, değişen koşullara uyarlanabilir bir yapı taşıdığını göstermektedir. Hükme göre “*durumun değişmesi hâlinde, çocuğun korunmasına ilişkin önlemlerin yeni koşullara göre yeniden düzenlenmesi*” gerekmektedir⁶¹⁷. Velâyetin kaldırılmasını gerektiren sebeplerin ortadan kalkması durumunda hâkim, re’sen ya da ana veya babanın istemi üzerine velâyeti geri verebilmektedir⁶¹⁸. Bu düzenleme, çocuğun korunması sürecinin nihai amacının aile

⁶¹³ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 94; ARAT, Ayşe, “*Medeni Kanunda Velayetin Kaldırılması Tedbiri ve Bu Tedbirin Uygulanması*”, MÜHFD, S. 2, 2012, ss. 275-296, s. 275 vd.

⁶¹⁴ ARAT, Ayşe, s. 276; AFFOLTER-FRINGELI/VOGEL, Art. 298d, s. 131.

⁶¹⁵ ÖZTAN, (Aile), s. 1135.

⁶¹⁶ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 102.

⁶¹⁷ ÖZTAN, (Aile), s. 1135; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 96.

⁶¹⁸ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 102.

bağlarının koparılması değil, mümkün olan hâllerde onarılması ve yeniden tesis edilmesi olduğunu göstermektedir.

Bu anlamda TMK'nin 346–351. maddeleri, çocuğun korunmasına ilişkin kapsamlı bir sistem öngördüğü söylenebilmektedir. Bu sistem, ebeveyn sorumluluğunu esas almanın yanında çocuğun üstün yararının tehlikeye düştüğü durumlarda devletin müdahalesini de meşru ve gerekli görmektedir⁶¹⁹. Koruma önlemleri, yerleştirme, velâyetin kaldırılması ve yeniden değerlendirme süreci bir bütün olarak ele alındığında, TMK hükümlerinin çağdaş çocuk koruma anlayışıyla uyumlu ve çocuğun yararı ilkelerine dayanan bir çerçeve sunduğu söylenebilmektedir.

D. Çocuk Koruma Kanununa Göre Korunma İhtiyacı Olan Çocuk İçin Düzenlenen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminin korunmasını ve desteklenmesini amaçlayan yargısal nitelikte kararlardır⁶²⁰. 5395 sayılı ÇKK m. 5 hükmü uyarınca bu tedbirler; danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirleri olmak üzere beş temel kategoride düzenlenmiştir. Bu tedbirler, çocuğun ihtiyaç ve risk durumuna göre tek başına veya bir arada uygulanabilmektedir⁶²¹.

1. Danışmanlık Tedbiri

Danışmanlık tedbiri, çocuğun ve ailesinin davranışlarının düzenlenmesi, aile içi iletişimin güçlendirilmesi ile çocuğun psikolojik ve sosyal uyumunun geliştirilmesine yönelik rehberlik hizmetlerini içermektedir. ÇKK m. 5 uyarınca bu tedbir hem çocuğa

⁶¹⁹ ÖZTAN, (*Aile*), s. 1136; ARAT, Ayşe, s. 276.

⁶²⁰ AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 456.

⁶²¹ SEYFİKLİ, s. 40.

hem ebeveyne yönelik olarak uygulanabilmektedir. Bu tedbir ile aileye ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesine ilişkin psikososyal destek, aile danışmanlığı, kriz yönetimi eğitimi gibi imkânlar sağlanmaktadır. Danışmanlık tedbiri, çocuğun aile yanındaki bakımının sürdürülebilir kılınması açısından temel öneme sahiptir ve çoğu durumda diğer tedbirlerin tamamlayıcısı niteliğindedir⁶²². Uygulama sürecinde sosyal hizmet uzmanları düzenli izleme yaparak ebeveynlere rehberlik etmekte ve mahkemeye dönemsel rapor sunmaktadır⁶²³.

2. Eğitim Tedbiri

Eğitim tedbiri, çocuğun eğitim kurumlarına yönlendirilmesi, eğitim sürecine düzenli devamının sağlanması ve eğitimsel eksikliklerinin giderilmesi amacı taşımaktadır⁶²⁴. ÇKK m. 5 hükmü, çocuğun okul başarısının artırılması, mesleki eğitim kurslarına katılımı, öğrenim hayatının desteklenmesi ve meslek sahibi olmak amacıyla doğru alandaki işyerlerine yönlendirilmesi gibi uygulamalara imkân tanımaktadır. Eğitim tedbiri, özellikle okul terki, devamsızlık, öğrenme güçlüğü veya suça sürüklenme riskinin eşlik ettiği durumlarda uygulanmaktadır⁶²⁵.

3. Bakım Tedbiri

Bakım tedbiri, çocuğun ailesi yanında veya kurumda bakım altına alınarak korunmasını ifade etmektedir. ÇKK m. 5 hükmüne göre çocuğun temel bakım, gözetim ve korunma gereksinimleri karşılanamıyorsa mahkeme çocuğun bakım tedbiri kapsamında uygun bir bakım ortamına yerleştirilmesine hükmedebilmektedir. Bu tedbir, çalışmamızda daha önce de ayrıntılı bir şekilde izah edildiği üzere, öz aile yanında

⁶²² AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 457.

⁶²³ GENÇCAN, (*Velayet*), s. 573; SEYFİKLİ, s. 40.

⁶²⁴ GENÇCAN, (*Velayet*), s. 590.

⁶²⁵ GENÇCAN, (*Velayet*), s. 589.

destekli bakım, koruyucu aile yanına yerleştirme ya da kurum bakımı şeklinde farklı modellerle uygulanabilmektedir⁶²⁶. Bakım tedbiri çocuğun en temel yaşam gereksinimlerini karşılayan uygulamadır ve mahkeme bu tedbirin sürdürülmesi veya sonlandırılması konusunda yaptığı düzenli izlemelerden yararlanmaktadır. Bakım tedbiri kararı, çocuğun velayetinin devri niteliğinde olmayıp devletin koruma yükümlülüğünün yargısal bir tezahürü niteliği taşımaktadır⁶²⁷.

4. Sağlık Tedbiri

Sağlık tedbiri, çocuğun tıbbi tedaviye, rehabilitasyona, bağımlılık tedavisine veya psikiyatrik destek hizmetlerine ihtiyaç duyduğu durumlarda uygulanmaktadır. ÇKK m. 5 uyarınca çocuk; sağlık kuruluşlarına yönlendirilmekte, düzenli tedavi süreçlerine dahil edilmekte ve sağlık hizmetlerine erişimi devlet tarafından güvence altına alınmaktadır. Sağlık tedbiri özellikle ihmal, istismar, bağımlılık, travma sonrası stres, gelişimsel gerilik veya riskli davranış örüntülerinde zorunlu bir yargısal müdahale olarak karşımıza çıkmaktadır⁶²⁸.

5. Barınma Tedbiri

Barınma tedbiri, çocuğun barınabileceği güvenli bir ortamın bulunmadığı veya mevcut yaşam koşullarının çocuğun güvenliğini tehdit ettiği hâllerde uygulanmaktadır. Kanun m. 5'e göre çocuk, uygun bir sosyal hizmet kuruluşuna, barınma merkezine veya geçici bir konuta yerleştirilebilmektedir. Bu tedbir çoğunlukla sokakta yaşayan çocuklar, evden kaçma vakaları, ağır aile içi şiddet, ihmal sonucu ev içi yaşamın sürdürülemez hâle gelmesi gibi durumlarda uygulanmaktadır⁶²⁹. Barınma tedbiri yalnızca çocuğun

⁶²⁶ AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 459; Ayrıntılı bilgi için çalışmamızda bakınız: §6. IV. B. 3.

⁶²⁷ SEYFİKLİ, s. 63; AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 459.

⁶²⁸ GENÇCAN, (*Velayet*), s. 577; AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 460.

⁶²⁹ AKYÜZ, (*Çocuk*), s. 460; SEYFİKLİ, s. 84.

barınmasını sağlamakla kalmaz; aynı zamanda gıda, giysi, hijyen, güvenlik ve sosyal destek gibi temel ihtiyaçlarının da karşılanmasını mümkün kılmaktadır. Barınma tedbirinin uygulanması sırasında çocuk destek merkezleri, çocuk evleri ve geçici barınma birimleri devreye girmektedir.

E. Refakatsiz Çocukların Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler Kapsamında Korunması

Refakatsiz çocuklara yönelik koruma süreçleri hem iç hukuk sisteminde hem de uluslararası çocuk hakları ve mülteci hukuku kapsamında yer alan çok yönlü bir koruma kuralları bütününe tâbidir⁶³⁰. Bu çocuklar, Türkiye’ye giriş yaptıklarında yanında yasal bir veli, vasi ya da yetişkin bir sorumlu bulunmayan, korunma ve bakım ihtiyacının devlet tarafından karşılanması zorunlu hâle gelen, toplumun en hassas gruplarından birini oluşturmaktadır⁶³¹. Bu nedenle refakatsiz çocuklara ilişkin uygulamalar, 5395 sayılı ÇKK ile 2828 sayılı SHK’nin öngördüğü tedbir mekanizmalarının yanı sıra, 6458 sayılı YUKK’un çocuk odaklı hükümlerinin birlikte işletilmesini gerektirmektedir.

Sürecin ilk aşaması, çocuğun kimlik ve yaş tespitinin yapılmasıdır⁶³². Yaş tespiti, özellikle koruma tedbirlerinin kapsamı, cezai sorumluluk ya da uygun hizmet modelinin belirlenmesi açısından büyük öneme sahiptir⁶³³. Ardından çocuk, derhâl güvenli bir barınma ortamına alınmakta ve kendisine hukuki temsil sağlamak amacıyla gecikmeksizin vasi atanması yoluna gidilmektedir. Bu süreçte devlet, çocuğun

⁶³⁰ ARSLAN, İlyas, “*Türk Hukukunda Refakatsiz Çocukların Hukuki Durumu*”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 14. S. 55, 2023, ss. 73-110, s. 77.

⁶³¹ ÖZTAN, (Aile), s. 326.

⁶³² İNELİ CİĞER, Meltem/KÜÇÜKÇAVUŞ, Mehmet Ali, “*Uluslararası Hukuk, Avrupa Birliği Hukuku ve Türk Hukukunda İltica Taleplerinin Kayıt Altına Alınması*”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 13, S. 49, 2022, ss. 349-370, s. 358.

⁶³³ ARSLAN, (Refakatsiz), s. 89.

uluslararası koruma ihtiyacını gözetmekle ve mülteci, sığınmacı veya geçici koruma statüsüyle bağlantılı haklarının ihlal edilmemesini sağlamakla yükümlüdür⁶³⁴.

Refakatsiz yabancı çocuklara yönelik tüm uygulamalarda ayrımcılık yasağı, çocuğun görüşünün alınması, mahremiyetin korunması, şiddetten uzak güvenli bir çevrede yaşama hakkı, geri gönderme yasağı (non-refoulement) ve çocuğun üstün yararı ilkesi bağlayıcı nitelik taşımaktadır⁶³⁵. Bu çocuklar, yalnızca temel bakım hizmetleriyle değil, aynı zamanda travmaya ilişkin psikososyal destek, eğitim hakkına erişim, sağlık hizmetleri, sosyal uyum programları ve gerektiğinde tercüman yardımıyla desteklenmektedir⁶³⁶.

Yerleştirme açısından refakatsiz çocuklar, öncelikle küçük ölçekli ev tipi kurumlara veya çocuk destek merkezlerine yönlendirilmekte, uygun koşullar oluştuğunda koruyucu aile hizmetinden de yararlanabilmektedir. Ancak uluslararası hukuk kuralları gereği, refakatsiz yabancı çocuklar bakımından evlât edinme son derece istisnai bir uygulamadır. Bunun sebebi evlât edinmenin, çocuğun kimliğine, kültürel aidiyetine, ailesiyle yeniden birleşme ihtimaline ve vatansızlaşma riskine ilişkin ciddi ve geri dönüşü olmayan sonuçlar doğurabilecek olmasıdır⁶³⁷. Bu nedenle söz konusu çocuklar için evlât edinme yoluna yalnızca biyolojik aileye erişim olasılığının tamamen ortadan kalktığı, uzun süreli araştırmaların yapıldığı ve çocuğun üstün yararının başka bir yolla sağlanamayacağının açıkça belirlendiği durumlarda başvurulmaktadır⁶³⁸.

Refakatsiz yabancı çocukların korunması, çocuklara yönelik olarak devletin yükümlülüklerinin en yoğun şekilde gözlemlenebildiği alanlardan biridir. Türkiye hem

⁶³⁴ İNELİ CİĞER/KÜÇÜKÇAVUŞ, s. 357.

⁶³⁵ CAN/TUNA/TUNA, s. 231; ARSLAN, (*Refakatsiz*), s. 87; EKŞİ, (*Yabancılar*), s. 63.

⁶³⁶ CAN/TUNA/TUNA, s. 229; İNELİ CİĞER/KÜÇÜKÇAVUŞ, s. 366.

⁶³⁷ KAYA, Hilal/BAYKUZU GÜNDÜZ, Gökçe/ERDEN, Gülsen, “Mülteci ve Sığınmacı Çocuklarda Yüksek Yararın Değerlendirilmesi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C. 31, S. 2, 2020, ss. 764-790, s. 778.

⁶³⁸ KAYA/BAYKUZU GÜNDÜZ/ERDEN, s. 778.

ulusal mevzuatı hem taraf olduğu uluslararası sözleşmeler uyarınca, bu çocuklara yönelik koruma mekanizmalarını yalnızca biçimsel olarak değil, etkili ve sürdürülebilir şekilde işletmekle sorumludur. Bu çerçevede refakatsiz yabancı çocuklara ilişkin süreç, yalnızca sosyal hizmet müdahalesi değil, aynı zamanda çocuk hakları hukuku, mülteci hukuku ve insan hakları yükümlölüklerinin bütüncül bir uygulama alanı niteliğindedir⁶³⁹.

F. Korunma İhtiyacı Olan Yabancı Çocuğun Evlât Edinilmesinin Değerlendirilmesi

Evlât edinme, 5395 sayılı ÇKK hükümlerinde düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbir türlerinden biri olmayıp TMK'nin 305–320. maddelerinde yer alan ve çocuğa kalıcı aile ortamı kazandırmayı amaçlayan soybağı ve velayet ilişkilerini köklü biçimde değiştiren ayrı ve özgün bir aile hukuku kurumudur. Koruyucu ve destekleyici tedbirler geçici nitelikte olup çocuğun korunmasını ve gelişimini sağlamak amacıyla uygulanırken evlât edinme çocuğun hukuken yeni bir aileye katılımını sağlayan kalıcı bir statü değişikliği meydana getirmektedir. Bununla birlikte evlât edinme, çocuk koruma sisteminde devlet tarafından “*en son çare*” olarak başvurulmuş bir uygulamadır⁶⁴⁰. Bunun sebebi ulusal ve uluslararası çocuk hakları normlarına göre çocuğun mümkün olduğu ölçüde biyolojik ailesiyle bağlarının korunmasının, bunun mümkün olmaması hâlinde ise koruyucu aile yanında bireysel ilgi ve bakım ortamında yetiştirilmesinin önceliklendirilmesidir. Evlât edinmeye ancak, çocuğun uzun süredir bakım tedbiri altında bulunması ve öz ailesine dönüşünün ya da koruyucu aile yanında kalıcı çözümün çocuğun yüksek yararına uygun olmadığı uzman raporlarıyla açıkça ortaya konulması durumunda başvurulmaktadır⁶⁴¹. Bu açıdan evlât edinme, doğrudan bir tedbir türü olmamakla birlikte

⁶³⁹ ARSLAN, (*Refakatsiz*), s. 90.

⁶⁴⁰ ÖZEL, (*Evlât*), s. 611.

⁶⁴¹ KAYA/BAYKUZU GÜNDÜZ/ERDEN, s. 777.

bakım tedbiri sürecinin olgunlaşmış ve alternatiflerinin tüketilmiş bir sonucu olarak değerlendirilmekte, çocuğun yüksek yararı doğrultusunda kalıcı aile bağlarının kurulmasını sağlayan tamamlayıcı bir çocuğun yararını gözetme yöntemi niteliği taşımaktadır.

Refakatsiz yabancı çocuklar bakımından ise evlât edinme uygulaması çok daha istisnai bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira hem uluslararası koruma hukuku hem de çocuğun kimlik, kültür ve aile kökenine ilişkin korunması gereken hassasiyetler nedeniyle bu çocuklar için öncelikli yöntem, güvenli barınma, vasi atanması, koruyucu aile yanına yerleştirme ve geri gönderme yasağına uygun biçimde temel haklarının güvence altına alınmasıdır⁶⁴². Refakatsiz çocuklarda evlât edinmeye ancak kimlik, aile bağı veya geri dönüş olasılıklarının tamamen ortadan kalktığıнын somut ve uzun süreli incelemelerle belirlenmesi hâlinde, çocuğun yüksek yararı çerçevesinde ve uluslararası hukukla uyumlu olarak başvurulabilmektedir. Bu yönüyle evlât edinme hem yerli hem yabancı çocuklar açısından geçici koruma tedbirlerinden ayrılan, ancak çocuk koruma sisteminin bütüncül yapısı içerisinde en son ve en istisnai çözüm olarak rol üstlenen nihai bir yerleştirme ve hukukî statü belirleme kurumu olma özelliğine sahiptir.

⁶⁴² ARSLAN, (*Refakatsiz*), s. 83.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YABANCI ÇOCUKLARIN EVLÂT EDİNİLMESİNİN HÜKÜM VE SONUÇLARI

§7. EVLÂT EDİNME KARARININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE TANINMASI

Evlât edinme kararı, çalışmamızda daha önce de ayrıntılı bir şekilde izah edildiği üzere, TMK'nın 305–320. maddelerinde düzenlenen ve çocuğun kişisel statüsünde kurucu bir değişiklik meydana getiren, soybağı ilişkisini mahkeme kararıyla tesis eden bir kişisel hâl değişikliğidir. Doğumla kurulan soybağı kan bağına dayanırken, evlât edinme yoluyla kurulan soybağı ancak mahkeme kararıyla doğmaktadır. Bu yönüyle evlât edinme, aile hukuku kapsamında kişinin şahsi statüsünü doğrudan etkileyen kurucu yenilik doğuran bir yargısal karar niteliği taşımaktadır. Evlât edinme kararlarına uygulanacak hukukun tespiti bakımından ise MÖHUK m. 40 ve 41 hükümlerinde yer alan milletlerarası yetki kuralları uygulanmaktadır.

Yabancı bir ülkede verilen evlât edinme kararının Türkiye'de hüküm ve sonuç doğurabilmesi, kararın niteliği gereği tanınmasına bağlıdır. Zira evlât edinme kararları cebri icra gerektirmeyen kişinin şahsına ilişkin kararlardır⁶⁴³. Bu nedenle evlât edinme kararına tenfiz değil, tanıma prosedürünün uygulanması söz konusu olmaktadır. Tanıma talebi bağımsız bir tespit davası yoluyla ileri sürülebileceği gibi, Türk mahkemelerinde görülmekte olan başka bir dava içinde de talep edilebilmektedir⁶⁴⁴.

Yabancı evlât edinme kararlarının Türkiye'de tanınması iki ayrı hukuki rejime tabidir. İlk rejim, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmeler çerçevesinde tanımanın doğrudan gerçekleştiği durumlardır. Anayasa m. 90/5 uyarınca

⁶⁴³ AKINCI/GÖKYAYLA, s. 143; NOMER/ŞANLI, s. 280; ÇELİKEL/ERDEM, s. 586; TARMAN/ÖNAY, s. 359.

⁶⁴⁴ ÇELİKEL/ERDEM, s. 586; TARMAN/ÖNAY, s. 352.

milletlerarası sözleşme hükümlerinin kanun hükmünde olması ve normlar hiyerarşisinde öncelikli uygulanması nedeniyle, Türkiye'nin 2004 yılı itibarıyla tarafı olduğu 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi, yabancı çocukların evlât edinilmesi süreci için büyük önem taşımaktadır. Lahey sözleşmesi, yabancı evlât edinme kararlarının tanınmasına ilişkin özel hükümler içermektedir. Sözleşmeye uygun olarak gerçekleştirildiği ve yapıldığı devletin yetkili merkezî makamı tarafından düzenlenen “geçerlilik belgesi” ile tevsik edildiği takdirde, evlât edinme diğer taraf devletlerde kanunen tanınmış sayılmaktadır⁶⁴⁵. Bu sistem, Sözleşmeye taraf ülkelerde verilmiş evlât edinme kararlarının Türkiye’de ayrıca tanıma veya tenfiz davası açılmasını gereksiz kılmakta ve evlât edinmenin doğrudan hüküm ifade etmesini sağlamaktadır. Sözleşme m. 26 hükmü, tanınmış bir evlât edinmenin soybağı, velayet, mirasçılık ve diğer aile hukuku sonuçlarını tüm taraf devletlerde doğuracağını düzenleyerek tanımanın kapsamını geniş biçimde belirlemektedir⁶⁴⁶.

İkinci rejimi ise, Sözleşmeye taraf olmayan devletlerde verilen evlât edinme kararlarının iç hukuk hükümleri çerçevesinde tanınması oluşturur⁶⁴⁷. Bu bağlamda MÖHUK ve 5490 sayılı NHK’de yer alan tanımaya ilişkin hükümler dikkate alınmaktadır. MÖHUK’a göre yabancı mahkeme ilamının tanınması, m. 58 uyarınca, söz konusu kararın MÖHUK m. 54’te sayılan tenfiz şartlarından⁶⁴⁸, m. 54/1-a hükmünde yer

⁶⁴⁵ TARMAN/ÖNAY, s. 351.

⁶⁴⁶ Lahey Sözleşmesi m. 26/1 hükmüne göre “(1) Bir evlât edinmenin tanınması şu hususları ihtiva eder:
a) Çocuk ile evlât edinen ebeveyn arasındaki yasal ana, baba-çocuk ilişkisini,
b) Evlât edinen ebeveynin çocuğa karşı velayet sorumluluğunu,
c) Çocuk ile ana ve babası arasında evlât edinmeden önce mevcut olan hukukî ilişkinin, evlât edinmenin gerçekleştiği Akit Devlette de bu sonucu doğurması halinde, sona ermesini.”

⁶⁴⁷ TARMAN/ÖNAY, s. 352.

⁶⁴⁸ MÖHUK m. 54 hükmüne göre “(1) Yetkili mahkeme tenfiz kararını aşağıdaki şartlar dâhilinde verir:
a) Türkiye Cumhuriyeti ile ilâmın verildiği devlet arasında karşılıklılık esasına dayanan bir anlaşma yahut o devlette Türk mahkemelerinden verilmiş ilâmların tenfizini mümkün kılan bir kanun hükmünün veya fiilî uygulamanın bulunması.

alan karşılıklılık ilkesi şartı hariç olmak üzere, uygun olduğunun tespitiyle mümkündür⁶⁴⁹. Bu şartlar arasında yabancı mahkemenin yetkili olması, kararın kesinleşmiş bulunması, taraflara usulüne uygun tebligat yapılmış olması ve savunma hakkının kısıtlanmamış bulunması yer almaktadır. En önemlisi, kararın Türk kamu düzenine açıkça aykırı olmaması gerekmektedir⁶⁵⁰.

Buna ek olarak NHK m. 30/1 hükmü, yurt dışında yetkili yabancı makamlar önünde yapılan evlât edinmenin, asli şartlar bakımından Türk hukukuna uygun olduğu takdirde Türkiye’de geçerli olduğunu düzenlemekte; ancak bu hüküm otomatik tanıma sağlamamaktadır⁶⁵¹. NHK m. 30/2 ise MÖHUK m. 50/1 hükmündeki genel ilkeye istisna getirerek, mahkeme ilamı niteliği taşımayan yabancı idari kararların da Türk mahkemesince tanınabileceğini belirtmekte; böylece yabancı idari evlât edinme kararlarının tanınmasına olanak tanımaktadır⁶⁵².

b) İlâmın, Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girmeyen bir konuda verilmiş olması veya davalının itiraz etmesi şartıyla ilâmın, dava konusu veya taraflarla gerçek bir ilişkisi bulunmadığı hâlde kendisine yetki tanıyan bir devlet mahkemesince verilmiş olmaması.

c) Hükmün kamu düzenine açıkça aykırı bulunmaması.

ç) O yer kanunları uyarınca, kendisine karşı tenfiz istenen kişinin hükmü veren mahkemeye usulüne uygun bir şekilde çağrılmamış veya o mahkemede temsil edilmemiş yahut bu kanunlara aykırı bir şekilde gıyabında veya yokluğunda hüküm verilmiş ve bu kişinin yukarıdaki hususlardan birine dayanarak tenfiz istemine karşı Türk mahkemesine itiraz etmemiş olması.”

⁶⁴⁹ MÖHUK m. 58 hükmüne göre “(1) Yabancı mahkeme ilâmının kesin delil veya kesin hüküm olarak kabul edilebilmesi yabancı ilâmın tenfiz şartlarını taşıdığıının mahkemece tespitine bağlıdır. Tanımada 54 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi uygulanmaz.

(2) İhtilâfsız kaza kararlarının tanınması da aynı hükme tâbidir.

(3) Yabancı mahkeme ilâmına dayanılarak Türkiye’de idarî bir işlemin yapılmasında da aynı usul uygulanır.”

⁶⁵⁰ **NOMER, Ergin/ŞANLI, Cemal**, Devletler Hususi Hukuku, Beta Yayıncılık, 2009, s. 492.

⁶⁵¹ **ECEMİŞ, Sercan**, “Möhuk Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları”, DEÜHFD, C. 22, S. 1, 2020, ss. 357-395, s. 374.

⁶⁵² **ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE**, s. 493; **TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur**, “Yabancı Kararların Türk Hukukunda Tanınması Konusunda 690 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Düzenlenen Yenilikler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, 2017, ss. 103-127, s. 115, dn. 35; **ECEMİŞ**, s. 375.

Tanınma sürecinde karşılaşılabilecek en önemli engel, MÖHUK m. 54/c uyarınca kamu düzenine aykırılık teşkil eden durumlardır. Kamu düzeni müdahalesi, yalnızca kararın Türkiye’de doğuracağı sonuçlarla sınırlı olarak uygulanır ve yabancı hukukun Türk hukukundan farklı olması tek başına kamu düzeni ihlali anlamına gelmemektedir⁶⁵³. Bir yabancı kararın kamu düzenine aykırı sayılabilmesi için, kararın somut olayda uygulanmasının Türk toplumunun temel değerleriyle bağdaşmayacak derecede açık bir aykırılık taşıması gerekir⁶⁵⁴. Bu çerçevede, evlât edinme kararının tanınmasında kamu düzeni müdahalesinin temel kıstası çocuğun üstün yararadır⁶⁵⁵. Ulusal ve uluslararası düzenlemelerden BMÇHS m. 3, Lahey Sözleşmesi m. 1, TMK m. 305/2 hükümleri evlât edinmede çocuğun yararını esaslı unsur olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla çocuğun menfaatine aykırı olarak zorla evlât edinilmesi, maddi menfaat karşılığı yapılması gibi durumlar tanınmanın reddi sonucunu doğurmaktadır.

Uygulamada evlât edinenin sahip olması gereken nitelikler, yaş farkı, bakım süresi gibi TMK’daki evlât edinme şartlarının, yabancı kararın bu şartlardan farklılık göstermesi nedeniyle tanıma talebinin reddi yönünde tek başına yeterli görülmemektedir. Çünkü esas olan şekli şartlardaki farklılık değil, somut olayda çocuğun menfaatinin korunup korunmadığıdır. Bu noktada Türk hukukunda sınırlı evlât edinme modeli benimsenmiş olsa da yabancı ülkelerde tam evlât edinmenin uygulanması tanınmanın kamu düzenine aykırı olup olmadığı bakımından tartışmalıdır⁶⁵⁶. Bir görüş, tam evlât edinmenin biyolojik aile ile tüm bağları koparması nedeniyle Türk hukuk sistemine yabancı olduğunu ve kamu düzenini ihlal edebileceğini savunurken⁶⁵⁷; diğer görüş, evlâtlığın

⁶⁵³ **ÖZTEKİN GELGEL, Günseli**, “*Türk Devletler Özel Hukukunda Velayet ve Vesayet Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Bazı Problemler*”, MHB, C. 35, S. 2, 2015, ss. 107-138, s. 115.

⁶⁵⁴ **NOMER/ŞANLI**, s. 492; **TARMAN/ÖNAY**, s. 355.

⁶⁵⁵ **NOMER/ŞANLI**, s. 493.

⁶⁵⁶ **TARMAN/ÖNAY**, s. 359.

⁶⁵⁷ Bu yöndeki görüşe dair açıklamalar için bakınız: **TARMAN/ÖNAY**, s. 358-359.

evlât edinenden mirasçı olacağı için çocuğun menfaatinin zedelenmediğini, bu nedenle tam evlât edinmenin tanınmasının kamu düzenine aykırılık oluşturmayacağını ileri sürmektedir⁶⁵⁸.

Sonuç itibarıyla yabancı bir çocuğa ilişkin evlât edinme kararlarının Türkiye’de geçerlilik kazanması, milletlerarası sözleşmelerin öncelikli uygulanması, MÖHUK’un şekli şartlara ilişkin hükümleri ve kamu düzeni müdahalesinin çocuğun üstün yararı çerçevesinde sınırlandırılması esaslarına dayanan karma bir sisteme tabidir. MÖHUK m. 18 gereğince evlât edinme ehliyeti ve şartları tarafların milli hukuklarına göre belirlenirken, Sözleşmeye taraf devletlerde verilen kararlar doğrudan hüküm doğurur; Sözleşmeye taraf olmayan ülkelerde verilen kararlar ise Türk mahkemesinin tanıma kararına ihtiyaç duyar. Tanıma sürecinde kamu düzeni denetimi yapılmakla birlikte, bu denetimin merkezî ölçütü çocuğun üstün yararının korunup korunmadığıdır. Böylece hem ulusal hukuk hem de uluslararası işbirliği mekanizmaları, yabancı evlât edinme kararlarının Türkiye’de güvenli, öngörülebilir ve çocuk odaklı bir biçimde uygulanmasını sağlamaktadır.

§8. EVLÂT EDİNME KARARININ SONUÇLARI

I. EVLÂT EDİNME KARARIYLA KURULAN SOYBAĞINA İLİŞKİN SONUÇLAR

A. Hısımlık

Evlât edinme kararı, TMK m. 314 uyarınca evlâtlıkla evlât edinenler arasında yapay bir soybağı ile hısımlık ilişkisi doğuran kurucu nitelikte bir mahkeme kararıdır⁶⁵⁹. Bu kararın kesinleşmesiyle birlikte kurulan yapay soybağı, çocuk ile evlât edinenler

⁶⁵⁸ Bu yöndeki görüşe dair açıklamalar için bakınız: **NOMER/ŞANLI**, s. 493.

⁶⁵⁹ TMK m. 314/5 hükmüne göre “Evlâtlığın, miras ve başka haklarının zedelenmemesi, aile bağlarının devam etmesi için evlâtlığın naklen geldiği aile kütüğü ile evlât edinenin aile kütüğü arasında her türlü bağ kurulur. Ayrıca evlâtlıkla ilgili kesinleşmiş mahkeme kararı her iki nüfus kütüğüne işlenir.”

arasında hukuki açıdan biyolojik soybağı ile benzer nitelikte bir hısımlık ilişkisi meydana getirmektedir⁶⁶⁰.

Soybağı ilişkisinin kurulması yalnızca çocuğun aile içindeki konumunu belirlemekle sınırlı olmayıp aynı zamanda miras hukuku, bakım yükümlülükleri, velayet hakkı ve kişisel ilişki gibi aile hukukunun diğer tüm alanlarında da doğrudan sonuçlar doğurmaktadır. Evlâtlık artık evlât edinenlerin öz çocuğu ile aynı hak ve yükümlülüklerle sahip olmaktadır. Ancak Türk hukukunda benimsenen sınırlı evlât edinme sisteminin bir sonucu olarak hısımlık ilişkisi yalnızca evlât edinilen çocuk ile evlât edinen arasında doğmaktadır. Böylece evlât edinme ilişkisinin tarafları ile tarafların hısımları arasında bir hısımlık bağı meydana gelmemektedir⁶⁶¹. Yine Türk hukukunda sınırlı evlât edinme sistemi kabul edildiği için evlâtlığın biyolojik ailesiyle olan hısımlık bağları da devam etmektedir⁶⁶².

Bu hukuki sonuçlar, uluslararası evlât edinmelerde daha da büyük önem taşımaktadır. Zira yabancı bir çocuğun Türk vatandaşı kişiler tarafından evlât edinilmesi durumunda soybağının kuruluşu yalnızca Türk hukukuna göre değil aynı zamanda 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin m. 26 hükmünde yer alan hükümler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Sözleşme, evlât edinmenin taraf devletlerde “*çocuğun evlât edinenlerin çocuğu statüsünü kazanması*” sonucunu doğuran kalıcı ve kapsamlı bir aile ilişkisi yaratacağını öngörmektedir⁶⁶³. Bu nedenle yabancı bir ülkede verilen evlât edinme

⁶⁶⁰ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 320; ÖZTAN, (Aile), s. 586; ÇAĞLAYAN AYGÜN/Gözde, “Evlât Edinme”, Şebnem AKİPEK ÖCAL/Hayrunnisa ÖZDEMİR (eds.), Aile Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2024, ss. 423-468, s. 449.

⁶⁶¹ AKYÜZ, (Çocuk), s. 192; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 365; RUHİ, (Tanıma), s. 54; ÖZTAN, (Aile), s. 586; ÖZÜĞÜR, s. 328.

⁶⁶² ÖZDEMİR/RUHİ, s. 365; ÖZTAN, (Aile), s. 587; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 321.

⁶⁶³ AKYÜZ, (Çocuk), s. 192-193; ÖZDEMİR/RUHİ, s. 365; RUHİ, (Tanıma), s. 53; ÖZTAN, (Aile), s. 586; ÖZÜĞÜR, s. 328.

kararının Türkiye’de tanınmasıyla birlikte, çocuğun hukuki statüsü Türk hukukunda da aynı düzenlemeye tâbi olarak geçerlilik kazanmaktadır.

B. Evlenme Yasağı

Evlât edinmenin bir diğer önemli sonucu ise TMK m. 129 hükmünde düzenlenen evlenme yasağıdır⁶⁶⁴. Evlât edinme yoluyla kurulan soybağı, kan hısımlığında olduğu gibi çeşitli evlenme engellerine sebep olmaktadır. TMK m. 129/3 hükmünde evlâtlık ile evlât edinenin kendisi arasında evlilik gerçekleştirilmesi yasaklanmıştır. Aynı şekilde evlât edinenin çocuklarıyla ve torunlarıyla da evlâtlığın evlenmesinin önüne geçilmiştir. Ayrıca evlâtlık ile evlât edinenin eşi arasında da kesin bir evlenme engeli bulunmaktadır. Bu hükümler kamu düzenine ilişkin olup aile bağlarının korunması, çocuğun güvenliğinin sağlanması ve evlât edinmenin aile içi ilişkileri güçlendiren niteliğinin zedelenmemesi amacıyla getirilmiştir⁶⁶⁵.

Yabancı çocukların evlât edinilmesi halinde de kanunen getirilen evlenme yasakları aynen geçerli olmaktadır⁶⁶⁶. Zira Lahey Sözleşmesi’nin m. 26 hükmü, evlât edinmenin doğurduğu aile ilişkilerinin diğer taraf devletler tarafından da tanınacağını açıkça belirtmektedir.

C. Evlâtlığın Ana ve Baba Adı

Evlât edinme kararının nüfus hukuku bakımından en belirgin etkisi ise çocuğun kimlik bilgilerinin yeniden düzenlenmesidir. TMK m. 314/4 gereğince evlâtlık, evlât

⁶⁶⁴ TMK m. 129 hükmüne göre “Aşağıdaki kimseler arasında evlenme yasaktır:

1. Üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında,
2. Kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında,
3. Evlât edinen ile evlâtlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında.”

⁶⁶⁵ ÖZTAN, (Aile), s. 589; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 321.

⁶⁶⁶ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 179.

edinenlerin çocuğu sayıldığından, nüfus kayıtlarında ana ve baba adı evlât edinenlerin adıyla değiştirilmektedir⁶⁶⁷. Böylece çocuğun kimlik bilgilerinde biyolojik anne ve baba görünmeyip çocuğun aile bağıını gösteren hukuki kayıt tamamen evlât edinenler üzerinden oluşturulmaktadır. Ancak bu hüküm yalnızca eşlerin birlikte evlât edinmesi durumunda uygulanmaktadır. İstisnai bir durum olarak değerlendirilen tek başına evlât edinme halinde ise evlât edinilen çocuk, biyolojik ana babasının adını kullanmaya devam etmektedir⁶⁶⁸.

Yabancı ülkeden gelen bir çocuğun evlât edinilmesi hâlinde ise nüfus kaydının oluşturulması veya güncellenmesi, önce yabancı mahkeme kararının Türkiye’de tanınmasıyla mümkündür. MÖHUK m. 58 hükmüne dayanılarak yabancı kararların tanınmasını takiben nüfus kayıtları, buna uygun şekilde düzeltilmektedir. Lahey Sözleşmesi m. 26 hükmünde de evlât edinmenin evlât edinenler ile çocuğun ilişkisinin uluslararası anlamda tanınması gereken bir statü olarak belirlenmesi bu düzenlemeyi destekler niteliktedir.

II. VELAYET, VESAYET VE ANA BABAYA TANINAN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLER

A. Velayet Hakkı ve Bakım Yükümlülüğü

Evlât edinme kararının kesinleşmesi, küçüğün statüsünde derhal ve köklü bir dönüşüm yaratarak velayet ilişkisini bütünüyle yeniden yapılandırmaktadır. Velayet, kanun koyucu tarafından ana ve babaya, esas itibarıyla küçük yaştaki ve istisnai hâllerde ise kısıtlı durumdaki çocukların kişi varlığı ve malvarlığına ilişkin konularda hem sorumluluk hem de yetki tanıyan, yükümlülük ve hakları birlikte içeren bir hukuki statü

⁶⁶⁷ TMK m. 314/4 hükmüne göre “Eşler tarafından birlikte evlât edinilen ve ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin nüfus kaydına ana ve baba adı olarak evlât edinen eşlerin adları yazılır.”

⁶⁶⁸ ÖZDEMİR/RUHİ, s. 365; ÖZUĞUR, s. 333; RUHİ, (Tanıma), s. 51.

olarak düzenlenmiştir⁶⁶⁹. TMK m. 314 hükmü uyarınca velayet, herhangi bir devre ya da geçiş işlemine gerek olmaksızın kendiliğinden evlât edinene geçmektedir. Bu durum biyolojik ana ve babanın velayet hakkının sona ermesi ve evlât edinenin velayet yetkisinin doğrudan kanundan kaynaklanan bir hak olarak ortaya çıkması şeklinde gerçekleşir⁶⁷⁰. Lahey Sözleşmesi'nin 26/1. maddesi de bu sonucu uluslararası düzeyde teyit ederek, evlât edinenlerin velayet yetkisini tam, sürekli ve taraf devletlerde geçerli olacak biçimde üstlendiğini kabul eder.

Evlât edinenin kazandığı velayet hakkı, TMK m. 335 ve devamı hükümleriyle belirlenen kapsam bakımından biyolojik anne ve babanın velayetiyle tamamen aynıdır. Bu kapsam çocuğun bakımının sağlanmasını, eğitimine ilişkin planlamaların yapılmasını, hukuki işlemlerde temsil edilmesini, çocuğa ait malların yönetilmesi ve kullanılmasını, ayrıca çocuğun fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişiminin gözetilmesini içerir. Eğer evlât edinme eşler tarafından birlikte yapılmışsa, evlilik birliği devam ettiği sürece velayet hakkı da birlikte kullanılmaya devam eder. Böylece evlât edinme kararının oluşturduğu yeni aile birimi içinde çocuk tüm yönleriyle evlât edinenlerin himayesi altına alınmış olur.

Evlât edinme ile birlikte velayetin ayrılmaz bir unsuru olan bakım yükümlülüğü de evlât edinene geçmektedir. TMK m. 314 ve TMK m. 328/2 birlikte değerlendirildiğinde, evlât edinen kişi çocuğun ergin olmasına rağmen eğitiminin devam etmesi hâlinde dahi bakım yükümlülüğünü sürdürmek zorundadır. Bu konuda hâkim görüş, evlât edinme ile biyolojik ana ve babanın bakım nafakası yükümlülüğünün tamamen sona erdiği ve bu yükümlülüğün münhasıran evlât edinene geçtiği

⁶⁶⁹ **KURT, Leyla Müjde**, “Boşanma Durumunda Birlikte (Ortak) Velâyet”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 2, 2018, ss. 157-186, s. 158; **ÖZTAN**, (Aile), s. 1079; **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 341.

⁶⁷⁰ **ABİK, Yıldız**, “Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı”, Prof. Dr. Şener Akyol’a Armağan, Filiz Kitabevi, 2011, ss. 1-74, s. 28; **RUHİ, Ahmet Cemal**, “Yabancı Ülke Mahkemelerinden Alınan Velayet Konusundaki İlamların Türkiye’de Tenfizi”, AÜEHFD, C. VII, S. 3-4, 2003, ss. 721-756, s. 722.

yönündedir⁶⁷¹. Bu sonuç, evlât edinmenin çocuğu yeni ailesiyle bütünleştiren tam etkisini güçlendirmektedir.

B. Vesayet Hakkı

Evlât edinme ilişkisinin kurulması, vesayet altında bulunan ya da kısıtlı statüsüne sahip çocuklar bakımından özel izin ve denetim mekanizmalarını gerektirir. Öncelikle TMK m. 308/3 gereğince, vesayet altında bulunan bir küçüğün evlât edinilebilmesi için hem vesayet makamının hem de denetim makamının izninin alınması zorunludur. Bu izin, yalnızca şekli bir onay niteliği taşımayıp çocuğun üstün yararı doğrultusunda evlât edinmenin uygunluğunun devlet otoritesi tarafından değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle söz konusu izin alınmadan yapılan evlât edinme, öğretide ve uygulamada yok hükmünde kabul edilmekte; çocuğun statüsünde hukuki sonuç doğurmayan bir ilişki olarak nitelendirilmektedir.

Evlât edinilecek kişinin kısıtlı olması hâlinde izlenecek yol, çocuğun içinde bulunduğu hukuki statüye göre değişir. Eğer kişi vesayet altında ise, onun adına hukuki işlemler yapma ve çıkarlarını koruma yetkisine sahip olan vesayet makamının izni aranmaktadır⁶⁷². Buna karşılık, kısıtlı kişi vesayet altında olmayıp velayet altında bulunuyorsa, evlât edinmenin sonuçları velayet ilişkisini sona erdireceği için TMK m. 309/1 uyarınca ana ve babanın rızası gerekmektedir⁶⁷³. Bu ayırım, çocuğun hukuki statüsünün niteliğine göre uygulamanın farklılaşmasını ve çocuğun menfaatlerinin en üst düzeyde güvence altına alınmasını sağlamaktadır.

⁶⁷¹ Ancak Yargıtay kararları ile de sabittir ki evlât edinen kişinin ölümü halinde çocuğun velayetinin biyolojik ana-babasına geri döneceği yönündedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **SEVGİ, Vasfi Raşit**, “*Temyiz Kararları*”, AÜHFD, C. 1, S. 1, 1943, ss. 112-119, s. 112.

⁶⁷² **ÖZDAMAR, Demet/SUCU, C. Gamze**, “*Türk Medeni Kanunu’nun 313. Maddesinde, 15.07.2005 Tarihinde Yapılan Değişiklik ve Uluslararası Sözleşmeler Karşısında Evlât Edinme Konusunun Farklı Bir Bakış Açısı ile Ele Alınması*”, EÜHFD, C. 1, S. 2, 2006, ss. 179-207, s. 183.

⁶⁷³ **KILIÇOĞLU**, s. 579.

Evlât edinme kararı kesinleştiğinde ise vesayete ilişkin tüm hükümler kendiliğinden işlevsiz hâle gelmektedir. Zira TMK'nın sistematığı gereği bir çocuk aynı anda hem velayet hem vesayet altında bulunamaz. Evlât edinme kararı, velayet yetkisini doğrudan evlât edinene geçirdiği için, çocuğun vesayet altında olması hâlinde bu vesayet ilişkisi kararın kesinleşmesiyle kendiliğinden sona ermektedir. Bu sonuç, evlât edinmenin aile içindeki hukuki etkisinin vesayet ilişkisine nazaran üstünlüğünü göstermekte ve çocuğun artık kamusal bir uygulamayla değil, özel hukuk ilişkisine dayanan kalıcı bir aile ortamında korunmasını sağlamaktadır.

C. Asıl Ana Babanın Kişisel İlişki Kurma Hakkı

Sınırlı evlât edinmeye ilişkin hükümlerin uygulandığı Türk hukukunda biyolojik ana ve babanın çocukla kişisel ilişki kurma hakkına ilişkin kanuni bir düzenleme bulunmasa da bu hakkın evlât edinme süreciyle birlikte tamamen ortadan kalkması söz konusu değildir. Ancak bu hakkın kullanımı mutlak şekilde kabul edilmemekte ve TMK'nın ve uluslararası hukukun genel ilkeleri gereği her durumda çocuğun üstün yararı ölçütüne bağlı olarak değerlendirilmektedir⁶⁷⁴. Bu nedenle biyolojik aile ile evlâtlık arasındaki kişisel ilişki, ancak çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimine katkı sağlayacaksa mahkemece uygun görülür ve sınırlandırılmış biçimde tanınabilmektedir⁶⁷⁵. Böyle bir ilişkinin kurulması, mevcut aile düzenini zedelememesi, evlât edinenlerin velayet yetkisi ile çatışmaması ve çocuğun kimlik gelişimini olumsuz etkilememesi gibi ölçütlere tabi tutulmaktadır⁶⁷⁶.

⁶⁷⁴ **MORDASINI-ROHNER, Claudia Maria**, *Kommentar zu Art. 274a ZGB*, in: Jolanta KREN KOSTKIEWICZ/Stephan WOLF/Marc AMSTUTZ/Roland FANKHAUSER (Hrsg.), *ZGB Kommentar – Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, OFK – Orell Füssli Kommentar, 4. aktualisierte Aufl., Orell Füssli Verlag AG, Zürich 2021, s. 618.

⁶⁷⁵ **ÖZTAN**, (*Aile*), s. 588; **MORDASINI-ROHNER**, s. 619.

⁶⁷⁶ **ÖZTAN**, (*Aile*), s. 588.

III. EVLÂT EDİNMENİN EVLÂTLIĞIN ŞAHSINA İLİŞKİN SONUÇLARI

A. Evlâtlığın Adı ve Soyadı

Evlât edinme kararının kesinleşmesiyle birlikte evlâtlık statüsü kazanan çocuğun soyadı, TMK m. 314/3 uyarınca kendiliğinden evlât edinenlerin soyadı olarak değişmektedir⁶⁷⁷. Bu sonuç, evlât edinmenin aile bağına doğum yoluyla kurulan soybağına benzer bir hukuki ilişkiye dönüştürmesinin doğal bir yansımasıdır. Soyadının değişmesi, çocuğun yeni aile yapısıyla toplumsal ve hukuki anlamda bütünleşmesini sağlayan temel bir kimlik unsurudur⁶⁷⁸. Bunun yanında evlâtlık ilişkisinin ortadan kalkması halinde ise evlâtlığın soyadı evlât edinme kararından önceki hâline geri dönmektedir⁶⁷⁹.

Çocuğun adı ise soyadından farklı olarak kendiliğinden değişmeyip evlât edinenlerin talebi üzerine hâkim kararıyla değiştirilebilmektedir⁶⁸⁰. Bu düzenleme, çocuğun yüksek yararı ilkesinin bir uzantısıdır⁶⁸¹. Zira ad değişikliği, çocuğun geçmiş yaşamından gelebilecek olumsuz çağrışımların giderilmesine, yeni aile ortamına uyumunun kolaylaştırılmasına ve kimlik bütünlüğünün güçlendirilmesine katkı

⁶⁷⁷ **ÖZDEMİR, Hayrunnisa**, “Türk ve İsviçre Medenî Hukukunda Ad Üzerindeki Hak ve Korunması”, AÜHFD, C. 57, S. 3, 2008, ss. 561-598, s. 575; **YILMAZ, Süleyman/ÇAVUŞOĞLU, Gökçe Filiz**, “Soyadı Üzerine Güncel Hukukî Sorunlar”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, C. 24, S. 1, 2020, ss. 3-30, s. 14.

⁶⁷⁸ **STEHLL, Claudia**, *Kommentar zu Art. 270 ZGB*, in: Jolanta KREN KOSTKIEWICZ/Stephan WOLF/Marc AMSTUTZ/Roland FANKHAUSER (Hrsg.), *ZGB Kommentar – Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, OFK – Orell Füssli Kommentar, 4. aktualisierte Aufl., Orell Füssli Verlag AG, Zürich 2021, s. 602.

⁶⁷⁹ **ÖZDEMİR**, s. 575; **ÇAĞLAYAN AYGÜN**, (*Evlât*), s. 447.

⁶⁸⁰ **ÖZTAN**, (*Aile*), s. 585; **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 322.

⁶⁸¹ **STEHLL**, s. 603.

sunabilmektedir⁶⁸². Bu itibarla TMK m. 314/3⁶⁸³ hükmüne göre evlât edinenler evlât edinmenin ardından evlâtlığa yeni bir ad verebilmektedir.

Uluslararası evlât edinme hukukunda da benzer bir yaklaşım benimsenmiştir. 1993 Lahey Sözleşmesi m. 26/1(c), evlât edinmenin evlâtlığın adı ve soyadı üzerindeki sonuçlarının tanınmasını güvence altına alarak, çocuğun yeni ailesine hukuken tam olarak entegre olmasını amaçlamaktadır⁶⁸⁴. Böylece çocuğun hem iç hukuk hem de uluslararası hukuk bakımından tutarlı ve güvenli bir kimlik statüsüne sahip olması sağlanmaktadır⁶⁸⁵.

B. Evlâtlığın Vatandaşlığı

Yabancı bir çocuğun Türk vatandaşı tarafından evlât edinilmesi, doğrudan vatandaşlık kazanımı sonucunu doğurmamaktadır. Bu husus 5901 sayılı TVK m. 17’de açıkça düzenlenmiştir⁶⁸⁶. Hükme göre küçük yaştaki bir çocuk, evlât edinme sürecinde “*çocuğun üstün yararı*”nın mevcut olduğunun yetkili makamlarca tespit edilmesi halinde

⁶⁸² ABİK, (*Velayet*), s. 46; HEGNAUER, (*Familienrecht*), Art. 268, N. 14. s. 183 naklen ÖZTAN, (*Aile*), s. 585.

⁶⁸³ TMK m. 314/3 hükmüne göre “*Evlâtlık küçük ise evlât edinenin soyadını alır. Evlât edinen isterse çocuğa yeni bir ad verebilir. Ergin olan evlâtlık, evlât edinilme sırasında dilerse evlât edinenin soyadını alabilir.*”

⁶⁸⁴ STEHLI, s. 602.

⁶⁸⁵ ÖZTAN, (*Aile*), s. 585; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 322; STEHLI, s. 602.

⁶⁸⁶ ANBARLI BOZATAY, Şeniz, “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’na Göre Türk Vatandaşlığının Kazanılması”, Yönetim Bilimleri Dergisi (Journal of Administrative Sciences), C. 8, S. 2, 2010, ss. 165-182, s. 178.

Türk vatandaşlığını kazanabilmektedir⁶⁸⁷. Dolayısıyla vatandaşlık kazanımı hem çocuğun yaşı hem de idari makamların değerlendirmesi bakımından şartlı bir statüdür⁶⁸⁸.

Bu süreçte idari makamlar, evlât edinmenin çocuğun güvenliği, korunması, gelişimi ve uyumu açısından gerçek bir yarar sağlayıp sağlamayacağını değerlendirmektedir. Evlât edinenler ile çocuğun arasındaki ilişkinin kalıcılığı, aile ortamının niteliği ve çocuğun uyum sağlayabilmesi bu incelemede dikkate alınan unsurlardandır.

Uluslararası düzeyde ise Lahey Sözleşmesi m. 27, vatandaşlık meselesinin taraf devletlerin iç hukukuna tabi olduğunu ifade etmektedir. Sözleşme yalnızca usulî iş birliğini ve çocuk koruma mekanizmalarının işletilmesini düzenlemekte; vatandaşlık kazanımına ilişkin özel bir hüküm içermemektedir. Bu nedenle evlât edinmenin vatandaşlığa etkisi bakımından her devletin kendi iç hukuk normları uygulanmaktadır.

Sonuç olarak, yabancı bir çocuğun Türk vatandaşlığını evlât edinme yoluyla kazanması mümkün olmakla birlikte, bu kazanımın otomatik gerçekleşmediği ve milli güvenlik ile kamu düzeni bakımından engel teşkil etmeyecek şekilde, çocuğun yararı merkezinde yürütülen ve idari değerlendirme sürecine tabi tutulan bir hak olduğu söylenebilmektedir⁶⁸⁹.

⁶⁸⁷ Bu hükümden önce evlâtlığın evlât edinme ile vatandaşlık kazanabilmesi Türk hukuku anlamında mümkün görünmemekteydi. Ancak yabancı çocuğun vatandaşı olduğu ülkenin kanunları evlât edinmenin vatandaşlığa etkisini kabul etmişse Türk mahkemelerince verilecek bir kararla evlât edinilen yabancı çocuk Türk vatandaşı olarak kabul edilebilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **BERKİ, Şakir**, “Devletler Hususi Hukukunda Tabiiyet, Yabancıların Hukuku Kanunlar İhtilafları ve Yargılama Usulünün Tatbiki Prensipleri”, AÜHFD, C. 7, S. 1, 1950, ss. 218-249, s. 218.

⁶⁸⁸ Osman Fazıl Berkî’ye göre bazı ülkelerin kanunlarında evlât edinmenin çocuğun vatandaşlığına etkisi konusunda açık hüküm bulunmaması, evlât edinmenin evlâtlığın vatandaşlığını etkilemeyeceği şeklinde yorumlanabilmektedir. Türkiye için de bu yorum yapılabilir. Bu durumda evlât edinmenin çocuğun vatandaşlığını değiştirdiğini kabul eden bir devlete mensup bir çocuk, evlât edinmenin vatandaşlığa etki etmediğini kabul eden başka bir devletin vatandaşı tarafından evlât edinilirse bu durum vatansızlığa yol açacaktır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **BERKİ, Osman Fazıl**, s. 177.

⁶⁸⁹ **AKINTÜRK**, s. 326; **VELİDEDEOĞLU**, s. 350; **ANBARLI BOZATAY**, s. 180.

C. Evlâtlığın Yerleşim Yeri

TMK m. 21 hükmüne göre küçüklerin yerleşim yeri, velayeti altında bulundukları kişinin yerleşim yeri olarak kabul edilmektedir. Evlât edinme kararıyla çocuğun velayeti evlât edinenlere geçtiğinden, çocuğun yerleşim yeri de kendiliğinden evlât edinenlerin yerleşim yeri hâline gelmektedir⁶⁹⁰. Bu düzenleme, çocuğun aile içinde hukuken ve fiilen koruma altına alınmasını ve aile bütünlüğünün doğal bir sonucu olarak benimsenmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Yerleşim yerinin belirlenmesi yalnızca medeni hukuk açısından değil; miras hukuku, kişisel statü, sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık gibi alanlarda da hukuki sonuç doğurmaktadır. Bu nedenle yerleşim yerinin evlât edinme kararıyla birlikte değişmesi, çocuğun yeni aile ortamı içinde istikrarlı ve hukuken tanınmış bir ikamet statüsüne sahip olması bakımından önem arz etmektedir.

Uluslararası evlât edinmelerde çocuğun yerleşim yerinin değişmesi daha karmaşık bir süreçtir ve devletler arası iş birliğini gerekli kılar. 1993 Lahey Sözleşmesi'nin 5–9. maddeleri, çocuğun başka bir ülkeye yerleştirilmesi sırasında gerekli izinlerin alınmasını, uygunluk değerlendirmelerinin yapılmasını ve merkezî makamlar arasında bilgi paylaşımının sağlanmasını öngörmektedir. Bu hükümler, çocuğun uluslararası alanda korunması, uygun bir aile ortamına yerleştirilmesi ve süreç boyunca hiçbir şekilde hukuki boşlukta kalmamasını güvence altına almaktadır.

Bu bağlamda evlâtlığın yerleşim yeri, hem ulusal hukuk temelinde velayet ilişkisinin doğal sonucu olarak hem de uluslararası düzeyde çocuğun korunmasına ilişkin yükümlülüklerin bir parçası olarak önem taşımaktadır.

⁶⁹⁰ ÖZUĞUR, s. 328; RUHİ, (*Tanıma*), s. 60; ÖZTAN, (*Aile*), s. 454.

IV. EVLÂT EDİNMENİN MALVARLIĞINA İLİŞKİN SONUÇLARI

A. Mirasçılık İlişkisi

Evlât edinilen çocuk, TMK m. 314 ve TMK m. 500 hükümleri gereğince evlât edinenlerin yasal mirasçısı haline gelerek öz çocuklarla hiçbir ayırım gözetilmeksizin aynı statüde değerlendirilmektedir. Bu eşitlik ilkesi, evlât edinmenin doğumla kurulan soybağına benzer nitelikte yapay bir aile bağı tesis etmesi sonucunun doğal bir yansıması olarak kabul edilmektedir⁶⁹¹.

Tam evlât edinmede çocuk ile biyolojik aile arasındaki tüm mirasçılık ilişkisi kesilerek çocuk artık yalnızca evlât edinenlerin hısımlı sayılmakta ve onlara mirasçı olmaktadır⁶⁹². Bu durum hem altsoy hem üstsoy hem de yan soy ilişkileri bakımından geçerli olmaktadır. Dolayısıyla evlâtlık, evlât edinenlerin kanunen tüm miras paylarını talep edebilmekte ve miras hukukundaki saklı pay, miras sözleşmesi ve vasiyetname düzenlemeleri bakımından öz çocuklarla aynı korumadan yararlanmaktadır⁶⁹³.

Ancak Türk hukukunda evlât edinme ilişkisi bakımından mirasçılık, sınırlı evlât edinme sistemine dayanmaktadır⁶⁹⁴. Bu sistemde evlâtlık ile evlât edinen arasında tek yönlü mirasçılık kabul edilmiştir. Buna göre evlâtlık ve altsoyu, evlât edinene karşı kan hısımlı gibi yasal mirasçı sıfatını kazanırken; evlât edinen ve onun hısımları evlâtlığa yasal mirasçı olamamaktadır⁶⁹⁵. Bu temel ilke, TMK m. 500’de açıkça düzenlenmiş olup emredici niteliktedir ve aksi yönde bir anlaşma yapılması mümkün değildir.

Evlâtlığın mirasçılığı açısından ise Türk hukukunda çifte mirasçılık sistemi benimsenmiştir. Evlâtlık, evlât edinene birinci zümreden ve saklı paylı mirasçı olurken,

⁶⁹¹ BAYGIN, (Sonuçlar), s. 646; SEROZAN, (Çocuk), s. 152.

⁶⁹² BAYGIN, (Sonuçlar), s. 628.

⁶⁹³ TUOR/SCHNYDER/SCHMID, s. 304; BREITSEHMID, s.1379; BAYGIN, (Sonuçlar), s. 628.

⁶⁹⁴ KAYA, s. 19; RUHİ, (Tanıma), s. 19; KIZIR, s. 152; AKYÜZ, (Çocuk), s. 127.

⁶⁹⁵ ŞIPKA, Şükran/ERGÜN, Ece, “Türk ve İsviçre Hukukunda Evlât Edinme Kurumunun Miras Hukuku ile İlişkisi”, Sosyal Bilimler Dergisi, C. 5, S. 1, 2020, ss. 23-44, s. 33.

biyolojik ailesiyle olan mirasçılık ilişkisini de korumaktadır⁶⁹⁶. Böylece evlâtlık hem evlât edinenin hem de öz ailesinin mirasçısı olabilmektedir. Ayrıca sınırlı evlât edinme sisteminde evlâtlık, evlât edinenin hısımlarına halefiyet yoluyla mirasçı olamamaktadır⁶⁹⁷. Evlâtlığın mirasçılığı yalnızca evlât edinenle sınırlıdır. Aynı şekilde evlâtlığın altsoyu dışındaki ana, baba, eş ve kardeş gibi diğer kanuni mirasçıları da evlât edinene mirasçı olamamaktadır⁶⁹⁸. Türk hukukundaki sınırlı evlât edinme sisteminin getirdiği çifte mirasçılığa ve öz aile ile hısımlık bağlarının korunması esasına karşın; İsviçre (ZGB m. 267/II) ve küçüklerin evlât edinilmesi bakımından Almanya (BGB m. 1755) gibi tam evlât edinme sistemini benimseyen hukuklarda çocuğun biyolojik ailesiyle olan tüm nesep ve hısımlık bağları tamamen kesilmekte, evlâtlık yalnızca yeni ailesine evlilik içi doğmuş bir çocuk gibi tam ve tek yönlü olarak bağlanmaktadır⁶⁹⁹.

Evlât edinenin evlâtlığa mirasçı olamaması, sınırlı evlât edinme sisteminin en belirgin sonucudur. Bu kuralın gerekçesi olarak evlât edinmenin maddi çıkar amacıyla kullanılmasının önlenmesi ve evlâtlığın biyolojik ailesiyle bağlarının korunması gösterilmektedir. Ancak doktrinde bu yaklaşım, özellikle evlât edinenin emek ve katkılarıyla edinilen malvarlığının, evlâtlığın altsoyu bulunmadan ölmesi hâlinde evlât edinene değil biyolojik aileye geçmesinin hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurduğu ifade edilerek eleştirilmektedir⁷⁰⁰. Bu nedenle mevcut tek yönlü mirasçılık sisteminin adalet ve sosyal gerçeklik açısından tartışmaya açık olduğu kabul edilmektedir. Bunun yanında evlât edinen, yalnızca evlâtlığın mirasının serbestçe tasarruf edebileceği kısmı hakkında

⁶⁹⁶ ŞİPKA/ERGÜN, s. 35.

⁶⁹⁷ KİZİR, s. 152; AKYÜZ, (Çocuk), s. 127.

⁶⁹⁸ ŞİPKA/ERGÜN, s. 35.

⁶⁹⁹ NOMER/ŞANLI, s. 280; AYDOĞDU, s. 68; TARMAN/ÖNAY, s. 334; SCHWAB, Dieter, Familienrecht, 13. Aufl., C.H. Beck, München, 2005, § 69, N. 698; VON HOFFMANN/THORN, §8, N. 147a.

⁷⁰⁰ BAŞ SÜZEL, Ece, “Biyolojik Ailenin Evlât Edinilene Mirasçı Olması Sorunu”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 179-180, 2019, ss. 1463-1488, s. 1470 naklen ŞİPKA/ERGÜN, s. 37, dn. 82.

evlât edinen lehine bir ölüme bağlı tasarruf işlemi gerçekleştirmesi hâlinde evlâtlığa mirasçı olabilmektedir⁷⁰¹.

Uluslararası hukuk bakımından 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi m. 26/1(b) hükmü gereğince evlât edinmenin tanınmasının evlât edinenlerin çocuk üzerindeki velayet hakkını doğuracağını ifade etmektedir⁷⁰². Buna göre evlât edinme ilişkisinin, mirasçılık da dahil olmak üzere doğurduğu tüm aile hukuku sonuçlarıyla taraf devletlerde tanınacağı söylenebilmektedir⁷⁰³. Böylece uluslararası evlât edinmelerde çocuğun yeni ailesiyle hukuken tam ve kalıcı bir bağ içinde korunması sağlanmaktadır⁷⁰⁴.

B. Nafaka

Evlât edinme kararıyla birlikte çocuk ile evlât edinenler arasında karşılıklı nafaka yükümlülüğü doğmaktadır. TMK m. 327 ve 328'e göre çocuğun bakım, eğitim ve korunması evlât edinenlerin asli yükümlülüğüdür ve bu yükümlülük, çocuğun erginliğine kadar devam etmektedir⁷⁰⁵. Çocuk ergin olduktan sonra ise ancak yoksulluk gibi özel durumlarda nafaka yükümlülüğünün devam ettiği kabul edilmektedir⁷⁰⁶.

Evlât edinenler, çocuğun maddi ihtiyaçlarını karşılama, eğitimi için gerekli kaynakları sağlama, sağlık ve gelişim koşullarını güvence altına alma konusunda hukuken sorumludur. Evlâtlık ilişkisi, biyolojik çocuklar ile evlâtlık çocuk arasında hiçbir

⁷⁰¹ SİPKA/ERGÜN, s. 37; ÖZÜĞÜR, s. 487.

⁷⁰² ÇÖREKÇİ, s. 31.

⁷⁰³ TANRIBİLİR/ŞİT KÖŞGEROĞLU, s. 1055.

⁷⁰⁴ ÖZEL, (*Evlât*), s. 612; GEMİCİ FİLİZ, s. 98; TANRIBİLİR/ŞİT KÖŞGEROĞLU, s. 1055.

⁷⁰⁵ ÇAĞLAYAN AYGÜN, (*Evlât*), s. 454.

⁷⁰⁶ GMUNDER, Evelyne, *Kommentar zu Art. 276a ZGB*, in: Jolanta KREN KOSTKIEWICZ/Stephan WOLF/Marc AMSTUTZ/Roland FANKHAUSER (Hrsg.), *ZGB Kommentar – Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, OFK – Orell Füssli Kommentar, 4. aktualisierte Aufl., Orell Füssli Verlag AG, Zürich, 2021, s. 629.

ayrım yapılmasına izin vermeyen bir aile bağı oluşturduğundan, nafaka yükümlülüğü de bu eşitlik ilkesine uygun olarak yürütülmektedir⁷⁰⁷.

Ayrıca evlâtlık, TMK m. 364 uyarınca evlât edinenlerin yoksulluğa düşmesi gibi durumlarda, evlât edinenlere nafaka verme yükümlüsü de olabilmektedir. Bu karşılıklı yükümlülük, evlât edinmenin yalnızca bir bakım ilişkisi değil, aynı zamanda tam bir karşılıklı dayanışma ilişkisi doğuran aile hukuku kurumu olduğunu göstermektedir⁷⁰⁸.

Uluslararası evlât edinmelerde de nafaka ilişkisi, evlât edinmenin tanındığı andan itibaren Türk hukukunda bütün sonuçlarıyla geçerli hale gelmektedir⁷⁰⁹.

C. Evlâtlığın Malvarlığının Yönetimi

Evlât edinme ile TMK m. 314 gereği ana ve babaya ait olan haklar ve yükümlülükler evlât edinene geçmektedir⁷¹⁰. Buna dayanarak evlât edinenler, evlâtlık çocuk üzerinde velayet hakkını kazandıkları için TMK m. 352 ve 353 uyarınca çocuğun malvarlığını yönetme yetkisine de sahip olmaktadır. Bu yetki, çocuğun mallarının korunması, gelirlerinin değerlendirilmesi ve çocuğun yararına kullanılması gibi geniş bir çerçeveyi kapsamaktadır. Ancak evlât edinenlerin bu yetkisi mutlak değildir ve sıkı bir denetime tabidir.

Her şeyden önce malvarlığının yönetiminde de temel ilke “*çocuğun üstün yararı*”dır. Evlât edinenler, çocuğun malvarlığını kendi mallarından ayrı tutmak, düzenli kayıtlar oluşturmak, malvarlığını geliştirici ve koruyucu tedbirler almakla yükümlüdür.

⁷⁰⁷ ÖZTAN, (Aile), s. 590; GMUNDER’e göre genel kurala bir istisna olarak kardeşlerin reşit olup olmadıklarına bakılmaksızın eşit muamele ilkesinin tutarlı bir şekilde uygulanarak her iki kardeşe de nafakaya hükmedilmesi gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: GMUNDER, s. 629.

⁷⁰⁸ ÖZTAN, (Aile), s. 590; AKINTÜRK, s. 387; FEYZİOĞLU, s. 491; YILMAZ, s. 511.

⁷⁰⁹ TARMAN/ÖNAY, s. 349-359; GEMİCİ FİLİZ, s. 48.

⁷¹⁰ ÇINAR, Ömer, “Ana ve Babanın Çocuk Mallarını Kullanma Hakkı”, İÜHFM C. LXXI, S. 1, 2013, ss. 1355-1364, s. 1362.

TMK m. 354 gereğince ana ve babanın kusurları sebebiyle velâyetleri kaldırılmadıkça, çocuğun mallarını kullanabilecekleri hükme bağlanmıştır⁷¹¹. Ayrıca m. 355 ve devamı maddelerde ana ve babanın çocuğun mallarını çocuğun üstün yararını gözeterek ve hakkaniyete uyduğu ölçüde sarf edebileceği düzenlenmiştir⁷¹². Buna göre çocuğun malları üzerinde önemli tasarruflarda bulunulmasının hâkimin denetimine tâbi olduğu söylenebilmektedir.

Uluslararası evlât edinmelerde, evlât edinme kararının Türkiye’de tanınmasıyla birlikte malvarlığı yönetimi de Türk hukukuna tabi hale gelir. Bu kapsamda evlât edinenlerin çocuğun malvarlığını koruma, değerlendirme ve gerektiğinde yargısal denetime tabi olarak yönetme yükümlülüğü Türkiye’de de tüm sonuçlarıyla geçerli olur.

§9. EVLÂT EDİNMEDE KAMU DÜZENİ MÜDAHALESİ VE EVLÂT EDİNMEYE İLİŞKİN KAYITLARIN, BELGELERİN VE BİLGİLERİN GİZLİLİĞİ

I. EVLÂT EDİNMEDE KAMU DÜZENİ MÜDAHALESİ

Uluslararası evlât edinme hem Türk iç hukuku hem de devletler özel hukuku bakımından sıkı şekilde düzenlenen bir alandır. Yabancı hukukun uygulanması veya yabancı bir ülkede verilen evlât edinme kararının Türkiye’de tanınması ya da tenfizi sürecinde kamu düzeni engeli, koruyucu ve sınırlayıcı bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Bu mekanizmanın temel amacı, Türk hukukunun kurucu değerlerini, aile yapısını, çocuğun yüksek yararını ve çocuk koruma standartlarını güvence altına almaktır. Kamu düzeni istisnasının hukuki dayanağı MÖHUK m. 5 hükmü olup bu hüküm, bir yabancı hukuk hükmünün uygulanmasının Türk kamu düzenine “*açıkça aykırı olması*”

⁷¹¹ ÇINAR, s. 1362; ÖZDEMİR, Hayrunnisa, “Çocuk Mallarının Yönetimi, Kullanılması, Harcanması ve Korunması”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 3, Y. 2013, ss. 81-105, s. 94.

⁷¹² ÖZDEMİR, (Yönetim), s. 95.

hâlinde bu hükmün uygulanamayacağını düzenlemektedir⁷¹³. Aynı ilke, yabancı evlât edinme kararlarının Türkiye’de tanınması (MÖHUK m. 58) ve tenfizi (MÖHUK m. 54/c) bakımından da geçerlidir; dolayısıyla kamu düzeni hem maddi hukukun uygulanmasında hem de yabancı kararların geçerlilik kazanmasında belirleyici bir filtre niteliği taşır.

Doktrinde genel kabul gören yaklaşım, kamu düzeni istisnasının dar yorumlanması gerektiği yönündedir. Yabancı hukukun Türk hukukundan farklı olması tek başına kamu düzenine aykırılık oluşturmaz. Türk kamu düzenine aykırılığın varlığı, ancak somut olayda uygulanacak yabancı kuralın Türk aile düzenine, temel hak ve özgürlüklere, kamu güvenliğine veya özellikle çocuğun üstün yararına tahammül edilemeyecek ölçüde aykırılık teşkil etmesi hâlinde kabul edilir. Buna rağmen Yargıtay uygulamasında zaman zaman evlât edinmenin tüm şartlarının “*kamu düzeninden*” sayıldığı; örneğin evlât edinen ile çocuk arasındaki en az 18 yıllık yaş farkının veya bir yıllık bakım süresi şartının yabancı kararda yer almaması nedeniyle tanıma taleplerinin reddedildiği görülmektedir⁷¹⁴. Bu yaklaşım doktrinde eleştirilmekte; çünkü evlât edinmeye ilişkin her maddi şartın kamu düzeni olarak kabul edilmesi, kamu düzeni kavramını genişleterek istisnayı kurala dönüştürmekte ve uluslararası evlât edinme kararlarının tanınmasını gereksiz şekilde zorlaştırmaktadır⁷¹⁵. Esasen kamu düzeni müdahalesini haklı kılabilecek temel unsur, yalnızca çocuğun üstün yararının ciddi biçimde zedelenmesidir.

⁷¹³ Doktrinde hâkim olan görüş bu hükmün uygulama alanının mümkün olduğunca dar tutulması gerektiği yönündedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **TARMAN/ÖNAY**, s. 337; **NOMER/ŞANLI**, s. 164-165; **ÇELİKEL/ERDEM**, s. 158-161.

⁷¹⁴ **NOMER/ŞANLI**, s. 497; **AKINCI/GÖKYAYLA**, s. 142.

⁷¹⁵ “*Yargıtay 2. HD., E. 2004/6944, K. 2004/7910, T. 15.06.2004*” kararına ilişkin olarak Tarman/Önay’ın; Yargıtay’ın, araştırmaya gerek görmeden bu şartların sağlanmasının kamu düzenine ilişkin olduğu gerekçesiyle bu şartı gerçekleştirmeyen yabancı kararların tanınmasını reddetme tutumuna ilişkin eleştirileri hususunda ayrıntılı bilgi için bakınız: **TARMAN/ÖNAY**, s. 337.

Nitekim uluslararası evlât edinmede kamu düzeni müdahalesinin merkezinde hem Türk iç hukukunda hem de 1993 Lahey Sözleşmesi’nde temel ilke olan çocuğun menfaati yer alır. Yabancı mahkeme kararında veya uygulanacak yabancı hukukta çocuğun yararının gözetilmemiş olması, Türk kamu düzenine aykırılık oluşturmaktadır. Çocuğun zorla evlât edinilmesi, evlât edinmenin maddi çıkar karşılığı gerçekleştirilmesi ya da çocuğun güvenliği ve sağlığına ilişkin risklerin göz ardı edilmesi gibi hâller, doğrudan kamu düzeni engelinin uygulanmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte rızanın hukuka uygun şekilde alınması da kamu düzeninin ayrılmaz bir parçasıdır. Zira evlât edinme ile çocuğun biyolojik ailesine ait haklar ve yükümlülükler evlât edinenlere geçtiğinden, ayırt etme gücüne sahip çocuğun, biyolojik anne ve babanın ve vesayet makamının rızasının aranması zorunludur. Bu rızaların aranmadığı yabancı hukuk kurallarının uygulanması, kamu düzenine aykırılık oluşturur ve hâkim tarafından göz önünde bulundurulmasını gerektirir⁷¹⁶.

Ayrıca Türk hukukunun sınırlı evlât edinme rejimini benimsemiş olması, kamu düzeni değerlendirmesinde önemli rol oynamaktadır. Türk hukukunda evlâtlık, biyolojik ailesiyle hısımlık ve miras ilişkisini korurken tam evlât edinmede ise bu bağ tamamen kopmaktadır. Bu nedenle tam evlât edinme rejimini kabul eden bir yabancı hukuka göre verilen evlât edinme kararının Türkiye’de tam evlât edinme şeklinde tanınması, Türk kamu düzenine aykırı olarak değerlendirilebilmektedir⁷¹⁷. Aynı şekilde, yabancı hukukta eşcinsel çiftlerin evlât edinmesine izin verilmesi de Türk hukuk düzeni bakımından kamu düzenine aykırılık teşkil etmektedir. Türk hukukunda aynı cinsten kişilerin evliliği yok hükmünde olduğundan, böyle bir birliktelik içinde evlât edinmenin tanınması da mümkün değildir ve tanıma talebinin kamu düzeni gerekçesiyle reddedilmesi gerekmektedir⁷¹⁸.

⁷¹⁶ TARMAN/ÖNAY, s. 337.

⁷¹⁷ AYDOĞDU, s.68; KAYA, s.18; TARMAN/ÖNAY, s. 359.

⁷¹⁸ TARMAN/ÖNAY, s. 345.

Bu çerçevede yabancı çocukların evlât edinilmesinde kamu düzeni müdahalesi; yalnızca ulusal aile düzeninin korunması için değil, esasen çocuğun üstün yararının ve evlât edinme kurumunun temel yapısının korunması amacıyla işlev gören sınırlı, ancak güçlü bir denetim mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır⁷¹⁹.

II. EVLÂT EDİNMEYE İLİŞKİN KAYITLARIN, BELGELERİN VE BİLGİLERİN GİZLİLİĞİ

Evlât edinmeye ilişkin kayıt, belge ve bilgilerin gizliliği, hem evlâtlığın kimlik ve psikolojik bütünlüğünü hem de evlât edinenlerin özel hayatını korumak amacıyla kabul edilmiş temel bir ilkedir. Bu ilke, Türk iç hukukunda olduğu gibi uluslararası sözleşmelerde ve ülkelerarası evlât edinme uygulamalarında da sistematik bir koruma mekanizması olarak benimsenmiştir. Türk hukukunda gizliliğin kanuni dayanağı TMK m. 314/6 olup, bu hüküm evlât edinme ile ilgili tüm kayıtların, belgelerin ve bilgilerin gizli tutulacağını açıkça belirtmektedir⁷²⁰. Aynı doğrultuda, Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük m. 20/6 ve NHK da gizlilik esasını pekiştiren düzenlemeler içermektedir.

Gizlilik ilkesinin kabul edilmesindeki temel amaçlardan biri, evlâtlığın ileride psikolojik bir zarar görmesini önlemek ve yeni aile bağının doğal bir aile ilişkisine benzer şekilde gelişmesine imkân tanımaktır⁷²¹. Aynı zamanda gizlilik hem evlâtlığın hem de evlât edinenlerin özel hayatını ve aile mahremiyetini koruyarak evlât edinme ilişkisinin sağlıklı biçimde sürdürülebilmesini güvence altına almaktadır⁷²².

Bununla birlikte gizlilik ilkesi mutlak kabul edilmemektedir. Mahkeme kararı bulunması ve evlâtlığın bizzat kökenlerini öğrenme hakkı kapsamında talepte bulunması

⁷¹⁹ RUHİ, (*Tanıma*), s. 21.

⁷²⁰ ÖZDAMAR/SUCU, s. 199.

⁷²¹ FANKHAUSER/BUSER, Art. 268b, s. 589-590.

⁷²² RUHİ, (*Tanıma*), s. 49; FANKHAUSER/BUSER, Art. 268b, s. 589.

hallerinde istisnai olarak gizlilik kaldırılabilir. Evlâtlığın böyle bir talepte bulunması halinde açıklama, çocuğun psikolojik gelişimi, ihtiyaç duyacağı rehberlik ve sosyal çalışmacı eşliğinde yürütülmesinin gerekliliği göz önünde bulundurularak Tüzük m. 20/6 uyarınca yetkili kurum tarafından yapılmaktadır⁷²³.

Uluslararası sözleşmeler de gizlilik ilkesini ayrıntılı biçimde düzenlemektedir. 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi m. 30, taraf devletlere çocuğun kökeni, biyolojik anne ve babasının kimliği ile sağlık geçmişine ilişkin bilgilerin gizli tutulmasını sağlama yükümlülüğü getirir. Bununla birlikte sözleşme, çocuğun veya temsilcisinin bu bilgilere erişmek istemesi durumunda, devletlerin kendi ulusal hukuklarının izin verdiği ölçüde erişim sağlamakla yükümlü olduğunu belirterek gizlilik ile çocuğun kimliğini bilme hakkı arasında bir denge kurar. Lahey Sözleşmesi m. 16/2 ise menşe devletin, biyolojik anne ve babanın kimliğinin açıklanmasının sakıncalı olduğu durumlarda bu bilgileri gizli tutabileceğini, ancak gerekli muvafakatlerin alındığını ve yerleştirmenin gerekçelerini açıklayan raporun evlât edinmeyi gerçekleştirecek devlete iletilmesi gerektiğini düzenler. Bu düzenlemeye göre evlât edinme sürecinde toplanan kişisel bilgiler yalnızca evlât edinme sürecinin yürütülmesi amacıyla kullanılabilir ve başka amaçlarla işlenemez⁷²⁴.

Bilgilerin saklanma süresine ilişkin olarak 1993 Lahey Sözleşmesi'nde açık bir hüküm bulunmamasıyla birlikte, 2008 tarihli Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Evlât Edinme Sözleşmesi m. 22/5, evlât edinmeye ilişkin tüm bilgi ve belgelerin evlât edinmenin kesinleştiği tarihten itibaren en az 50 yıl süreyle saklanmasını öngörmektedir⁷²⁵. Bu düzenleme, uluslararası standartlarda uzun süreli arşiv güvenliği gerektiren bir bilgi koruma yaklaşımına işaret etmekte ve evlât edinmeye ilişkin kayıtların

⁷²³ BAYGIN, (Sonuçlar), s. 635.

⁷²⁴ FANKHAUSER/BUSER, Art. 268b, s. 589.

⁷²⁵ AYKAÇ, s. 401.

gelecekte çocuğun kimlik ve köken bilgilerine erişim hakkı bakımından güvence altına alınmasını sağlamaktadır.

§10. EVLÂT EDİNMENİN GEÇERSİZLİĞİ VE SONA ERMESİ

Yabancı unsurlu evlât edinme ilişkisi, geçerli şekilde kurulmuş olsa dahi sona ermesi bakımından özel bağlama kurallarına tâbidir⁷²⁶. 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi, evlât edinmenin usulü ve tanınmasına ilişkin hükümler içermekle birlikte, evlât edinmenin geçersizliği veya kaldırılmasına dair doğrudan bir düzenleme öngörmemektedir⁷²⁷. Bu nedenle yabancı unsurlu evlât edinme ilişkisinin geçersizliği ve kaldırılması, Türk mahkemelerinde MÖHUK hükümleri çerçevesinde yetkili hukuka göre değerlendirilmektedir⁷²⁸.

MÖHUK m. 18/3 uyarınca evlât edinmenin hükümleri ile sona ermesi, evlât edinenin millî hukukuna; eşlerin birlikte evlât edinmesi hâlinde ise evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuka tâbidir⁷²⁹. Buna göre evlâtlık ilişkisinin kaldırılması veya hükümsüzlüğü hakkında uygulanacak hukuk da aynı bağlama kuralına göre belirlenmektedir⁷³⁰. Uygulanacak yabancı hukuk evlâtlık ilişkisinin kaldırılmasına cevaz veriyorsa ve bu durum Türk kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil etmiyorsa ilişki ilgili yabancı hukuk hükümlerine göre sona erdirilmektedir⁷³¹.

Türk hukuku bakımından evlât edinmenin kurulması için gerekli asli kurucu şartların bulunmaması hâlinde evlât edinme yokluk yaptırımına tâbi olmaktadır⁷³². Evlât

⁷²⁶ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 174; DOĞAN, (*Milletlerarası*), s.84; AKINCI, s.139.

⁷²⁷ ÖZEL, (*Evlât*), s. 615.

⁷²⁸ ÖZEL, (*Evlât*), s. 616; TARMAN/ÖNAY, s. 348.

⁷²⁹ TARMAN/ÖNAY, s. 349.

⁷³⁰ TARMAN/ÖNAY, s. 349; GEMİCİ FİLİZ, s. 45.

⁷³¹ TARMAN/ÖNAY, s. 356.

⁷³² HEGNAUER, (*Familienrecht*), Art 269, N. 6-9; RUHİ, (*Tanım*), s. 64; AKINTÜRK, s. 374; KIZIR, s. 176.

edinmenin mahkeme kararına dayanmaması, tam ehliyetsiz bir kimsenin evlât edinmesi veya vesayet altındaki küçüğün gerekli izinler alınmaksızın evlât edinilmesi bu kapsamda değerlendirilmektedir⁷³³. Yokluk iddiaları bir itiraz niteliğinde olduğundan herhangi bir süreye tâbi olmaksızın her zaman ileri sürülebilmektedir⁷³⁴. Yokluk yaptırımına uğrayan bir evlât edinme için nüfustaki kaydın düzeltilmesi adına Cumhuriyet Savcısı, evlâtlık, evlât edinen ve mirasçıların dava açması gerekmektedir⁷³⁵.

Buna karşılık kurucu unsurlar mevcut olmakla birlikte kamu düzenini ilgilendiren emredici hükümlerin ihlali durumunda mutlak butlanla kesin hükümsüzlük gündeme gelmektedir. Evlât edinen ile evlâtlık arasındaki kesin evlenme yasağının ihlali veya mevcut bir evlâtlık ilişkisinin yeniden kurulması buna örnek olarak gösterilebilmektedir⁷³⁶.

Geçersizlik hâlleri dışında kalan esasa veya usule ilişkin eksiklikler ise evlâtlık ilişkisinin kaldırılması sonucunu doğurabilmektedir⁷³⁷. TMK’da kaldırma sebepleri temel olarak “*rızanın bulunmaması*” ile “*diğer noksanlıklar*” şeklinde düzenlenmiştir. Lahey Sözleşmesi m. 4(c) uyarınca evlât edinmeye ilişkin rızaların herhangi bir baskı, tehdit, hile veya maddi menfaat karşılığında verilmemiş olması gerekmektedir⁷³⁸. Rızanın hiç alınmaması veya irade fesadı nedeniyle geçersiz olması TMK m. 317 kapsamında da kaldırma sebebi teşkil etmektedir. Bunun yanında evlât edinen ile evlâtlık arasında gerekli yaş farkının bulunmaması, evlât edinenin kanuni yaş veya evlilik süresi şartlarını taşımaması, bakım ve eğitim sürecinin tamamlanmamış olması ya da uygunluk belgelerinin usulsüz düzenlenmesi gibi eksiklikler de TMK m. 318 kapsamında evlât

⁷³³ RUHİ, (Tanıma), s. 64; ÖZTAN, (Aile), s. 461.

⁷³⁴ OĞUZMAN/BARLAS, s. 245; AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ, s. 219; AYDOĞDU, s. 762.

⁷³⁵ RUHİ, (Tanıma), s. 64.

⁷³⁶ RUHİ, (Tanıma), s. 64.

⁷³⁷ AYAN, Nurşen, Evlât edinmenin Hükümsüzlüğü ve Sona Ermesi, Halil Cin’e 10. Yıl Hizmet Armağanı, 1995, s. 68 naklen KİZİR, s. 176.

⁷³⁸ ÖZTAN, (Aile), s. 462; AYAN, s. 621; KİZİR, s. 178.

edinmede bulunan diğer noksanlıklar olarak değerlendirilmektedir⁷³⁹. TMK’da anılan bu sebeplere dayanılarak evlâtlık ilişkisini sona erdirmek üzere açılan dava sonucunda verilen mahkeme kararı, bozucu yenilik doğuran bir karar olma özelliği taşımaktadır⁷⁴⁰.

Evlâtlık ilişkisinin kaldırılması davalarında, kurulmasında olduğu gibi, temel ölçüt çocuğun üstün yararıdır. BMÇHS ve Lahey Sözleşmesi hükümleri doğrultusunda hâkim, mevcut eksikliğe rağmen ilişkinin kaldırılmasının çocuğun menfaatlerini ağır biçimde zedeleyeceği kanaatine varırsa kaldırma talebini reddedebilmektedir. Eksikliğin dava sırasında giderilmiş olması veya noksanlığın yalnızca usule ilişkin bulunması da aynı şekilde mahkemece talebin reddi sonucunu doğurabilmektedir. Türk hukukunda kaldırma davası, kaldırma sebebinin öğrenilmesinden itibaren işlemeye başlayan bir yıllık

⁷³⁹ TMK m. 308/I hükmünün kesin bir hüküm olarak uygulanmasının ve haklı ve kabul edilebilir istisnaları içermemesinin evlât edinene ve evlâtlığın yararına ilişkin olmak üzere aile hayatına saygı hakkını ihlal edebileceğine yönelik Anayasa Mahkemesi kararına ilişkin olarak İmamoğlu’nun görüşü şöyledir: *“Anayasa Mahkemesi, 25.07.2023 tarihli bireysel başvuru kararında, başvurucu ve başvurucudan on altı yaş büyük üvey babası arasında mahkeme kararıyla kurulan evlâtlık ilişkisinin kaldırılması dolayısıyla başvurusunun aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Yüksek Mahkemeye göre hak ihlali, evlât edinilenin, evlât edinenden en az on sekiz yaş küçük olmasını öngören TMK m. 308/I hükmünden kaynaklanmıştır. Burada ihlalin sebebi, anılan hükmün somut olay bağlamında uygulanabilecek haklı ve kabul edilebilir istisnalara yer vermemesi, zorunlu durumlar karşısında uygulayıcılara takdir alanı bırakmamasıdır. Asgari yaş farkı şartı, evlât edinmeyle birlikte evlât edinen ve evlât edinilen arasında kurulan soybağı ilişkisini, doğal bir ana baba ve çocuk ilişkisine benzetmeyi ve böylelikle dengeli bir aile yapısını oluşturmayı hedeflemesi bakımından gerekli bir düzenlemedir. Ancak TMK m. 308/I hükmündeki düzenleme, esnek değildir. Bireysel başvuruya konu olayda olduğu gibi münferit halin şartlarına göre ve özellikle çocuğun yararına gerekli görüldüğü takdirde asgari yaş farkı şartından ayrılmak mümkün olmalıdır. Bize göre bu konuda yasal bir değişiklik yapılmalıdır. Ancak yasal bir değişikliğe gidilmediği takdirde somut olay bağlamında adaletsiz bir sonucu önlemek için TMK m. 2/II hükmüne dayanılarak normun düzeltilmesi yönüne gidilebilir veya TMK m. 308/I hükmünün katı bir hüküm olarak değerlendirilmemesi halinde teleolojik redüksiyon yöntemiyle anılan hükmün çocuğun yararına somut olaya uygulanmaması sağlanabilir.”* (Y.C.V. Başvurusu, Başvuru Numarası: 2020/10490 RG: 17.10.2023, S. 32342) **İMAMOĞLU**, s. 1903.

⁷⁴⁰ **RUHİ**, (Tanıma), s. 71.

hak düşürücü süreye tâbidir⁷⁴¹. TMK m. 319’da öngörülen beş yıllık mutlak süre sınırı ise Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.

Geçerli şekilde kurulmuş bir evlâtlık ilişkisinin sonradan taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar nedeniyle sona erdirilmesi mümkün olmamaktadır. Evlât edinenin çocuğa yönelik ağır ihmali, istismarı veya yükümlülüklerini ihlal etmesi hâllerinde evlâtlık bağı sona erdirilemez ancak bunun yerine TMK m. 348 kapsamında velayetin kaldırılması ve çocuğun koruma altına alınması gibi kamu düzenine ilişkin tedbirler uygulanabilmektedir⁷⁴².

Yabancı bir mahkeme tarafından verilen evlâtlık ilişkisinin kaldırılmasına ilişkin kararların Türkiye’de hüküm ifade edebilmesi için MÖHUK m. 50 ve 58 uyarınca tanıma prosedürünün işletilmesi gerekmektedir. Bu kararlar icra kabiliyeti taşımadıklarından tenfize konu olmayıp tanıma ile Türk hukukunda hüküm ve sonuç doğurmaktadır⁷⁴³. Türk mahkemesi tanıma incelemesinde uyuşmazlığın esasına girmeksizin inceleme yapsa da kararın Türk kamu düzenine açıkça aykırı olup olmadığını denetlemekle yükümlüdür. Milletlerarası özel hukukta evlât edinme kararının kamu düzeni denetiminin temel ölçütü çocuğun üstün yararadır⁷⁴⁴. Çocuğun menfaatlerini açıkça ihlal eden, onu korumasız bırakan veya üstün yararını gözetmeyen yabancı mahkeme kararları Türk kamu düzenine aykırı kabul edilerek tanınmamaktadır⁷⁴⁵. Tanıma kararının kesinleşmesi hâlinde yabancı sona erme kararı ileriye etkili sonuç doğurmaktadır⁷⁴⁶. Evlât edinen ile evlâtlık arasındaki soybağı ve buna bağlı hak ve yükümlülükler ise evlât edinmenin kaldırılmasının tanınmasına ilişkin karar tarihinden itibaren sona ermektedir⁷⁴⁷.

⁷⁴¹ **AYAN**, s. 621; **KİZİR**, s. 178.

⁷⁴² **ATAAY**, s. 48; **BAYGIN**, (*Sonuçlar*), s. 606.

⁷⁴³ **RUHİ**, (*Tanıma*), s. 89.

⁷⁴⁴ **RUHİ**, (*Tanıma*), s. 91.

⁷⁴⁵ **AYDOS**, s. 137; **ŞIPKA**, 317; **KİZİR**, s. 178.

⁷⁴⁶ **HATEMİ/SEROZAN**, s. 329.

⁷⁴⁷ **RUHİ**, (*Tanıma*), s. 91.

Ülkelerarası evlât edinmelerde, çocuk kabul eden devlete nakledildikten sonra henüz nihai evlât edinme kararı verilmeden önce sürecin başarısız olması da mümkündür. Lahey Sözleşmesi m. 20 ve 21 uyarınca merkezi makamlar, yerleştirmenin çocuğun üstün yararına uygun olmadığını tespit ettikleri takdirde sürece derhal müdahale etmekle yükümlüdür⁷⁴⁸. Bu durumda çocuk evlât edinecek kişilerden geri alınır, geçici bakım altına yerleştirilir ve gerekiyorsa yeni bir aile yanına yerleştirilmesi sağlanır⁷⁴⁹. Kabul eden devlette uygun bir bakım imkânı bulunamaması hâlinde ise son çare olarak çocuğun menşe devlete güvenli biçimde geri gönderilmesi mümkündür⁷⁵⁰. Bu işleyiş, çocuğun hukuken veya fiilen korumasız kalmasını önlemeye yönelik uluslararası bir güvence niteliği taşımaktadır.

⁷⁴⁸ GEMİCİ FİLİZ, s. 78.

⁷⁴⁹ ÇÖREKÇİ, s. 78.

⁷⁵⁰ ÇÖREKÇİ, s. 79.

SONUÇ

Bu çalışma, yabancı çocukların Türkiye’de evlât edinilmesi kurumunu aile hukuku, milletlerarası özel hukuk, uluslararası çocuk koruma kuralları ve göç hukuku bağlamında kapsamlı bir incelemeye tabi tutarak, mevcut hukuki çerçevenin bütün boyutlarını ele alma gayretiyle yapılmıştır. Bu anlamda tezin ilk bölümünde çocuğun Türk hukukundaki statüsüne ilişkin kavramsal çerçeve analiz edilmiş; çocukluğun başlangıcı ve sonuna ilişkin belirleyici ölçütler, tam ve sağ doğum koşulları, erginlik, evlenme ile erginlik kazanma, mahkeme kararıyla ergin kılınma gibi statü değişiklikleri ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir. Çocuğun kişiliğinin korunması, aile ortamında yetişme hakkı ve üstün yararının bütün yasal düzenlemelerde belirleyici konumu, özellikle TMK’nın benimsediği aile modelinde çocuğun merkezî bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmada, Türk hukukunda çocuğun yalnızca biyolojik bir varlık değil, aynı zamanda hem aile ilişkilerinin hem de devletin koruma mekanizmalarının öznesi olduğu vurgulanmıştır.

Ardından evlât edinme kurumunun hukuki niteliği incelenmiş, evlât edinmenin yapay bir soybağı kuran ve kişisel statüde köklü değişiklik yaratan bir kurum olması nedeniyle devlet tarafından sıkı şekilde düzenlendiği ortaya konulmuştur. Evlât edinmenin türleri, tam evlât edinme ve sınırlı evlât edinme ayrımı üzerinden açıklanmış; evlât edinmenin çocuğun yararına olması, evlât edinen ile evlâtlık arasındaki yaş farkının gözetilmesi, diğer çocukların menfaatlerinin zedelenmemesi, rıza mekanizmalarının geçerliliği, vesayet makamının izni ve mahkemenin araştırma yükümlülüğü gibi temel şartların hem doktrin hem yargı kararları ışığında çok yönlü yapılmaya çalışılmış bir analizine yer verilmiştir. Bu çerçevede, Türk hukukunda evlât edinmenin yalnızca aile bireylerinin iradi tasarruflarıyla kurulan bir ilişki olmadığı, aksine devlet müdahalesinin yoğun biçimde hissedildiği bir hukuki durum olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca evlât

edinmenin geçersizliği, kaldırılması, koruyucu ailelikten farkları ve nüfus kayıtlarına yansımaları ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde yabancı çocukların Türkiye’de evlât edinilmesi bakımından değerlendirilmesi Türkiye’de bulunan yabancı çocukların hukuki statülerinin analizi üzerinden incelenmiştir. “*Yabancı*” kavramının yalnızca vatandaşlığa dayanan bir ayırım olmadığı; mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma statüsündeki çocuklar, geçici koruma altındaki çocuklar, vatansız çocuklar ve bunlarla birlikte korunma ihtiyacı olan refakatsiz çocuklar gibi yabancılar hukuku ve çocuk hukuku anlamında çok farklı statüler içerdiği ortaya konulmuştur. Bu statülerin her biri, çocuğun korunma ihtiyacının belirlenmesinde, uygulanacak hukukun tespitinde, rıza mekanizmalarının işlerliğinde ve devletin yükümlülüklerinde önemli farklılıklar yaratmaktadır. MÖHUK m. 18 uyarınca evlât edinme ehliyetinin ve şartlarının evlât edinenin millî hukukuna tâbi olması, evlât edinmenin hüküm ve sonuçlarının yine evlât edinenin millî hukukuna göre belirlenmesi, eşin rızasının ortak millî hukuka bağlanması gibi temel ilkeler, yabancı çocukların evlât edinilmesinde bağlama kuralları ile çocuğun üstün yararı arasındaki gerilimi zaman zaman artırmaktadır. Özellikle vatansız çocuklar, aile bağları tespit edilemeyen refakatsiz çocuklar ve menşe ülkesiyle iletişimin mümkün olmadığı hallerde bağlama kurallarının katı uygulanması, çocuğun geleceğini belirsizliğe sürükleyebilmekte veya evlât edinme seçeneğini tamamen devre dışı bırakabilmektedir. Bu nedenle çalışmada, MÖHUK’un bağlama kurallarının çocuğun üstün yararını esas alan ve güncel bir yorumla uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Uluslararası evlât edinme hukukunun temelini oluşturan 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi, tezin önemli bir inceleme alanını oluşturmuştur. Sözleşmenin öngördüğü koruma mekanizmaları, çocuğun öncelikle kendi ülkesinde korunması, aile yanına veya akraba yanına yerleştirilme seçeneklerinin tüketilmesi, menşe devlet ile yerleştirme devletinin Merkezî Makamlarının işbirliği içinde çalışması ve yasa dışı evlât edinmenin

engellenmesi gibi ilkeler çerçevesinde tartışılmıştır. Bu inceleme, Türkiye'nin yabancı çocuklara yönelik koruma uygulamalarının büyük ölçüde sözleşmeyle uyumlu olmakla birlikte, özellikle geçici koruma ve savaş bölgelerinden gelen çocuklar bakımından belirli boşluklar içerdiğini göstermektedir. Menşe ülke makamlarıyla iletişimin zayıf olduğu veya fiilen mümkün olmadığı durumlarda evlât edinme süreçlerinin tıkanması, çocuğun uzun süre kurum bakımında kalmasına sebep olabilmektedir. Bu nedenle çalışmada, Türkiye'nin uluslararası işbirliği kapasitesini güçlendirmesi gereğine dikkat çekilmiştir.

Evlât edinme kararlarının hukuki sonuçları incelendiğinde, yabancı bir çocuğun evlât edinilmesinin yalnızca aile hukuku alanında değil, vatandaşlık hukuku, miras hukuku, kişisel durum hukuku ve göç hukuku alanlarında da köklü değişiklikler yarattığı görülmüştür. Soybağının kurulması, velayet ve kişisel ilişki düzeninin değişmesi, evlâtlığın adı ve soyadı değişikliği, yerleşim yerinin yeniden belirlenmesi ve bazen vatandaşlık statüsünün değişmesi gibi sonuçlar, yabancı çocuğun önceki hukuk düzeni ile bağını büyük ölçüde ortadan kaldıran bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle evlât edinme kararlarının gizliliği, çocuğun kimliğinin korunması ve verilerin üçüncü kişilere açıklanmaması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi aşamasında kamu düzeni istisnasının sınırları, özellikle evlât edinmenin çocuğun ticarete konu edilmesi veya rızaların uygun şekilde alınmaması gibi riskleri bertaraf etmeye yönelik bir güvenlik mekanizması olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu en önemli bulgulardan biri, yabancı çocukların evlât edinilmesinin ulusal hukuk kurallarıyla sınırlı olarak ele alınamayacağı; uluslararası koruma yükümlülükleri, göç hareketlerinin dinamikleri ve çocuk haklarına ilişkin evrensel ilkelerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğidir. Uygulamada karşılaşılan güçlükler, özellikle refakatsiz çocuklar bakımından daha belirgin bir hâl almaktadır. Refakatsiz çocukların aile bağlarının tespit edilememesi, menşe devletle koordinasyonun sağlanamaması, statü belirleme sürecinin uzun sürmesi ve kurum bakımının uzun yıllara

yayılması gibi sorunlar, evlât edinmeyi potansiyel bir çözüm hâline getirebilmektedir. Ancak uluslararası hukuk, refakatsiz çocukların evlât edinilmesini bir “*son çare*” olarak görmektedir. Bu yaklaşımın temel nedeni, evlât edinmenin çocuğun kimliği, kültürel aidiyeti ve hukuki statüsü üzerinde geri döndürülemez etkiler yaratmasıdır. Bununla birlikte bazı durumlarda evlât edinmenin çocuğun yüksek yararına en uygun çözüm olduğu da açıktır. Özellikle menşe devletin işlevsiz olduğu, aileye ulaşmanın mümkün olmadığı ve uzun süreli kurum bakımının çocuğun gelişimini olumsuz etkilediği hallerde evlât edinme seçeneği değerlendirilmelidir.

Bu çerçevede çalışmada Türkiye açısından refakatsiz çocukların evlât edinilmesinin hukuken mümkün hâle gelmesi için çok daha fazla yönlü kanun düzeyinde çalışmalar yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Çalışmamızda varmış olduğumuz sonuçlara göre öncelikle Türkiye’nin refakatsiz çocukların statüsünün tespitine ilişkin özel bir idari prosedür geliştirmesi, kimlik ve yaş tespitine ilişkin teknolojik yöntemleri sistematik biçimde kullanması gerekmektedir. Günümüz teknolojisinde hiçbir bilginin kaybolmadığı ve biz istemesek dahi depolandığı gerçeği göz önüne alındığında Türkiye sınırlarına giren herhangi bir kişi veya çocuğa ilişkin tutulacak biyometrik kayıtlar, çocuğa ait bilgilerle donatılmış uluslararası veri tabanları, UNICEF ve IOM gibi yetkili uluslararası kuruluşlarca desteklenen inceleme mekanizmaları gibi yöntemler, kimlik ve yaş tespiti ile çocuğun aile kökenine ilişkin bilgilerin edinilmesi amacıyla kullanılabilecektir.

İkinci olarak, aile araştırmalarının yalnızca ulusal makamlarla değil, uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde yürütülmesinin ve menşe devletle bağlantı kurulamadığı durumlarda ISS, UNICEF ve Avrupa Konseyi’nin ilgili birimleri aracılığıyla bilgi toplama süreçlerinin işletilmesi büyük katkı sağlayacaktır. Zira hali hazırda ISS kuruluşunun aile araştırması ve kimlik doğrulama işlevi, UNICEF’in çocuk koruma standartları ve teknik desteği ile Avrupa Konseyi’nin çocuk haklarına ilişkin öngördüğü

kurallar bütünü, Türk makamlarının çocuğun üstün yararını somutlaştırmasına ve evlât edinme süreçlerini uluslararası standartlara uygun şekilde yürütmesine katkı sağlayacak niteliktedir. Bu nedenle bu desteklerden uygulamada daha fazla yararlanılması gerekmektedir. Ayrıca bu kuruluşlardan alınan desteğin arttırılması hem bilgi doğrulama hem risk azaltma hem de uygulama rehberliği sağlayarak Türkiye'nin evlât edinme sisteminin güvenilirliğini ve çocuk koruma kapasitesini mevcut durumdan daha güçlü bir hâle getirecektir.

Üçüncü olarak, refakatsiz çocuklara özgü bir “uluslararası evlât edinme değerlendirme komisyonu” kurulması, sosyal hizmet uzmanlarının raporlarının standartlaştırılması ve çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının uzman psikologlar tarafından düzenli olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte çalışmamızın araştırma sürecinde görülmüştür ki Türkiye’de bulunan ve evlât edindirilmiş refakatsiz çocuklara ilişkin bilgiler sayısal veya oransal olarak dahi kamuoyuyla paylaşılmamakta; refakatsiz çocukların evlât edindirilmesine ilişkin uygulamalar, belirli gizlilik standartlarının uygulanması amacının ötesine geçerek şeffaflığını kaybetmiş bir şekilde yürütülmemektedir. Bu durum da bir araştırmacıların refakatsiz çocukların barınma ihtiyacının ne şekilde karşılandığına ilişkin yeterince detaylı bilgilere ulaşımının önüne geçmektedir. Oysa istatistiki bir bilgi olarak dahi evlât edindirilmiş yabancı çocukların oranının belirli kriterler ve yıllar baz alınarak devlet tarafından paylaşılmasının evlât edinmek isteyenler açısından da evlât edinmeye uygun ve can-ı gönülden bunu isteyen çocuklar açısından da yüreklendirici olabilecektir. Ayrıca bu sınırlarda paylaşılacak ve evlât edindirilen çocuklara dair hiçbir kişisel bilgi içermeyen bilgi paylaşımı gizlilik ilkesini de ihlal etmeyecektir.

Dördüncü olarak, çalışmamızda vardığımız bir diğer sonuç da Türkiye'nin Lahey Sözleşmesi çerçevesinde Merkezî Makamın işlevselliğini artırması, süreçlerin

izlenebilirliğini güçlendirmesi ve yasa dışı evlât edinme risklerini en aza indirecek protokolleri güncellemesi gerektiği yönündedir.

Uluslararası düzeyde ise Türkiye'nin çocuk koruma alanında uluslararası kuruluşlarla daha yoğun işbirliği yapması, refakatsiz çocukların ailelerine ulaşma ihtimalini artırabilecek veri paylaşım kanallarının oluşturulması, menşe devletlerdeki sosyal hizmet altyapısının güçlendirilmesine yönelik ikili projelerin geliştirilmesi ve çocuk ticareti ile mücadele eden uluslararası ağlara aktif katılım sağlanmasına daha çok önem verilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu çalışmada, Türkiye'nin refakatsiz yabancı çocukların evlât edinilmesine ilişkin ulusal rehber ilkeler hazırlayarak mahkemeler, sosyal hizmet uzmanları ve idari makamlar açısından uygulama birliğini sağlaması gerektiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışma yabancı çocukların evlât edinilmesi kurumunun yalnızca aile hukukuna ilişkin bir düzenleme olmadığını; çocuk hakları hukuku, uluslararası koruma kuralları, göç hukuku, kamu düzeni ve milletlerarası özel hukukun kesişim alanında yer alan çok yönlü bir kurum olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuğun üstün yararı ilkesi, bu kurumun hem hukuki hem de etik temelini oluşturmaktadır. Ancak bu ilkenin soyut bir kavram olarak değil, her somut olayda uygulanabilir bir değerlendirme ölçütü olarak ele alınması gerekmektedir. Türkiye'de refakatsiz yabancı çocukların evlât edinilmesine ilişkin süreçlerin daha öngörülebilir, daha denetlenebilir ve uluslararası standartlarla uyumlu bir yapıya kavuşturulması hem çocukların korunması hem de devletin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesi bakımından zorunluluk arz etmektedir. Bu doğrultuda geliştirilecek ulusal ve uluslararası işbirliği mekanizmaları, evlât edinmenin çocuğun bütünsel gelişimine katkı sağlayan güvenli bir kurum olarak işlemlerini mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

ABİK, Yıldız, “*Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı*”, Prof. Dr. Şener Akyol’a Armağan, Filiz Kitabevi, 2011, ss. 1-74.

AFFOLTER-FRINGELI, Kurt/VOGEL, Urs, *Die elterliche Sorge/der Kindesschutz, Art. 296–317 ZGB – Das Kindesvermögen, Art. 318–327 ZGB – Minderjährige unter Vormundschaft, Art. 327a–327c ZGB*, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, BK – Berner Kommentar, herausgegeben von Heinz Hausheer und Hans Peter Walter, Stämpfli Verlag AG, Bern, 2016.

AKINCI, Ziya/DEMİR-GÖKYAYLA, Cemile, Milletlerarası Aile Hukuku, Vedat Kitapçılık, 2010.

AKINTÜRK, Turgut, Türk Medeni Hukuku-Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku, Beta Yayınevi, 2002.

AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya, Türk Medenî Hukuku, Aile Hukuku, Beta Yayıncılık, 2020.

AKİPEK, Jale G./AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, 2024.

AKSAR, Yusuf, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II, Seçkin Yayıncılık, 2013.

AKYÜZ, Emine, “*Evlât Edinmeye İlişkin Uluslararası Sözleşmeler, Çağdaş Hukuk Sistemleri ve Türk Medenî Kanunu*”, Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu’na Armağan, 1995, ss. 153-169. (AKYÜZ, (Evlât))

AKYÜZ, Emine, “*Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar*”, AÜEBFD, C. 24, S. 2, 2019, ss. 709-734. (AKYÜZ, (Güvenlik))

AKYÜZ, Emine, Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, Pegem Akademi, 2024. (**AKYÜZ, (Çocuk)**)

ALTINIŞIK, Çiğdem/YILDIRIM, Mehmet Şahin, Mülteci Haklarının Korunması, Ankara Barosu Yayınları, 2002.

ALTIPARMAK, Ayşe Kübra, İngiliz, Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Mirasa Uygulanacak Hukuk, On İki Levha Yayıncılık, 2017.

ALTUĞ, Yılmaz, “*The Right to Work of Aliens in The United States*”, Annales de la Faculté de Droit d’Istanbul, C. 12, S. 18, 1962, ss. 269-319.

ANBARLI BOZATAY, Şeniz, “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’na Göre Türk Vatandaşlığının Kazanılması”, Yönetim Bilimleri Dergisi (Journal of Administrative Sciences), C. 8, S. 2, 2010, ss. 165-182.

ANSAY, Tuğrul, “*Türk Hukukunda Evlâtlık İlişkisinin Kurulması ve Bunun Sınır Ötesine Yansıması*”, Prof. Dr. Bilge Özatan’a Armağan, Turhan Kitabevi, 2008.

ARAT, Ayşe, “*Medeni Kanunda Velayetin Kaldırılması Tedbiri ve Bu Tedbirin Uygulanması*”, MÜHFD, S. 2, 2012, ss. 275-296. (**ARAT, Ayşe**)

ARAT, Tuğrul, “*Evlât Edinme Hukukundaki Gelişmelere Toplumsal – İşlevsel Açıdan Bakış*”, Hicri FİŞEK/Erdoğan GÖĞER (eds.), Osman F. Berki’ye Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1977, ss. 105-178. (**ARAT, Tuğrul**)

ARIES, Philippe, Centuries of Childhood: A Social History of Family Life, Çev.: Robert Baldick, 1962.

ARIK, Fikret, “*Evlât Edinme Bakımından Türk ve İsviçre Doktrin ve Tatbikatı Arasında Bir Mukayese*”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 13, S. 4, 1958, ss. 95-114.

ARSLAN, İlyas, Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, 2014. (**ARSLAN**, (*Mutad*))

ARSLAN, İlyas, “*Türk Hukukunda Refakatsiz Çocukların Hukuki Durumu*”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 14. S. 55, 2023, ss. 73-110. (**ARSLAN**, (*Refakatsiz*))

ASAR, Aydoğan, Yabancılar Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2017.

ATAAY, Aytakin M., “*Medeni Hukukda Evlâd Edinme*”, İÜHFM, C. 21, S. 1-4, 1957, ss. 266-355.

AVŞAR, Melis, “*Evlât Edinme Davalarında Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*”, Public and Private International Law Bulletin İstanbul Üniversitesi Yayınevi, C. 40, S. 2, 2020, ss. 1151-1173.

AYAN, Nurşen, “*Evlât Edinmenin Hükümsüzlüğü ve Sona Ermesi*”, Halil Cin’e 10. Yıl Hizmet Armağanı, 1995.

AYBAY, Rona, Yabancılar Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

AYDOĞDU, Murat, Çağdaş Hukukî Gelişmeler Işığında Evlât Edinme, Adalet Yayınevi, 2009.

AYDOS, Oğuz Sadık, “*Yeni Medenî Kanuna Göre Evlât Edinme*”, GÜHFD, C. IV, S. 1-2, 2000, ss. 117-141.

AYİTER, Nûşin, “*Türk Medenî Kanunu Öntasarısı ve Gerekçesinin Nesebe İlişkin Hükümleri Hakkında Görüşler*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 30, S. 1, 1973, ss. 145-167.

AYKAÇ, Alper Can, “*Çocukların Evlât Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ne Dair*”, TBB Dergisi, S. 80, 2009, ss. 389-404.

BAGAÇ İÇEN, Seher, “*Yargıtay Kararları Işığında Türk Hukukunda Çocuğun Evlât Edinilmesinde Üstün Yarar*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020.

BAHADIR, Zeynep, “*BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde Medenî Usûl Hukuku Bakımından Çocuğun Katılım Hakkı*”, Adalet Dergisi, C. 1, S. 70, 2023, ss. 213-254.

BALKAR, Süheyla, “*Türk Hukukunda Evlât Edinme*”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, 2002, ss. 235-266.

BALO, Yusuf Solmaz, Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Seçkin Yayıncılık, 2009. (**BALO**, (*Uygulama*))

BALO, Yusuf Solmaz, Çocuk Koruma Hukuku, Yetkin Yayıncılık, 2013. (**BALO**, (*Çocuk*))

BARKIN, Ersan, “*1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi*”, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2014, ss. 331-360.

BAŞ SÜZEL, Ece, “*Biyolojik Ailenin Evlât Edinilene Mirasçı Olması Sorunu*”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 179-180, 2019, ss. 1463-1488.

BAŞPINAR, Veysel, “*Türk Medenî Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz*”, AÜHFD, C. 52, S. 3, 2003, ss. 79-101.

BAYGIN, Cem, “*Evlât Edinmenin Koşulları*”, AÜHFD, C. VII, S. 3-4, 2003, ss. 591-626. (**BAYGIN**, (*Koşullar*))

BAYGIN, Cem, “*Evlât Edinmenin Sonuçları*”, AÜEHFD, C. VII, S. 3-4, 2003, ss. 627-650. (**BAYGIN**, (*Sonuçlar*))

BERKİ, Osman Fazıl, “*Vatansızlık*”, AÜHFD, C. 5, S. 1, 1948, ss. 167-192. (**BERKİ, Osman Fazıl**)

BERKİ, Şakir, “*Devletler Hususi Hukukunda Tabiiyet, Yabancıların Hukuku Kanunlar İhtilaflı ve Yargılama Usulünün Tatbiki Prensipleri*”, AÜHFD, C. 7, S. 1, 1950, ss. 218-249. (**BERKİ, Şakir**)

BISIGNARO, Susan, “*Intercountry Adoption Today and the Implications of the 1993 Hague Convention on Tomorrow*”, Dickinson Journal of International Law, 1995.

BİRİNCİ UZUN, Tuba, “*Erginlerin veya Kısıtlıların Evlât Edinilmesinde Evlât Edinenin Altsoyunun Açık Muvafakatinin Bulunması Koşulu*”, DEÜHFD, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C. 19, Özel Sayı, 2017, ss. 535-572.

BOZKURT, Enver/KÜTÜKÇÜ, M. Akif/POYRAZ, Yasin, Devletler Hukuku, Yetkin Yayınları, 2015.

BOZKURT, Enver/ÖZCAN, Mehmet, “*Subsidiarite İlkesi (İkincillik İlkesi) ve Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecine Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme*”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C. 6, S. 1, 2001, ss. 1-21.

BREITSEHMID, Peter, Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Schweizerisches Zivilgesetzbuch 1, (Hrsg. Heinrich Honseli/Nedim Peter Vogt/Thomas Geiser), 1998.

BUCHER, Eugen/AEBI-MÜLLER, Regina E., *Die natürlichen Personen, Art. 11–19d ZGB – Rechts- und Handlungsfähigkeit*, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, BK – Berner Kommentar, 2. Aufl., Stämpfli Verlag AG, Bern, 2017.

BÜCHLER, Andrea, “*Art. 268 ZGB*”, HAUSHEER, Heinz/AEBI-MÜLLER, Regina (Hrsg.), Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Zivilgesetzbuch I (Art. 1–456 ZGB), 7. Aufl., 2022.

BÜYÜKÇALIK, Mürvet Ece, Mülteci Hukuku'nun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları, On İki Levha Yayıncılık, 2015.

CAN, Hacı/TUNA, Ekin/TUNA, Nehir, Çocuk Hukuku, Nobel Akademik Yayıncılık, 2019.

CİN, Halil/AKYILMAZ, Gül, Türk Hukuk Tarihi, Sayram Yayınları, 2013.

ÇAĞLAYAN AYGÜN, Gözde, “*Amerikan Hukukunda Evlât Edinmeye Bir Bakış: Vermont Eyaleti Örneği*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 27, S. 1, 2021, ss. 716-740. (**ÇAĞLAYAN AYGÜN**, (*Amerikan*))

ÇAĞLAYAN AYGÜN, Gözde, “*Evlât Edinme*”, Şebnem AKİPEK ÖCAL/Hayrunnisa ÖZDEMİR (eds.), Aile Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2024, ss. 423-468. (**ÇAĞLAYAN AYGÜN**, (*Evlât*))

ÇELİKEL, Aysel, “*Evlât Edinmenin Kanunlar İhtilafı Bakımından Meydana Getirdiği Problemler*”, Journal of Istanbul University Law Faculty, Volume: 30, Issue: 1-2, 1964, ss. 217-233.

ÇELİKEL, Aysel/ERDEM, B. Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, Beta Yayınları, 2024.

ÇELİKEL, Aysel/ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, Yabancılar Hukuku, Beta Yayınları, 2017.

ÇINAR, Ömer, “*Ana ve Babanın Çocuk Mallarını Kullanma Hakkı*”, İÜHFM C. LXXI, S. 1, 2013, ss. 1355-1364.

ÇİÇEKLİ, Bülent, Yabancılar ve Mülteci Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2016.

ÇÖREKÇİ, Elif, “*Ülkelerarası Evlat Edinme*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.

DEMİR, Mehmet, “*Bazı Ülke Yasaları ile Karşılaştırmalı Olarak Evlât Edinmenin Yasal Koşulları*”, AÜHFD, C. 52, S. 3, 2003, ss. 253-274.

DEMİRBAŞ, Harun/ARMAĞAN, Davut, “*İsviçre Medeni Kanunu’nda Evlât Edinmeye İlişkin Hükümlerde Yapılan Değişiklikler*”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 2, 2019, ss. 45-82.

DILLON, Sara, “*Making Legal Regimes for Intercountry Adoption Reflect Human Rights Principles: Transforming the United Nations Convention on the Rights of the Child With the Hague Convention on Intercountry Adoption*”, Boston University International Law Journal, C. 23, 2003.

DOĞAN, Recep, “*Wishful Thinking or Solution? The Concept of Open Adoption and its Future*”, Ankara Law Review, Vol. 8 No. 2, Winter 2011, pp. 239-260. (**DOĞAN, Recep**)

DOĞAN, Vahit, Türk Yabancılar Hukuku, Savaş Yayınevi, 2021. (**DOĞAN, (Yabancılar)**)

DOĞAN, Vahit, Milletlerarası Özel Hukuk, Savaş Yayınevi, 2022. (**DOĞAN, (Milletlerarası)**)

DOĞAN, Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2025. (**DOĞAN, (Vatandaşlık)**)

DOST, Süleyman, “*Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriye’li Sığınmacıların Hukuki Durumu*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 1, 2014, ss. 343-368.

DUCA, Rita, “*Family Reunification: The Case of the Muslim Migrant Children in Europe*”, Athens Journal of Social Sciences, C. 1, S. 2, 2014, ss. 111-120.

DULKADİR, Dilek, “*Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacı Krizi ve Suriyelilerin İç Hukuktaki Statüleri*”, Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi, C. 1, S. 2, 2017, ss. 21-36.

DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan, Türk Özel Hukuku Cilt II - Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, 2018.

DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan/GÜMÜŞ, Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku Cilt III-Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 2023.

DURAL, Mustafa/SARI, Suat, Türk Özel Hukuku Cilt I Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri, Filiz Kitabevi, 2023.

ECEMİŞ, Sercan, “*Möhük Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları*”, DEÜHFD, C. 22, S. 1, 2020, ss. 357-395.

EDİS, Seyfullah, Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, AÜHF Yayınları, 1989.

EKŞİ, Nuray, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’a İlişkin Yargıtay Kararları, On İki Levha Yayıncılık, 2010. (**EKŞİ**, (*Yargıtay*))

EKŞİ, Nuray, Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Miras Hukuku, Beta Yayınevi, 2013. (**EKŞİ**, (*Miras*))

EKŞİ, Nuray, “*Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Korumanın Şartları, Geçici Koruma Usulü, Sağlanan Haklar ve Geçici Korumanın Sona Ermesi*”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 88, S. 6, 2014, ss. 65-89. (**EKŞİ**, (*Geçici*))

EKŞİ, Nuray, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, Beta Yayınları, 2018. (**EKŞİ**, (*Yabancı*))

ELÇİN, Doğa, “Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi ile Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar”, TBB Dergisi, S. 124, 2016, ss. 9-80.

ERDEM, Bahadır, Türk Vatandaşlık Hukuku, Beta Yayınları, 2020.

ERDOĞAN, Burcu İrge, “5718 Sayılı MÖHUK Uyarınca Tenkis Davasında Uygulanacak Hukukun Kamu Düzeni Bakımından Değerlendirilmesi ve Yetkili Mahkeme”, DEÜHFD, C. 20, S. 1, 2018, ss. 397-430.

FANKHAUSER, Roland/BUSER, Melissa, *Kommentar zu Art. 264-269c ZGB*, in: Jolanta KREN KOSTKIEWICZ/Stephan WOLF/Marc AMSTUTZ/Roland FANKHAUSER (Hrsg.), *ZGB Kommentar – Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, OFK – Orell Füssli Kommentar, 4. Aktualisierte Aufl., Orell Füssli Verlag AG, Zürich, 2021.

FEYZİOĞLU, Feyzi Necmeddin, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 1986.

FİLİZ, Orhan, “Türkiye’de Aile Mahkemeleri Uygulaması ve Uygulamanın Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma”, Aile ve Toplum: Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, C. 7, S. 25, 2011, ss. 73-96.

FRIER, Bruce W./MCGINN, Thomas, *A Casebook on Roman Family Law*, Oxford University Press, 2004.

GEMİCİ FİLİZ, Beste, “Milletlerarası Özel Hukukta Evlât Edinme”, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

GENÇCAN, Ömer Uğur, “Evlât Edinme Kurumu ve Benzeri Kavramlar / Kurumlar”, Manisa Barosu Dergisi, Y. 20, S. 78, 2001, ss. 15-23. (GENÇCAN, (Evlât))

GENÇCAN, Ömer Uğur, *Velayet Hukuku*, Yetkin, Ankara, 2015. (GENÇCAN, (Velayet))

GENÇCAN, Ömer Uğur, Çocuk Hukuku, Yetkin Yayıncılık, 2021. (**GENÇCAN, (Çocuk)**)

GİRAY, Faruk Kerem, “Uluslararası Sözleşmelerde Evlat Edinme”, MHB, Y. 19-20, 1999-2000, ss. 333-350.

GMUNDER, Evelyne, *Kommentar zu Art. 276a ZGB*, in: Jolanta KREN KOSTKIEWICZ/Stephan WOLF/Marc AMSTUTZ/Roland FANKHAUSER (Hrsg.), *ZGB Kommentar – Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, OFK – Orell Füssli Kommentar, 4. aktualisierte Aufl., Orell Füssli Verlag AG, Zürich, 2021.

GOODWIN-GILL, Guy S./MCADAM, Jane, *The Refugee in International Law*, Oxford University Press, 2011.

GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ, Elif, “Türkiye’de ve Dünyada Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi”, Aile ve Toplum, C. 5, S. 19, 2009, ss. 53-65.

GÖKSU, Tarkan, “*Wirkungen von Eheschliessung, Trennung und Eheauflösung auf den ausländerrechtlichen Status der Ehegatten und ihrer Kinder (1. Teil)*”, Die Praxis des Familienrechts (FamPra.ch), 2003, ss. 1–20.

GÖRMEZ, Gizem, “Çocuğun Emek Sömürüsü ve Velayet Hükümleri Kapsamındaki Koruma Önlemleri”, Yıldız ABİK (ed.), Prof. Dr. Ali Naim İnan Anısına Çocuk Hukuku Armağanı, Filiz Kitabevi, 2022, ss. 765-809.

GÖZLER, Kemal, “*Yorum İlkeleri*”, Kamu Hukukçuları Platformu Anayasa Hukukunda Yorum ve Norm Somutlaşması, Türkiye Barolar Birliği, 2012.

GÜNGÖR, Gülin, “*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 17, S. 1-2, 2011, ss. 229-250. (**GÜNGÖR, (Avrupa)**)

GÜNGÖR, Gülin, Tabiiyet Hukuku, Yetkin Yayınları, 2018. (**GÜNGÖR, (Tabiiyet)**)

GÜRKAN, Ülker, Evlât Edinme ve Beslemelerin Hukuki Durumu, Türk Hukuku ve Toplum Üzerinde İncelemeler, 1974.

HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 1993.

HATHAWAY, James, The Law of Refugee Status, Butter Worths Press, 1991.

HEGNAUER, Cyril, Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Das Familienrecht, 2. Abteilung: Die Verwandtschaft, Sonderband: Die Adoption (Artikel 264–269c ZGB und 12a–12c SchlT), Stämpfli & Cie, 1975. (**HEGNAUER, (Adoption)**)

HEGNAUER, Cyril, Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Die Entstehung des Kindesverhältnisses (Art. 252–269c ZGB), 1984. (**HEGNAUER, (Kindesverhältnisses)**)

HEGNAUER, Cyril, Berner Kommentar, Das Familienrecht, Art. 252-269 c ZGB, 1984. (**HEGNAUER, (Familienrecht)**)

IOM, Glossary on Migration, International Migration Law Series No. 25, 2011.

İŞİK, Mehmet, Yeni Türk Medeni Kanun Hükümlerine Göre Evlât Edinme, Adalet Yayınevi, 2005.

İMAMOĞLU, S. Hülya, “*Anayasa Mahkemesinin 25.07.2023 Tarihli Bireysel Başvuru Kararı Bağlamında Evlât Edinmede Evlât Edinen ve Evlât Edinilen Arasındaki Yaş Farkı Meselesi*”, AÜHFD, C. 73, S. 3, 2024, ss. 1903-1932.

İNAN, Ali Naim, Çocuk Hukuku, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1968. (**İNAN, (Çocuk)**)

İNAN, Ali Naim, Türk Medeni Hukuku TMK Giriş Hükümleri-Kişiler-Aile-Miras ve Eşya Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2014. (**İNAN, (Medeni)**)

İNELİ CİĞER, Meltem/KÜÇÜKÇAVUŞ, Mehmet Ali, “*Uluslararası Hukuk, Avrupa Birliği Hukuku ve Türk Hukukunda İltica Taleplerinin Kayıt Altına Alınması*”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 13, S. 49, 2022, ss. 349-370.

KARAARSLAN, Erol, “Çocuk için Bir Bakış: ‘Çocuğun Üstün Yararı’ ile ‘Dinlenilme Hakkı’ Kavramlarının AİHM ve İç Hukukumuzda Görünümü”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 94, S. 4, 2020.

KARADENİZ, Özcan Çelebican, Roma Hukuku, 1982.

KARATAŞ, Kasım, “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, Toplum ve Sosyal Hizmet, C. 18, S. 2, 2007, ss. 7-20.

KARATAY, Abdullah, “Türkiye’de Koruyucu Aile: Kökenleri, Gelişimi ve Bugünü”, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 5, 2017, ss. 389-427.

KAŞGARLI, Mahmud, Dîvânü Lügat-it Türk, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2020.

KAYA, Cengiz, Türk Hukukunda Evlât Edinme, Beta Yayıncılık, 2009.

KAYA, Hilal/BAYKUZU GÜNDÜZ, Gökçe/ERDEN, Gülsen, “Mülteci ve Sığınmacı Çocuklarda Yüksek Yararın Değerlendirilmesi”, Toplum ve Sosyal Hizmet, C. 31, S. 2, 2020, ss. 764-790.

KESKİN, A. Dilşad, “Embriyonun Evlât Edinilmesi”, Alper UYUMAZ/Mehmet AKÇAAL/Ebru TÜZEMEN ATİK (eds.), Selçuk Hukuk Kongresi 2020 Özel Hukuk Tebliğleri Tam Metin Kitabı, Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, ss. 1-20.

KILIÇOĞLU, Ahmet M., Aile Hukuku, Turhan Kitabevi, 2025.

KILINÇ, Ayşe Nur, “Türk Hukukunda Koruyucu Aile Sözleşmesi ve Koruyucu Aile ile Çocuk Arasındaki Hukuki İlişkinin Değerlendirilmesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 28, S. 3, 2020, ss. 1217-1261.

KİRİŞÇİ, Kemal, “*Zorunlu Göç ve Türkiye*”, Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye’deki Yargı Kararları, Boğaziçi Üniversitesi Vakfı, 2000.

KİZİR, Mahmut, “*Türk Hukukunda Evlât Edinme*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1, 2009, ss. 151-184.

KLINKHARDT, Horst/RUHİ, Ahmet Cemal, “*İki Türlü Evlât Edinme (Schwandorf Sulh Mahkemesinin 28.07.1992 Tarih ve XVI 4/91 Sayılı Kararı Üzerine)*”, AÜEHFD, C. VI, S. 1-4, 2002, ss. 345-352.

KOCABAŞ, Gediz, “*Alman Hukukunda Evlâtlık İlişkisinin Re’sen Kaldırılması*”, MÜHFHAD, C. 18, S. 3, 2012, ss. 255-268.

KOÇOĞLU, Safa, “*Evlât Edinmede Ana ve Babanın Rızasının Aranıp Aranmaması Sorununun, Özellikle Yetkili Kurum Aracılığı ile Evlât Edinme Açısından İncelenmesi*”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD), S. 38, 2019, ss. 239-265.

KÖSE, Murtaza, “*Mukayeseli Hukukta Evlât Edinme Problemi*”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 15, 2001, ss. 267-306.

KURT, Leyla Müjde, “*Boşanma Durumunda Birlikte (Ortak) Velâyet*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 2, 2018, ss. 157-186.

KÜÇÜKGÜNGÖR, Erkan, “*The Essential Legal Effects of Adoption on the Relationship Between Parents and Children in Roman Law*”, Free Law Journal, Vol. 2, No. 4, 18 October 2006.

LEE, Robert Warden, The Elements of Roman Law, Sweet & Maxwell Limited, 1956.

MANION, Kathleen/ NIXON, Paul, “*Listening to experts: Children and Young People’s Participation*”, Social Work Now, February 2012.

McKINNEY, Laura, “*International Adoption and the Hague Convention: Does Implementation of the Convention Protect the Best Interest of Children?*”, Whittier Journal of Child and Family Advocacy, C. 16, 2006.

MORDASINI-ROHNER, Claudia Maria, *Kommentar zu Art. 274a ZGB*, in: Jolanta KREN KOSTKIEWICZ/Stephan WOLF/Marc AMSTUTZ/Roland FANKHAUSER (Hrsg.), *ZGB Kommentar – Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, OFK – Orell Füssli Kommentar, 4. aktualisierte Aufl., Orell Füssli Verlag AG, Zürich, 2021.

MORTAŞ, Süleyman, ABD Hukuku ile Karşılaştırmalı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Aile Hayatının Korunması (Aileye Multidisipliner Bir Yaklaşım), Adalet Yayınevi, 2016.

NOMER, Ergin, Türk Vatandaşlık Hukuku, Filiz Kitabevi, 2023.

NOMER, Ergin/ŞANLI, Cemal, Devletler Hususi Hukuku, Beta Yayıncılık, 2009.

OBA, Meltem Ece, “*Türk Hukukunda Geçici Koruma Rejimi*”, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

ODMAN, Mustafa Tevfik, Mülteci Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, 1995. (**ODMAN**, (*Mülteci*))

ODMAN, Mustafa Tevfik, “*Mülteci Hukukunda Uluslararası Düzenlemeler ve Uluslararası Standartlar*”, Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler, İstanbul Barosu Yayınları, 2004, ss. 11-56. (**ODMAN**, (*Standartlar*))

ODMAN, Mustafa Tevfik, Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler, Çağ Üniversitesi Yayınları, 2008. (**ODMAN**, (*Çocuk*))

OĞUZMAN, Kemal/BARLAS, Nami, Medeni Hukuk, On İki Levha Yayınları, 2025.

OĞUZMAN, Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe, Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, 2021.

ÖKTEM, Mehmet Selman, Uluslararası Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri, On İki Levha Yayıncılık, 2018.

ÖZCAN, Didem, “Evlât Edinmede Rıza”, İÜHFM, C. 75, S. 2, 2017, ss. 707-722.

ÖZDAMAR, Demet/SUCU, C. Gamze, “Türk Medeni Kanunu’nun 313. Maddesinde, 15.07.2005 Tarihinde Yapılan Değişiklik ve Uluslararası Sözleşmeler Karşısında Evlât Edinme Konusunun Farklı Bir Bakış Açısı ile Ele Alınması”, EÜHFD, C. 1, S. 2, 2006, ss. 179-207.

ÖZDEMİR, Hayrunnisa, “Türk ve İsviçre Medenî Hukukunda Ad Üzerindeki Hak ve Korunması”, AÜHFD, C. 57, S. 3, 2008, ss. 561-598. (ÖZDEMİR, (Ad))

ÖZDEMİR, Hayrunnisa, “Çocuk Mallarının Yönetimi, Kullanılması, Harcanması ve Korunması”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 3, Y. 2013, ss. 81-105. (ÖZDEMİR, (Yönetim))

ÖZDEMİR, Hayrunnisa/RUHİ, Ahmet Cemal, Çocuk Hukuku (Ders Kitabı), On İki Levha Yayıncılık, 2021.

ÖZEL, Sibel, “Ülkelerarası Evlât Edinme”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, 2011, ss. 609-618. (ÖZEL, (Evlât))

ÖZEL, Sibel, “Milletlerarası Özel Hukukta Uygulanacak Hukukun Lex Fori Esasına Göre Belirlenmesi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 28, S. 2, 2022, ss. 962-978. (ÖZEL, (Lex Fori))

ÖZKAN, Işıl, Göç, İltica ve Sığınma Hukuku, Seçkin Yayınları, 2017.

ÖZSUNAY, Ergun, “1961 Tarihli Aile Hukukuna İlişkin Hükümlerin Değiştirilmesi ve Birleştirilmesi Hakkında Kanunla (FamRAendG.) Alman Evlât Edinme Hukukuna Getirilen Yenilikler”, Journal of Istanbul University Law Faculty, C. 32, S. 1, 2011, ss. 193-218.

ÖZTAN, Bilge, “*Medenî Kanunun Kabulünün 70. Yılında Aile Hukuku*”, AÜHFD, C. XLIV, S. 1-2, 1995. (**ÖZTAN**, (*Makale*))

ÖZTAN, Bilge, Aile Hukuku, Turhan Kitabevi, 2015. (**ÖZTAN**, (*Aile*))

ÖZTAN, Bilge, Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi Yayınları, 2019. (**ÖZTAN**, (*Medeni*))

ÖZTAN, Bilge, Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler), Yetkin Yayınevi, 2021. (**ÖZTAN**, (*Kişiler*))

ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, Devletler Özel Hukukunda Çocuk Hukukundan Doğan Problemler – Ders Notları, Beta Yayınları, 2012. (**ÖZTEKİN GELGEL**, (*Çocuk*))

ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, “*Türk Devletler Özel Hukukunda Velayet ve Vesayet Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Bazı Problemler*”, MHB, C. 35, S. 2, 2015, ss. 107-138. (**ÖZTEKİN GELGEL**, (*Velayet*))

ÖZUĞUR, Ali İhsan, Türk Medeni Kanununun Yeni Düzenlemeleri ile Açıklamalı-İçtihatlı Velayet-Vesayet-Soybağı-Evlât Edinme Hukuku-Diğer Eşin Rıza ve Onamına Bağlı İşlemler, Seçkin Yayıncılık, 2016.

PAKSOY, Sadettin/KARADENİZ, Mine, “*Kilis’te Çalışan Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma*”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C. 15, S. 58, 2016, ss. 785-798.

POSTMAN, Neil, The Disappearance of Childhood, Vintage Books, 1994.

POYRAZ, Yasin, “*Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 20, S. 2, 2012, ss. 53-69.

PÜRSELİM, Hatice Selin, “*Milletlerarası Evlât Edinmeye Uygulanacak Hukuk*”, IMCOFE 2019 Young Scholars Union, 2019, ss. 328-336.

- REİSOĞLU, Safa**, Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hakları, Beta Yayınları, 2001.
- ROMANO, L. Rosanne**, “*Intercountry Adoption: An Overview For The Practitioner*”, The Transnational Lawyer, C. 7, 1994.
- RUHİ, Ahmet Cemal**, Türk Hukukunda Evlât Edinme ve Evlât Edinme ile İlgili Yabancı Mahkeme Kararlarının Türkiye’de Tanınması, Seçkin Yayıncılık, 2002. (**RUHİ**, (Tanıma))
- RUHİ, Ahmet Cemal**, “*Yabancı Ülke Mahkemelerinden Alınan Velayet Konusundaki İlamların Türkiye’de Tenfizi*”, AÜEHFD, C. VII, S. 3-4, 2003, ss. 721-756. (**RUHİ**, (Velayet))
- SADİOĞLU, Fikriye Ceren**, “*Türk ve İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Eşlerin Birlikte Evlât Edinmesi Kuralı*”, Hacettepe HFD, C. 10, S. 2, 2020, ss. 730-759.
- SAFİ, Sibel**, Mülteci Hukuku, Legal Kitabevi, 2017.
- SAYIN KORKMAZ, Bengi Sermet**, “*Roma Aile Hukukunda Evlât Edinmenin Yeri ve Usulleri*”, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, 2020, ss. 50-91.
- SCHWENZER, Ingeborg**, Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Zivilgesetzbuch I (Art. 1–456 ZGB), 2014.
- SCHWENZER, Ingeborg/KELLER, Tomie**, “*Recent Developments In Swiss Family Law*”, Public and Private International Law Bulletin, C. 35, S. 1, 2015, ss. 1-28.
- SEROZAN, Rona**, “*Yeni Medeni Kanun’un Çocuklara (Soybağı Hukukuna ve Çocuk Haklarına) İlişkin Düzenlemesi*”, Arslan KAYA (ed.), Prof. Dr. Ünal Tekinalp’e Armağan, C. II, 2003. (**SEROZAN**, (Düzenleme))
- SEROZAN, Rona**, Çocuk Hukuku, Vedat Yayıncılık, 2017. (**SEROZAN**, (Çocuk))
- SEVGİ, Vasfi Raşit**, “*Temyiz Kararları*”, AÜHFD, C. 1, S. 1, 1943, ss. 112-119.

SEYFİKLİ, Günseli, “*Korunma İhtiyacı Olan veya Suça Sürüklenen Çocukları Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

STEHLLI, Claudia, *Kommentar zu Art. 270 ZGB*, in: Jolanta KREN KOSTKIEWICZ/Stephan WOLF/Marc AMSTUTZ/Roland FANKHAUSER (Hrsg.), *ZGB Kommentar – Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, OFK – Orell Füssli Kommentar, 4. aktualisierte Aufl., Orell Füssli Verlag AG, Zürich, 2021.

STRONG, Stacie I., “*Children’s Rights In Intercountry Adoption: Towards A New Goal*”, Boston University International Law Journal, C. 13, 1995.

SUBAŞI, Zeynep Nur, “*Çocuk Hakları Birleşmiş Milletler Sözleşmesi Bağlamında Çocuğun Üstün Yararı*”, Yıldız ABİK (ed.), Prof. Dr. Ali Naim İnan Anısına Çocuk Hukuku Armağanı, Filiz Kitabevi, 2022, ss. 3-40.

SUR, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yayınları, 2016.

ŞAHİN ŞENGÜL, Eda, “*Alman Hukukunda Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Yeni Dönem*”, YBHD, Yıl 6, S. 2021/1, ss. 327–364.

ŞANLI, Cemal/ESEN, Emre/ATAMAN-FİĞANMEŞE, İnci, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Vedat Kitapçılık, 2016.

ŞENER, Esat, “*Evlâtlık Müessesesi Üzerine Birkaç Söz*”, TNBHD, S. 61, 1989.

ŞENOCAK, Hasan, “*Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri*”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, S. 51, 2010, ss. 177-228.

ŞIPKA, Şükran, “*4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun Evlât Edinmeye İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi*”, İÜHFM, C. LVII, S. 1-2, 1999, ss. 301-322.

ŞIPKA, Şükran/ERGÜN, Ece, “*Türk ve İsviçre Hukukunda Evlât Edinme Kurumunun Miras Hukuku ile İlişkisi*”, Sosyal Bilimler Dergisi, C. 5, S. 1, 2020, ss. 23-44.

TANRIBİLİR, Feriha Bilge, Kanuni Mirasçılıktan Doğan Kanunlar İhtilafı, Gazi Üniversitesi, 2000. (TANRIBİLİR, (Miras))

TANRIBİLİR, Feriha Bilge, Çocuk Haklarının Uluslararası Korunması ve Koruma Mekanizmaları, Yetkin Yayınları, 2011. (TANRIBİLİR, (Çocuk))

TANRIBİLİR, Feriha Bilge/ŞİT KÖŞGEROĞLU, Banu, “*Uluslararası Özel Hukukta Evlat Edinme*”, Prof. Dr. Tuğrul Arat’a Armağan, Yetkin Yayınları, 2012.

TARMAN, Zeynep Derya, “*Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)’daki Boşluk: Ada Uygulanacak Hukuk*”, AÜHFD, C. 66, S. 2, 2017, ss. 461-490.

TARMAN, Zeynep Derya/ÖNAY, Işık, “*Milletlerarası Evlât Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engeli*”, AÜHFD, C. 60, S. 2, 2011, ss. 331-365.

TEKİNALP, Gülören, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, Vedat Kitapçılık, 2006.

TEKİNALP, Gülören/UYANIK, Ayfer, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, Vedat Kitapçılık, 2016.

TİRYAKİOĞLU, Bilgin, “*Multiple Citizenship and its Consequences in Turkish Law*”, Ankara Law Review, C. 3, S. 1, 2006.

TOKCAN, Işıl, “*Mülteci Hukukunda Uluslararası Koruma*”, Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler, İstanbul Barosu Yayınları, 2004.

TUOR, Peter/SCHNYDER, Bermhard/SCHMID, Jörg, Das Schweizerische Zivilgesetzbuch, Elfte Auflage, 1995.

- TURHAN, Nedim**, “Evlât Edinme”, Yargıtay Dergisi, C. 26, S. 1-2, 2000, ss. 48-67.
- TÜTÜNCÜBAŞI, Uğur**, “Yabancı Kararların Türk Hukukunda Tanınması Konusunda 690 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Düzenlenen Yenilikler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, 2017, ss. 103-127.
- ULUCAK, Nihal**, Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri, Filiz Kitabevi, 1989.
- ULUSU KARATAŞ, Ayşe Elif**, “Geçici Koruma Altındaki Suriye Vatandaşlarının Çocuk Yaşta Evliliklerinin Mukayeseli Hukuka ve Türk Hukukuna Göre Geçerliliği”, İstanbul Hukuk Mecmuası, C. 78, S. 1, 2020, ss. 21-81.
- USTA, Sevgi**, Çocuk Hakları ve Velâyet, On İki Levha Yayınları, 2012. (**USTA, Sevgi**)
- USTA, Sinan**, “Koruyucu Aile Kurumu ve Benzeri Hukuki Müesseselerle Karşılaştırılması”, Yıldız ABİK (ed.), Prof. Dr. Ali Naim İnan Anısına Çocuk Hukuku Armağanı, Filiz Kitabevi, 2022, ss. 329-382. (**USTA, Sinan**)
- UZUN, Aytül**, “Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2015, ss. 105-120.
- VATANSEVER ÖZTÜRK, Müge**, “Türk Hukukunda Evlât Edinme Müessesesinin Tarihi Gelişimi”, YBHD, S. 2023/2, ss. 313-355.
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet**, Medeni Hukuk, Gün Matbaası, 1969.
- VON HOFFMANN, Jan/THORN, Karsten**, Internationales Privatrecht, 9. Auflage, C.H. Beck, 2007.
- VON TUHR, Andreas**, Der Allgemeine Teil Des Deutschen Bürgerlichen Rechts (Alman Medeni Kanunu, Genel Kısım – I. Cilt), Duncker & Humblot, 2013.
- WATSON, Alan**, The Digest of Justinian, University Press of Pennsylvania, 1998.

YILDIRIM, Abdülkerim, Türk Aile Hukuku, Savaş Yayınevi, 2014.

YILDIRIMALP, Sinem/HIZ, Özge, “*Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti*”, Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 2, S. 1, 2018, ss. 95-114.

YILMAZ, Süleyman, Medeni Hukuk (Cilt III) Aile Hukuku, Yetkin Yayıncılık, 2025.

YILMAZ, Süleyman/ÇAVUŞOĞLU, Gökçe Filiz; “*Soyadı Üzerine Güncel Hukukî Sorunlar*”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, C. 24, S. 1, 2020, ss. 3-30.

ZEVKLİLER, Aydın/ACABEY, Mehmet Beşir/GÖKYAYLA, K. Emre, Medeni Hukuk, Seçkin Yayıncılık, 2000.

ZEVKLİLER, Aydın/ERTAŞ, Şeref/HAVUTÇU, Ayşe/GÜRPINAR, Damla, Yeni Medeni Kanun’a Göre Medeni Hukuk (Temel Bilgiler), Turhan Kitabevi, 2018.

ÖZET

Küreselleşme süreci ve son yıllarda dünya genelinde artış gösteren kitlesel göç hareketleri, klasik aile hukuku kurumlarını ulusal sınırların ötesine taşıyarak yeni hukuki problemlerin doğmasına neden olmuştur. Bu problemlerin en hassas noktasını, şüphesiz ki korunmaya muhtaç çocukların durumu oluşturmaktadır. Savaş, iç çatışma veya doğal afetler nedeniyle yerinden edilen, ailesini kaybeden veya refakatsiz kalan çocukların yüksek yararının nasıl korunacağı sorunu, modern hukuk sistemlerinin en önemli imtihanlarından biridir. Bu bağlamda “evlât edinme” kurumu, yalnızca bir çocuğu soybağı ile bir aileye bağlayan medeni hukuk ilişkisi olmanın ötesine geçerek; çocuk hakları, göç hukuku ve uluslararası koruma mekanizmalarının kesişim noktasında yer alan çok boyutlu bir hukuki çare haline gelmiştir.

Türk hukuku açısından konu ele alındığında, Türkiye’nin coğrafi konumu ve maruz kaldığı yoğun göç dalgası, yabancı unsurlu evlât edinme sürecinde ortaya çıkan sorunları teorik bir tartışma olmaktan çıkarıp, acil çözüm bekleyen pratik bir meseleye dönüştürmüştür. Yabancı bir çocuğun Türkiye’de evlât edinilmesi süreci, sadece 4721 sayılı TMK’nın iç hukuk hükümlerini değil, aynı zamanda 5718 sayılı MÖHUK ile Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeleri, özellikle de 1993 tarihli Lahey Sözleşmesi’ni kapsayan karmaşık bir normlar hiyerarşisini ilgilendirmektedir.

Çalışma, bu çok katmanlı yapıyı sistematik bir bütünlük içinde analiz etmek üzere ele alınmıştır. İlk aşamada, Türk hukukunda çocuk ve evlât edinme kavramlarının temelleri, evlât edinmenin maddi ve şekli şartları ile hukuki niteliği detaylandırılmıştır. Evlât edinme, çocuğun üstün yararını esas alan, devlet denetimine tâbi ve mahkeme kararıyla kurulan yapay bir soybağı ilişkisi olarak tanımlanırken; bu ilişkinin yabancılık unsuru taşıması halinde devreye giren “bağlama kuralları” çalışmanın omurgasını oluşturmaktadır.

Araştırmanın odak noktasını, özellikle mülteci, şartlı mülteci ve geçici koruma statüsündeki çocukların evlât edinilmesinde karşılaşılan hukuki engeller ve çözüm önerileri oluşturmaktadır. Mevcut MÖHUK düzenlemeleri uyarınca, evlât edinme ehliyeti ve şartları konusunda kural olarak “çocuğun milli hukuku” yetkili kılınmıştır. Ancak vatansız olan, mülteci statüsünde bulunan veya Suriye, Afganistan gibi ülkelerden gelerek menşe ülkesiyle diplomatik ve hukuki irtibatını koparan çocukların söz konusu olduğu durumlarda, milli hukukun uygulanması fiilen imkânsız hale gelmekte veya çocuğun aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. Çalışmada, bu tür uluslararası uyuşmazlığa elverişli durumlarda, kamu düzeni müdahalesi ve “mutad mesken” hukuku gibi esnek bağlama kurallarının nasıl devreye sokulacağı, Yargıtay içtihatları ve mukayeseli hukuk verileri özellikle İsviçre ve Alman hukuku ışığında tartışılmıştır. Refakatsiz çocukların Türkiye’deki hukuki statülerinin tespiti, biyolojik aileden rıza alınamaması sorunu ve “evlât edinilebilirliğin” tespiti konularında yaşanan belirsizlikler, somut çözüm önerileriyle irdelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın bir diğer önemli boyutu, evlât edinmenin hüküm ve sonuçlarının uluslararası alandaki yansımasıdır. Türkiye’de verilen bir evlât edinme kararının, çocuğun veya evlât edinenin vatandaşı olduğu diğer ülkelerde tanınması ve tenfizi, evlât edinilen çocuğun hukuki güvenliği açısından hayati öneme sahiptir. Tezde, evlât edinme kararının soybağı, mirasçılık, vatandaşlık kazanımı ve nüfus kütüklerine tescili üzerindeki etkileri kapsamlı bir şekilde incelenmeye gayret edilmiş ve kararın bir ülkede geçerli sayılıp diğerinde sayılmadığı durumların önlenmesi için uluslararası iş birliğinin önemi vurgulanmıştır.

Sonuç olarak yabancı çocukların evlât edinilmesi sürecinin, salt hukuki bir prosedür olarak değil, çocuğun travmatik geçmişini onarmaya yönelik bir sosyal politika aracı olarak ele alınması gerektiği savunulmuştur. Çalışma, mevcut yasal düzenlemelerin, özellikle refakatsiz çocuklar özelinde yetersiz kaldığını tespit etmekte; bu alanda

“ikincillik ilkesi” (subsidiarity principle) gereği evlât edinmenin son çare olarak uygulanıyor olsa da çocuğun yararına olduğu kesinleştiğinde hızla uygulamaya koyulabilmesi için özel bir “İdari İşbirliği ve Merkezi Otorite” yapılanmasına gidilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Çocukların Evlât Edinilmesi, 1993 Lahey Sözleşmesi, Refakatsiz Çocuklar, Kamu Düzeni, Çocuğun Üstün Yararı.

ABSTRACT

The process of globalization and the mass migration movements that have surged worldwide in recent years have carried classical family law institutions beyond national borders, giving rise to new legal challenges. The most sensitive point of these problems undoubtedly constitutes the situation of children in need of protection. The issue of how to protect the “best interests” of children who have been displaced, lost their families, or become unaccompanied due to war, internal conflict, or natural disasters serves as one of the most significant tests for modern legal systems. In this context, the institution of “adoption” has transcended its role as merely a civil law transaction establishing a lineage between a child and a family; it has evolved into a multidimensional legal remedy situated at the intersection of children's rights, migration law, and international protection mechanisms.

When the subject is approached from the perspective of Turkish Law, Türkiye's geographical location and the intense migration waves it faces transform adoption with foreign elements from a theoretical debate into a practical issue requiring urgent resolution. The process of adopting a foreign child in Türkiye involves a complex hierarchy of norms that includes not only the domestic provisions of the Turkish Civil Code (TMK-Law No. 4721) but also the Code on Private International Law and International Civil Procedure (MÖHUK-Law No. 5718) and international conventions to which Türkiye is a party, particularly the 1993 Hague Convention on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption.

This study analyzes this multi-layered structure within a systematic integrity. In the initial phase, the dogmatic foundations of the concepts of child and adoption in Turkish law, the material and formal conditions of adoption, and its legal nature are detailed. While adoption is defined as an artificial lineage relationship established by a court decision, subject to state supervision, and based on the best interests of the child,

the “conflict of laws rules” that come into play when this relationship involves a foreign element constitute the backbone of the study.

The focal point of the research is the legal obstacles encountered and solution proposals regarding the adoption of children who are specifically refugees, conditional refugees, or under temporary protection status. Under current MÖHUK regulations, the “national law of the child” is principally authorized regarding the capacity and conditions for adoption. However, in cases where the child is stateless, holds refugee status, or where diplomatic and legal contact with the country of origin (e.g., Syria, Afghanistan) has been severed, the application of national law becomes de facto impossible or produces results detrimental to the child. The study discusses how flexible conflict rules, such as public policy intervention and the law of “habitual residence,” can be activated in such “pathological” cases, in light of Supreme Court (Yargıtay) jurisprudence and comparative law data (especially Swiss and German law). Uncertainties regarding the determination of the legal status of unaccompanied minors in Türkiye, the problem of obtaining consent from the biological family, and the determination of “adoptability” are examined with concrete solution proposals.

Another significant dimension of the study is the reflection of the judgments and consequences of adoption in the international arena. The recognition and enforcement of an adoption decree issued in Türkiye in other countries where the child or the adopter is a citizen is of vital importance for the legal security of the adopted child. The thesis comprehensively examines the effects of the adoption decree on lineage, inheritance, acquisition of citizenship, and registration in civil registries; emphasizing the importance of international cooperation to prevent situations termed “limping adoption,” where the decision is considered valid in one country but not in another.

In conclusion, it is argued that the process of adopting foreign children should be addressed not merely as a legal procedure but as a social policy tool aimed at repairing

the child's traumatic past. The study identifies that existing legal regulations are insufficient, particularly regarding unaccompanied and refugee children; and reveals that, pursuant to the “subsidiarity principle,” a special “Administrative Cooperation and Central Authority” structure must be established to ensure that adoption can be implemented rapidly when it is certain to be in the child's best interest, albeit as a last resort.

Keywords: Adoption of Foreign Children, 1993 Hague Convention, Unaccompanied Minors, Public Policy, Best Interests of the Child.